

Στέφανος Παύλου / Θωμάς Σάμιος
[επιμέλεια]

ΕΙΔΙΚΟΙ ΠΟΙΝΙΚΟΙ ΝΟΜΟΙ

Εισαγωγή

Προλογικά σημειώματα
Οδηγίες χρήσης και ενημέρωσης έργου
Πίνακας περιεχομένων / Ενημερωτικό δελτίο
Τόμων I, II και III

Π.Ν.
ΣΑΚ
ΚΟΥ
ΛΑΣ

7η ΕΝΗΜΕΡΩΣΗ
ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΣ 2021

ΕΙΔΙΚΟΙ ΠΟΙΝΙΚΟΙ ΝΟΜΟΙ | Εισαγωγή: Προλογικά σημειώματα
Οδηγίες χρήσης και ενημέρωσης έργου
Πίνακας περιεχομένων / Ενημερωτικό δελτίο
Τόμων I, II και III

ISBN SET 978-618-203-064-6

Π.Ν.
ΣΑΚΚΟΥΛΑΣ

Copyright © 2021

<http://www.sakkoulas.com>
e-mail: mail@sakkoulas.com

Η εκτύπωση έχει γίνει σε 100% ανακυκλωμένο χαρτί

ΠΡΟΛΟΓΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ ΣΤΗΝ 7^Η ΕΝΗΜΕΡΩΣΗ

Στην 7^η ενημέρωση του έργου Ειδικού Ποινικοί Νόμοι περιέχονται **έξι θεματικές ενότητες** που κατανέμονται σε οκτώ τεύχη. Με αυτές καλύπτεται η ειδική ποινική νομοθεσία για τις Ανώνυμες Εταιρείες (Ν. 4548/2018), την Ευρωπαϊκή Εντολή Έρευνας (Ν. 4489/2017), την ιατρικής υποβοηθούμενη αναπαραγωγή (Ν. 3305/2005), τα όπλα, τα πυρομαχικά, τις εκρηκτικές ύλες και τους εκρηκτικούς μηχανισμούς (Ν. 2168/1993 και 4678/2020), την οπλοφορία και την χρήση όπλων από αστυνομικούς (Ν. 3169/2003) και τις ψευδείς υπεύθυνες δηλώσεις (Ν. 1599/1986). Το έργο καλύπτει πλέον (σε 53 τεύχη) την ερμηνεία 54 ειδικών ποινικών νόμων κατανοημένων σε 30 θεματικές ενότητες.

Στην ενότητα για την **ανώνυμες εταιρείες** (σχολιαστής: Αθανάσιος Πάντος) επιχειρείται η ερμηνεία των ειδικών ποινικών διατάξεων του Ν. 4548/2018, με τον οποίο αναμορφώθηκε το δίκαιο των ανωνύμων εταιρειών. Ειδικότερα αναλύονται τα άρθρα 176 έως 180, όπου τυποποιούνται συνολικά δεκαέξι ποινικά αδικήματα. Για την πληρότητα της ερμηνείας, αλλά πάντως στο αναγκαίο μέτρο, επιχειρείται η παρουσίαση και των αμιγώς αστικής-εμπορικής φύσεως διατάξεων του Ν. 4548/2018, με παραπομπές στην θεωρία και στην νομολογία του εμπορικού δικαίου. Από την επισκόπηση των επιμέρους ειδικών υποστάσεων, που περιλαμβάνονται κατά τρόπο συστηματικός μη ορθό στα άρθρα του νόμου, προκύπτει ότι ιδιαίτερη έμφαση έχει δοθεί από τον νομοθέτη σε δύο ευρύτερες θεματικές, στην περιμέτρο των οποίων εντοπίζεται η πλειονότητα των τυποποιούμενων εγκλημάτων. Η πρώτη θεματική αφορά την προσήκουσα δημοσιοποίηση έγκυρων χρηματοοικονομικών και λοιπών στοιχείων της εταιρείας, για την διασφάλιση της οποίας ο νομοθέτης έχει καταστρώσει έξι εγκλήματα που βρίσκονται διάσπαρτα στα άρθρα 176 έως 179, αποσκοπώντας να καλύψει κάθε σχετική παράβαση (παράλειψη σύνταξης ή εκπρόθεσμη σύνταξη ή σύνταξη ανακριβών χρηματοοικονομικών καταστάσεων και λοιπών εταιρικών στοιχείων, θεώρηση ανακριβών χρηματοοικονομικών καταστάσεων από τον ελεγκτή, παρακάλυψη του ελέγχου των χρηματοοικονομικών καταστάσεων, ψευδείς ή παραπλανητικές δηλώσεις στο κοινό για εταιρικά στοιχεία). Η δεύτερη θεματική αφορά την προστασία της εταιρικής περιουσίας και του μετοχικού κεφαλαίου από συγκεκριμένες εταιρικές πράξεις που συνεπάγονται περιουσιακή μεταφορά, για την αποτροπή των οποίων ο νομοθέτης έχει καταστρώσει τέσσερα εγκλήματα που βρίσκονται στα άρθρα 177 και 179 (διανομή ανύπαρκτων κερδών, κατά παράβαση των προϋποθέσεων που τίθενται στο νόμο εξαγορά εξαγοράσιμων μετοχών ή απόκτηση ιδίων μετοχών ή τίτλων κτήσης μετοχών της εταιρείας ή της μητρικής αυτής, χορήγηση προκαταβολής, δανείου ή εγγύησης σε τρίτον για την απόκτηση μετοχών της εταιρείας, σύναψη σύμβασης της εταιρείας με συνδεδεμένα μέρη). Τα λοιπά έξι εγκλήματα του νόμου αφορούν κυρίως στην διασφάλιση της εύρυθμης και σύνομης λειτουργίας της εταιρείας και των οργάνων αυτής.

Πιο συγκεκριμένα, και σύμφωνα με τη σειρά των άρθρων του νόμου, το άρθρο 176 αφορά στις ψευδείς ή παραπλανητικές δηλώσεις εκ μέρους των εταιρικών παραγόντων προς το κοινό, σχετικά με συγκεκριμένα οριζόμενα θέματα, των οποίων επιχειρείται η ερμηνευτική προσπέλαση. Το άρθρο 177 περιλαμβάνει πέντε εγκλήματα: Αφορά σε παραβάσεις των μελών του Δ.Σ., οι οποίες σχετίζονται είτε με την κατάσταση ανακριβών χρηματοοικονομικών καταστάσεων και άλλων δημοσιοποιούμενων εταιρικών στοιχείων, όπου κρίσιμη τυγχάνει η παραπομπή στις διατάξεις του ειδικού λογιστικού δικαίου και η συσχέτιση αυτών με την ποινικώς αξιολογη συμπεριφορά,

είτε με πράξεις που πλήττουν ή εγκυμονούν κίνδυνο να πλήξουν την εταιρική παρουσία και το μετοχικό κεφάλαιο, όπως η διανομή κερδών, πράξεις επί των τίτλων της εταιρείας (εξαγοράσιμες μετοχές, ίδιες μετοχές, τίτλοι κτήσεως μετοχών) και η χορήγηση χρηματοδοτικής συνδρομής σε τρίτον για την απόκτηση μετοχών της εταιρείας. Στο άρθρο 178 περιλαμβάνονται δύο εγκλήματα που αφορούν σε παραβάσεις των ελεγκτών της εταιρείας, οι οποίες είτε εγκυμονούν κίνδυνο για τα συμφέροντα των τρίτων (θεώρηση χρηματοοικονομικών καταστάσεων) είτε προσβάλλουν τα συμφέροντα της ίδιας της εταιρείας (παραβίαση εχεμύθειας). Στο άρθρο 179 περιλαμβάνονται πέντε ετερόκλητα εγκλήματα, τα οποία αφορούν στην σύναψη σύμβασης της εταιρείας με τα συνδεδεμένα μέρη κατά παράβαση των προϋποθέσεων των άρθρων 99 επ., όπου αναδεικνύεται η σημασία του προβλεπόμενου λόγου εξαίλειψης του αξιοποίνου, την πιστοποίηση καταβολής του κεφαλαίου, την παράλειψη σύνταξης ή την εκπρόθεσμη σύνταξη των χρηματοοικονομικών καταστάσεων και άλλων εταιρικών στοιχείων, την παράλειψη αναπροσαρμογής του κεφαλαίου της εταιρείας και την παρακώλυση του ελέγχου επί της εταιρείας. Τέλος, με το άρθρο 180, το οποίο περιλαμβάνει τρία εγκλήματα, τιμωρούνται παραβάσεις που σχετίζονται με την τήρηση των διατάξεων σχετικά με την «δημοκρατική λειτουργία» της ανώνυμης εταιρείας, ήτοι αφενός μεν με την λειτουργία του ανώτατου οργάνου της Γ.Σ. της εταιρείας (αλλά και αυτής των ομολογούχων), όπως η παράλειψη σύγκλησης ή προσθήκης θέματος στην ημερήσια διάταξη της Γ.Σ. και η συμμετοχή στην Γ.Σ. προσώπων που δεν πληρούν τις προϋποθέσεις του νόμου, αφετέρου δε με την δέουσα ενημέρωση των μετόχων.

Στην ενότητα για την **Ευρωπαϊκή Εντολή Έρευνας** (σχολιαστές: Όλγα Τσόλκα / Δομίνικος Αρβανίτης) κρίθηκαν σκόπιμες «Εισαγωγικές Παρατηρήσεις», με τις οποίες διευκρινίζεται η μεθοδολογική επιλογή της προσέγγισης του Ν. 4489/2017 υπό το φως της συστημικής κατανόησης των κανόνων του. Σχετικά, γίνεται μια περιεκτική αναφορά στην έννοια και την συστημική σύλληψη του «ευρωπαϊκού» ή/και «ευρωπαϊκού» ποινικού δικαίου, στο οποίο εντάσσεται ο εν λόγω θεσμός της Ευρωπαϊκής Εντολής Έρευνας. Περαιτέρω, σταχυολογούνται βασικά σημεία της οικείας Οδηγίας 2014/41/ΕΕ, όπως ο λόγος θέσπισής της και η σχέση της με άλλες διεθνείς συμβάσεις και ενωσιακές νομικές πράξεις, το ρυθμιστικό της αντικείμενο και τα εντεύθεν ποιοτικά χαρακτηριστικά του θεσμού. Οι εισαγωγικές σκέψεις ολοκληρώνονται με μια συνοπτική επισκόπηση της σχέσης μεταξύ αμοιβαίας αναγνώρισης και προστασίας των θεμελιωδών δικαιωμάτων, στο μέτρο που αυτή συγκαθορίζει την διαμόρφωση βασικών κανόνων της Οδηγίας.

Υπό το φως των ανωτέρω, επιχειρείται η ερμηνεία των άρθρων 1 έως 35 του Ν. 4489/2017. Κατ' αρχάς, αναλύονται οι γενικές διατάξεις σχετικά με την Ευρωπαϊκή Εντολή Έρευνας και βασικές έννοιές της, το πεδίο εφαρμογής της και τα είδη των διαδικασιών, στο πλαίσιο των οποίων αυτή εκδίδεται (άρθρα 1 έως 5). Ακολουθούν οι διατάξεις που αφορούν αφενός μεν στην έκδοση και την διαβίβαση της (άρθρα 6 έως 10), αφετέρου δε στις διαδικασίες και στους όρους εκτέλεσής της από τις ελληνικές αρχές (άρθρα 11 έως 23). Σημειώνεται ότι ιδιαίτερη έμφαση δίδεται στις προϋποθέσεις έκδοσης της Ευρωπαϊκής Εντολής Έρευνας (άρθρο 7), στην διαδικασία αναγνώρισης και εκτέλεσής της (άρθρο 11), στους λόγους μη αναγνώρισης ή μη εκτέλεσής της (άρθρο 13), καθώς και στην άσκηση σχετικών ενδίκων μέσων (άρθρο 16). Περαιτέρω, αντικείμενο ερμηνείας αποτελούν οι ειδικές διατάξεις που αφορούν στην εκτέλεση συγκεκριμένων ερευνητικών μέτρων και στην άρση του απορρήτου των τηλεπικοινωνιών (άρθρα 24 έως 33). Τέλος, αναλύονται οι κανόνες για την προσωρινή λήψη μέτρων καθώς και οι μεταβατικές ρυθμίσεις (άρθρα 34 και 35).

Στην ενότητα για την **ιατρικές υποβοηθούμενη αναπαραγωγή** (σχολιαστής: Ηλίας

Σπυρόπουλος) επιχειρείται μια ερμηνευτική προσέγγιση των ειδικών ποινικών διατάξεων του Ν. 3305/2005. Ειδικότερα, αναλύονται οι παράγραφοι 1 έως 14 του άρθρου 26, στις οποίες τυποποιούνται αδικήματα που σχετίζονται με την εφαρμογή των μεθόδων της ιατρικώς υποβοηθούμενης αναπαραγωγής κατά παράβαση των όρων που προβλέπουν οι Ν. 3305/2005, 3089/2002 και συγκεκριμένες διατάξεις του Αστικού Κώδικα. Στο πεδίο εφαρμογής του άρθρου 26 εμπίπτουν συμπεριφορές όπως η αναπαραγωγική κλωνοποίηση, η δημιουργία χιμαιρών και υβριδίων, τροποποιήσεις του γονιδιώματος, η αγορά ή πώληση γενετικού υλικού, η –κατά παράβαση του κανονιστικού πλαισίου– έρευνα στο γενετικό υλικό, η εισαγωγή και διάθεσή του καθώς και η εφαρμογή των μεθόδων υποβοηθούμενης αναπαραγωγής –μεταξύ άλλων– καθ’ υπέρβαση των ορίων ηλικίας ή χωρίς την συναίνεση ή χωρίς τον εργαστηριακό έλεγχο ή κατά παράβαση του απορρήτου των συμμετεχόντων. Ιδιαίτερη έμφαση δίνεται στον εντοπισμό του συνόλου των νομοτυπικών μορφών των αδικημάτων που προκύπτουν από τις πολύπλοκες διατυπώσεις του άρθρου 26, στην παρουσίασή τους σε οντολογικό και αξιολογικό επίπεδο και στην ανάδειξη συγκεκριμένων δογματικών ζητημάτων που αναφέρονται επ’ αφορμή του σχολιασμού των εν λόγω διατάξεων.

Πριν από την ανάλυση των ειδικών ποινικών διατάξεων του Ν. 3305/2005, στην προσπάθεια εξεύρεσης του προστατευόμενου εννόμου αγαθού και με δεδομένο ότι η προβληματική της προστασίας της μη γεννημένης ζωής έχει απασχολήσει ιδιαίτερω τόσο σε θεωρητικό όσο και σε νομολογικό επίπεδο, παρουσιάζεται στις εισαγωγικές παρατηρήσεις το προστατευτικό πεδίο των εγκλημάτων κατά της ζωής, της σωματικής ακεραιότητας καθώς και των προσβολών κατά του εμβρύου. Επίσης, αναλύεται ο τρόπος αντιμετώπισης των πρώιμων μορφών ζωής από κείμενα υπερνομοθετικής ισχύος, και συγκεκριμένα από το Σύνταγμα, την ΕΣΔΑ, και την Σύμβαση του Οβιέδο, ενώ παρατίθεται και η συναφής νομολογία του ΕΔΑΔ. Περαιτέρω, παρουσιάζεται η εφαρμογή των μεθόδων ιατρικώς υποβοηθούμενης αναπαραγωγής κατά παράβαση του κανονιστικού πλαισίου ως λειτουργική πηγή κινδύνων, τουλάχιστον για την κυοφορούσα και το τέκνο που πρόκειται να γεννηθεί, επιχειρείται δε η υπαγωγή των συμπεριφορών αυτών στις κατηγορίες των αδικημάτων διακινδύνευσης. Στο τελευταίο μέρος της ενότητας παρατίθενται συνοπτικά α μεταβολές που επέφερε ο νέος ΠΚ στις ποινές και παρουσιάζονται οι ποινές για τα αδικήματα του άρθρου 26, όπως διαμορφώνονται στο νέο κανονιστικό περιβάλλον. Παράλληλα, δίνεται έμφαση στην ανάδειξη συναφών ζητημάτων επί της ποινής που έχουν παραμείνει αρρυθμιστα και προξενούν δυσχέρειες, καταβάλλεται δε προσπάθεια για μια κατά το δυνατόν ορθή ερμηνευτική προσέγγιση και επίλυσή τους.

Στην ενότητα υπό τον τίτλο «**Όπλα – πυρομαχικά – εκρηκτικά**» (σχολιαστής: Δημήτριος Βούλγαρης) επιχειρείται η ερμηνεία του Ν. 2168/1993, η οποία είχε ήδη περιληφθεί στην αρχική έκδοση του παρόντος έργου. Λόγω των νομοθετικών μεταβολών που ακολούθησαν, κυρίως με τον Ν. 4678/2020, κρίθηκε απαραίτητη η επικαιροποίηση της ενότητας αυτής.

Στις εισαγωγικές παρατηρήσεις της ενότητας αυτής εκτίθενται συνοπτικά οι νομοθετικές μεταβολές που επήλθαν στον Ν. 2168/1993 με τους νόμους 3944/2011, 4028/2011, 4139/2013, 4249/2014, 4531/2018 και 4678/2020. Επίσης, παρατίθενται οι συναφείς Υπουργικές Αποφάσεις, ενώ αναλύεται το οικείο διεθνές και ευρωπαϊκό πλαίσιο. Στο επίκεντρο της ερμηνευτικής προσέγγισης του Ν. 2168/1993 βρίσκεται η ανάλυση της έννοιας του όπλου (άρθρο 1), και ιδίως της δυνατότητας υπαγωγής στην έννοια αυτή και αντικειμένων τα οποία δεν προορίζονται μεν αντικειμενικά για επίθεση ή άμυνα, χρησιμοποιήθηκαν όμως ευκαιριακά για τον σκοπό αυτόν. Περαιτέρω, στις εισαγωγικές παρατηρήσεις για τα άρθρα 2 επ., τα οποία περιλαμβάνουν τις βασικές εγκληματικές συμπεριφορές, αναλύονται γενικότερα ζητήματα, όπως είναι το έννομο αγαθό, οι συρροές, αλλά και η μεταχείριση των

χρηματικών ποινών βάσει του νέου άρθρου 57 ΠΚ. Ακολουθεί η ανάλυση των επιμέρους ποινικών διατάξεων του νόμου (άρθρα 2 έως 17), ενώ παρατίθενται και οι λοιπές συναφείς διατάξεις τόσο του Ν. 2168/1993 (άρθρα 18 έως 29) όσο και του Ν. 4678/2020 (άρθρα 15 έως 23) σχετικά με την απενεργοποίηση πυροβόλων όπλων.

Η ενότητα για την **οπλοφορία και χρήση πυροβόλων όπλων από αστυνομικούς** (σχολιαστής: Δημήτριος Βούλγαρης) περιλαμβάνει την ερμηνεία του Ν. 3169/2003. Η ενότητα αυτή είχε περιληφθεί ομοίως στην αρχική έκδοση του παρόντος έργου (Ιανουάριος 2012), η επικαιροποίησή της κρίθηκε όμως σκόπιμη λόγω των νομολογιακών εξελίξεων που επήλθαν στο μεγάλο χρονικό διάστημα που μεσολάβησε από τότε. Στις εισαγωγικές παρατηρήσεις της συγκεκριμένης ενότητας δίνεται ιδιαίτερη έμφαση στο ζήτημα της δυνατότητας εφαρμογής των διατάξεων σχετικά με την άμυνα και την κατάσταση ανάγκης στην περίπτωση των αστυνομικών. Ακολουθεί η ανάλυση των επιμέρους ποινικού ενδιαφέροντος διατάξεων του Ν. 3169/2003 (άρθρα 1-6), ιδίως δε του άρθρου 3 (χρήση πυροβόλου όπλου και αρχές που την διέπουν) και του άρθρου 6 (ποινικές κυρώσεις).

Στην ενότητα που αφιερώνεται στον Ν. 1599/1986 («Σχέσεις κράτους – πολίτη, καθιέρωση νέου τύπου δελτίου ταυτότητας και άλλες διατάξεις») για τις **υπεύθυνες δηλώσεις** (σχολιαστής: Ιουλιανός Λαζάνης), αναλύονται οι ποινικές διατάξεις που αποσκοπούν στην διαφύλαξη της αποδεικτικής ισχύος αφενός μεν του δελτίου ταυτότητας (άρθρο 22 παρ. 1 έως 5), αφετέρου δε του προβλεπόμενου στο άρθρο 8 του ίδιου νόμου τύπου της υπεύθυνης δήλωσης (άρθρο 22 παρ. 6). Η διάταξη του άρθρου 22 παρ. 6 (υποβολή ψευδούς υπεύθυνης δήλωσης) είναι και η συχνότερα εφαρμοζόμενη στην πράξη, λόγω της αξιοποίησης του τύπου της υπεύθυνης δήλωσης σε πλήθος διοικητικών διαδικασιών· κρίθηκε, συνεπώς, αναγκαία η συστηματική της ερμηνεία και η αποσαφήνιση των σημαντικότερων ερμηνευτικών ζητημάτων που ανακύπτουν, ουσιαστικών και δικονομικών (τύπος της υπεύθυνης δήλωσης, έννοια αρμόδιας αρχής, δυνατότητα παράστασης προς υποστήριξη της κατηγορίας, μορφές αποκαταστατικής δικαιοσύνης υπό τον νέο Κώδικα Ποινικής Δικονομίας κ.λπ.), με παράθεση της πρόσφατης σχετικής νομολογίας. Δεδομένου ότι το έγκλημα της υποβολής ψευδούς υπεύθυνης δήλωσης συρρέει στην πλειονότητα των περιπτώσεων με τα εγκλήματα της απάτης κατά του Δημοσίου και της πλαστογραφίας, ιδιαίτερη έμφαση δίδεται σε ζητήματα συρροής, ιδίως με τις κακουργηματικές μορφές των ανωτέρω εγκλημάτων, προκειμένου να εξευρεθούν λύσεις που θα απαξιολογούν κατά τρόπο ικανοποιητικό την συνολική εγκληματική συμπεριφορά χωρίς να οδηγούν στην πολλαπλή τιμώρηση του δράστη για πράξεις ταυτιζόμενες ως προς την ουσιαστική τους απαξία.

Σεπτέμβριος 2021
Στέφανος Παύλου / Θωμάς Σάμιος

ΠΡΟΛΟΓΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ ΣΤΗΝ 6^Η ΕΝΗΜΕΡΩΣΗ

Τον Ιανουάριο του 2012, στο ξεκίνημα της συλλογικής μας προσπάθειας για μια συστηματική ερμηνεία της ισχύουσας ειδικής ποινικής νομοθεσίας, είχε διατυπωθεί η επιφύλαξη ότι «ο βαθμός επιτυχίας του εγχειρήματος θα υποδειξεί –στον εκδότη και στους επιμελητές της έκδοσης– και την συνέχεια». Σήμερα, οκτώ χρόνια αργότερα, η προσπάθεια αυτή έχει ολοκληρωθεί κατά το μεγαλύτερο μέρος της, σε ένα έργο που καταλαμβάνει πλέον περίπου 3.500 σελίδες, οι οποίες καλύπτουν (σε 49 τεύχη) την ερμηνεία 50 ειδικών ποινικών νόμων συστηματοποιημένων σε 27 θεματικές ενότητες. Παράλληλα, έχει ξεκινήσει (ήδη από την 4^η ενημέρωση του έργου) η αναθεώρηση των σχετικών κειμένων λόγω των σημαντικών νομοθετικών μεταβολών (π.χ. στην νομοθεσία περί ναρκωτικών με την εισαγωγή του νόμου περί εξαρτησιογόνων ουσιών), καθώς και των αντίστοιχων νομολογιακών και θεωρητικών εξελίξεων.

Η 6^η ενημέρωση περιέχει 6 θεματικές ενότητες Ειδικών Ποινικών Νόμων που κατανέμονται σε 12 τεύχη: Αλλοδαποί, δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα, δηλώσεις περιουσιακής κατάστασης (πόθεν έσχες), ευρωπαϊκό ένταλμα σύλληψης, λαθρεμπορία και νομιμοποίηση εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες. Κατά την επεξεργασία των σχετικών νόμων ελήφθη υπόψη η θέση σε ισχύ των νέων κωδικοποιήσεων, του Ποινικού Κώδικα και του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας.

Στην ενότητα των **αλλοδαπών** επιχειρείται μια πρώτη ερμηνευτική προσέγγιση των ειδικών ποινικών διατάξεων των νόμων 3386/2005 και 4251/2014. Ειδικότερα, αναλύονται τα άρθρα 82 και 83 του Ν. 3386/2005 για την παράνομη είσοδο αλλοδαπών στην Ελλάδα και την έξοδο από αυτήν, τα οποία (μαζί με τα άρθρα 76, 77, 78, 80 και 81 του ίδιου νόμου) διατηρήθηκαν σε ισχύ δυνάμει του άρθρου 139 παρ. 2 του Ν. 4251/2014. Σημαντικό μέρος καταλαμβάνει η ερμηνεία των άρθρων 28, 29 και 30 του «Κώδικα Μετανάστευσης και Κοινωνικής Ένταξης» (Ν. 4251/2014), όπου προβλέπονται, μεταξύ άλλων, τα εγκλήματα της παράνομης απασχόλησης αλλοδαπών, της διευκόλυνσης της εισόδου τους στην Ελλάδα με αποφυγή του προβλεπόμενου ελέγχου ή της εξόδου τους από αυτήν, της διευκόλυνσης της διαμονής τους, εγκλήματα σχετικά με τα ταξιδιωτικά έγγραφα, καθώς και η μεταφορά και προώθηση παράτυπων μεταναστών, που απασχολεί συχνά την νομολογία. Στα άρθρα 49-56 του ίδιου νόμου ρυθμίζεται η παροχή προθεσμίας περισκεψής στα θύματα παράνομης διακίνησης, προκειμένου να εξασφαλισθεί η συνεργασία τους με τις αρχές, καθώς και η δυνατότητα χορήγησης ή ανανέωσης αδειών διαμονής σε αυτά.

Κατά την ερμηνεία της ειδικής ποινικής νομοθεσίας περί αλλοδαπών έμφαση δίνεται στην ανάδειξη δυσχερών δογματικών προβλημάτων, όπως είναι η τυποποίηση εγκλημάτων επιχειρήσεως και η αναγωγή πράξεων συμμετοχής σε αυτοτελή εγκλήματα, αλλά και ζητημάτων ιδιαίτερης κοινωνικής σημασίας και πρακτικού ενδιαφέροντος, όπως η διάκριση της παράνομης διακίνησης από την εμπορία ανθρώπων και η αντιμετώπιση των προσφύγων ως υποκειμένων τέλεσης του εγκλήματος της παράνομης εισόδου στην Ελλάδα. Επίσης, επιδιώκεται η ερμηνευτική προσπέλαση επιμέρους ζητημάτων, τα οποία έχουν απασχολήσει επανειλημμένως την νομολογία, όπως είναι η σχέση της μεταφοράς αφενός με την παραλαβή του αλλοδαπού με σκοπό την προώθησή του και αφετέρου με την διευκόλυνση της μεταφοράς στο πλαίσιο του άρθρου 30 παρ. 1 του Ν. 4251/2014, καθώς και η αξιολόγηση της συμπεριφοράς των συνεργών (ιδίως του “προπομπού” και του “συνοδηγού”) στην μεταφορά.

Για λόγους πληρότητας στην ενότητα αυτή παρατίθενται με σύντομη ανάλυση το προεδρικό διάταγμα 233/2003 σχετικά με την προστασία και αρωγή των θυμάτων εμπορίας ανθρώπων και παράνομης διακίνησης.

Στην ενότητα των **δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα** συγκεντρώνονται όλες οι ποινικές διατάξεις της ελληνικής νομοθεσίας με τις οποίες τιμωρείται η αθέμιτη επενέργεια επί των προσωπικών δεδομένων. Βασικός στόχος είναι να διευκολυνθεί ο ερμηνευτής και ο εφαρμοστής του δικαίου στο δύσκολο έργο της διάγνωσης του σχετικού κάθε φορά νομοθετικού πλαισίου. Στην ενότητα αυτή επιχειρείται η ερμηνεία του πρόσφατου Ν. 4624/2019, ιδίως του άρθρου 38 αυτού, υπό το πρίσμα του εννόμου αγαθού της πληροφοριακής αυτοδιάθεσης του υποκειμένου των δεδομένων. Η εν λόγω διάταξη διαδέχθηκε το άρθρο 22 του Ν. 2472/1997, πρόκειται δε να αποτελέσει την βασική ποινική διάταξη της ελληνικής έννομης τάξης στο πεδίο της προστασίας των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα μετά την θέση σε εφαρμογή του Γενικού Κανονισμού για την Προστασία Δεδομένων (GDPR). Επιπλέον, αναλύονται συνοπτικά τα άρθρα 15 του Ν. 3471/2006, 18 παρ. 9-12 του Ν. 3850/2010, 11 του Ν. 3917/2011, 83 παρ. 8, 9 και 84 παρ. 14, 15 του Ν. 4600/2019.

Στο επίκεντρο της ερμηνευτικής προσέγγισης του άρθρου 38 του Ν. 4624/2019 τίθενται η διάκριση των αθέμιτων επενεργειών επί των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα σε δύο κατηγορίες διαφορετικής ποινικής απαξίας και η αναβάθμιση της προτέρας επέμβασης σε σύστημα αρχειοθέτησης σε βασικό στοιχείο των αντικειμενικών υποστάσεων του άρθρου 38 του Ν. 4624/2019. Περαιτέρω, αναλύονται ζητήματα διαχρονικού δικαίου που ανακύπτουν από την πρόσφατη νομοθετική παρέμβαση, καθώς και η σχέση ανάμεσα στον Ν. 4624/2019 και τις υπόλοιπες ποινικές διατάξεις της ελληνικής έννομης τάξης. Τέλος, ταξινομείται η ελληνική και αλλοδαπή νομολογία και αξιοποιείται η ελληνική και αλλοδαπή θεωρία για την επίλυση άλλων δογματικών ζητημάτων που ανακύπτουν στο πεδίο των προσωπικών δεδομένων, όπως η στοιχειοθέτηση εννόμου συμφέροντος για την επεξεργασία προσωπικών δεδομένων ή η αθέμιτη επεξεργασία δημόσιων δεδομένων.

Στο πλαίσιο της ενότητας υπό τον τίτλο **δηλώσεις περιουσιακής κατάστασης (πόθεν έσχες)** επιχειρείται η ερμηνεία των ρυθμίσεων του Ν. 3213/2003, οι οποίες διέπουν την διαδικασία υποβολής και ελέγχου των δηλώσεων περιουσιακής κατάστασης, όπως διαμορφώθηκαν μετά τις σημαντικές τροποποιήσεις του Ν. 4571/2018. Στο κείμενο αναλύονται οι διάφορες πτυχές της διαδικασίας, όπως η κτήση και η απώλεια της ιδιότητας του υπόχρεου προσώπου, η προθεσμία υποβολής, το αναγκαίο περιεχόμενο της δήλωσης, καθώς και το σύνολο των ποινικών διατάξεων που αποσκοπούν στην διασφάλιση του ελεγκτικού έργου. Επίκεντρο της ενότητας αποτελεί το βασικό αδίκημα της μη υποβολής ή της υποβολής ανακριβούς ή ελλιπούς δήλωσης περιουσιακής κατάστασης (άρθρο 6 παρ. 2), καθώς και οι διακεκριμένες και προνομιούχες παραλλαγές του (άρθρο 6 παρ. 2 εδ. γ', παρ. 3-4). Επιδιώκεται η εννοιολογική οριοθέτηση της ανακριβούς και της ελλιπούς δήλωσης και η παρουσίαση των συνακόλουθων διαφοροποιήσεων στην ποινική αντιμετώπιση. Ιδιαίτερη έμφαση δίδεται στην παρουσίαση των διαδοχικών νομοθετικών μεταβολών του Ν. 3213/2003 και στα ανακύπτοντα ζητήματα διαχρονικού δικαίου.

Περαιτέρω, αντικείμενο ερμηνείας αποτελεί το άρθρο 8 Ν. 3213/2003, όπου τυποποιείται ποινικά η απαγόρευση συμμετοχής σε αλλοδαπή εταιρεία και σε εταιρεία με έδρα, πραγματική ή καταστατική, κράτος μη συνεργάσιμο φορολογικά ή κράτος με προνομιακό φορολογικό καθεστώς για ορισμένες κατηγορίες προσώπων, υπόχρεων σε υποβολή δήλωσης περιουσιακής κατάστασης. Ιδίως, επιχειρείται η ανεύρεση ενός άξιου προστασίας εννόμου αγαθού, η αξιολόγηση της συμβατότητας της συγκεκριμένης ποινικής τυποποίησης με την αρχή της αναλογικότητας, η οριοθέτηση του πεδίου εφαρμογής της απαγόρευσης, καθώς και η αξιολόγηση των προβλημάτων διαχρονικού δικαίου, όπως προέκυψαν από τις διαδοχικές μεταβολές της διάταξης με τους Ν. 4389/2016 και 4396/2016.

Τέλος, παρουσιάζονται οι εφαρμοστέες δικονομικές διατάξεις για τα εγκλήματα των

άρθρων 6-8 Ν. 3213/2003, οι οποίες, κατ' εξαίρεση, παραμένουν σε ισχύ σύμφωνα με την μεταβατική διάταξη του άρθρου 589 παρ. 1 εδ. β' ΚΠΔ, καθώς και η εφαρμογή τους υπό την ισχύ του νέου ΚΠΔ.

Στην ενότητα για το **Ευρωπαϊκό Ένταλμα Σύλληψης** περιλαμβάνεται η ερμηνεία των άρθρων 1 έως 39 του Ν. 3251/2004. Αναλύονται τόσο οι γενικές διατάξεις σχετικά με την έννοια και το περιεχόμενο του Ευρωπαϊκού Εντάλματος Σύλληψης (άρθρα 1 και 2) όσο και οι διατάξεις εκείνες που αφορούν αφενός μεν στην έκδοση Ευρωπαϊκού Εντάλματος Σύλληψης από τις ελληνικές αρχές (άρθρα 4 έως 8), αφετέρου δε στις προϋποθέσεις και την διαδικασία εκτέλεσης αλλοδαπού εντάλματος εκ μέρους των ελληνικών αρχών (άρθρα 9 έως 36). Ιδιαίτερη έμφαση κατά την σχετική ανάλυση έχει δοθεί στις προϋποθέσεις εκτέλεσης αλλοδαπού εντάλματος (ιδίως στα άρθρα 1 και 10), καθώς και στους υποχρεωτικούς ή δυνητικούς λόγους άρνησης εκτέλεσης αυτού (άρθρα 11 και 12).

Πριν όμως από την ανάλυση των οικείων διατάξεων, και με δεδομένο ότι ο θεσμός του Ευρωπαϊκού Εντάλματος Σύλληψης βρίσκεται τόσο από ιστορική όσο και από πρακτική άποψη στο επίκεντρο του καλούμενου ευρωπαϊκού ποινικού δικαίου, στις "εισαγωγικές παρατηρήσεις" της παρούσας ενότητας επιχειρείται μια συνοπτική – αλλά κατά το δυνατόν περιεκτική – παρουσίαση της εξελικτικής πορείας, καθώς και των βασικών εννοιών και ζητημάτων του ευρωπαϊκού ποινικού δικαίου. Για τον λόγο αυτό, στις εισαγωγικές παρατηρήσεις αναλύεται η έννοια του ευρωπαϊκού ποινικού δικαίου, παρουσιάζεται η ιστορική του εξέλιξη κυρίως μέσα από τις ευρωπαϊκές συνθήκες, ενώ αναλύονται έννοιες, όπως είναι η αρχή της αμοιβαίας αναγνώρισης και αμοιβαίας εμπιστοσύνης, καθώς και η σχέση των αρχών αυτών προς τα κατοχυρωμένα σε ενωσιακό ή εθνικό επίπεδο θεμελιώδη δικαιώματα.

Η ενημέρωση της εν λόγω θεματικής ενότητας κατέστη αναγκαία τόσο λόγω των τροποποιήσεων που επήλθαν στον Ν. 3251/2004 με τους νόμους 4236/2014, 4478/2017, εσχάτως δε και με τον Ν. 4596/2019, όσο και λόγω της εξέλιξης της σχετικής νομολογίας του Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Συγκεκριμένα, με τους Ν. 4236/2014 και 4478/2017 τροποποιήθηκαν διατάξεις του Ν. 3251/2004 προς ενσωμάτωση της Οδηγίας 2012/13 περί του δικαιώματος ενημέρωσης του κατηγορουμένου και της Οδηγίας 2013/48 περί του δικαιώματος παράστασης με συνήγορο, αντιστοίχως. Στην συνέχεια, με τον Ν. 4596/2019 τροποποιήθηκαν εκ νέου διατάξεις του Ν. 3251/2004 προς ενσωμάτωση της Απόφασης-Πλαίσιο 2009/299, η οποία αφορούσε μεταξύ άλλων στην εκτέλεση ΕΕΣ προς εκτέλεση ερήμην εκδοθείσας καταδικαστικής απόφασης. Πέραν των εξελίξεων αυτών, το ΔΕΕ με πρόσφατες αποφάσεις του έκρινε επί του περιεχομένου κρίσιμων εννοιών της ΑπΠΛΕΕΣ, κατά τρόπο ο οποίος έχει άμεσες πρακτικές συνέπειες στην εφαρμογή του θεσμού του Ευρωπαϊκού Εντάλματος Σύλληψης σε όλα τα κράτη-μέλη. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί η εξέλιξη της νομολογίας του Δικαστηρίου σχετικά με την έννοια της αρμόδιας προς έκδοση Ευρωπαϊκού Εντάλματος Σύλληψης "δικαστικής αρχής", στην οποία, όπως κρίθηκε λίαν προσφάτως, δεν ανήκουν οι γερμανικές εισαγγελικές αρχές.

Η ενότητα της **λαθρεμπορίας** αποτελεί επικαιροποιημένη εκδοχή της πρώτης ερμηνευτικής προσπάθειας του Ν. 2960/2001 που επιχειρήθηκε το 2012. Η νέα ενημέρωση επεβλήθη λόγω των εξελίξεων στην εθνική και ευρωπαϊκή νομολογία, και ιδίως στην ευρωπαϊκή νομοθεσία που ρυθμίζει το ουσιαστικό τελωνειακό δίκαιο, σε συνδυασμό και με την εισαγωγή των νέων Κωδίκων. Ειδικότερα, εν τω μεταξύ τέθηκε σε ισχύ ο Κανονισμός (ΕΕ) 952/2013 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 9.10.2013 «για τη θέσπιση του ενωσιακού τελωνειακού κώδικα» που αντικατέστησε τον εκσυγχρονισμένο Κοινοτικό Τελωνειακό Κώδικα, ο οποίος είχε θεσπιστεί με τον Κανονισμό (ΕΚ) 450/2008 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του

Συμβουλίου της 23.4.2008. Ο Ενωσιακός Τελωνειακός Κώδικας συμπληρώνεται ήδη από τον Εκτελεστικό Κανονισμό (ΕΕ) 2447/2015 της Επιτροπής της 24^{ης} Νοεμβρίου 2015 «για τη θέσπιση λεπτομερών κανόνων εφαρμογής ορισμένων διατάξεων του κανονισμού (ΕΕ) αριθ. 952/2013 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου για τη θέσπιση του ενωσιακού τελωνειακού κώδικα».

Στην νέα έκδοση λαμβάνει χώρα, πέραν από την ενημέρωση που ήταν αναγκαία λόγω των εξελίξεων στον τομέα της θεωρίας και της νομολογίας και τις επιμέρους συμπληρώσεις των αναπτύξεων της πρώτης ενημέρωσης, το πρώτον εξέταση ή/και εμπάθυνση επί ζητημάτων που απασχολούν ιδιαίτερα την νομολογία και την ποινική πράξη, όπως ιδίως η λαθρεμπορία στον Ειδικό Φόρο Κατανάλωσης (υπό το άρθρο 119Α ΕΤΚ και στις Εισαγωγικές Παρατηρήσεις), το ζήτημα των δυαδικών κυρώσεων (στις Εισαγωγικές Παρατηρήσεις), η δέσμευση περιουσιακών στοιχείων (υπό το άρθρο 164 ΕΤΚ), η ειδική δήμευση και η κατάσχεση λαθρεμπορευμάτων και μεταφορικών μέσων (υπό τα άρθρα 160 και 177 ΕΤΚ, αντίστοιχα) και η κατάργηση της “παραδικονομίας” της λαθρεμπορίας με την θέση σε ισχύ του νέου Κώδικα Ποινικής Δικονομίας. Παρόλο που η εισαγωγή του νέου ΚΠΔ είχε κατά την άποψη που υποστηρίζεται στο παρόν ως συνέπεια την κατάργηση (ως επί το πλείστον) της “παραδικονομίας” της λαθρεμπορίας, διατηρήθηκαν για ιστορικούς λόγους και οι αναπτύξεις της προηγούμενης έκδοσης επί των σχετικών δικονομικών διατάξεων.

Η ενότητα της **νομιμοποίησης εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες** αποτελεί νέα, επικαιροποιημένη εκδοχή της πρώτης ερμηνευτικής προσέγγισης του Ν. 3691/2008 που επιχειρήθηκε το 2012. Η παρούσα ενημέρωση κατέστη αναγκαία όχι μόνο λόγω της εξ ολοκλήρου αντικατάστασης του Ν. 3691/2008 με τον Ν. 4557/2018, με τον οποίο ενσωματώθηκε στην εθνική έννομη τάξη η Τέταρτη Οδηγία κατά της νομιμοποίησης (Οδηγία 2015/849), χωρίς ωστόσο να επέρχονται σημαντικές αλλαγές στο σκέλος των ποινικών διατάξεων του προγενέστερου νόμου, αλλά κυρίως λόγω της πλούσιας νομολογιακής επεξεργασίας της οποίας έτυχαν οι σχετικές διατάξεις τα τελευταία χρόνια. Στο κείμενο προτάσσονται η καταγραφή της βασικής τυπολογίας του φαινομένου που αποδίδεται με τον όρο “ξέπλυμα βρόμικου χρήματος” και η διαχρονική εξέλιξη των σχετικών νομοθετικών πρωτοβουλιών, τόσο σε διεθνές και ενωσιακό επίπεδο όσο και στην ελληνική έννομη τάξη. Ακολουθεί η ερμηνεία των άρθρων 1-4 του Ν. 4557/2018, με επίκεντρο αφενός μεν τις έννοιες της “προηγούμενης εγκληματικής δραστηριότητας” και της “προέλευσης” της βρόμικης περιουσίας, αφετέρου δε την ειδική υπόσταση της νομιμοποίησης καθ’ εαυτήν. Η ανάλυση ολοκληρώνεται με τον σχολιασμό των διατάξεων περί των κύριων και παρεπόμενων ποινών (άρθρα 39-41), καθώς και του δικονομικού μέτρου της δέσμευσης και απαγόρευσης εκποίησης περιουσιακών στοιχείων (άρθρο 42).

Τα ανωτέρω ζητήματα εξετάζονται υπό το πρίσμα των νομολογιακών παραδοχών και της κριτικής σκοπιάς της θεωρίας. Έμφαση δόθηκε στην ανάδειξη προβλημάτων πρακτικού ενδιαφέροντος, όπως η υπαγωγή των φορολογικών αδικημάτων και του αδικήματος της μη καταβολής χρεών προς το Δημόσιο στην έννοια της “προηγούμενης εγκληματικής δραστηριότητας”, η χρησιμοποίηση του χρηματοπιστωτικού τομέα ως υπαλλαγή νομιμοποίησης, η περίπτωση του “αυτοξεπλύματος”, τα –λόγω των πολλαπλών νομοθετικών μεταβολών– διαρκώς ανακύπτοντα ζητήματα διαχρονικού δικαίου, η ποινή της δήμευσης, η δέσμευση περιουσιακών στοιχείων με απόφαση του Προέδρου της Αρχής Νομιμοποίησης Εσόδων και τα μέσα άμυνας των θιγόμενων προσώπων. Κεντρική θέση στην παρούσα ερμηνεία κατέχει η συζήτηση για το προστατευόμενο έννομο αγαθό.

Ιανουάριος 2020

Στέφανος Παύλου / Θωμάς Σάμιος

ΠΡΟΛΟΓΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ ΣΤΗΝ 1^Η ΕΝΗΜΕΡΩΣΗ

Η ποινική νομοθεσία της Ελλάδας σήμερα, στο πεδίο των ειδικών ποινικών νόμων, είναι διάχυτη, δογματικά ασυνεχής, και κυρίως ταχύτατα μεταβαλλόμενη, όχι πάντοτε προς το κανονιστικά και δογματικά αρτιότερο. Καλύπτει, όμως, κυρωτικά την μεγαλύτερη δικαστηριακή ύλη και αποτελεί ένα πεδίο ανασφάλειας ως προς την ορθή ερμηνεία για τον νομικό της πράξης, δικαστή ή δικηγόρο.

Η απουσία δε συστηματικών έργων από την σύγχρονη ελληνική πραγματεία επιτείνει το πρόβλημα. Τούτο ακριβώς το κενό φιλοδοξεί να καλύψει το ανά χειράς πόνημα, με το οποίο επιχειρείται η ερμηνευτική προσέγγιση των σημαντικών ποινικού ενδιαφέροντος διατάξεων που βρίσκονται εγκατεσπαρμένες σε διάφορα τμήματα της ισχύουσας ελληνικής νομοθεσίας.

Η επιλογή των ερμηνευομένων διατάξεων έγινε επί τη βάσει διαφόρων κριτηρίων: Πρώτον, την πρακτική σημασία τους, προεχόντως δε την συχνότητα εφαρμογής τους από την ελληνική νομολογία· δεύτερον, την δογματική σπουδαιότητά τους, υπό την έννοια της ανάδειξης μέσω αυτών καίριων ζητημάτων δογματικού ενδιαφέροντος· και τρίτον, την δικαιοπολιτική στόχευσή τους, είτε αυτή κινείται προς την σωστή είτε προς μια αμφισβητούμενη κατεύθυνση.

Το έργο είναι προσανατολισμένο κυρίως στην καλλιέργεια ενός διαλόγου με την νομολογία των δικαστηρίων μας. Κεντρικό στόχο αποτέλεσε αφενός μεν η ανάδειξη των ορθών λύσεων, όπου αυτές καταγράφονται, αφετέρου δε μια κριτική αντιπαράθεση με λιγότερο πειστικές λύσεις που ενίοτε προτείνονται και η κατάθεση ενός θεμελιωμένου –κατά το δυνατόν– αντιλόγου έναντι παραδοχών που εγείρουν αντιρρήσεις.

Παράλληλα, όμως, βασικό άξονα των αναπτύξεων αποτέλεσε και το τόλμημα μιας διεισδυτικής θεωρητικής εμβάθυνσης, όπου αυτό ήταν απαραίτητο. Έτσι, στο έργο ενθαρρύνθηκε και η προσφυγή στην αλλοδαπή βιβλιογραφία και νομολογία, σε όσες περιπτώσεις αυτό κρίθηκε αναγκαίο για την πληρότητα των αναπτύξεων, όπου δηλαδή ανακύπτουν προβλήματα για την αντιμετώπιση των οποίων η αλλοδαπή επιστήμη και νομολογία μπορούν να εισφέρουν καίρια στην χάραξη μιας ορθής κατεύθυνσης.

Την υλοποίηση των στόχων αυτών εμπιστευθήκαμε, υπό την εποπτεία μας, σε μια ομάδα καταξιωμένων ήδη, αλλά και νεώτερων επιστημόνων, η συνεργασία μας με τους οποίους αποτέλεσε μια ευτυχής εμπειρία. Η αλληλοεκτίμηση και ο αμοιβαίος σεβασμός κυριαρχήσαν σε όλες τις φάσεις της δημιουργικής ανταλλαγής απόψεων για τα θέματα που μας απασχόλησαν όλους.

Το κατά πόσον η συλλογική αυτή προσπάθεια ήταν ή όχι επιτυχής θα κριθεί από τους αναγνώστες του παρόντος έργου, τόσο τους εφαρμοστές των ειδικών ποινικών νόμων όσο και τους θεωρητικούς του ποινικού δικαίου.

Ο βαθμός της επιτυχίας του εγχειρήματος, εξάλλου, θα υποδείξει –στον εκδότη και στους επιμελητές της έκδοσης– και την συνέχεια. Στόχος είναι ο συνεχής εμπλουτισμός του έργου με νέα νομοθετήματα. Η ερμηνεία πολλών εξ αυτών βρίσκεται ήδη σε εξέλιξη, ενώ κάποιων άλλων έχει ήδη ολοκληρωθεί· ωστόσο, η εξαγγελία νομοθετικών επεμβάσεων που πρόκειται να υλοποιηθούν στο αμέσως προσεχές διάστημα μας οδήγησε στην επιλογή να τα αποσύρουμε από την πρώτη αυτή μορφή του ανθολογίου και να τα ενσωματώσουμε στο έργο με την ευκαιρία της επόμενης ενημέρωσης. Παράλληλα, στόχος είναι και η διαρκής ενημέρωση των κειμένων που έχουν ήδη συμπεριληφθεί στην παρούσα συλλογή κάθε φορά που ανακύπτει αποχρών λόγος (νομοθετικές μεταβολές, σημαντικές νομολογιακές εξελίξεις κ.λπ.).

Θερμές ευχαριστίες απευθύνουμε και από την θέση αυτή στον αγαπητό φίλο *Πάνο Σάκκουλα*, που ανέλαβε την έκδοση του έργου, όσο και στις κυρίες *Διαμάντω Χαλβατζόγλου* και *Καίτη Βαφιά*, στις οποίες θα πρέπει να πιστωθεί η άρτια εμφάνισή του από σελιδοποιητική –και γενικότερα τεχνική– άποψη.

Ιανουάριος 2012
Στέφανος Παύλου / Θωμάς Σάμιος

ΟΔΗΓΙΕΣ ΧΡΗΣΗΣ ΚΑΙ ΕΝΗΜΕΡΩΣΗΣ ΕΡΓΟΥ

Η **εκδοτική πλατφόρμα** που υποστηρίζει την παρούσα κατ' άρθρον ερμηνεία είναι προσαρμοσμένη σε ένα πρωτοποριακό εγχείρημα, με στόχο την διαρκή ενημέρωση του χρήστη του έργου με το χαμηλότερο δυνατό κόστος. Η καινοτομία συνίσταται στην έκδοση των επιμέρους ενοτήτων σε αυτοτελή τεύχη, ώστε να είναι δυνατή η αντικατάσταση κάθε φορά εκείνου μόνο του τμήματος που υφίσταται εκ νέου επιστημονική επεξεργασία.

Με την **αρχική αγορά του προϊόντος** αποκτά κανείς τα ντοσιέ με τους ειδικούς ποινικούς νόμους, η κατ' άρθρον ερμηνεία των οποίων έχει ολοκληρωθεί έως την ημερομηνία αγοράς του προϊόντος.

Το έργο «Ειδικοί Ποινικοί Νόμοι – Ερμηνεία κατ' άρθρον» υφίσταται **διαρκή ενημέρωση**, και μάλιστα προς δύο κατευθύνσεις: Αφενός μεν προστίθενται σε αυτό νέα τεύχη, που περιλαμβάνουν την κατ' άρθρον ερμηνεία ειδικών ποινικών νόμων μη συμπεριληφθέντων στην αρχική έκδοση του έργου, αφετέρου δε αντικαθίστανται ήδη κυκλοφορούντα τεύχη, η ύλη των οποίων έχει αναθεωρηθεί λόγω νομοθετικών μεταβολών, νέων νομολογιακών δεδομένων ή σημαντικών εξελίξεων στον χώρο της θεωρίας.

Ο αγοραστής του προϊόντος συμπληρώνει μια **καρτέλα ενημέρωσης έργου**, σημειώνει δε σε αυτήν τον τρόπο με τον οποίο επιθυμεί να πληροφορείται την κυκλοφορία κάθε νέας ενημέρωσης. Μέσω της καρτέλας αυτής αποκτά δικαίωμα να προμηθεύεται κατά προτεραιότητα τις σχετικές ενημερώσεις.

Το **κόστος της ενημέρωσης** εξαρτάται, κάθε φορά, από το πλήθος των τευχών που αντικαθίστανται ή προστίθενται. Σύμφωνα με τον σχεδιασμό του έργου, η συχνότητα της ενημέρωσης εξαρτάται από την ύπαρξη σημαντικών νομοθετικών μεταβολών, νομολογιακών ή θεωρητικών εξελίξεων. Ο στόχος είναι να αποφεύγεται η επιβάρυνση των κατόχων της αρχικής έκδοσης με διαρκείς ενημερώσεις για ασήμαντες αλλαγές, χωρίς πάντως να θυσιάζεται η ταχύτητα της ενημέρωσης.

Σε κάθε ενημέρωση δημοσιεύεται ένας –αναθεωρημένος, κάθε φορά– **πίνακας περιεχομένων (ενημερωτικό δελτίο)**, στον οποίο δηλώνεται, μεταξύ άλλων, η σειρά των τευχών που, σύμφωνα με την εξέλιξη του έργου, περιέχονται στα ντοσιέ.

Τα **τεύχη που αντικαθίστανται** υποδεικνύονται με ένδειξη του αύξοντος αριθμού ενημέρωσης (π.χ. 6^η ενημέρωση) και του χρόνου κυκλοφορίας της (π.χ. Ιανουάριος 2020). Ο χρήστης αφαιρεί την προηγούμενη έκδοση του τεύχους και την αντικαθιστά με την νέα.

Τα **τεύχη που προστίθενται** παρεμβάλλονται στην ροή του υπάρχοντος υλικού με αλφαβητική σειρά. Στο παρόν έργο το αλφαβητικό κριτήριο επελέγη ως μέθοδος ταξινόμησης του υλικού, θα εφαρμόζεται δε και στις μελλοντικές ενημερώσεις του έργου: έτσι, π.χ. ο νόμος για την πνευματική ιδιοκτησία (θεματική ενότητα: “Πνευματική Ιδιοκτησία”) θα προστεθεί μετά την ενότητα “Περιβάλλον III” και πριν από την ενότητα “Πτωχευτικά αδικήματα”. Σε κάθε περίπτωση, στο εκάστοτε αναθεωρημένο ενημερωτικό δελτίο θα καταγράφεται η σειρά των ειδικών ποινικών νόμων που θα περιέχονται στο έργο μετά την τελευταία ενημέρωση.

Για λόγους τεχνικούς, αλλά και για την διευκόλυνση της ενημέρωσης του έργου, όσες ερμηνευτικές συμβολές καταλαμβάνουν πολλές σελίδες κυκλοφορούν σε **δύο ή περισσότερα τεύχη**. Στο μέλλον, και αναλόγως πάντοτε των μεταβολών που θα έχουν επέλθει στην νομοθεσία, την νομολογία και την θεωρία, στα ήδη υπάρχοντα τεύχη μιας θεματικής ενότητας μπορεί να προστεθούν νέα ή, αντιστρόφως, περισσότερα τεύχη ενδέχεται να συνενωθούν σε ένα.

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ / ΕΝΗΜΕΡΩΤΙΚΟ ΔΕΛΤΙΟ

ΤΟΜΟΣ Ι			
Θεματική ενότητα / Νομοθέτημα	Σχολιαστής	A/A	Χρόνος ενημ.
Αλλοδαποί Ι Εισαγωγικές παρατηρήσεις Ν. 3386/2005 (άρθρα 82-83) Ν. 4251/2014 (άρθρα 28-29)	Κωνσταντίνος Χατζόπουλος	6	Ιαν. 2020
Αλλοδαποί ΙΙ Ν. 4251/2014 (άρθρα 30, 49-56) Π.Δ. 233/2003	Κωνσταντίνος Χατζόπουλος	6	Ιαν. 2020
Ανταγωνισμός Ι: Αθέμιτος ανταγωνισμός Ν. 146/1914 (άρθρα 3-18α, 21-24)	Γεώργιος Δανιήλ	1	Ιαν. 2012
Απόρρητο ηλεκτρονικών επικοινωνιών Ι Συνταγματικό πλαίσιο προστασίας του απορρήτου στον τομέα των ηλεκτρονικών επικοινωνιών	Γρηγόρης Τσόλιας	2	Ιούν. 2013
Απόρρητο ηλεκτρονικών επικοινωνιών ΙΙ Ν. 2225/1994 (άρθρα 3-5, 7)	Γρηγόρης Τσόλιας	2	Ιούν. 2013
Απόρρητο ηλεκτρονικών επικοινωνιών ΙΙΙ Ν. 3115/2003 (άρθρα 9, 10, 13) Π.Δ. 47/2005 Ν. 3471/2006 (άρθρα 1-4, 15, 17) Ν. 3917/2011 (άρθρα 1-8, 11)	Γρηγόρης Τσόλιας	2	Ιούν. 2013
Απόρρητο ηλεκτρονικών επικοινωνιών ΙV Παράρτημα Νομολογίας	Γρηγόρης Τσόλιας	2	Ιούν. 2013
Αρχαιότητες Ν. 3028/2002 (άρθρα 1-2, 53-67, 69, 71)	Αλεξάνδρα Μπανταβάνου	1	Ιαν. 2012
Γεωργικά προϊόντα: Ευθύνη αγοραστών Ν.Δ. 3424/1955	Θωμάς Σάμιος	1	Ιαν. 2012
Δασικά αδικήματα Ι Εισαγωγικές παρατηρήσεις Ν.Δ. 86/1969 (άρθρα 268, 276, 279) Επικουρικές διατάξεις	Ιωάννης Γκουντής	5	Νοέμβρ. 2016
Δασικά αδικήματα ΙΙ Ν.Δ. 86/1969 (άρθρο 287) Επικουρικές διατάξεις	Ιωάννης Γκουντής	5	Νοέμβρ. 2016

ΤΟΜΟΣ Ι			
Θεματική ενότητα / Νομοθέτημα	Σχολιαστής	A/A	Χρόνος ενημ.
Δασικά αδικήματα III Υ.Α. 414985/1985 Υ.Α. 37338/1807/2010 Ν. 4042/2012 Υ.Α. 125188/246/2013 Επικουρικές διατάξεις Ν.Δ. 86/1969 (άρθρα 273, 275, 286)	Ιωάννης Γκουντής	5	Νοέμβρ. 2016
Δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα Εισαγωγικές παρατηρήσεις Ν. 4624/2019 (άρθρα 16 παρ. 4, 38 και 81) Ν. 3471/2006 (άρθρο 15) Ν. 3850/2010 (άρθρο 18 παρ. 9-12) Ν. 3917/2011 (άρθρο 11) Ν. 4600/2019 (άρθρα 83 παρ. 8-9 και 84 παρ. 14-15)	Νικόλαος Γανιάρης	6	Ιαν. 2020
Δηλώσεις Περιουσιακής Κατάστασης (πόθεν έσχες) I Εισαγωγικές παρατηρήσεις Ν. 3213/2003 (άρθρα 1-6Α)	Εμμανουήλ Αποστολάκης	6	Ιαν. 2020
Δηλώσεις Περιουσιακής Κατάστασης (πόθεν έσχες) II Ν. 3213/2003 (άρθρα 7-14, 19)	Εμμανουήλ Αποστολάκης	6	Ιαν. 2020
Επιταγή Ν. 5960/1933 (άρθρο 79)	Γεώργιος Πουρσανίδης	1	Ιαν. 2012
Εργασία: Μη εμπρόθεσμη καταβολή αποδοχών Α.Ν. 690/1945 (άρθρον μόνον)	Θωμάς Σάμιος	1	Ιαν. 2012
Εταιρείες I: Ανώνυμες Εταιρείες Ν. 4548/2018 (άρθρα 176-180)	Αθανάσιος Πάντος	7	Σεπτ. 2021
Εταιρείες II: Εταιρείες Περιορισμένης Ευθύνης Ν. 3190/1955 (άρθρα 23, 60)	Αθανάσιος Πάντος	1	Ιαν. 2012

ΤΟΜΟΣ II			
Θεματική ενότητα / Νομοθέτημα	Σχολιαστής	A/A	Χρόνος ενημ.
Ευρωπαϊκή Εντολή Έρευνας I Εισαγωγικές παρατηρήσεις Ν. 4489/2017 (άρθρα 1-13)	Όλγα Τσόλκα / Δομίνικος Αρβανίτης	7	Σεπτ. 2021

ΤΟΜΟΣ II			
Θεματική ενότητα / Νομοθέτημα	Σχολιαστής	A/A	Χρόνος ενμ.
Ευρωπαϊκή Εντολή Έρευνας II N. 4489/2017 (άρθρα 14-35, Παραρτήματα Α'-Δ')	Όλγα Τσόλκα / Δομίνικος Αρβανίτης	7	Σεπτ. 2021
Ευρωπαϊκό ένταλμα σύλληψης I Εισαγωγικές παρατηρήσεις N. 3251/2004 (άρθρα 1-10)	Δημήτριος Βούλγαρης	6	Ιαν. 2020
Ευρωπαϊκό ένταλμα σύλληψης II N. 3251/2004 (άρθρα 11-39, 43)	Δημήτριος Βούλγαρης	6	Ιαν. 2020
Ιατρικώς υποβοηθούμενη αναπαραγωγή Εισαγωγικές παρατηρήσεις N. 3305/2005 (άρθρο 26)	Ηλίας Σπυρόπουλος	7	Σεπτ. 2021
Καταχραστές του Δημοσίου N. 1608/1950 N.Δ. 2576/1953 (άρθρα 16, 22)	Μαρία Ρηγοπούλου	2	Ιούν. 2013
Κεφαλαιαγορά I N. 3340/2005 (άρθρα 3-7, 29)	Βασίλειος Πετρόπουλος	1	Ιαν. 2012
Κεφαλαιαγορά II N. 3340/2005 (άρθρα 30-31) N. 3606/2007 (άρθρα 4, 8, 22) N. 876/1979 (άρθρο 10)	Βασίλειος Πετρόπουλος	1	Ιαν. 2012
Λαθρεμπορία I Εισαγωγικές παρατηρήσεις στις ποινικές διατάξεις περί λαθρεμπορίας N. 2960/2001 (άρθρα 10, 119Α, 137)	Ιωάννης Μοροζίνης	6	Ιαν. 2020
Λαθρεμπορία II N. 2960/2001 (άρθρα 155-156)	Ιωάννης Μοροζίνης	6	Ιαν. 2020
Λαθρεμπορία III N. 2960/2001 (άρθρα 157-169, 172-177)	Ιωάννης Μοροζίνης	6	Ιαν. 2020
Μεσάζοντες N. 5227/1931 (άρθρα 1, 9, 11-13)	Θωμάς Σάμιος	1	Ιαν. 2012
Μεταμοσχεύσεις Εισαγωγικές παρατηρήσεις N. 3984/2011 (άρθρα 35-39)	Νικόλαος Τσουμάνης	4	Μάιος 2014
Ναρκωτικά I Εισαγωγικές παρατηρήσεις N. 4139/2013 (άρθρα 1-19)	Στέφανος Παύλου	4	Μάιος 2014

ΤΟΜΟΣ II			
Θεματική ενότητα / Νομοθέτημα	Σχολιαστής	A/A	Χρόνος ενημ.
Ναρκωτικά II N. 4139/2013 (άρθρα 20-25)	Στέφανος Παύλου	4	Μάιος 2014
Ναρκωτικά III N. 4139/2013 (άρθρα 26-35)	Στέφανος Παύλου	4	Μάιος 2014
Ναρκωτικά IV N. 4139/2013 (άρθρα 36-60, 97-100, 104) N. 3459/2006 (άρθρα 58, 61)	Στέφανος Παύλου	4	Μάιος 2014

ΤΟΜΟΣ III			
Θεματική ενότητα / Νομοθέτημα	Σχολιαστής	A/A	Χρόνος ενημ.
Νομιμοποίηση εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες I Εισαγωγικές παρατηρήσεις N. 4557/2018 (άρθρα 1-4)	Θεμιστοκλής Σοφός / Άννα Οικονόμου	6	Ιαν. 2020
Νομιμοποίηση εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες II N. 4557/2018 (άρθρα 5, 39-42, 47-50)	Θεμιστοκλής Σοφός / Άννα Οικονόμου	6	Ιαν. 2020
Όπλα – Πυρομαχικά – Εκρηκτικά I Εισαγωγικές παρατηρήσεις N. 2168/1993 (άρθρα 1-4α)	Δημήτριος Βούλγαρης	7	Σεπτ. 2021
Όπλα – Πυρομαχικά – Εκρηκτικά II N. 2168/1993 (άρθρα 5-29) N. 4678/2020 (άρθρα 15-21, 23)	Δημήτριος Βούλγαρης	7	Σεπτ. 2021
Οπλοφορία και χρήση πυροβόλων όπλων από αστυνομικούς Εισαγωγικές παρατηρήσεις N. 3169/2003 (άρθρα 1-6)	Δημήτριος Βούλγαρης	7	Σεπτ. 2021
Παίγνια Εισαγωγικές παρατηρήσεις στις ποινικές διατάξεις για τα παίγνια	Βασίλειος Πετρόπουλος	2	Ιούν. 2013
Περιβάλλον I Εισαγωγικές παρατηρήσεις στις ποινικές διατάξεις για την προστασία του περιβάλλοντος	Ιωάννης Μοροζίνης	1	Ιαν. 2012
Περιβάλλον II N. 1650/1986 (άρθρο 28)	Ιωάννης Μοροζίνης	1	Ιαν. 2012

ΤΟΜΟΣ III			
Θεματική ενότητα / Νομοθέτημα	Σχολιαστής	A/A	Χρόνος ενημ.
Περιβάλλον III N. 743/1977 (άρθρο 13) N. 3199/2003 (άρθρο 14) N. 4037/2012 (άρθρο 6)	Ιωάννης Μοροζίνης	1	Ιαν. 2012
Πτωχευτικά αδικήματα Πτωχευτικός Κώδικας – N. 3588/2007 (άρθρα 171-177)	Κωνσταντίνα Παπαθανασίου	5	Νοέμβρ. 2016
Ρατσισμός – Ρητορική του μίσους I Εισαγωγικές παρατηρήσεις (N. 927/1979)	Ιωάννης Μοροζίνης	5	Νοέμβρ. 2016
Ρατσισμός – Ρητορική του μίσους II N. 927/1979 (άρθρα 1-3, 5)	Ιωάννης Μοροζίνης	5	Νοέμβρ. 2016
Υπεύθυνες Δηλώσεις N. 1599/1986 (άρθρα 6-8, 22)	Ιουλιανός Λαζάνης	7	Σεπτ. 2021
Υπουργοί – Ποινική ευθύνη Υπουργών N. 3126/2003 (άρθρα 1-22)	Ιωάννα Αναστασοπούλου	5	Νοέμβρ. 2016
Φορολογικά αδικήματα I Εισαγωγικές παρατηρήσεις	Θεόδωρος Παπακυριάκου	5	Νοέμβρ. 2016
Φορολογικά αδικήματα II ΚΦΔ – N. 4174/2013 (άρθρο 66 παρ. 1-4, 6)	Θεόδωρος Παπακυριάκου	5	Νοέμβρ. 2016
Φορολογικά αδικήματα III ΚΦΔ – N. 4174/2013 (άρθρα 66 παρ. 5, 67)	Θεόδωρος Παπακυριάκου	5	Νοέμβρ. 2016
Φορολογικά αδικήματα IV ΚΦΔ – N. 4174/2013 (άρθρα 68-71) N. 2523/1997 (άρθρα 17Α, 24) N. 4312/2014	Θεόδωρος Παπακυριάκου	5	Νοέμβρ. 2016

Στέφανος Παύλου / Θωμάς Σάμιος
[επιμέλεια]

ΕΙΔΙΚΟΙ ΠΟΙΝΙΚΟΙ ΝΟΜΟΙ

Εταιρείες Ι: Ανώνυμες Εταιρείες

Άρθρα 176-180 Ν. 4548/2018

ΣΧΟΛΙΑΣΤΗΣ

Αθανάσιος Ι. Πάντος
Δικηγόρος – ΜΔΕ Ποινικών Επιστημών

Π.Ν.
ΣΑΚ
ΚΟΥ
ΛΑΣ

7η ΕΝΗΜΕΡΩΣΗ
ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΣ 2021

N. 4548/2018

«Αναμόρφωση του δικαίου των ανωνύμων εταιρειών»

(ΦΕΚ Α' 104/13.6.2018)

Εισαγωγικές Παρατηρήσεις

Ο Ν. 4548/2018, με τον οποίον καταργήθηκε ο εκατονταετής (με αλληπάλληλες βεβαίως τροποποιήσεις) Κ.Ν. 2190/1920 περί Α.Ε., αποτελεί τη νέα ναυαρχίδα του εταιρικού δικαίου και περιέχει, στο 13^ο τμήμα του («Ποινικές Διατάξεις»), τα άρθρα 176-180, που συνιστούν το εν στενή εννοία **ποινικό δίκαιο των ανωνύμων εταιρειών**.

Στην κατ' άρθρον ερμηνεία των ποινικών διατάξεων του προϊσχύσαντος νόμου (άρθρα 54-63γ του Κ.Ν. 2190/1920)¹ είχε επισημανθεί στις εισαγωγικές παρατηρήσεις ότι «οι εγγενείς αδυναμίες και ατέλειες αυτών καθαυτών των προβλεπόμενων ποινικών υποστάσεων [...] η επικάλυψη ορισμένων ποινικών υποστάσεων από τα προβλεπόμενα (και οπωσδήποτε αρτιότερα καταστρωμένα) εγκλήματα του Ποινικού Κώδικα καθώς και πρόσφατοι ειδικοί νόμοι [...] εξηγούν την απροθυμία των κοινωνιών και των δικαστικών τους συμπαραστατών από τη μια και των εφαρμοστών του δικαίου από την άλλη να επικαλεστούν οι πρώτοι και να εφαρμόσουν οι δεύτεροι τις εν λόγω ποινικές υποστάσεις και ταυτόχρονα καθιστούν απορία αξίον γιατί ο νομοθέτης δεν έχει προβεί έως σήμερα στην αναμόρφωση του περιεχομένου τους προκειμένου να εκπληρώνουν αποτελεσματικά το σκοπό τους, ως ένα σύγχρονο εταιρικό δίκαιο».

Ο νομοθέτης πράγματι, λοιπόν, αναμόρφωσε (τουλάχιστον κατά λέξη) το δίκαιο των ανωνύμων εταιρειών, θέτοντας, ωστόσο, τις ποινικές διατάξεις, για τις οποίες επιφύλαξε περιορισμένες τροποποιήσεις, σε δεύτερη μοίρα, όπως προκύπτει εναργώς και από το λακωνικό σκέλος της αιτιολογικής έκθεσης του νόμου: «Οι ποινικές διατάξεις του Κ.Ν. 2190/1920, που μέχρι σήμερα έχουν τύχει ελάχιστης εφαρμογής, έχουν ελαφρά αναμορφωθεί. Πρέπει βέβαια να ληφθεί υπόψη ότι υπάρχουν παράλληλες ποινικές διατάξεις σε άλλους νόμους (π.χ. για την κατάχρηση αγοράς), που, στο μέτρο που εφαρμόζονται, καθιστούν περιττή την ύπαρξη συναφών ποινικών διατάξεων και στο νόμο για τις Α.Ε. Επίσης υπάρχουν συμπεριφορές που τιμωρούνται ήδη με βάση τις γενικές διατάξεις του Ποινικού Κώδικα, ώστε να μην απαιτείται η κατάσχεση ειδικής ποινικής μεταχείρισης για τις ανώνυμες εταιρείες».

Τούτων δοθέντων, δεν προκαλεί εντύπωση το γεγονός ότι οι ποινικές διατάξεις του Ν. 4548/2018 εξακολουθούν να έχουν αδυναμίες και ατέλειες αλλά, κυρίως, εξακολουθούν να μην έχουν τη νομοτεχνική επεξεργασία, τη στόχευση, τη δυναμική και τα χαρακτηριστικά εκείνα τα οποία θα επέτρεπαν σε αυτές να εκπληρώσουν αποτελεσματικότερα το ρόλο τους ως κυρωτικοί κανόνες, πρώτης γραμμής, των παραβάσεων που σχετίζονται με την πλέον σημαντική εταιρική μορφή επιχειρηματικής και οικονομικής δραστηριότητας.

Παρ' όλα αυτά, τα συνολικά **δεκαέξι εγκλήματα** που περιλαμβάνονται στα άρθρα 176-180, δεν παύουν να εκτείνονται, θεματικώς, σε ένα **ευρύτατο φάσμα** της λειτουργίας της Α.Ε., **οριοθετώντας ποινικά τη δράση των οργάνων της** με την απειλή διόλου ευκαταφρόνητων ποινών, ενώ υπογραμμίζεται, τέλος, ότι η καθιέρωση βασικών εγκλημάτων του ΠΚ (υπεξαίρεση, απάτη, απιστία), τα οποία κατά προτεραιότητα εφαρμόζονταν έως σήμερα στα εταιρικά αδικήματα, ως κατ' έγκληση διωκόμενων, με παθούσα και ως εκ τούτου αποκλειστικά δικαιούμενη προς υποβολή εγκλήσεως την ίδια την εταιρεία, διά των οργάνων της², ενδεχομένως καταστήσει την ύπαρξη των

¹ Βλ. Α. Πάντο, Ανώνυμες Εταιρείες in: Παύλου/Σάμιου, Ειδικοί Ποινικοί Νόμοι, Ερμηνεία κατ' άρθρον, 2012.

² Ζήτημα το οποίο έχει απασχολήσει έντονα τη θεωρία και τη νομολογία, επικείμενος άμεσα δικαστικών εξελίξεων σε ανώτατο επίπεδο (ήδη κατά το χρόνο ολοκλήρωσης της παρούσας, ΣυμβΑΠ 158/2021 ΠοινΧρ 2021, 93 επ.) αλλά και πιθανών νέων νομοθετικών ρυθμίσεων, βλ. αναλυτικά με παραπομπές και στη νομολογία Τζαννετή, Ζητήματα της κατ' έγκληση δίωξης των περιουσιακών αδικημάτων, ΠοινΧρ

εγκλημάτων του Ν. 4548/2018, τα οποία ως επί το πλείστον διώκονται αυτεπαγγέλτως, κάθε άλλο παρά «περιττή».

176 Ψευδείς ή παραπλανητικές δηλώσεις προς το κοινό. Τιμωρείται με φυλάκιση και με χρηματική ποινή από 10.000 μέχρι 100.000 ευρώ ο ιδρυτής, το μέλος του διοικητικού συμβουλίου ή ο διευθυντής της εταιρείας, ο οποίος εν γνώσει του προβαίνει σε ψευδή ή παραπλανητική δήλωση προς το κοινό,

α) που αφορά την κάλυψη ή την καταβολή του κεφαλαίου, ή

β) με σκοπό την εγγραφή σε τίτλους που εκδίδει η εταιρεία και αφορά στοιχεία αυτής, τα οποία ασκούν ουσιώδη επιρροή επί των εταιρικών υποθέσεων.

Ειδική βιβλιογραφία

N. Βερβεσός, Ζητήματα από την ευθύνη των μελών του Δ.Σ. μιας Α.Ε. κατά το Ν. 4548/2018, ΝοΒ 2019, σ. 200 επ.: ο ίδιος, Μετοχικό κεφάλαιο: Η σημασία του και οι αρχές της πραγματικής καταβολής και διατήρησης του μετοχικού κεφαλαίου κατά το νέο δίκαιο της ανώνυμης εταιρείας in: Μαρίνου, Ζητήματα από το νέο δίκαιο της ανώνυμης εταιρείας, Αθήνα 2009, σ. 1 επ.: Δ. Ζερδέλης, Εργατικό Δίκαιο, Αθήνα 2019: Θρ. Κονταξής, Ποινικά Διατάξεις in: Περάκη, Το Δίκαιο της Ανώνυμης Εταιρείας, Κατ' άρθρο ερμηνεία του Κ.Ν. 2190/1920, τόμ. 2^{ος}, Αθήνα 2010, σ. 2053 επ.: Κ. Κοσμάτος, Η χρηματική ποινή in: Παύλου/Κοσμάτος, Οι κυρώσεις στον νέο Ποινικό Κώδικα, Αθήνα 2020, σ. 40 επ.: Δ. Λαμπρίδης, Συμβολή στην ερμηνεία του άρθρου 57 του νέου Ποινικού Κώδικα περί χρηματικής ποινής υπό το πρίσμα του άρθρου 2 παρ. 1 ΠΚ, ΠοινΧρ 2021, 149 επ.: Γ. Λεβέντης/Κ. Παπαδημητρίου, Ατομικό Εργατικό Δίκαιο, Αθήνα 2011· Ν. Λίβος, Ποινικές Διατάξεις in: Περάκη, Το Δίκαιο της Ανώνυμης Εταιρείας, τόμ. 1^{ος}, Αθήνα 1992, σ. 519 επ.: Δ. Λιούρδης, Η χρηματική ποινή στους ειδικούς ποινικούς νόμους, ΠοινΧρ 2021, 152 επ.: Ι. Ναζίρης, Ζητήματα διαχρονικού δικαίου που απορρέουν από την εφαρμογή των διατάξεων του νέου Ποινικού Κώδικα (μέρος Β'), ΠοινΔικ 2020, 164 επ.: Α. Πάντος, Ανώνυμες Εταιρείες in: Παύλου/Σάμιου, Ειδικό Ποινικό Νόμοι, Ερμηνεία κατ' άρθρον, Αθήνα 2012· Κ. Παπαδημητρίου, Οι διευθύνοντες υπάλληλοι και το εργατικό δίκαιο, ΕΕργΔ 1994, 1140 επ.: Ν. Ρόκας, Εμπορικές Εταιρείες, Αθήνα 2019· Ε. Συμμεωνίδου-Καστανίδου/Ι. Ναζίρης, Το σύστημα ποινών στο ελληνικό ποινικό δίκαιο, ΠοινΧρ 2020, 81 επ.: Γ. Σωτηρόπουλος, Ποινικές Διατάξεις in: Σωτηρόπουλος, Δίκαιο Ανώνυμης Εταιρείας, Ερμηνεία κατ' άρθρο του Ν. 4548/2018, τόμ. 2^{ος}, Αθήνα 2020, σ. 2254 επ.: Γ. Τριανταφύλλου, Το ποινικό δίκαιο της επιχείρησης, ατομική ποινική ευθύνη στις μεγάλες επιχειρήσεις, Αθήνα 2021· Χ. Χρυσάνθης, Άρθρο 8. Κεφάλαιο της ανώνυμης εταιρείας in: Αντωνόπουλου/Μούζουλα, Ανώνυμες Εταιρείες, τόμ. 1^{ος}, Αθήνα 2013, σ. 605 επ.: Σ. Ψυχολάνης, Δίκαιο Εμπορικών Εταιρειών, Αθήνα 2020.

Διάγραμμα

1. Η ρύθμιση και το προστατευόμενο έννομο αγαθό	1-2
2. Αντικειμενική υπόσταση	3-21
2.1. Το ενεργητικό υποκείμενο του εγκλήματος	3-7
2.2. Η εγκληματική συμπεριφορά	8-21
2.2.1. Η τιμωρούμενη ψευδής – παραπλανητική δήλωση για την κάλυψη ή την καταβολή του κεφαλαίου (περί πτώση α')	14-16
2.2.2. Η τιμωρούμενη ψευδής – παραπλανητική δήλωση για στοιχεία της εταιρείας που ασκούν ουσιώδη επιρροή επί των εταιρικών υποθέσεων εφόσον ο σκοπός του δηλούντος είναι η εγγραφή σε τίτλους που εκδίδει η εταιρεία (περίπτωση β')	17-21
3. Υποκειμενική υπόσταση	22-23
4. Απόπειρα	24
5. Συρροή	25
6. Η ποινική κύρωση	26-30

1. Η ρύθμιση και το προστατευόμενο έννομο αγαθό

- 1 Με το άρθρο 176 του Ν. 4548/2018³ τιμωρείται η εκ μέρους των αναφερόμενων εταιρικών παραγόντων ψευδής ή παραπλανητική δήλωση προς το κοινό, η οποία αφορά είτε την κάλυψη ή την

2020, 641 επ., Αναγνωστόπουλο, Η δίωξη της απιστίας μετά τον Ν. 4637/2019, ΠοινΧρ 2020, 490 επ., Γιαννίδη, Απιστία. Δήλωση συνέχισης της διαδικασίας. Αναδρομική εφαρμογή ουσιαστικών και δικονομικών κανόνων (γνωμ.), ΠοινΧρ 2020, 468 επ., Βρούστη, Προβληματισμοί επί της διεύρυνσης της κατ' έγκληση δίωξης των εγκλημάτων κατά περιουσιακών εννόμων αγαθών, ΠοινΧρ 2021, 161 επ.

³ Όπου εφεξής γίνεται μνεία ή παραπομπή σε άρθρο χωρίς αναφορά του σχετικού νόμου, νοείται πάντα ο Ν. 4548/2018.

καταβολή του κεφαλαίου (περίπτωση α') είτε στοιχεία της εταιρείας που ασκούν ουσιώδη επιρροή επί των εταιρικών υποθέσεων, εφόσον ο σκοπός του δηλούντος είναι η εγγραφή σε τίτλους που εκδίδει η εταιρεία (περίπτωση β')⁴.

Το προστατευόμενο έννομο αγαθό διαφέρει ανάλογα με το περιεχόμενο της τιμωρούμενης σε εκάστη περίπτωση ψευδούς ή παραπλανητικής δήλωσης. Όσον αφορά την ψευδή ή παραπλανητική δήλωση για την κάλυψη ή καταβολή του κεφαλαίου (περίπτωση α'), προστατευόμενο έννομο αγαθό αποτελούν τα **συμφέροντα των εταιρικών δανειστών** και των **εν γένει συναλλασσόμενων** με την εταιρεία. Και τούτο διότι στην ανώνυμη εταιρεία, που συνιστά την κατεξοχήν κεφαλαιουχική εταιρική μορφή, για τα χρέη της οποίας ευθύνεται μόνο η εταιρεία με την παρουσία της και δεν υπάρχει προσωπική ευθύνη των μετόχων, το μετοχικό κεφάλαιο και κατά συνέπεια η κάλυψη και η καταβολή αυτού, είναι θεμελιώδους σημασίας⁵. Για το λόγο αυτό, ο νομοθέτης αντιμετωπίζει με ιδιαίτερη επιμέλεια το θέμα του κεφαλαίου, επιφυλάσσοντας για αυτό πολυάριθμες διατάξεις, ως επί το πλείστον αναγκαστικού χαρακτήρα (λ.χ. ελάχιστο ύψος μετοχικού κεφαλαίου, απαγορεύσεις και ιδιαίτερα αυστηρά προϋποθέσεις διανομής κερδών, σχολαστικές ρυθμίσεις για τον τρόπο καταβολής και την πιστοποίηση της καταβολής του κεφαλαίου), στο πλαίσιο και στο πνεύμα των οποίων υπάγεται και το έγκλημα της περίπτωσης α' με το οποίο τιμωρείται η ψευδής ή παραπλανητική δήλωση προς το κοινό για την κάλυψη ή καταβολή του κεφαλαίου, και μάλιστα άνευ άλλου τινός, χωρίς, δηλαδή, να απαιτείται οποιαδήποτε άλλη προϋπόθεση, όπως αντίθετα συμβαίνει με το έγκλημα της περίπτωσης β', όπου απαιτείται, επιπρόσθετα του ψευδούς ή παραπλανητικού χαρακτήρα της δήλωσης, να συντρέχει συγκεκριμένος σκοπός του δράστη αλλά και ουσιώδης επιρροή των στοιχείων που αποτελούν το αντικείμενο της ψευδούς ή παραπλανητικής δήλωσης, επί των εταιρικών υποθέσεων. Όσον αφορά την ψευδή ή παραπλανητική δήλωση για άλλα στοιχεία της εταιρείας (περίπτωση β'), είναι σαφές από το γεγονός ότι τιμωρείται όταν γίνεται εκ μέρους των εταιρικών παραγόντων με σκοπό την εγγραφή σε τίτλους που εκδίδει η εταιρεία, πως επιδίωξη του νομοθέτη είναι η εμπέδωση της αφαλάγισης των συναλλαγών, καθώς και η διαφύλαξη της **περιουσίας των καλόπιστων τρίτων – υποψηφίων μετόχων και επενδυτών** που αποτελεί το προστατευόμενο έννομο αγαθό.

2. Αντικειμενική υπόσταση

2.1. Το ενεργητικό υποκείμενο του εγκλήματος

Πρόκειται για ένα **γνήσιο ιδιαίτερο** έγκλημα, δράστης του οποίου μπορεί να είναι μόνο πρόσωπο που φέρει κάποια από τις οριζόμενες στη διάταξη ιδιότητες, ήτοι του ιδρυτή, του μέλους του Δ.Σ. ή του διευθυντή της εταιρείας.

Ιδρυτές είναι τα πρόσωπα που προβαίνουν στην κατάρτιση της εταιρικής σύμβασης, δηλαδή στο συμβολαιογραφικό ή ιδιωτικό έγγραφο σύστασης της Α.Ε. (άρθρο 4 παρ. 2). Αν και συνήθως οι ιδρυτές ταυτίζονται με τους αρχικούς μετόχους (ιδρυτικοί μέτοχοι), αυτό δεν είναι απαραίτητο διότι είναι δυνατόν η κάλυψη του αρχικού κεφαλαίου να γίνει μέσω δημόσιας προσφοράς κινητών αξιών στο κοινό (άρθρο 16 παρ. 3). Σε κάθε περίπτωση όμως, η ιδιότητα του μετόχου υφίσταται

⁴ Η εξεταζόμενη ποινική διάταξη ομοιάζει με το ποινικό αδίκημα που προβλεπόταν στο άρθρο 56 του προϊούσαντος Κ.Ν. 2190/1920, το οποίο όριζε: «Τιμωρείται διά φυλακίσεως και διά χρηματικής ποινής χιλίων (1.000) ευρώ κατ' ελάχιστον ή διά της ετέρας των ποινών τούτων, πας ιδρυτής, μέλος Διοικητικού Συμβουλίου ή Διευθυντής ανωνύμου εταιρείας, όστις, είτε κατά την ίδρυσιν της εταιρείας, είτε μετ' αυτήν, όπως προκαλέση εγγραφήν μετοχών, ιδρυτικών τίτλων ή ομολογιών της εταιρείας ή όπως επηρεάση την χρηματιστηριακήν τιμήν αυτών, ποιεΐται εν γνώσει ψευδείς δηλώσεις προς το κοινόν διά δημοσιευμάτων ή δακτυλογραφημάτων αφορώντων: α) Την εγγραφήν και την καταβολήν του μετοχικού κεφαλαίου, την τιμήν της εκδόσεως των μετοχών, ιδρυτικών τίτλων ή ομολογιών, τον ισολογισμόν ή την διανομήν μερίσματος, [...] γ) Παν άλλο γεγονός ασκούν ουσιώδη επιρροήν επί των εταιρικών υποθέσεων και αποσκοπούν την παγίδευσιν του κοινού», βλ. Πάντο, Ανώνυμες Εταιρείες in: Παύλου/Σάμιου, Ειδικοί Ποινικοί Νόμοι, Ερμηνεία κατ' άρθρον, 2012, σ. 11 επ.

⁵ Βλ. Βερβεσό, Μετοχικό κεφάλαιο: Η σημασία του και οι αρχές της πραγματικής καταβολής και διατήρησης του μετοχικού κεφαλαίου κατά το νέο δίκαιο της ανώνυμης εταιρείας in: Μαρίνου, Ζητήματα από το νέο δίκαιο της ανώνυμης εταιρείας, 2009, σ. 10 επ.

1.3. Υποκειμενική υπόσταση.....	31
1.4. Συρροή.....	32
2. Το έγκλημα του άρθρου 177 αριθμ. 2	33-48
2.1. Η ρύθμιση και το προστατευόμενο έννομο αγαθό.....	33-34
2.2. Αντικειμενική υπόσταση.....	35-46
2.2.1. Το ενεργητικό υποκείμενο του εγκλήματος	35
2.2.2. Η εγκληματική συμπεριφορά	36-46
2.3. Υποκειμενική υπόσταση.....	47
2.4. Συρροή.....	48
3. Το έγκλημα του άρθρου 177 αριθμ. 3	49 - 71
3.1. Η ρύθμιση και το προστατευόμενο έννομο αγαθό.....	49-50
3.2. Αντικειμενική υπόσταση.....	51-69
3.2.1. Το ενεργητικό υποκείμενο του εγκλήματος	51
3.2.2. Η εγκληματική συμπεριφορά	52-69
3.2.2.1. Η εξαγορά εξαγοράσιμων μετοχών.....	55-61
3.2.2.2. Η πρόκληση της απόκτησης ιδίων μετοχών της εταιρείας.....	62-64
3.2.2.3. Η πρόκληση της απόκτησης μετοχών της μητρικής εταιρείας.....	65-66
3.2.2.4. Η πρόκληση της απόκτησης τίτλων κτήσης μετοχών της εταιρείας ή τίτλων κτήσης μετοχών της μητρικής εταιρείας.....	67-69
3.3. Υποκειμενική υπόσταση.....	70
3.4. Συρροή.....	71
4. Το έγκλημα του άρθρου 177 αριθμ. 4	72-89
4.1. Η ρύθμιση και το προστατευόμενο έννομο αγαθό.....	72-73
4.2. Αντικειμενική υπόσταση.....	74-86
4.2.1. Το ενεργητικό υποκείμενο του εγκλήματος	74
4.2.2. Η εγκληματική συμπεριφορά	75-86
4.3. Υποκειμενική υπόσταση.....	87-88
4.4. Συρροή.....	89
5. Το έγκλημα του άρθρου 177 αριθμ. 5	90-113
5.1. Η ρύθμιση και το προστατευόμενο έννομο αγαθό.....	90-91
5.2. Αντικειμενική υπόσταση.....	92-111
5.2.1. Το ενεργητικό υποκείμενο του εγκλήματος.....	92
5.2.2. Η εγκληματική συμπεριφορά	93-111
5.2.2.1. Η σύνταξη αναληθούς ή ελλιπούς έκθεσης διαχείρισης.....	95-102
5.2.2.2. Άλλες υποχρεωτικές κατά το νόμο ετήσιες εκθέσεις.....	103-106
5.2.2.3. Οι ποινικές διατάξεις των άρθρων 150 παρ. 6, 152 παρ. 5 και 153 παρ. 5	107-111
5.3. Υποκειμενική υπόσταση.....	112
5.4. Συρροή.....	113
6. Η ποινική κύρωση.....	114-115

1. Το έγκλημα του άρθρου 177 αριθμ. 1

1.1. Η ρύθμιση και το προστατευόμενο έννομο αγαθό

- Με το άρθρο 177 αριθμ. 1 του Ν. 4548/2018²⁶ τιμωρείται το μέλος του Δ.Σ. που εν γνώσει του συνέταξε ή ενέκρινε ανακριβείς ή παραπλανητικές χρηματοοικονομικές καταστάσεις της εταιρείας (ή τις ενοποιημένες χρηματοοικονομικές καταστάσεις του ομίλου που τυχόν οφείλει να συντάξει) ή τις συνέταξε κατά παράβαση του νόμου ως προς το περιεχόμενό τους²⁷.
- Προστατευόμενο έννομο αγαθό αποτελούν τα **συμφέροντα των μετόχων**, των **εταιρικών δανειστών**, των **εν γένει συναλλασσόμενων** με την εταιρεία και του **επενδυτικού κοινού**, καθώς

²⁶ Όπου εφεξής γίνεται μεία ή παραπομπή σε άρθρο χωρίς αναφορά του σχετικού νόμου, νοείται πάντα ο Ν. 4548/2018.

²⁷ Η εξεταζόμενη ποινική διάταξη ομοιάζει με το ποινικό αδίκημα που προβλεπόταν στο άρθρο 57 στοιχ. β' του προϊσχύσαντος Κ.Ν. 2190/1920, το οποίο όριζε: «Τιμωρείται διά φυλακίσεως και διά χρηματικής ποινής χιλίων (1.000) ευρώ κατ' ελάχιστον ή διά της ετέρας των ποινών τούτων: [...] β) όστις εν γνώσει συνέταξεν ή ενέκρινεν ισολογισμόν εναντίον των διατάξεων του παρόντος νόμου ή του καταστατικού», βλ. Πάντο, Ανώνυμες Εταιρείες in: Παύλου/Σάμιου, Ειδικοί Ποινικοί Νόμοι, Ερμηνεία κατ' άρθρον, 2012, σ. 15 επ.

οι χρηματοοικονομικές καταστάσεις αποτελούν το γνωστικό θεμέλιο²⁸ επί του οποίου όλοι όσοι βρίσκονται εκτός του πυρήνα της διοίκησης της εταιρείας, εδράζουν τις αποφάσεις τους για τη διαμόρφωση της πάσης φύσεως σχέσης τους με την εταιρεία (μετοχική, επενδυτική, επιχειρηματική, εργασιακή κ.λπ.) και ως εκ τούτου, είναι επιβεβλημένο να αποτυπώνουν ακριβώς, διαφανώς και σύμφωνα με τις λογιστικές προδιαγραφές που έχουν οριστεί στο νόμο, την πραγματική οικονομική κατάσταση της εταιρείας (ή του ομίλου εταιρειών). Ταυτόχρονα, επιχειρείται να διασφαλιστεί η νόμιμη και διαφανής λειτουργία της ανώνυμης εταιρείας, της πλέον ακραιφνούς κεφαλαιουχικής εταιρικής μορφής, με τη σημαντικότερη επίδραση στο οικονομικό γίγνεσθαι, καθώς και η εμπέδωση της εμπιστοσύνης του κοινού σε αυτήν, στοιχεία απολύτως αναγκαία για την επίτευξη μιας υγιούς οικονομικής ανάπτυξης σε στέρως βάσεις, τα οποία έχουν υποστεί σοβαρότατο πλήγμα (και) στην Ελλάδα από το γεγονός ότι οι χρηματοοικονομικές καταστάσεις έχουν επανειλημμένως αποτελέσει μέσο παραπλάνησης και τέλεσης ποινικών αδικημάτων, εκ μέρους των ιθυνόντων μεγάλων επιχειρήσεων, σε βάρος μετόχων και τρίτων, με ανυπολόγιστο αρνητικό αντίκτυπο όχι μόνο στους άμεσα πληττόμενους, αλλά και στην εθνική οικονομία, στους θεσμούς της (Χρηματιστήριο) και στο ευρύτερο κοινωνικό σύνολο.

1.2. Αντικειμενική υπόσταση

1.2.1. Το ενεργητικό υποκείμενο του εγκλήματος

Πρόκειται για ένα **γνήσιο ιδιαίτερο** έγκλημα, δράστης του οποίου μπορεί να είναι μόνο **μέλος 3 του Δ.Σ.** της εταιρείας. Του νόμου μη διακρίνοντας, αρκεί η ιδιότητα του μέλους του Δ.Σ. χωρίς να έχει σημασία εάν πρόκειται για εκτελεστικό, μη εκτελεστικό, ανεξάρτητο κ.λπ.²⁹, δεδομένου, μάλιστα, ότι προβλέπεται και ρητά στο νόμο (άρθρο 96 παρ. 2) πως τα μέλη του Δ.Σ. έχουν συλλογικό καθήκον να εξασφαλίζουν ότι οι χρηματοοικονομικές καταστάσεις συντάσσονται και δημοσιεύονται σύμφωνα με τις διατάξεις του νόμου. Αυτονόητο είναι, ωστόσο, ότι η ποινική ευθύνη είναι ατομική και ούτω δεν στοιχειοθετείται στο πρόσωπο εκείνου του μέλους του Δ.Σ. το οποίο δεν συμμετείχε στη σύνταξη ή/και στην έγκριση των χρηματοοικονομικών καταστάσεων (βλ. ειδικότερα κατωτέρω αριθμ. 11-17).

1.2.2. Το αντικείμενο του εγκλήματος

Αντικείμενο του εγκλήματος αποτελούν οι ετήσιες χρηματοοικονομικές καταστάσεις της εταιρείας, οι ενοποιημένες χρηματοοικονομικές καταστάσεις του ομίλου εταιρειών, καθώς και οι περιοδικές (ενδιάμεσες) χρηματοοικονομικές καταστάσεις. 4

Σύμφωνα με το άρθρο 145, οι **ετήσιες χρηματοοικονομικές καταστάσεις (ΕΧΚ)** καταρτίζονται, ελέγχονται και εγκρίνονται σύμφωνα με τις διατάξεις του **N. 4308/2014**³⁰ και σύμφωνα με κάθε άλλη ειδική διάταξη νόμου που ρυθμίζει τα ζητήματα αυτά (λ.χ. N. 4336/2015 και N. 4449/2017 περί ελέγχου των χρηματοοικονομικών καταστάσεων, βλ. ερμηνεία άρθρου 178). Ο N. 4308/2014, 5

²⁸ Για την ακτινογραφία της εταιρείας, η οποία παρέχει μια εκπληκτικής ικανότητας συνοπτική και συνολική, αλλά και «συμβολική», εικόνα, που ανοίγει το παράθυρο πληροφόρησης για τα ενδότερα των χρηματοοικονομικών μεγεθών της επιχειρηματικής οντότητας με τεκμηριωμένο τρόπο, κάνει λόγο ο *Τριανταφυλλάκης*, Η φενάκη του λογιστικού ελέγχου στην Α.Ε., ΧρΙΔ 2006, 676 επ.

²⁹ Βλ. υποσ. 7.

³⁰ ΦΕΚ Α' 251/24.11.2014 «Ελληνικά Λογιστικά Πρότυπα, συναφείς ρυθμίσεις και άλλες διατάξεις». Με το άρθρο 38 παρ. 3 και 5 του νόμου αυτού, είχαν καταργηθεί οι λογιστικοί χαρακτήρα διατάξεις του προϊσχύσαντος Κ.Ν. 2190/1920 περί Α.Ε. που ρύθμιζαν το περιεχόμενο των οικονομικών καταστάσεων. Με τη ρητή πλέον παραπομπή στις διατάξεις του N. 4308/2014, παραμένουν στο ένατο τμήμα του ισχύοντος N. 4548/2018 περί Α.Ε. («ετήσιες χρηματοοικονομικές καταστάσεις και ετήσιες εκθέσεις»), ρυθμίσεις που έχουν να κάνουν με μη λογιστικά θέματα όσον αφορά τις χρηματοοικονομικές καταστάσεις (λειτουργία, αρμοδιότητες και υποχρεώσεις των οργάνων της Α.Ε. κ.λπ.), καθώς και ρυθμίσεις για τις μη χρηματοοικονομικές καταστάσεις και τις εκθέσεις του Δ.Σ. (βλ. και αιτιολογική έκθεση του N. 4548/2018 όπου «... ο N. 4308/2014 θα διέπτε εφεξής το όλο ζήτημα των καταστάσεων αυτών. Ωστόσο στο ένατο τμήμα του νομοσχεδίου ρυθμίζονται ζητήματα, που δεν έχουν σχέση με το καθαρά λογιστικό μέρος»).

ο οποίος αφορά περισσότερες οντότητες³¹, στις οποίες συμπεριλαμβάνονται και οι ανώνυμες εταιρείες, περιέχει αναλυτικές ρυθμίσεις λογιστικού δικαίου και ορίζει, μεταξύ άλλων, τις ΕΧΚ που οφείλει να καταρτίζει η ανώνυμη εταιρεία σε κάθε εταιρική χρήση («περίοδο αναφοράς» κατά τον ορισμό του Ν. 4308/2014), καθώς και τους λογιστικούς κανόνες – πρότυπα βάσει των οποίων οφείλει να καταρτίζει αυτές, σύμφωνα πάντα με την κατηγορία στην οποία υπάγεται η εταιρεία δυνάμει των κριτηρίων που θεσπίζονται στο νόμο³². Πιο συγκεκριμένα, οι ΕΧΚ συνίστανται σε τέσσερις οικονομικές καταστάσεις και ένα επεξηγηματικό κείμενο, που αποτελούν ενιαίο σύνολο, ήτοι: 1) **Ισολογισμός** ή κατάσταση χρηματοοικονομικής θέσης, που έχει τη μορφή λογιστικού πίνακα και απαρτίζεται από δύο στήλες, του ενεργητικού (περιουσιακά στοιχεία της εταιρείας και αξία αυτών) και του παθητικού (εταιρικά χρέη), 2) **Κατάσταση αποτελεσμάτων**, που έχει τη μορφή λογιστικού πίνακα και αποτυπώνει με συστηματικό τρόπο τα έσοδα (πίστωση) και τα έξοδα (χρέωση), ώστε να προκύπτει το τελικό κέρδος ή η ζημία της εταιρείας (καθαρά αποτελέσματα) κατά την εταιρική χρήση, 3) **Κατάσταση μεταβολών καθαρής θέσης**, που έχει τη μορφή λογιστικού πίνακα και αποτυπώνει τη φύση των στοιχείων της καθαρής θέσης και τις μεταβολές που έλαβαν χώρα σχετικά, 4) **Κατάσταση χρηματοροών**, που έχει τη μορφή λογιστικού πίνακα και αποτυπώνει την κίνηση των ταμειακών διαθεσίμων και ταμειακών ισοδύναμων της εταιρείας και 5) **Προσάρτημα** (σημειώσεις), που έχει τη μορφή επεξηγηματικού κειμένου και περιέχει στοιχεία και πληροφορίες που επεξηγούν και συμπληρώνουν τις αριθμητικές αναφορές των λοιπών οικονομικών καταστάσεων και για το λόγο αυτό, είναι ιδιαίτερα χρήσιμο για τη σφαιρική κατανόηση της χρηματοοικονομικής κατάστασης της εταιρείας³³.

- 6 Όλες οι ανώνυμες εταιρείες υποχρεούνται στην κατάρτιση του ισολογισμού, της κατάστασης αποτελεσμάτων και του προσαρτήματος, οι «μεσαίες» και οι «μεγάλες» ανώνυμες εταιρείες υποχρεούνται, επιπρόσθετα, στην κατάρτιση της κατάστασης μεταβολών καθαρής θέσης ενώ οι «μεγάλες» ανώνυμες εταιρείες υποχρεούνται, επιπρόσθετα των ανωτέρω, στην κατάρτιση της κατάστασης χρηματοροών (άρθρο 16 παρ. 3, 4, 5 του Ν. 4308/2014). Όσον αφορά τους λογιστικούς κανόνες – πρότυπα βάσει των οποίων πρέπει να καταρτίζονται οι ΕΧΚ, οι ανώνυμες εταιρείες που ορίζονται στο άρθρο 1 παρ. 3 του Ν. 4308/2014³⁴ καθώς και οι ανώνυμες εταιρείες που τυχόν προαιρετικά το επιλέξουν, καταρτίζουν τις ΕΧΚ με βάση τα **Διεθνή Πρότυπα Χρηματοοικονομικής Αναφοράς (Δ.Π.Χ.Α.)**, όπως αυτά έχουν υιοθετηθεί από την Ευρωπαϊκή Ένωση δυνάμει του Κανονισμού

³¹ Σύμφωνα με τους ορισμούς στο Παράρτημα Α του Ν. 4308/2014, «οντότητα» (entity) είναι κάθε φυσικό ή νομικό πρόσωπο ή ένωση προσώπων, με ή χωρίς νομική προσωπικότητα, επιχείρηση ή οργανισμός κερδοσκοπικού ή μη χαρακτήρα, που ανήκει στον ιδιωτικό ή δημόσιο τομέα.

³² Σύμφωνα με το άρθρο 2 του Ν. 4308/2014, οι εταιρείες (οντότητες) διακρίνονται σε «πολύ μικρές», «μικρές», «μεσαίες» και «μεγάλες», με κριτήρια το σύνολο του ενεργητικού, το καθαρό ύψος του κύκλου εργασιών και το μέσο όρο των απασχολούμενων σε αυτές κατά τη διάρκεια της περιόδου. Ιδιαίτερη κατηγορία αποτελούν οι εταιρείες (οντότητες) δημοσίου ενδιαφέροντος (public interest entities) οι οποίες, σύμφωνα με τους ορισμούς στο Παράρτημα Α του ίδιου νόμου, είναι, ανεξαρτήτως μεγέθους: α) οι εταιρείες των οποίων οι μετοχές ή άλλες κινητές αξίες είναι εισηγμένες σε οργανωμένη αγορά κράτους-μέλους της Ε.Ε., β) οι ασφαλιστικές επιχειρήσεις, γ) τα πιστωτικά ιδρύματα και δ) οι εταιρείες που καθορίζονται από τη νομοθεσία ως δημοσίου ενδιαφέροντος, με βάση τη φύση της επιχειρηματικής δραστηριότητας, το μέγεθος ή τον αριθμό των απασχολούμενων.

³³ Βλ. αναλυτικά *Δρίτσα*, Η λογιστική και ο έλεγχος της Α.Ε. in: Σωτηρόπουλου, Δίκαιο Α.Ε., Ερμηνεία κατ' άρθρο του Ν. 4548/2018, τόμ. 1^{ος}, 2020, σ. 150 επ., *τον ίδιον*, Διαβάζοντας τον ισολογισμό και τις οικονομικές καταστάσεις, 2019, σ. 89 επ., *Λιβαδά*, Άρθρα 145-157. Ετήσιες χρηματοοικονομικές καταστάσεις και ετήσιες εκθέσεις in: Σωτηρόπουλου, Δίκαιο Α.Ε., Ερμηνεία κατ' άρθρο του Ν. 4548/2018, τόμ. 2^{ος}, 2020, σ. 1998 επ., *Περάκη*, Ο ισολογισμός in: Περάκη/Σωτηρόπουλου/Λιβαδά/Δρίτσα, Το δίκαιο της λογιστικής, 2017, σ. 91 επ.

³⁴ Πρόκειται για: 1) τις εταιρείες δημοσίου ενδιαφέροντος, 2) τα χρηματοδοτικά ιδρύματα (άρθρο 4 παρ. 1 περ. 26 του Κανονισμού [ΕΕ] 575/2013), 3) τις εταιρείες παροχής επενδυτικών υπηρεσιών (Ν. 3606/2007), 4) τις εταιρείες επενδύσεων χαρτοφυλακίου (Ν. 3371/2005), 5) τις εταιρείες επενδύσεων σε ακίνητη περιουσία (Ν. 2778/1999), 6) τις εταιρείες κεφαλαίων επιχειρηματικών συμμετοχών (Ν. 2367/1995), 7) τις εταιρείες διαχείρισης αμοιβαίων κεφαλαίων (Ν. 4099/2012), 8) τις εταιρείες χαρτοφυλακίου και 9) τις εταιρείες που έχουν αυτή την υποχρέωση βάσει άλλης νομοθετικής διάταξης.

1606/2002³⁵, ενώ οι λοιπές ανώνυμες εταιρείες υποχρεούνται να καταρτίζουν τις ΕΧΚ με βάση τα **Ελληνικά Λογιστικά Πρότυπα** του Ν. 4308/2014.

Όπως και για τις ΕΧΚ, το άρθρο 145 παραπέμπει σχετικά με την κατάρτιση των **ενοποιημένων χρηματοοικονομικών καταστάσεων** (ΕνΧΚ) του ομίλου εταιρειών, στις διατάξεις του **Ν. 4308/2014**. Ο Ν. 4308/2014, στα άρθρα 31-36, ορίζει τους ομίλους που υποχρεούνται να καταρτίζουν ΕνΧΚ σε κάθε εταιρική χρήση, ώστε να αποτυπώνεται η εικόνα του ομίλου ως συνόλου, καθώς και τους λογιστικούς κανόνες – πρότυπα βάσει των οποίων πρέπει να καταρτίζονται οι ΕνΧΚ³⁶. Οι ΕνΧΚ αποτελούν **προϊόν επεξεργασίας και ενοποίησης** (με τη μέθοδο και τους λογιστικούς κανόνες που προβλέπονται στο νόμο) των χρηματοοικονομικών καταστάσεων εκάστης εταιρείας του ομίλου και συνίστανται σε τέσσερις ενοποιημένες οικονομικές καταστάσεις και ένα ενοποιημένο επεξηγηματικό κείμενο (ενοποιημένος ισολογισμός, ενοποιημένη κατάσταση αποτελεσμάτων, ενοποιημένη κατάσταση μεταβολών καθαρής θέσης, ενοποιημένη κατάσταση χρηματοροών και ενοποιημένο προσάρτημα – σημειώσεις), που αποτελούν ενιαίο σύνολο.

Με βάση τη γραμματική διατύπωση της εξεταζόμενης διάταξης, όπου γίνεται λόγος γενικώς για χρηματοοικονομικές καταστάσεις και όχι μόνο για τις ετήσιες, αντικείμενο του εγκλήματος αποτελούν και οι **περιοδικές (ενδιάμεσες) χρηματοοικονομικές καταστάσεις**³⁷, που οφείλουν να καταρτίζονται και να δημοσιεύονται οι εισηγμένες ανώνυμες εταιρείες και τα εισηγμένα πιστωτικά ιδρύματα, στο πλαίσιο της υποχρέωσης περιοδικής πληροφόρησης του επενδυτικού κοινού βάσει των διατάξεων του Ν. 3556/2007³⁸. Ειδικότερα, οι εισηγμένες εταιρείες οφείλουν να συντάσσουν εξαμηνιαία οικονομική έκθεση στην οποία περιλαμβάνονται, μεταξύ άλλων, οι **εξαμηνιαίες** χρηματοοικονομικές καταστάσεις, ενώ τα εισηγμένα πιστωτικά ιδρύματα οφείλουν να συντάσσουν και **τριμηνιαίες** χρηματοοικονομικές καταστάσεις για το πρώτο και το τρίτο τρίμηνο της εταιρικής χρήσης (άρθρο 5 και 5β του Ν. 3556/2007).

1.2.3. Η εγκληματική συμπεριφορά

Το εξεταζόμενο έγκλημα είναι **υπαλλακτικώς μικτό**, διότι οι πλείονες τρόποι τέλεσής του (σύνταξη ή έγκριση ανακριβών ή παραπλανητικών χρηματοοικονομικών καταστάσεων, σύνταξη αυτών κατά παράβαση του νόμου) μπορούν να εναλλαχθούν και συνιστούν ένα έγκλημα.

Πρόκειται για ένα έγκλημα **αφηρημένης διακινδύνευσης**, καθώς δεν απαιτείται η πρόκληση βλάβης ή κινδύνου βλάβης του εννόμου αγαθού, αλλά κρίνεται από το νομοθέτη αφηρημένα ότι η περιγραφόμενη ως αξιόποινη συμπεριφορά εγκυμονεί κίνδυνο για τα συμφέροντα των μετόχων, των εταιρικών δανειστών, των συναλλασσόμενων με την εταιρεία και του επενδυτικού κοινού.

1.2.3.1. Η τιμώρηση της σύνταξης των χρηματοοικονομικών καταστάσεων

Η **σύνταξη** των χρηματοοικονομικών καταστάσεων αποτελεί **αρμοδιότητα και ευθύνη του Δ.Σ.** 11 της εταιρείας (ή του Δ.Σ. της μητρικής εταιρείας του ομίλου). Όσον αφορά τις ΕΧΚ, αυτό προκύπτει εμμέσως από τη διάταξη του άρθρου 147 παρ. 1 («Για να ληφθεί από τη γενική συνέλευση έγκυρη απόφαση επί των χρηματοοικονομικών καταστάσεων που έχουν καταρτιστεί από το διοικητικό

³⁵ Τα Διεθνή Πρότυπα Χρηματοοικονομικής Αναφοράς (Δ.Π.Χ.Α.), τα οποία μέχρι το 2002 ονομάζονταν Διεθνή Λογιστικά Πρότυπα (Δ.Λ.Π.), προβλέπουν λογιστικούς τυποποιημένους κανόνες που συντάσσονται από το Ίδρυμα Διεθνών Προτύπων Χρηματοοικονομικής Αναφοράς (IFRS Foundation), βλ. αναλυτικά Ν. Ρόκα, Εμπορικές Εταιρίες, 2019, σ. 460 επ., Ψυχομάνη, Δίκαιο Εμπορικών Εταιριών, 2020, σ. 439 επ.

³⁶ Σύμφωνα με το άρθρο 31 παρ. 1, 2 και 3 του Ν. 4308/2014, οι όμιλοι διακρίνονται σε «μικρούς», «μεσαίους» και «μεγάλους» με κριτήρια, σε ενοποιημένη βάση, το σύνολο ενεργητικού, το καθαρό ύψος του κύκλου εργασιών και το μέσο όρο απασχολούμενων κατά τη διάρκεια της περιόδου. Καταρχήν υποχρέωση σύνταξης ΕνΧΚ έχουν οι «μεγάλοι» όμιλοι. Για το θέμα αυτό, που είναι ιδιαίτερα τεχνικό και εκφεύγει του αντικείμενου της παρούσας, βλ. αναλυτικά Σωτηρόπουλο, Το νέο δίκαιο των ενοποιημένων λογαριασμών σύμφωνα με τα ελληνικά λογιστικά πρότυπα, ΕΕμπΔ 2016, 282 επ.

³⁷ ΑΠ 854/2016 ΤΝΠ Νомος.

³⁸ ΦΕΚ Α' 91/30.4.2007 «Προϋποθέσεις διαφάνειας για την πληροφόρηση σχετικά με εκδότες των οποίων οι κινητές αξίες έχουν εισαχθεί προς διαπραγμάτευση σε οργανωμένη αγορά και άλλες διατάξεις».

συμβούλιο πρέπει ... ») και απορρέει από το γεγονός ότι πρόκειται για πράξη διαχείρισης, υπαγόμενη στη γενική εξουσία διαχείρισης του Δ.Σ. (άρθρο 77 παρ. 1). Όσον αφορά τις ΕνΧΚ, η αρμοδιότητα του Δ.Σ. της μητρικής εταιρείας του ομίλου προκύπτει από το γεγονός ότι οι ΕνΧΚ εγκρίνονται από την τακτική Γ.Σ. της μητρικής εταιρείας (άρθρο 148). Όπως δε ήδη αναφέρθηκε, στο άρθρο 96 παρ. 2 προβλέπεται ρητά ότι τα μέλη του Δ.Σ. έχουν **συλλογικό καθήκον** να εξασφαλίζουν ότι οι ΕΧΚ-ΕνΧΚ συντάσσονται και δημοσιεύονται με βάση τις διατάξεις του νόμου.

- 12** Στην πραγματικότητα, βέβαια, τα ίδια τα μέλη του Δ.Σ. **σπανίως είναι οι κατά κυριολεξία συντάκτες** των χρηματοοικονομικών καταστάσεων, οι οποίες, ως επί το πλείστον, καταρτίζονται από τα πρόσωπα τα οποία φέρουν τις εξειδικευμένες γνώσεις και την εμπειρία που απαιτούνται για τη διεκπεραίωση του έργου αυτού (υπάλληλοι και στελέχη της διεύθυνσης οικονομικών υπηρεσιών, του λογιστηρίου κ.λπ.). Τα πρόσωπα αυτά δεν μπορούν να καταστούν άμεσοι αυτουργοί του εξεταζόμενου αδικήματος, λόγω του γνήσιου ιδιαίτερου χαρακτήρα του, χωρίς όμως να αποκλείεται η τυχόν ποινική ευθύνη τους βάσει των διατάξεων περί συμμετοχής στο έγκλημα, οπότε θα είναι εφαρμοστέα η διάταξη του άρθρου 49 ΠΚ³⁹. Επομένως, το Δ.Σ. φέρει, ουσιαστικά, την ευθύνη **να επιμεληθεί** την ορθή και σύννομη κατάρτιση των χρηματοοικονομικών καταστάσεων και είναι νομικά υπεύθυνο για την τελική μορφή και το οριστικό του περιεχόμενο⁴⁰.
- 13** Η ευθύνη αυτή, ωστόσο, **δεν μεταφράζεται άνευ άλλου τινός σε ποινική ευθύνη**, καθώς η τελευταία προϋποθέτει, απαραίτητως, την πραγματική συμμετοχή του δράστη στην τέλεση της αξιόποινης συμπεριφοράς. Διαφορετική εκδοχή θα κατέληγε στη θεμελίωση αντικειμενικής ποινικής ευθύνης, εδραζόμενη αποκλειστικά και μόνο στην ιδιότητα του δράστη, ως μέλους του Δ.Σ., που ως γνωστόν είναι απαγορευμένη στο ποινικό δίκαιο. Η τυχόν δε αστική ή/και διοικητική φύσεως ευθύνη που μπορεί να συνεπάγεται, για τα μέλη του Δ.Σ., η υπαίτια παράλειψη εκπλήρωσης της υποχρέωσης επιμέλειας που φέρουν, συνιστά ένα διάφορο ζήτημα⁴¹. Κατά συνέπεια, η αξιόποινη συμπεριφορά της σύνταξης των ανακριβών, παραπλανητικών κ.λπ. χρηματοοικονομικών καταστάσεων, μπορεί να στοιχειοθετείται μόνο στο πρόσωπο των μελών του Δ.Σ. τα οποία είτε **συμμετείχαν τα ίδια στη διαμόρφωση** του (τελικού εννοείται) περιεχομένου των χρηματοοικονομικών καταστάσεων⁴² (άμεσοι αυτουργοί) είτε **προκάλεσαν την απόφαση ή συνέδραμαν** τρίτο πρόσωπο, που δεν φέρει την απαιτούμενη ιδιότητα του μέλους του Δ.Σ., για τη σύνταξη των ανακριβών κ.λπ. χρηματοοικονομικών καταστάσεων (έμμεσοι αυτουργοί).

³⁹ Το άρθρο 49 παρ. 1 ΠΚ προβλέπει: «Όπου ο νόμος, για να είναι μια πράξη αξιόποινη, απαιτεί ιδιαίτερες ιδιότητες ή σχέσεις, αν αυτές υπάρχουν μόνο στον δράστη, τότε οι συμμετοχοί κατά το άρθρο 46 παρ. 1 και 47 τιμωρούνται με μειωμένη ποινή (άρθρο 83). Αν όμως υπάρχουν μόνο στο πρόσωπο των συμμετόχων, οι τελευταίοι τιμωρούνται ως αυτουργοί και ο δράστης ως συνεργός».

⁴⁰ ΣτΕ 1963/2016 ΤΝΠ Nomos. Βλ. και άρθρο 5 παρ. 1 του Ν. 4308/2014 με βάση το οποίο, το Δ.Σ. της εταιρείας έχει την ευθύνη της τήρησης αξιόπιστου λογιστικού συστήματος και κατάλληλων λογιστικών αρχείων για τη σύνταξη των χρηματοοικονομικών καταστάσεων και άλλων πληροφοριών, σύμφωνα με τις ρυθμίσεις του νόμου ή σύμφωνα με τα Δ.Π.Χ.Α. κατά περίπτωση. Συνεπώς, το Δ.Σ. φέρει την ευθύνη για την καθέρωση και την επίβλεψη των εσωτερικών μηχανισμών και των πολιτικών που πρέπει να εφαρμόζει η εταιρεία ανάλογα ιδίως με το μέγεθος, τον κύκλο και την πολυπλοκότητα των δραστηριοτήτων της, που καθιστούν δυνατή την κατάρτιση των χρηματοοικονομικών καταστάσεων με πληρότητα και ακρίβεια, βλ. Λιβαδά, Ευθύνη των μελών του Δ.Σ. σχετικά με την κατάρτιση και τον έλεγχο των χρηματοοικονομικών καταστάσεων in: Περάκη/Σωτηρόπουλου/Λιβαδά/Δρίτση, Το δίκαιο της λογιστικής, 2017, σ. 364.

⁴¹ Βλ. Κατσά, Η υποχρέωση του Διοικητικού Συμβουλίου ανώνυμης εταιρείας προς άσκηση εποπτείας και ελέγχου επί της λειτουργίας της εταιρικής επιχειρήσεως, ΧρίΔ 2011, 544 επ., Βερβεσό, Ζητήματα από την ευθύνη των μελών του Δ.Σ. μιας Α.Ε. κατά το Ν. 4548/2018, σ. 214 επ. Λιβαδά, ό.π. υποσ. 40, σ. 357 επ.

⁴² Βλ. ΣυμβΕφΑθ 1507/2006 (αδημ. αναφέρεται στη ΣυμβΑΠ 963/2008 ΤΝΠ Nomos) με το οποίο παραπέμφθηκαν σε δίκη ο Πρόεδρος του Δ.Σ. και ο Διευθύνων Σύμβουλος για σύνταξη και δημοσίευση ψευδούς ισολογισμού, με τη ρητή μνεία ότι το τρίτο μέλος του Δ.Σ., ο Αντιπρόεδρος, που ήταν και μέλος της εταιρείας, δεν παρέστη με καμία συνεδρίαση του Δ.Σ. της εταιρείας κατά το κρίσιμο διάστημα (έπαυσε η ποινική δίωξη λόγω παραγραφής).

Στέφανος Παύλου / Θωμάς Σάμιος
[επιμέλεια]

ΕΙΔΙΚΟΙ ΠΟΙΝΙΚΟΙ ΝΟΜΟΙ

Ευρωπαϊκή Εντολή Έρευνας (I)

Εισαγωγικές Παρατηρήσεις
Άρθρα 1-13 Ν. 4489/2017

ΣΧΟΛΙΑΣΤΕΣ

Όλγα Τσόλκα
Επίκουρη Καθηγήτρια Παντείου Πανεπιστημίου
– Δικηγόρος

Δομίνικος Αρβανίτης
Δρ. Ευρωπαϊκού Δικαίου – Δικηγόρος

Π.Ν.
ΣΑΚ
ΚΟΥ
ΛΑΣ

7η ΕΝΗΜΕΡΩΣΗ
ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΣ 2021

N. 4489/2017

«Ευρωπαϊκή εντολή έρευνας στις ποινικές υποθέσεις – Εναρμόνιση της νομοθεσίας με την Οδηγία 2014/41/ΕΕ και άλλες διατάξεις»

(ΦΕΚ Α' 140/21.9.2017)

Γενική βιβλιογραφία

Ελληνική: Μ. Ανάγνου, Ο Ευρωπαϊκός Χώρος Ελευθερίας Ασφάλειας και Δικαιοσύνης (1999-2013), 2014· Η. Αναγνωστόπουλος, Δικαιώματα των κατηγορουμένων στην Ευρωπαϊκή Ένωση: οι Οδηγίες 2010/64/ΕΕ και 2012/13/ΕΕ, 2017· Δ. Αρβανίτης, Η ευρωπαϊκή εντολή έρευνας: συστηματική προσέγγιση του θεσμού της συνεργασίας σε ποινικές υποθέσεις στην Ευρωπαϊκή Ένωση κατά τη διαχρονική του διάσταση, 2021· Ε. Βενιζέλος, Το αναθεωρητικό κεκτημένο: το συνταγματικό φαινόμενο στον 21^ο αιώνα και η εισφορά της αναθεωρητικής του 2001, 2002· Δ. Βούλγαρης, Ευρωπαϊκό Ένταλμα Σύλληψης, τεύχη I & II, σε: Σ. Παύλου / Θ. Σάμιος (επιμ.), Ειδικό Ποινικό Νόμο: ερμηνεία κατ' άρθρον, τ. II, 2020 (6^η ενημέρωση)· Σ. Δασκαλόπουλος, Ευρωπαϊκή Εντολή Έρευνας (Ε.Ε.Ε.): ο νέος θεσμός δικαστικής συνεργασίας επί ποινικών υποθέσεων εντός της Ευρωπαϊκής Ένωσης, ΠοινΧρ 2018, 173 επ.· Ι. Δημητράκοπουλος, Διοικητικές κυρώσεις και θεμελιώδη δικαιώματα: Σύνταγμα – ΕΣΔΑ – Δίκαιο ΕΕ, 2014, *Eurojust / Ευρωπαϊκό Δικαστικό Δίκτυο*, Κοινό σημείωμα της Eurojust και του Ευρωπαϊκού Δικαστικού Δικτύου σχετικά με την πρακτική εφαρμογή της ευρωπαϊκής εντολής έρευνας, 2019 (προσβάσιμο σε [http://www.eurojust.europa.eu/doclibrary/Eurojust-framework/Casework/Joint%20note%20of%20Eurojust%20and%20the%20EJN%20on%20the%20practical%20application%20of%20the%20European%20Investigation%20Order%20\(June%202019\)/2019-06-Joint_Note_EJ-EJN_practical_application_EIO_ΕΛ.pdf](http://www.eurojust.europa.eu/doclibrary/Eurojust-framework/Casework/Joint%20note%20of%20Eurojust%20and%20the%20EJN%20on%20the%20practical%20application%20of%20the%20European%20Investigation%20Order%20(June%202019)/2019-06-Joint_Note_EJ-EJN_practical_application_EIO_ΕΛ.pdf))· Α. Γιργίνη, Εκτέλεση της Ευρωπαϊκής Εντολής Έρευνας στη Βουλγαρία, (απόδοση Π. Ανδρεάδη-Παπαδημητρίου / Γ. Ναζίρη), ΠοινΔικ 2018, 1217 επ.· Μ. Καϊάφα-Γκμπάντι, Κοινές δικονομικές αρχές ως βάση μιας διακρατικής ποινικής καταστολής, ΠοινΧρ 2007, 673 επ.· η ίδια, Ευρωπαϊκό ποινικό δίκαιο και Συνθήκη της Λισαβώνας, 2011· η ίδια, Υπερκρατικός προσδιορισμός της ποινικής καταστολής: ιδεολογικοί άξονες ανάπτυξης του ενωσιακού ποινικού δικαίου, ΠοινΧρ 2018, 497 επ.· η ίδια, Νομολογία του ΔΕΕ και ευρωπαϊκό ένταλμα σύλληψης: βασικές κατευθύνσεις και σύγχρονες τάσεις, ΠοινΔικ 2019, 153 επ.· Μ. Καϊάφα-Γκμπάντι / Θ. Παπακυριάκου, Στοιχεία ενωσιακού ποινικού δικαίου², 2019· Ν. Κανελλοπούλου-Μαλούχου, Η χειραφέτηση της Ευρώπης: συνταγματική θεωρία της ευρωπαϊκής ενοποίησης, 2012· η ίδια, Άρθρο 52, σε: Ε. Σαχπικίδου / Χ. Ταγαράς (επιμ.), Κατ' άρθρο ερμηνεία του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης, 2020, 610 επ.· Δ. Κιούπης / Ρ.Ε. Παπαδοπούλου / Δ. Μουζάκης, Το ποινικό δίκαιο μετά τη Συνθήκη της Λισαβώνας, 2011· Χ. Μυλωνόπουλος, Διεθνές και Ευρωπαϊκό Ποινικό Δίκαιο³, 2021· Α. Παπαδοπούλου, Εθνικό Σύνταγμα και Κοινοτικό Δίκαιο: το ζήτημα της «υπεροχής», 2009· Ι. Pernice, Πολυεπίπεδος συνταγματισμός και η κρίση της δημοκρατίας στην Ευρώπη, (απόδοση Μ. Καλαϊντζή / Σ. Κατσούλη / Δ. Λίμα / Σ. Στοϊκού), 2014 (προσβάσιμο σε www.constitutionalism.gr/pernice-polyepipedos-syntagmatismos/)· Ν. Σκανδάλης, Ευρωπαϊκό Δίκαιο: θεσμοί και έννομες τάξεις της Ευρωπαϊκής Ένωσης⁴, τ. Ι, 1997· Β. Σκουρής (επιμ.), Συνθήκη της Λισαβώνας: ερμηνεία κατ' άρθρον, 2020· Δ. Σπινέλλης, Η δικαστική συνεργασία σε ποινικές υποθέσεις στην Ευρώπη και ειδικότερα η ευρωπαϊκή εντολή έρευνας, σε: Τιμητικός Τόμος για τον Καθηγητή Νέστορα Κουράκη: έγκλημα και ποινική καταστολή σε εποχή κρίσης, (επιμ. Μ. Γασπαρινάτου), 2016, 364 επ. (προσβάσιμο σε <http://www.ant-sakkoulas.gr/perioxomena/15-2764-2.pdf>)· Α. Τζαννετής, Η Ευρωπαϊκή Εντολή Έρευνας (ενσωμάτωση της Οδηγίας 2014/41/ΕΕ με το Ν. 4489/2017), ΠοινΧρ 2018, 81 επ.· ο ίδιος, Η εθνική (συνταγματική) ταυτότητα και η παραβίαση των θεμελιωδών δικαιωμάτων ως λόγοι μη εκτέλεσης του Ευρωπαϊκού Εντάλματος Σύλληψης: ο διάλογος μεταξύ ΔΕΕ και Ανωτάτων Εθνικών Δικαστηρίων για τη σχέση μεταξύ ενωσιακού δικαίου και εθνικών Συναγμάτων, ΠοινΧρ 2019, 321 επ.· ο ίδιος, Η προστασία των θεμελιωδών δικαιωμάτων του εκζητούμενου στην ενωσιακή ποινική συνεργασία, 2020· Γ. Τριανταφύλλου, Διεθνής δικαστική συμμορφότητα στην ποινική απόδειξη, 2009· Δ. Τσάτσος, Πολιτεία, 2010· Ο. Τσόγκα, Το τεκμήριο αθωότητας και η συμμετοχή του κατηγορουμένου στην ποινική διαδικασία: επί της οδηγίας 2016/343/ΕΕ και του εσωτερικού νόμου ενσωμάτωσης, σε: Ένωση Ελλήνων Ποινικολόγων, Η ποινική δικονομία της Ευρωπαϊκής Ένωσης – τάσεις και προκλήσεις, 2020, 137 επ.· η ίδια, Άρθρο 48, σε: Ε. Σαχπικίδου / Χ. Ταγαράς (επιμ.), Κατ' άρθρο ερμηνεία του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης, 2020, 514 επ.· η ίδια, Το εσωτερικό δυαδικό σύστημα κυρώσεων υπό το πρίσμα των άρθρων 4 του 7ου Πρωτοκόλλου της ΕΣΔΑ και 50 του ΧΘΔΕΕ – Οι πρόσφατες εξελίξεις της νομολογίας του ΕΔΔΑ του ΔΕΕ και των εθνικών ανωτάτων δικαστηρίων, ΠοινΧρ 2019, 575 επ.· η ίδια, Αμοιβαία αναγνώριση ποινικών αποφάσεων και προστασία θεμελιωδών δικαιωμάτων εντός του «χώρου ελευθερίας, ασφάλειας και δικαιοσύνης» της Ευρωπαϊκής Ένωσης, ΠοινΧρ 2018, 425 επ., η ίδια, «Ne bis in idem» και εσωτερικό δυαδικό σύστημα κυρώσεων για την «αυτή παράβαση»: μια σύνθετη προβληματική εν μέσω «διασταυρώσεων» της ΕΣΔΑ με τον Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ε.Ε., ΠοινΧρ 2015, 629 επ.· Γ. Φουσκάρη, Ευρωπαϊκή εντολή έρευνας στις ποινικές υποθέσεις: παρουσίαση των βασικών ρυθμίσεων του Ν. 4489/2017, *The Art of Crime* 3/2017 (προσβάσιμο σε

<http://theartofcrime.gr/ευρωπαϊκή-εντολή-έρευνας-στις-ποινική/>· Δ. Χρυσόχου, Πολιτειολογία των ενώσεων, 2020· H. Wilke, Εισαγωγή στη συστημική θεωρία (απόδοση Ν. Λίβου), 1996

Ξερόγλωσση: S. Allegrezza, Collecting criminal evidence across the EU: the EIO between flexibility and proportionality, σε: S. Ruggeri (επιμ.), Transnational evidence and multicultural in Europe, 2014, 51 επ.· K. Ambos, European Criminal Law, 2018· I. Armada, The European Investigation Order and the lack of European standards for gathering evidence: is a fundamental rights-based refusal the solution?, New Journal of European Criminal Law 2015, 8 επ.· M. Avbelj / G. Davies (επιμ.), Research handbook on legal pluralism and EU Law, 2018· M. Avbelj / J. Komárek, Four visions of constitutional pluralism, EUI Working Paper LAW 2008· L. Bachmaier, Transnational evidence: towards the transposition of Directive 2014/41 regarding the European Investigation Order in criminal matters, Eucrium 2015, 47 επ. (προσβάσιμο σε https://eucrium.eu/media/issue/pdf/eucrium_issue_2015-02.pdf)· L. Bachmaier Winter, The role of the proportionality principle in cross-border investigations involving fundamental rights, σε: S. Ruggeri (επιμ.), Transnational inquiries and the protection of fundamental rights in criminal proceedings, 2013, 85 επ.· η ίδια, Cross-border investigation of tax offences in the EU: scope of application and grounds for refusal of the European Investigation Order, European Criminal Law Review 2017, 46 επ.· A. von Bogdandy, Was ist Europarecht?, Juristen Zeitung 2017, 590 επ.· A. von Bogdandy / S. Schill, Overcoming absolute primacy: respect for national identity under the Lisbon Treaty, Common Market Law Review 2011, 1417 επ.· M. Bonelli, The Taricco saga and the consolidation of judicial dialogue in the European Union, Maastricht Journal of European and Comparative Law 2018, 357 επ.· S. Braum, Das Prinzip der gegenseitigen Anerkennung – Historische Grundlagen und Perspektiven europäischer Strafrechtsentwicklung, Goldammer's Archiv für Strafrecht 2005, 681 επ.· ο ίδιος, Europäisches Strafrecht im Fokus konfligierender Verfassungsmodelle, Zeitschrift für Internationale Strafrechtsdogmatik 2009, 418 επ.· C. Burchard, Die Konstitutionalisierung der gegenseitigen Anerkennung, Juristische Abhandlungen, Band 55, 2019· Council, Extracts from Conclusions of Plenary meetings of the EJM concerning the practical application of the EIO, 2017 (προσβάσιμο σε <https://www.ejforum.eu/cp/registry-files/3373/ST-15210-2017-INIT-EN-COR-1.pdf>)· E. De Capitani / S. Peers, The European Investigation Order: a new approach to mutual recognition in criminal matters, 2014 (προσβάσιμο σε <http://eulawanalysis.blogspot.com/2014/05/the-european-investigation-order-new.html>)· M. Delmas-Marty, Norberg pluralism: a conceptual framework for understanding the transnational legal world (απόδοση N. Norberg), 2009· Eurojust, Eurojust meeting on the European investigation order, 2018 (προσβάσιμο σε [http://www.eurojust.europa.eu/doclibrary/Eurojust-framework/ejstrategicmeetings/Outcome%20report%20of%20the%20Eurojust%20meeting%20on%20the%20European%20investigation%20order%20\(19-20%20September%202018\)/2018-12_Outcome-Report_Eurojust-meeting-on-EIO-Sept2018_EN.pdf](http://www.eurojust.europa.eu/doclibrary/Eurojust-framework/ejstrategicmeetings/Outcome%20report%20of%20the%20Eurojust%20meeting%20on%20the%20European%20investigation%20order%20(19-20%20September%202018)/2018-12_Outcome-Report_Eurojust-meeting-on-EIO-Sept2018_EN.pdf))· Eurojust / European Judicial Network, Note on the meaning of "corresponding provisions" and the applicable legal regime in case of delayed transposition of the EIO Directive, 2017 (προσβάσιμο σε https://escert.upc.edu/sites/escert/files/documents/9936_17.pdf)· European Judicial Network, EJM Conclusions 2018 on the European Investigation Order, 2018 (προσβάσιμο σε <https://www.ejforum.eu/cp/registry-files/3456/ST-14755-2018-INIT-EN.pdf>)· European Judicial Network, Competent authorities, languages accepted, urgent matters and scope of the EIO Directive of the instrument in the EU Member States, 2020 (προσβάσιμο σε https://www.ejn-crimjust.europa.eu/ejn/EJN_RegistryDoc/EN/3115/0/0)· European Judicial Network, Languages accepted, urgent matters and scope of the EIO Directive of the instrument in the EU Member States, 2020 (προσβάσιμο σε https://www.ejn-crimjust.europa.eu/ejn/EJN_RegistryDoc/EN/3115/0/0)· European Union Agency for Fundamental Rights, Opinion of the European Union Agency for Fundamental Rights on the draft Directive regarding the European Investigation Order, 2011 (προσβάσιμο σε <http://194.30.12.221/fraWebsite/attachments/FRA-Opinion-EIO-Directive-15022011.pdf>)· R. Garcimartin Montero, The European Investigation Order and the respect for fundamental rights in criminal investigations, Eucrium 2017, 45 επ. (προσβάσιμο σε https://eucrium.eu/media/issue/pdf/eucrium_issue_2017-01.pdf)· L. Gröning, A criminal justice system or a system deficit? Notes on the system structure on the EU criminal law, European Journal of Crime, Criminal Law and Criminal Justice 2010, 115 επ.· P. Häberle, Europäische Verfassungslehre³, 2005· B. Hecker, Europäisches Strafrecht⁵, 2015· E. Herlin-Karnell, The constitutional dimension of European criminal law, 2012· A. Klip, European criminal law: an integrative approach³, 2016· S. Lavenex, Mutual recognition and the monopoly of force limits of the single market analogy, Journal of European Public Policy 2007, 762 επ.· K. Lenaerts / M. Hartmann, Der europäische Rechtsprechungsvorstand in der Wirtschafts- und Währungsunion, Juristen Zeitung 2017, 322 επ.· M. Maduro / K. Tuori / S. Sankari (επιμ.), Transnational law: rethinking European law and legal thinking, 2014· A. Mangiaracina, A new and controversial scenario in the gathering of evidence at the European level: the proposal for a Directive on the European Investigation Order, Utrecht Law Review 2014, 113 επ.· F. Meyer, Verbundstrafverfolgung in der EU, σε: F. Herzog / R. Schlothauer / W. Wohlers / J. Wolter (επιμ.), Rechtsstaatlicher Strafprozess und Bürgerrecht: Gedächtnisschrift für Edda Weßlaw, 2016, 193 επ.· V. Mitsilegas, EU criminal law after Lisbon: rights, trust and the transformation of justice in Europe, 2016· ο ίδιος, Managing legal diversity in Europe's Area of Criminal Justice: the role of autonomous concepts, σε: R. Colson / S. Field (επιμ.), EU criminal justice and the challenges of diversity: legal cultures in the Area of Freedom, Security and Justice, 2016, 125 επ.· S. Navickaitė, The European

Investigation Order: achievements and challenges, *Social Transformations in Contemporary Society* 2016, 109 επ.: *K. Nicolaidis*, *Trusting the poles? Constructing Europe through mutual recognition*, *Journal of European Public Policy* 2007, 682 επ.: *K. Nicolaidis / G. Shaffer*, *Transnational mutual recognition regimes: governance without global government*, *Law and Contemporary Problems* 2005, 263 επ.: *I. Pernice*, *The Treaty of Lisbon: multilevel constitutionalism in action*, *The Columbia Journal of European Law* 2009, 349 επ.: *A. Peters*, *Elemente einer Theorie der Verfassung Europas*, 2001· *M. Poyares Maduro*, *Contrapunctual law: Europe's constitutionalism in action*, σε: *N. Walker* (επιμ.), *Sovereignty in transition*, 2003, 501 επ.: *M. Poyares Maduro*, *So close and yet so far: the paradoxes of mutual recognition*, *Journal of European Public Policy* 2007, 814 επ.: *S. Ruggeri*, "Dialogue" between European and National Courts, in the pursuit of the strongest protection of fundamental rights (with specific regard to criminal and procedural law), σε: *S. Ruggeri* (επιμ.), *Human Rights in European Criminal Law*, 2014, 9 επ.: *H. Satzger*, *Internationales und Europäisches Strafrecht*⁹, 2018· *U. Sieber / H. Satzger / B. v. Heintschel-Heinegg* (επιμ.), *Europäisches Strafrecht*², 2014· *G. Vermeulen / W. De Bondt / C. Ryckman* (επιμ.), *Rethinking international cooperation in criminal matters in the EU: moving beyond actors, bringing logic back, rooted in reality*, 2012· *M. Wade*, *Why some old dogs must learn new tricks: recognising the new in EU Criminal Justice?*, σε: *R. Colson / S. Field* (επιμ.), *EU criminal justice and the challenges of diversity: legal cultures in the Area of Freedom, Security and Justice*, 2016, 65 επ.

Εισαγωγικές Παρατηρήσεις

Διάγραμμα

1. Προσέγγιση του Ν. 4489/2017 μέσα από την συστηματική κατανόηση των κανόνων του	1-4
2. Περί της έννοιας και της συστηματικής σύλληψης του «ευρωπαϊκού» ή/και «ευρω-ενωσιακού ποινικού δικαίου»	5-29
2.1. Θεωρητικές προσεγγίσεις του «ευρωπαϊκού ποινικού δικαίου»	5-17
2.2. Εννοιολογική στοιχείωση και συστηματική δομή του «ευρω-ενωσιακού ποινικού δικαίου»	18-29
3. Επί της Οδηγίας 2014/41/ΕΕ «για την ευρωπαϊκή εντολή έρευνας σε ποινικές υποθέσεις»	30-51
3.1. Λόγος θέσπισης της Οδηγίας και σχέση αυτής με άλλες διεθνείς συμβάσεις και ενωσιακές νομικές πράξεις	30-37
3.2. Ρυθμιστικό αντικείμενο της Οδηγίας και ποιοτικά χαρακτηριστικά του θεσμού της ΕΕΕ	38-42
3.3. Σχέση μεταξύ αμοιβαίας αναγνώρισης και προστασίας των θεμελιωδών δικαιωμάτων	43-51

1. Προσέγγιση του Ν. 4489/2017 μέσα από την συστηματική κατανόηση των κανόνων του

Με το Ν. 4489/2017 **ενσωματώθηκε** στη χώρα μας η Οδηγία 2014/41/ΕΕ «περί της ευρωπαϊκής 1 εντολής έρευνας σε ποινικές υποθέσεις», όπως εξαγγέλλεται και στο άρθρο 1 του Νόμου. Σύμφωνα με την Οδηγία, ο εν λόγω θεσμός αποτελεί «**μέτρο εφαρμογής**» της **αμοιβαίας αναγνώρισης ποινικών αποφάσεων εντός του «χώρου ελευθερίας, ασφάλειας και δικαιοσύνης» της Ευρωπαϊκής Ένωσης**. Κατά τον λειτουργικό του σκοπό, κατατείνει στην αποτελεσματική συνεργασία των εθνικών δικαστικών αρχών στον τομέα της συγκέντρωσης αποδεικτικών στοιχείων σε διασυνοριακές ποινικές υποθέσεις.

Οι ανωτέρω διακηρύξεις έχουν βαρύνουσα σημασία για τον ερμηνευτή και εφαρμοστή του Ν. 2 4489/2017. Και τούτο διότι:

Πρώτον, ο Νόμος αυτός, ακριβώς επειδή ενσωματώνει στην εσωτερική έννομη τάξη τους κανόνες της οικείας Οδηγίας (ήτοι μιας νομικής πράξης της Ένωσης), δεν μπορεί να νοηθεί και να ερμηνευθεί αποκομμένος από το «ευρωπαϊκό» θεσμικό και νομικό περιβάλλον του. Η **σύνδεσή** του με το δίκαιο της Ένωσης συνιστά βασικό ποιοτικό του γνώρισμα και εν ταυτώ κάρριο γνωστικό εργαλείο για την συστηματική προσέγγιση των κανόνων του. Ως πεδίο «συνάντησης» εθνικού και ενωσιακού δικαίου, ο εν λόγω Νόμος «αποσπάται ουσιαστικά από το υπόλοιπο εθνικό δίκαιο»¹.

¹ Βλ. *Σκανδάμη*, *Ευρωπαϊκό Δίκαιο, Θεσμοί και Έννομες Τάξεις της Ευρωπαϊκής Ένωσης*, 1997, 159, του οποίου οι αναφορές για τη σύνδεση μεταξύ «κοινοτικού κανόνα» και «εθνικού κανόνα προσαρμογής» αποτυπώνουν και σήμερα την ιδιαιτερότητα του εθνικού νόμου ενσωμάτωσης στο πλαίσιο του ισχύοντος συστήματος της Ένωσης. Έγραφε τότε: «Η ιδιοθεσία του κοινοτικού κανόνα αντανακλά στον εθνικό κανόνα προσαρμογής του προσδίδοντας έτσι σε αυτόν ιδιαιτερότητα. Αν και ο εθνικός κανόνας προσαρμογής περιβάλλεται το νομικό ένδυμα των πράξεων που προβλέπει η εθνική συνταγματική τάξη, αποσπάται ουσιαστικά από το υπόλοιπο εθνικό δίκαιο και συνιστά ιδιαίτερο τμήμα του λόγω της σύνδεσής του προς το κοινοτικό δίκαιο».

Κατά την ποινική θεωρία², συνιστά –όπως κάθε νόμος ενσωμάτωσης μιας ενωσιακής νομικής πράξης ποινικού περιεχομένου– έκφραση της διαδικασίας «ευρωπαϊκής» του ποινικού δικαίου και εντάσσεται στο «**ευρωπαϊκό**» ή/και στο «**ενωσιακό ποινικό δίκαιο**». Έτσι, για την προσέγγισή του, καθίσταται αναγκαία μια συνοπτική αναφορά στην συζήτηση, η οποία απαντά σχετικά με την έννοια και τη συστηματική σύλληψη του ως άνω δικαίου. Η εν λόγω προβληματική –που δεν έχει ακόμη απασχολήσει σε βάθος την ελληνική θεωρία– ενδιαφέρει εν προκειμένω, καθότι συνδέεται με μια καίρια μεθοδολογική επιλογή: την περιγραφή και αξιολόγηση του Ν. 4489/2017 όχι επί τη βάσει μιας αυστηρής «εθνικής ανάλυσης», αλλά υπό το φως της (πολύπλευρης) διασύνδεσής του με το δίκαιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Στην αφετηρία της επιλογής αυτής βρίσκεται η παρατήρηση ότι «το δόγμα» της στεγανής αντιδιαστολής μεταξύ οδηγίας και εσωτερικού νόμου ενσωμάτωσης, μεταξύ ενωσιακού και εθνικού δικαίου δεν ισχύει πλέον, υπό το πρίσμα τόσο της Ένωσης όσο και του συνταγματικού κράτους. Στις σκέψεις που ακολουθούν, ο διάλογος της ποινικής θεωρίας με τη συνταγματική θεωρία της ευρωπαϊκής ενοποίησης αναδεικνύεται ως ένα αναγκαίο μέσο για την προσέγγιση της δικαιοτικής πραγματικότητας που δημιουργεί το ενωσιακό φαινόμενο (και) στο πεδίο του ποινικού δικαίου.

- 4 Δεύτερον, κατά περιεχόμενο, με το Ν.4489/2017 ενσωματώνονται στην εσωτερική έννομη τάξη κανόνες εφαρμογής της «αμοιβαίας αναγνώρισης ποινικών αποφάσεων και διαταγών» για τη συγκέντρωση αποδεικτικών στοιχείων εντός του «**χώρου ποινικής δικαιοσύνης**» της Ένωσης. Ως εκ τούτου, καθίσταται ευνόητο ότι η ερμηνεία των κανόνων του δεν μπορεί να βασίζεται στην παραδοσιακή αντίληψη για τη «διεθνή συνεργασία σε ποινικές υποθέσεις». Γι' αυτό, λαμβάνοντας υπόψη και τα ανωτέρω, κρίθηκε σκόπιμη μια συνοπτική επισκόπηση της Οδηγίας 2014/41/ΕΕ, συμπεριλαμβανομένων των ιδιαίτερων ποιοτικών χαρακτηριστικών της ευρωπαϊκής εντολής έρευνας και της προστασίας των θεμελιωδών δικαιωμάτων του καθ' ου.

2. Περί της έννοιας και της συστηματικής σύλληψης του «ευρωπαϊκού» ή/και «ευρω-ενωσιακού ποινικού δικαίου»

2.1. Θεωρητικές προσεγγίσεις του «ευρωπαϊκού ποινικού δικαίου»

- 5 Ο όρος «**ευρωπαϊκό ποινικό δίκαιο**» απαντά στην ποινική θεωρία ιδίως τις τέσσερις τελευταίες δεκαετίες. Το νοηματικό του περιεχόμενο βρίσκεται σε μια διαρκή (ανα)διαμόρφωση, κατ' αντιστοιχία με τη δυναμική εξελικτική πορεία δύο βασικών περιφερειακών οργανισμών, ήτοι του Συμβουλίου της Ευρώπης και (σήμερα) της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Παραλλάσσει δε ανάλογα με τις σημασιολογικές αξιολογήσεις της θεωρίας επί των αλλαγών που επάγονται οι οικείες εξελίξεις στο δίκαιο.
- 6 Οι διαφορετικές απαντήσεις στο ερώτημα **τι είναι το «ευρωπαϊκό ποινικό δίκαιο»** αποτυπώνονται ήδη σε επίπεδο ορισμού. Συνάμα, οι σχετικές θεωρητικές προσεγγίσεις καταδεικνύουν τις προϋποθέσεις και τις προοπτικές για την συστηματική κατανόηση του εν λόγω δικαίου.
- 7 Κατ' αρχάς, σύμφωνα με ένα μέρος της θεωρίας³, υπάγονται στο «ευρωπαϊκό ποινικό δίκαιο» (ως έννοια γένους) επιμέρους κανόνες δικαίου ποινικού χαρακτήρα, οι οποίοι βασίζονται: α) στο δίκαιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, β) σε εκείνο του Συμβουλίου της Ευρώπης, συμπεριλαμβανομένης της ΕΣΔΑ, και γ) στο εθνικό ποινικό δίκαιο, κατά το μέτρο που αποτυπώνει σημεία τομής με το παραγόμενο δίκαιο των ανωτέρω Οργανισμών. Το τελευταίο προσεγγίζεται υπό την έποψη της αποκαλούμενης «ευρωπαϊκής» του εθνικού δικαίου. Εν προκειμένω, η ποινική θεωρία⁴ παρατηρεί τις ουσι-

² Βλ. *Ambos*, *European Criminal Law*, 2018, 14 επ., 456 επ., πρβλ. επίσης στην ελληνική θεωρία *Μυλωνόπουλο*, *Διεθνές & Ευρωπαϊκό Ποινικό Δίκαιο*, 2021, 457-458, *Παπακυριάκου* σε: *Καϊάφα-Γκμπάντι/Παπακυριάκου*, *Στοιχεία ενωσιακού ποινικού δικαίου*², 2019, 190 επ.

³ Πρβλ. *Ambos*, *European Criminal Law*, 2018, 14 επ., *Sieber* σε: *Sieber/Satzger/v. Heintschel-Heinegg* (επιμ.), *Europäisches Strafrecht*², 2014, 36 επ., *Hecker*, *Europäisches Strafrecht*⁵, 2015, 5 επ., *Satzger*, *Internationales und Europäisches Strafrecht*⁸, 2018, 103 επ. Επίσης *Βούλαρη*, στο ανά χείρας έργο, *Ευρωπαϊκό Ένταλμα Σύλληψης*, τεύχ. Ι, 6.

⁴ Βλ. αναλυτικά *Satzger* σε: *Sieber/Satzger/v. Heintschel-Heinegg* (επιμ.), *Europäisches Strafrecht*², 2014, 251 επ., *Hecker*, *Europäisches Strafrecht*⁵, 2015, 211, 228 επ.

ώδεις αλλαγές που επάγονται πρωτίστως η Ευρωπαϊκή Ένωση και η ΕΣΔΑ όχι μόνον στην παραγωγή, αλλά επίσης στην ερμηνεία και την εφαρμογή κανόνων ποινικού δικαίου ή/και ευρύτερα στο σύστημα απονομής της ποινικής δικαιοσύνης, εντός της εσωτερικής έννομης τάξης.

Με την ανωτέρω «**τυπολογία**» αναδεικνύεται η «**δι-ευρωπαϊκή**» διάσταση του εν λόγω δικαίου, η οποία συγχρόνως προσδίδει στο ονοματικό σύνολο «**ποινικό δίκαιο**» ένα ευρύ εννοιολογικό περιεχόμενο. Υπό το φως της νομολογίας του ΕΔΔΑ ως προς την έννοια της «ποινικής κατηγορίας» και της «ποινής», κατ' άρθρα 6 και 7 της ΕΣΔΑ και άρθρο 4 του 7^{ου} Πρωτοκόλλου της ΕΣΔΑ, στο «ευρωπαϊκό ποινικό δίκαιο» εντάσσονται οι κανόνες όχι μόνον του *stricto sensu* ποινικού δικαίου, αλλά και εκείνοι που έχουν «ποινικό χαρακτήρα», σύμφωνα με τα κριτήρια Engel του ΕΔΔΑ⁵. Έτσι, σύμφωνα με την ποινική θεωρία⁶, το εν λόγω δίκαιο περιλαμβάνει (και) τους εθνικούς κανόνες δικαίου «ποινικού χαρακτήρα», κατά το νόημα της ΕΣΔΑ καθώς και τους οικείους «υπερεθνικούς» κανόνες της Ένωσης, όπως λ.χ. στο πεδίο του δικαίου του ανταγωνισμού. Συναφώς αξίζει εδώ να σημειωθεί ότι η επί σειρά ετών παρατηρούμενη μη συμβατότητα της νομολογίας του ΔΕΚ/ΔΕΕ με την ως άνω νομολογία του ΕΔΔΑ⁷, φαίνεται σήμερα να αμβλύνεται, καθότι το ΔΕΕ αρχίζει πλέον σταδιακά να υιοθετεί τα ανωτέρω κριτήρια για την ερμηνεία των αντίστοιχων εννοιών που απαιτούν στο άρθρο 50, εν μέρει δε και στα άρθρα 48 και 49 του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΧΘΔΕΕ)⁸.

Ωστόσο, με την προαναφερθείσα «τυπολογία» φαίνεται να υποδηλώνεται ότι το «ευρωπαϊκό ποινικό δίκαιο» νοείται απλώς ως ένα άθροισμα επιμέρους κανόνων – «ευρωπαϊκού» και εθνικού ποινικού – δικαίου, οι οποίοι δεν εντάσσονται σε ένα «σύστημα» στο συγκεκριμένο ιστορικό χώρο και χρόνο. Όμως, μια τέτοια αντίληψη θα αναιρούσε ουσιαστικά την ίδια την ισχύ του εν λόγω «δυναμικά εξελισσόμενου πεδίου δικαίου»⁹ και μάλιστα ως ιδιαίτερου κλάδου που χρήζει μιας θεωρίας περί αυτού¹⁰. Γι' αυτό, η ποινική θεωρία αναζητά πλέον νέα γνωστικά εργαλεία, προκειμένου να το συλλάβει ως «**σύστημα**» και να κατανοήσει την οργανωτική του δομή.

Οι σχετικές προσεγγίσεις διαφέρουν. Ενδεικτικά σημειώνεται ότι: Σύμφωνα με τον *Ambos*¹¹, ο όρος «ευρωπαϊκό ποινικό δίκαιο», υπό την ανωτέρω ευρεία έννοια, παραπέμπει σε «ένα είδος συστήματος ταξινόμησης» (“system of sorts”). Πρόκειται για «ένα είδος συστήματος-ομπρέλα, το οποίο συνδέει ειδικούς τομείς (που θα μπορούσαμε να αποκαλέσουμε «μικροσυστήματα», όπως το εναρμονισμένο ποινικό δίκαιο, τα εργαλεία αμοιβαίας αναγνώρισης, τα συστήματα θεμελιωδών δικαιωμά-

⁵ Τα εν λόγω κριτήρια διατύπωσε το ΕΔΔΑ (σε Ολομ.) για πρώτη φορά στην απόφασή του *Engel* κατά Ολλανδίας, 8.6.1976, σκ. 80-82. Ακολούθως, στο πλαίσιο μιας εναρμονισμένης ερμηνευτικής προσέγγισης των άρθρων 6 και 7 της ΕΣΔΑ καθώς του άρθρου 4 του 7^{ου} Πρωτοκόλλου, το ΕΔΔΑ παγίως δέχεται ότι για την εκτίμηση του «ποινικού» ή μη χαρακτήρα μιας κατηγορίας, μιας κύρωσης ή μιας διαδικασίας θα πρέπει να λαμβάνεται υπόψη όχι μόνον ο νομικός τους χαρακτηρισμός στο εθνικό δίκαιο, αλλά κυρίως η φύση της παράβασης ή/και η φύση, ο σκοπός και η βαρύτητα της απειλουμένης κυρώσεως για τον καθ' ου. Βλ. ενδεικτικά για τη σχετική νομολογία *Δημητρακόπουλο*, Διοικητικές κυρώσεις και θεμελιώδη δικαιώματα, Σύνταγμα – ΕΣΔΑ – Δίκαιο ΕΕ, 2014, 45 επ., *Τσόλκα*, ΠοινΧρ 2019, 575 επ.

⁶ Βλ. σχετ. *Sieber, Vogel/Brodowski* και *Wahl* σε: *Sieber/Satzger/v. Heintschel-Heinegg* (επιμ.), *Europäisches Strafrecht*², 2014, 36-37, 153 επ., 193 επ. (αντίστοιχα), *Satzger*, *Internationales und Europäisches Strafrecht*⁸, 2018, 32, 119 επ., *Hecker*, *Europäisches Strafrecht*⁵, 2015, 148 επ., *Klip*, *European criminal law: an integrative approach*³, 2016, 2, 232 επ.

⁷ Βλ., με παραπομπές και σε προγενέστερες μελέτες του, *Μυλωνόπουλο*, Διεθνές & Ευρωπαϊκό Ποινικό Δίκαιο, 2021, 462, 524-525.

⁸ Βλ. ενδεικτικά *Τσόλκα* σε: *Σαχπεκίδου/Ταγαρά*, Κατ' άρθρο ερμηνεία του Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης, 2020, άρθρο 48 πλαιγίριθμο (πλαιγ.) 4 επ., άρθρο 49 πλαιγ. 6 επ., άρθρο 50 πλαιγ. 8 επ., *της ίδιας*, ΠοινΧρ 2019, 577 επ.

⁹ Βλ. *Klip*, *European criminal law: an integrative approach*³, 2016, 1, *Hecker*, *Europäisches Strafrecht*⁵, 2015, 3.

¹⁰ Πρβλ. στην ελληνική θεωρία, με παραπομπές και σε προγενέστερες μελέτες τους *Μυλωνόπουλο*, Διεθνές & Ευρωπαϊκό Ποινικό Δίκαιο, 2021, 431 επ., 461 επ., *Καϊάφα-Γμπάντι* σε: *Καϊάφα-Γκμπάντι/Παπακυριάκου*, Στοιχεία ενωσιακού ποινικού δικαίου², 2019, 1 επ.

¹¹ *Ambos*, *European Criminal Law*, 2018, 15.

των) και, σε οργανωτικό επίπεδο, θα μπορούσε να χαρακτηριστεί ως «σύνδεσμος» (“Verbund”) διαφορετικών οντοτήτων και οργάνων στο πεδίο της έρευνας και δίωξης διασυνοριακών εγκλημάτων». Υπό άλλη θεώρηση, ο *Sieber*¹² υποστηρίζει ότι για την κατανόηση της εξέλιξης του «ευρωπαϊκού ποινικού δικαίου» θα πρέπει «το ποινικό δίκαιο να νοηθεί ως ένα σύστημα με περισσότερα κανονιστικά επίπεδα», στα οποία διαπλέκονται επιμέρους ποινικές δικαιοταξίες, υπό διαφορετικές θεσμικές και κανονιστικές σχέσεις. Παραπέμποντας στο αποκαλούμενο μοντέλο της «πολυεπίπεδης διακυβέρνησης», σημειώνει: «αν η εικόνα της ποινικής έννομης τάξης των εθνικών κρατών του 19^{ου} και 20^{ου} αιώνα συμβολίζεται με μια πυραμίδα, το νέο πολυεπίπεδο σύστημα (“Mehrebenen-system”) του 21^{ου} αιώνα περιγράφεται με την εικόνα ενός δικτύου (“Netzwerk”) πολλαπλών διαφορετικών θεσμικών δρώντων, όπου ανακύπτει η ανάγκη μεταξύ τους συντονισμού και συμβατότητας». Η ανάγκη αυτή εκπορεύεται από την αξίωση για εσωτερική συνοχή αυτού του (νέου) πολυεπίπεδου συστήματος και προκαλεί τη θεωρία να αναζητήσει τους σχετικούς κανόνες ή/και να προτείνει λύσεις.

- 11 Κατά την αναζήτηση αυτή, ήδη από την ανωτέρω ενδεικτική αναφορά καθίσταται προφανές ότι η ποινική θεωρία δισταυρόνεται με τη θεωρία του δικαίου, αλλά και την πολιτική και την συνταγματική θεωρία, προκειμένου να κατανοήσει και να ερμηνεύσει τη νέα δικαιοπραγματικότητα. Αναγνωρίζει ότι η μονιστική ή ιεραρχική αντίληψη για την οργάνωση της έννομης τάξης, μολονότι, ως παραδοσιακή και οικεία, έχει το πλεονέκτημα της σαφώς προκαθορισμένης και σταθερής οργάνωσης του δικαίου και των πηγών του, εν τούτοις δεν επαρκεί να εξηγήσει το φαινόμενο της περίπλοκης και δυναμικής δικαιοτικής εξέλιξης που παρατηρείται εντός και πέραν του κράτους στον ευρωπαϊκό χώρο, ακόμη και ευρύτερα στο διεθνές περιβάλλον. Αντ’ αυτής, αρχίζουν να αποκτούν έδαφος οι «**πλουραλιστικές αντιλήψεις**» για το δίκαιο και την οργάνωση της έννομης τάξης, οι οποίες εκκινούν μεν από την αναγνώριση του πλουραλισμού ως δομικής ιδιότητας του σύγχρονου νομικού συστήματος, διαχέονται δε σε έναν ακανθώδη θεωρητικό διάλογο για τους κανόνες (που θα πρέπει να) διέπουν την **εσωτερική συνοχή** του. Ο διάλογος αυτός απαντά με ιδιαίτερη ένταση στις –πολιτικές και– συνταγματικές θεωρίες της ευρωπαϊκής εννοποίησης, όπου η «**συστημική σκέψη**» αναδεικνύεται ως πολύτιμο εργαλείο κατανόησης της παρατηρούμενης «οργανωμένης περιπλοκότητας»¹³. Η σχετική συζήτηση μεταφέρεται και στους κόλπους της ποινικής θεωρίας. Έτσι, η μετάβαση στην πλουραλιστική θεώρηση συνοδεύεται με την θεωρητική σύλληψη νέων μοντέλων για τη συστημική δομή (και) του «ευρωπαϊκού ποινικού δικαίου».
- 12 Το θεωρητικό ενδιαφέρον εστιάζεται σήμερα στις αλλαγές που επάγεται η **Ευρωπαϊκή Ένωση**, καθότι, όπως παρατηρείται, η τελευταία έχει πλέον έναν «πρωτοποριακό» ρόλο στην εξέλιξη του «ευρωπαϊκού ποινικού δικαίου»¹⁴. Μάλιστα, ένα μέρος της θεωρίας¹⁵ φαίνεται να χρησιμοποιεί τον ανωτέρω όρο ως συνώνυμο με εκείνον του «**ενωσιακού ποινικού δικαίου**» ή του «**ποινικού δικαίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης**», ενώ ένα άλλο μέρος της θεωρίας¹⁶ αφιερώνεται (μόνον) στην ενασχόληση του τελευταίου, ως αυτοτελούς κλάδου δικαίου.

¹² Σ.ε. Sieber/Satzger/v. Heintschel-Heinegg (επιμ.), *Europäisches Strafrecht*², 2014, 84-85.

¹³ Πρβλ. ενδεικτικά *Poiares Maduro* σε: Walker (επιμ.), *Sovereignty in transition*, 2003, 501 επ., *Avbelj/Komárek*, *Four visions of constitutional pluralism*, *EU Working Paper LAW 2008*, *Delmas-Marty*, *Ordering pluralism: a conceptual framework for understanding the transnational legal world*, 2009, *passim*, *Maduro/Tuori/Sankari* (επιμ.), *Transnational law: rethinking European law and legal thinking*, 2014, *passim*, *Avbelj/Davies* (επιμ.), *Research handbook on legal pluralism and EU Law*, 2018, *passim*, καθώς και *Κανελλοπούλου-Μαλούχου*, *Η χειραφέτηση της Ευρώπης: συνταγματική θεωρία της ευρωπαϊκής εννοποίησης*, 2012, ιδίως 148 επ., *Παπαδοπούλου*, *Εθνικό Σύνταγμα και Κοινωνικό Δίκαιο: το ζήτημα της «περοχής»*, 2009, 578 επ. Αναλυτικά για την «συστημική θεωρία» βλ. *Wilke*, *Εισαγωγή στη συστημική θεωρία*, 1996, *passim*.

¹⁴ *Sieber* σε: Sieber/Satzger/v. Heintschel-Heinegg (επιμ.), *Europäisches Strafrecht*², 2014, 86, *Hecker*, *Europäisches Strafrecht*⁵, 2015, 7, *Herlin-Karnell*, *The constitutional dimension of European criminal law*, 2012, 3 επ., βλ. ομοίως και *Ambos*, *European Criminal Law*, 2018, 25 επ., *Satzger*, *Internationales und Europäisches Strafrecht*⁸, 2018, 104 επ., *Braum*, *Zeitschrift für Internationale Strafrechtsdogmatik* 2009, 418 επ.

¹⁵ Βλ. *Klip*, *European criminal law: an integrative approach*³, 2016, 2 επ., *Μυλωνόπουλο*, *Διεθνές & Ευρωπαϊκό Ποινικό Δίκαιο*, 2021, 7, 417 επ.

¹⁶ Βλ. *Mitsilegas*, *EU criminal law after Lisbon*, 2016, 1 επ., *Gröning*, *European Journal of Crime, Criminal*

Η εστίαση του θεωρητικού ενδιαφέροντος στην Ευρωπαϊκή Ένωση είναι βεβαίως εύλογη. Βασικοί παράγοντες αποτελούν: α) Η προϊούσα «συνταγματοποίηση» της ίδιας της Ένωσης¹⁷ και η ποιοτική ενίσχυση των αρμοδιοτήτων της στο πεδίο του ποινικού δικαίου, ιδίως μετά τη Συνθήκη της Λισαβώνας¹⁸. β) Η ανάπτυξη ενός «χώρου ποινικής δικαιοσύνης»¹⁹, ο οποίος συγκροτείται πλέον με όρους «συνταγματισμού», ήτοι με όρους προστασίας θεμελιωδών δικαιωμάτων²⁰. γ) Η θεσμική αναγνώριση της πολυμορφίας και του νομικού πλουραλισμού ως δομικού στοιχείου του ανωτέρω χώρου²¹. δ) Η διαμόρφωση στενών σχέσεων αλληλόδρασης και διαπλοκής (ή διασύνδεσης) επιμέρους κανονιστικών συστημάτων (ΕΕ, ΕΣΔΑ, κρατών-μελών) και θεσμικών δρώντων (θεσμικά όργανα και λοιπά όργανα της Ένωσης, εθνικοί φορείς άσκησης της νομοθετικής, εκτελεστικής και δικαστικής εξουσίας) που συλλειτουργούν κατά την παραγωγή, ερμηνεία και εφαρμογή των κανόνων δικαίου στο πλαίσιο απονομής της ποινικής δικαιοσύνης εντός της Ένωσης.

Υπό την –κοινή πλέον– παραδοχή ότι η Συνθήκη της Λισαβώνας δημιουργεί ένα νέο χώρο άσκησης δημόσιας εξουσίας στο πεδίο του ποινικού δικαίου, σημαντικό μέρος της ποινικής θεωρίας παρατηρεί τις σχετικές αλλαγές, υπό διαφορετικές προσεγγίσεις. Σχετικά υιοθετεί **εννοιολογικά και γνωστικά εργαλεία**, τα οποία προτείνονται για την προσέγγιση της οργανωτικής μορφής της Ένωσης και συνακόλουθα του «ευρωπαϊκού δικαίου», ειδικότερα του «ευρωπαϊκού συνταγματικού δικαίου». Πρόκειται κυρίως για τις έννοιες της «συνταγμένης ένωσης» ή του «συνδέσμου» (“Verbund”), του «πολυεπίπεδου συστήματος» (“Multilevel System”) και της «δίκτύωσης» (“Network”), με τις οποίες

Law and Criminal Justice 2010, 115 επ., καθώς και σήμερα *Καϊάφα-Γκμπάντι* σε: Καϊάφα-Γκμπάντι/Παπακυριάκου, Στοιχεία ενωσιακού ποινικού δικαίου², 2019, 1 επ.

¹⁷ Βλ. ενδεικτικά τα έργα των *Peters*, *Elemente einer Theorie der Verfassung Europas*, 2001, *Häberle*, *Europäische Verfassungslehre*³, 2005, *Pernice*, *The Treaty of Lisbon: multilevel constitutionalism in action*, *The Columbia Journal of European Law* 2009, 349 επ., *του ίδιου*, Πολυεπίπεδος συνταγματισμός και η κρίση της δημοκρατίας στην Ευρώπη, 2014 (προσβάσιμο σε www.constitutionalism.gr/pernice-polyeripedos-syntagmatismos/), *Κανελλοπούλου-Μαλούχου*, Η χειραφέτηση της Ευρώπης: συνταγματική θεωρία της ευρωπαϊκής εννοιοποίησης, 2012, ιδίως 177 επ., καθώς και *Τσάτσου*, *Πολίτεια*, 2010, 213 επ.

¹⁸ Βλ. ενδεικτικά *Mitsilegas*, *EU criminal law after Lisbon*, 2016, 53 επ., *Hecker*, *Europäisches Strafrecht*⁵, 2015, 228 επ., στην ελληνική θεωρία βλ. *Μιλωνόπουλο*, *Διεθνές & Ευρωπαϊκό Ποινικό Δίκαιο*, 2021, 420 επ., *Κιούπη/Παπαδοπούλου/Μουζάκη*, *Το ποινικό δίκαιο μετά τη Συνθήκη της Λισαβώνας*, 2011, *Καϊάφα-Γκμπάντι*, *Ευρωπαϊκό Ποινικό Δίκαιο & Συνθήκη της Λισαβώνας*, 2011, της *ιδίας* σε: Καϊάφα-Γκμπάντι/Παπακυριάκου, *Στοιχεία ενωσιακού ποινικού δικαίου*², 2019, ιδίως 1-32, *Παπακυριάκου* σε: *Στοιχεία ενωσιακού ποινικού δικαίου*², 2019, ιδίως 171-219, *του ίδιου* σε: Σκουρή (επιμ.), *Συνθήκη της Λισαβώνας: ερμηνεία κατ' άρθρο*, 2020, άρθρα 82, 85 και 86 ΣΛΕΕ, *Γιαννακούλα* σε: Σκουρή (επιμ.), *ό.π.*, άρθρο 83 ΣΛΕΕ.

¹⁹ Ο εν λόγω «χώρος» αναπτύσσεται στο πλαίσιο του χώρου ελευθερίας, ασφάλειας και δικαιοσύνης, τον οποίο «η Ένωση παρέχει στους πολίτες της», κατά τη σχετική διακήρυξη της παρ. 2 του άρθρου 3 ΣΕΕ και «συγκροτεί [...] με σεβασμό των θεμελιωδών δικαιωμάτων και των διαφορετικών νομικών συστημάτων και παραδόσεων των κρατών μελών», κατ' άρθρο 67 ΣΛΕΕ. Αποτελεί τομέα συντρέχουσας αρμοδιότητας Ένωσης και κρατών-μελών (άρθρο 4 παρ. 2 ι) ΣΛΕΕ), νομική δε βάση για τη σχετική ποινική αρμοδιότητα της Ένωσης παρέχει το πλέγμα των άρθρων 82 έως 86 ΣΛΕΕ που φέρει τον τίτλο «δικαστική συνεργασία σε ποινικές υποθέσεις».

²⁰ Τούτο ερείδεται στην ως άνω ρητή, κατ' άρθρο 67 παρ. 1 ΣΛΕΕ, κανονιστική δέσμευση του «σεβασμού των θεμελιωδών δικαιωμάτων» της Ένωσης, βλ. σχετ. *Mitsilegas*, *EU criminal law after Lisbon*, 2016, 5 επ., ιδίως 153 επ., *Hecker*, *Europäisches Strafrecht*⁵, 2015, 175 επ., *Esser* σε: *Sieber/Satzger/v. Heintschel-Heinegg* (επιμ.), *Europäisches Strafrecht*², 2014, 951 επ., *Klip*, *European criminal law: an integrative approach*³, 2016, 247 επ., 541 επ., *Burchard*, *Die Konstitutionalisierung der gegenseitigen Anerkennung*, *Juristische Abhandlungen*, Band 55, 2019, 47 επ., *Καϊάφα-Γκμπάντι* σε: Καϊάφα-Γκμπάντι/Παπακυριάκου, *Στοιχεία ενωσιακού ποινικού δικαίου*², 2019, 7, 10, *Παπακυριάκου* σε: Σκουρή (επιμ.), *Συνθήκη της Λισαβώνας: ερμηνεία κατ' άρθρο*, 2020, άρθρο 67 ΣΛΕΕ πλ. 9 επ., *Αρβανίτη*, *Η ευρωπαϊκή εντολή έρευνας*, 2021, 99 επ.

²¹ Πρόκειται αφενός για την προαναφερθείσα, κατ' άρθρο 67 παρ. 1 ΣΛΕΕ, κανονιστική δέσμευση του «σεβασμού των διαφορετικών νομικών συστημάτων και παραδόσεων των κρατών μελών», αφετέρου για την αναγνώριση της «αρχής της αμοιβαίας αναγνώρισης ποινικών αποφάσεων και διαταγών» ως θεμελίου της δικαστικής συνεργασίας, κατ' άρθρο 82 παρ. 1 ΣΛΕΕ, βλ. σχετ. *Mitsilegas*, *EU criminal law after Lisbon*, 2016, 14 επ., 124 επ., *Hecker*, *Europäisches Strafrecht*⁵, 2015, 446 επ., *Burchard*, *Die Konstitutionalisierung der gegenseitigen Anerkennung*, *Juristische Abhandlungen*, Band 55, 2019, 67 επ.

όρους καταφατική. Υιοθετώντας μια σχέση «κανόνα-εξαίρεσης», δέχεται ότι «υπό εξαιρετικές περιστάσεις» η δικαστική αρχή εκτέλεσης μπορεί να προβεί στον ανωτέρω έλεγχο. Υπάγει δε στις εν λόγω «περιστάσεις» την ύπαρξη «σοβαρού κινδύνου» παραβίασης των απαγορεύσεων του άρθρου 4 ΧΘΔΕΕ (απαγόρευση βασανιστηρίων) καθώς και του «πραγματικού κινδύνου» προσβολής «της ουσίας» του δικαιώματος σε δίκαιη δίκη, κατ' άρθρο 47 ΧΘΔΕΕ, στο κράτος έκδοσης του ΕΕΣ¹⁰⁰.

Δεύτερον, τέθηκε το ερώτημα αν η δικαστική αρχή εκτέλεσης δικαιούται να αρνηθεί την εκτέλεση ενός ΕΕΣ επί τη βάση των θεμελιωδών αρχών της ίδιας συνταγματικής της τάξης. Όπως είναι ενόητο, το ερώτημα αυτό συνδέεται με το προαναφερθέν ζήτημα της «υπεροχής» του ενωσιακού δικαίου. Η μέχρι τούδε απάντηση του ΔΕΕ φαίνεται να είναι αρνητική και προκαλεί μια έντονη συζήτηση στη θεωρία και πράξη που είναι ακόμη ανοιχτή στον ιστορικό χρόνο¹⁰¹.

49 Με την προκείμενη Οδηγία, ο ενωσιακός νομοθέτης έδωσε σαφή απάντηση μόνον στο πρώτο ως άνω ερώτημα: Σύμφωνα με την **παρ. 1 στοιχ. στ' του άρθρου 11**, η δικαστική αρχή εκτέλεσης δικαιούται να αρνηθεί την εκτέλεση μιας ΕΕΕ αν «υφίστανται σοβαροί λόγοι να θεωρηθεί» ότι αυτή «θα ήταν ασύμβατη με τις υποχρεώσεις του κράτους εκτέλεσης, σύμφωνα με το άρθρο 6 ΣΕΕ και τον Χάρτη». Έτσι, συμπεριέλαβε ρητά την αποκαλούμενη «ρήτρα επιφύλαξης της ενωσιακής δημόσιας τάξης».

50 Επιπλέον, επανέλαβε –όπως και στην απόφαση-πλαίσιο για το ΕΕΣ– ότι καθ' όλη τη διαδικασία της ΕΕΕ θα «πρέπει να τηρούνται τα θεμελιώδη δικαιώματα και αρχές που κατοχυρώνονται στο άρθρο 6 ΣΕΕ», με μια ουσιώδη προσθήκη: «συμπεριλαμβανομένων των δικαιωμάτων υπεράσπισης» (**άρθρο 1 παρ. 3 της Οδηγίας**), ήτοι εκείνων που κατοχυρώνονται στις νομικές πράξεις του παραγωγού ενωσιακού δικαίου. Σημαντική είναι επίσης η ρητή κατοχύρωση της «αρχής της αναλογικότητας» που θα πρέπει να διέπει την έκδοση της ΕΕΕ (**άρθρο 5 παρ. 1 στοιχ. α' της Οδηγίας**).

51 Με τις ανωτέρω διατάξεις δεν επιλύονται όλα τα προβλήματα που συνδέονται με την προστασία των θεμελιωδών δικαιωμάτων του καθ' ου η ΕΕΕ¹⁰². Έτσι, *de lege lata*, η ανάπτυξη μιας ισόρροπης σχέσης μεταξύ μιας «αποτελεσματικής» διεθνικής ισχύος και εκτέλεσης της ΕΕΕ και μιας «αποτελεσματικής» διεθνικής δικαστικής προστασίας του καθ' ου ή/και τρίτων προσώπων εντός του ενωσιακού «χώρου ποινικής δικαιοσύνης» βαρύνει τους ώμους της δικαστικής λειτουργίας, ήτοι ΔΕΕ και εθνικών δικαστηρίων. Κατά τούτο, η εφαρμογή του εν λόγω θεσμού στην πράξη θα δείξει τα προβλήματα, αλλά και τα κενά των δικονομικών εγγυήσεων και την τυχόν ανάγκη κάλυψής τους από τον ενωσιακό νομοθέτη, όπως τούτο παρατηρήθηκε και παρατηρείται κατά την εφαρμογή του ΕΕΣ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ: ΓΕΝΙΚΕΣ ΔΙΑΤΑΞΕΙΣ

1 Σκοπός του παρόντος νόμου είναι η ενσωμάτωση στην εθνική έννομη τάξη της Οδηγίας 2014/41/ΕΕ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 3^{ης} Απριλίου 2014 για την ευρωπαϊκή εντολή έρευνας σε ποινικές υποθέσεις (L' 130).

Ειδική βιβλιογραφία

Ξενόγλωσση: R. Baratta, Complexity of EU law in the domestic implementing process, 2014 (προσβάσιμο σε http://ec.europa.eu/dgs/legal_service/seminars/20140703_baratta_speech.pdf)

1 Σύμφωνα με το ανωτέρω άρθρο **δηλωμένος σκοπός** του Ν. 4489/2017 είναι η ενσωμάτωση της Οδηγίας 2014/41/ΕΕ στην εσωτερική έννομη τάξη. Σημειωτέον ότι το σχετικό νομοσχέδιο είχε γί-

¹⁰⁰ Βλ. ενδεικτικά ΔΕΕ 15.10.2019, C-128/18, *Dorobantu*, ΔΕΕ 25.7.2018, C-216/18, *LM* και αναλυτικά *Mitsilegas*, EU criminal law after Lisbon, 2016, 131 επ., *Τζαννετή*, Η προστασία των θεμελιωδών δικαιωμάτων του εκζητουμένου στην ενωσιακή ποινική συνεργασία, 2020, 189 επ., *Καϊάφα-Γκμπάντι*, ΠοινΔικ 2019, 153 επ., *Τσόλκα*, ΠοινΧρ 2018, 428 επ., *Βούλγαρη* στο ανά χείρας έργο, Ευρωπαϊκό Ένταλμα Σύλληψης, τεύχ. I, 32 επ.

¹⁰¹ Βλ. πλ.αγ. 26 ε) με τις εκεί παραπομπές κι εν προκειμένω ενδεικτικά ΔΕΕ 26.2.2013, C-399/11, *Melloni*. Επίσης *Βούλγαρη*, στο ανά χείρας έργο, Ευρωπαϊκό Ένταλμα Σύλληψης, τεύχ. I, 35 επ.

¹⁰² Βλ. σχετ. *Αρβανίτη*, Η ευρωπαϊκή εντολή έρευνας, 2021, 386 επ.

νει κατά πλειοψηφία δεκτό επί της αρχής, των άρθρων και του συνόλου και ο Ν. 4489/2017 θεσπίσθηκε με ευρεία πλειοψηφία¹⁰³.

Ο Έλληνας νομοθέτης ενσωμάτωσε την Οδηγία –κατά τη μάλλον συνηθη πρακτική του– **κατά 2 βάση ως έχει**, συμπεριλαμβανοντας πάντως επιμέρους απαραίτητους προσδιορισμούς, όπως π.χ. ορίζοντας ποιες είναι οι αρμόδιες αρχές έκδοσης και εκτέλεσης. Ωστόσο, ο ίδιος επέλεξε να **διαφοροποιηθεί** από το γράμμα της σε συγκεκριμένα –σε κάποιες περιπτώσεις καιρία– σημεία (λ.χ. ορίζοντας ως υποχρεωτικούς τους δυνητικούς κατά την Οδηγία λόγους άρνησης της αναγνώρισης ή εκτέλεσης της ΕΕΕ).

Στο σημείο αυτό διευκρινίζεται ότι ο **βαθμός ενσωμάτωσης** της Οδηγίας σε κάθε κράτος-μέλος¹⁰⁴ μπορεί να διαφέρει σε βαθμό τέτοιον, ώστε να διαμορφώνεται μια συνεργασία «πολλών ταχυτήτων». Τούτο όμως δεν συνάδει ούτε με τις προβλέψεις της Οδηγίας ούτε με το πρωτογενές ενωσιακό δίκαιο. Ο κάθε εθνικός νομοθέτης έχει μεν την αρμοδιότητα να επιλέγει τον τύπο και τα μέσα ενσωμάτωσης των οδηγιών, δεσμεύεται όμως κατά περιεχόμενο ως προς τα επιδιωκόμενα με αυτές αποτελέσματα (άρθρο 288 ΣΛΕΕ). Γι' αυτό, οι διατάξεις των νόμων, με τις οποίες ενσωματώνονται οι οδηγίες, δεν επιτρέπεται να διαφέρουν ουσιωδώς από αυτές και να θίγουν τα αποτελέσματα που επιδιώκονται με τη θέσπισή τους. Σε περίπτωση δε που επιμέρους εσωτερικές ρυθμίσεις είναι αντίθετες με το επιδιωκόμενο αποτέλεσμα της εκάστοτε οικείας οδηγίας, η ισχύς και η ερμηνεία τους συγκαθορίζεται από την αρχή της σύμφωνης ή συμβατής με την οδηγία ερμηνείας του εθνικού δικαίου, αλλά και την αρχή της υπεροχής ή ορθότερα της «προτεραιότητα εφαρμογής» του ενωσιακού δικαίου.

Έτσι, κατά τα προαναφερθέντα στις **εισαγωγικές παρατηρήσεις** του παρόντος (ιδίως υπό 1. και 4 2.), ο Ν. 4489/2017 δεν μπορεί να ερμηνευτεί με μια «κλειστή» ερμηνευτική μέθοδο, βάσει της εκάστοτε εσωτερικής διάταξης και μόνον. Αντίθετα, πρέπει να εξετάζεται η ενωσιακή διάσταση στη νοηματοδότηση του ερμηνευόμενου κανόνα, λαμβανομένου υπ' όψιν του ευρω-ενωσιακού δικαιοσύνη εντός του οποίου αναπτύσσει τη λειτουργία του ο θεσμός της ΕΕΕ. Γι' αυτό το πρίσμα, η Οδηγία 2014/41/ΕΕ δεν μας ενδιαφέρει αυτή καθ' εαυτήν ως «στατικό» κείμενο. Η σημασία της είναι καιρία για την εξέταση του τρόπου ενσωμάτωσής της στην εσωτερική έννομη τάξη με τον Ν. 4489/2017. Για παράδειγμα, ενδιαφέρει κατά πόσο λήφθηκαν υπ' όψιν οι αιτ. σκ. του προοιμίου της¹⁰⁵ ή μεταβλήθηκε –επιτρεπτά ή μη– το περιεχόμενό της. Επίσης, η σημασία της Οδηγίας έγκειται και στο γεγονός ότι αποτελεί αντικείμενο ερμηνείας τόσο από το ΔΕΕ –και θθεν παράγεται «ερμηνευτικό δεδικασμένο»–, όσο και από τα ελληνικά δικαστήρια, τα οποία υποχρεούνται να ερμηνεύουν τις διατάξεις του Ν. 4489/2017 σε συμβατότητα με το γράμμα, το πλαίσιο και τους σκοπούς που επιδιώκονται με την αντίστοιχη διάταξη της Οδηγίας, συμπεριλαμβανομένου –πάντως και– του συναφούς ενωσιακού δικαίου περί των θεμελιωδών δικαιωμάτων του καθ' ου.

Η ερμηνεία του Ν. 4489/2017 από τα εθνικά δικαστήρια μπορεί –και πρέπει– να καταστεί γόνιμη, μέσω της ανάπτυξης του θεσμικού «διαλόγου» με το ΔΕΕ¹⁰⁶. Ειδικότερα, σε περίπτωση αμφιβολίας ως προς την ερμηνεία αυτοτελών εννοιών της Οδηγίας ή ακόμη και επί του κύρους αυτής είναι επιβεβλημένη η **υποβολή προδικαστικών ερωτημάτων** στο ΔΕΕ, κατ' άρθρο 267 ΣΛΕΕ. Άλλωστε, η προσφυγή στην προδικαστική παραπομπή συνιστά όχι απλώς δυνατότητα, αλλά υποχρέω-

¹⁰³ Συγκεκριμένα, οι βουλευτές έξι εκ των οκτώ κοινοβουλευτικών κομμάτων (μεταξύ των οποίων αυτά της συμπολίτευσης και της αξιωματικής αντιπολίτευσης) υπερψήφισαν το νομοσχέδιο.

¹⁰⁴ Αναφορικά με την ενσωμάτωση της Οδηγίας από τα λοιπά κράτη-μέλη βλ. <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/NIM/?uri=celex:32014L0041>.

¹⁰⁵ Τα προοίμια των ενωσιακών νομικών πράξεων συνιστούν, τρόπον τινά, τις αιτιολογικές εκθέσεις τους και απηχούν την ιστορική βούληση του Ενωσιακού νομοθέτη. Η σημασία των αιτιολογικών σκέψεων των προοιμίων είναι προφανής, δεδομένου ότι αυτές αξιοποιούνται ερμηνευτικά από το ΔΕΕ. Έτσι, οι αναφορές αυτές πρέπει να λαμβάνονται υπ' όψιν κατά την ενσωμάτωση των ενωσιακών πράξεων – των οποίων συνιστούν αναπόσπαστο μέρος– στις εσωτερικές έννομες τάξεις των κρατών-μελών βλ. σχετ. Baratta, Complexity of EU law in the domestic implementing process, 19th Quality of Legislation Seminar “EU legislative drafting: views from those applying EU law in the Member States”, 2014, 5.

¹⁰⁶ Βλ. ανωτέρω Εισαγωγικές παρατηρήσεις, πλ.α. 26.

Στέφανος Παύλου / Θωμάς Σάμιος
[επιμέλεια]

ΕΙΔΙΚΟΙ ΠΟΙΝΙΚΟΙ ΝΟΜΟΙ

Ευρωπαϊκή Εντολή Έρευνας (II)

Άρθρα 14-35 Ν. 4489/2017

Παραρτήματα Α'-Δ' Ν. 4489/2017

ΣΧΟΛΙΑΣΤΕΣ

Όλγα Τσόλκα
Επίκουρη Καθηγήτρια Παντείου Πανεπιστημίου
– Δικηγόρος

Δομίνικος Αρβανίτης
Δρ. Ευρωπαϊκού Δικαίου – Δικηγόρος

Π.Ν.

ΣΑΚ

ΚΟΥ

ΛΑΣ

7η ΕΝΗΜΕΡΩΣΗ

ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΣ 2021

και η προστασία των ατομικών δικαιωμάτων (τρίτων προσώπων), όσο και το μη αναστρέψιμο που μπορεί αυτή να προκαλέσει στον καθ' ου⁴. Έτσι, επαφίεται στη διακριτική ευχέρεια της αρχής εκτέλεσης να κρίνει, εάν πρέπει να ανασταλεί η διαβίβασή τους, σταθμίζοντας τα «αντικρουόμενα συμφέροντα» της αρχής έκδοσης και του καθ' ου.

- 5 Η αποτελεσματικότητα του θεσμού της ΕΕΕ βασίζεται στη διαβίβαση των αποδεικτικών μέσων κατά **τρόπο ασφαλή και αξιόπιστο**. Στην Οδηγία δεν περιλαμβάνονται σχετικές (έστω γενικές) ρυθμίσεις, οπότε το εν λόγω ζήτημα εξαρτάται από τις πρακτικές που θα εφαρμόσουν οι αρμόδιες αρχές των κρατών-μελών⁵.

16 Ένδικα μέσα (άρθρο 14 της Οδηγίας). 1. Για ερευνητικά μέτρα για τα οποία εκδίδεται ΕΕΕ, μπορούν να ασκηθούν ένδικα βοηθήματα και ένδικα μέσα που προβλέπονται στην ελληνική νομοθεσία και εντός των προθεσμιών που αντίστοιχα τάσσονται.

2. Η έκδοση της ΕΕΕ μπορεί να προσβληθεί για ουσιαστικούς λόγους μόνον ενώπιον αρμοδίων αρχών του κράτους έκδοσης, υπό τον όρο τήρησης των θεμελιωδών δικαιωμάτων στην Ελλάδα.

3. Εφόσον δεν τίθεται σε κίνδυνο η εμπιστευτικότητα της έρευνας, σύμφωνα με την παράγραφο 1 του άρθρου 21, οι ελληνικές αρχές παρέχουν έγκαιρα τις πληροφορίες σχετικά με τη δυνατότητα άσκησης ένδικων βοηθημάτων και ένδικων μέσων βάσει της ελληνικής νομοθεσίας, με σκοπό τη διασφάλιση της αποτελεσματικής τους άσκησης.

4. Η προθεσμία για την άσκηση ένδικου μέσου είναι ίδια με αυτή που προβλέπεται σε παρόμοια εσωτερική υπόθεση και εφαρμόζεται κατά τρόπο που εγγυάται την αποτελεσματικότητα του άσκησης από τα ενδιαφερόμενα μέρη.

5. Οι αρχές έκδοσης και εκτέλεσης ενημερώνουν η μία την άλλη, σχετικά με τα ένδικα μέσα που μπορούν να ασκηθούν κατά της έκδοσης ή αναγνώρισης ή εκτέλεσης ΕΕΕ.

6. Τυχόν νομική αμφισβήτηση δεν αναστέλλει την εκτέλεση του ερευνητικού μέτρου, εκτός αν αυτό προβλέπεται ρητά από το ελληνικό δίκαιο.

7. Αν ένδικο μέσο ή βοήθημα κατά της αναγνώρισης ή εκτέλεσης μιας ΕΕΕ γίνει δεκτό, λαμβάνεται υπόψη σύμφωνα με το ελληνικό δίκαιο. Βάσει των εθνικών δικονομικών κανόνων, οι ελληνικές αρχές διασφαλίζουν ότι σε ποινικές διαδικασίες στο κράτος έκδοσης, τα δικαιώματα υπεράσπισης και δίκαιης δίκης γίνονται σεβαστά κατά την εκτίμηση των αποδεικτικών στοιχείων που συγκεντρώθηκαν δυνάμει ΕΕΕ.

Ειδική βιβλιογραφία

Ελληνική: Δ. Βούλγαρης, Σχόλιο επί της απόφασης του ΔΕΕ "Ianos Tranca, Tanja Reiter, Ionel Opria", ΝοΒ 2017, 980 επ., Λ. Μαργαρίτης, Ποινική δικονομία – Ένδικα μέσα, τ. Ι (Εισαγωγή – Παραδεκτό – Αποτελέσματα), 2012, Γ. Τριανταφύλλου, Το δικαίωμα υπεράσπισης στις διαδικασίες διασυνοριακής συλλογής απόδειξης, σε: Χ. Μυλωνόπουλος (επιμ.), Διεθνές ποινικό δίκαιο και σύγχρονη πραγματικότητα: προκλήσεις και προοπτικές, 2017, 159 επ.

Ξενογλώσσα: M. Marty, Un exemple de décision nouvelle: la décision d'enquête européenne – vers la judiciarisation aboutie de la coopération judiciaire dans l'Union Européenne?, Jurisdoctoria 7/2011, 105 επ. (προσβάσιμο σε https://old.jurisdoctoria.net/pdf/numero7/aut7_MARTY.pdf), B. Schünemann, Solution models and principles governing the transnational evidence-gathering in the EU, σε: S. Ruggeri (επιμ.), Transnational evidence and multicultural in Europe, 2014, 161 επ., A. van Hoek / M. Luchtman, Transnational cooperation in criminal matters and the safeguarding of human rights, Utrecht Law Review 2/2005, 1 επ.

Βλ. και ανωτέρω, Γενική Βιβλιογραφία.

Διάγραμμα

1. Τα διαθέσιμα ένδικα μέσα/βοηθήματα στο κράτος έκδοσης και στο κράτος εκτέλεσης	1-7
2. Επιμέρους ρυθμίσεις.....	8-16
3. Συμπερασματικές αξιολογήσεις.....	17-21

⁴ Καθώς δεν ορίζεται εν προκειμένω σε τί συνίσταται η «σοβαρή και μη αναστρέψιμη ζημία», το περιεχόμενο αυτής θα διαμορφωθεί από τη νομολογία των δικαστηρίων των κρατών-μελών και του ΔΕΕ, εφόσον υποβληθεί σε αυτό σχετικό προδικαστικό ερώτημα κατ' άρθρο 267 ΣΛΕΕ.

⁵ Για τα ανωτέρω βλ. Αρβανίτη, Η ευρωπαϊκή εντολή έρευνας, 2021, 232 επ.

1. Τα διαθέσιμα ένδικα μέσα/βοηθήματα στο κράτος έκδοσης και στο κράτος εκτέλεσης

Κατ' αρχάς, με την **παρ. 1** του άρθρου 16 παρέχεται η δυνατότητα άσκησης των ενδίκων μέσων και βοηθημάτων που προβλέπονται σε κάθε **παρόμοια εσωτερική υπόθεση**. Από το γράμμα της διάταξης, δεν φαίνεται στον καθ' ου η ΕΕΕ να διασφαλίζονται ένδικα μέσα/βοηθήματα κατά της έκδοσης ή της καθ' εαυτήν αναγνώρισης ή της εκτέλεσης της ΕΕΕ, αλλά αποκλειστικά κατά των – εντελλόμενων βάσει αυτής– ερευνητικών μέτρων.

Σύμφωνα με την **παρ. 2** –για την εφαρμογή της οποίας προϋποτίθεται ότι η Ελλάδα είναι το κράτος εκτέλεσης– οι ουσιαστικοί λόγοι επί των οποίων βασίζεται η ΕΕΕ προσβάλλονται με ένδικο μέσο αποκλειστικά **στο κράτος έκδοσης**. Πρόκειται για έκφανση της αρχής της ετεροδικίας⁶. Διαφαίνεται, έτσι, ότι ενώ η προαναφερθείσα παρ. 1 αφορά στην άσκηση ενδίκων μέσων κατά των εντελλόμενων βάσει της ΕΕΕ ερευνητικών μέτρων, η παρ. 2 αφορά στην άσκηση ενδίκων μέσων κατά της ίδιας της ΕΕΕ και μόνον σχετικά με τους λόγους έκδοσής της. Η διάκριση αυτή, πάντως, δεν πρέπει να ερμηνεύεται στενά, ως έχουσα ιδιαίτερη πρακτική σημασία, άλλως θα μπορούσε να λειτουργήσει *in malam partem* για τον καθ' ου που δικαιούται να ασκήσει το ένδικο μέσο/βοήθημα.

Στην πράξη, η αρμόδια δικαστική αρχή του κράτους εκτέλεσης αποφασίζει μόνον ως προς τους **δικονομικούς λόγους**, επί των οποίων βασίζεται το ένδικο μέσο που ασκείται κατά των ερευνητικών μέτρων που ορίζει η ΕΕΕ. Ο περιορισμός αυτός οφείλεται στην έλλειψη δικαιοδοσίας της αρχής εκτέλεσης να κρίνει επί των ουσιαστικών λόγων έκδοσης της εντολής. Άλλωστε, η αρχή εκτέλεσης κατά κανόνα δεν διαθέτει επαρκείς πληροφορίες ως προς το ερευνώμενο έγκλημα, λόγω και του συνοπτικού χαρακτήρα των σχετικών συμπληρωτέων πεδίων (υπό Ζ.1. και 2.) του εντύπου της ΕΕΕ. Έτσι, η αρμόδια δικαστική αρχή του κράτους έκδοσης είναι δυνατόν να αποφασίζει τόσο ως προς τους δικονομικούς όσο όμως και ως προς τους ουσιαστικούς λόγους, επί των οποίων βασίζεται το ασκουμένο ένδικο μέσο. Η μη συνδρομή των προϋποθέσεων έκδοσης της ΕΕΕ φαίνεται κατ' αρχήν να μπορεί να προβληθεί μόνον ενώπιον των δικαστικών αρχών του κράτους έκδοσης, στο μέτρο που για την τήρησή τους είναι αρμόδια η αρχή έκδοσης (άρθρο 7 παρ. 2 εδ. α', 3). Ωστόσο, ο καθ' ου δύναται να επικαλεστεί τη μη συνδρομή τους και ενώπιον των αρχών του κράτους εκτέλεσης, δεδομένης της προβλεπόμενης σχετικής διαδικασίας διαβούλευσης (άρθρο 7 παρ. 4).

Σημαντική εξαίρεση στην παραπάνω ρύθμιση της **παρ. 2** εισάγεται με την πρόβλεψη σε αυτό **ρήτρας επιφύλαξης της προστασίας θεμελιωδών δικαιωμάτων** στο κράτος εκτέλεσης: Στις περιπτώσεις που τίθεται θέμα παραβίασης θεμελιωδών δικαιωμάτων, οι –σχετιζόμενοι με την παραβίαση αυτή– ουσιαστικοί λόγοι για την έκδοση της ΕΕΕ μπορούν παραδεκτά να προβληθούν με ένδικο μέσο και ενώπιον των αρμόδιων δικαστικών αρχών του κράτους εκτέλεσης⁷. Κατά τη *Bachmaier*, η αντίστοιχη ρύθμιση της Οδηγίας (άρθρο 14 παρ. 2) αναφέρεται στην υποχρέωση της αρχής εκτέλεσης να εξασφαλίζει ότι τα θεμελιώδη δικαιώματα γίνονται σεβαστά (άρθρο 1 παρ. 4 Οδηγίας), στη δυνατότητά της να αρνείται την εκτέλεση της ΕΕΕ, όταν υπάρχουν σοβαροί λόγοι να θεωρηθεί ότι άλλως αυτά θα παραβιαστούν (άρθρο 11 παρ. 1 στοιχ. στ' Οδηγίας) ή στη δυνατότητά της να συμβουλευέται την αρχή έκδοσης, στις περιπτώσεις που υπάρχουν αμφιβολίες ως προς την αναλογικότητα του εντελλόμενου ερευνητικού μέτρου⁸. Στον βαθμό που το ασκουμένο κατά της ΕΕΕ ένδικο μέσο αφορά στην παραβίαση των κατοχυρωμένων από τον ΧΘΔΕΕ θεμελιωδών δικαιωμάτων του καθ' ου, τούτο συνιστά ειδικότερη έκφανση του δικαιώματος πραγματικής προσφυγής ενώπιον των εθνικών αρχών κατ' άρθρο 47 εδ. α' ΧΘΔΕΕ. Υπ' αυτό το πρίσμα, είναι καθ' όλα ορθή η ρύθμιση του άρθρου 16 παρ. 2.

Η προκειμένη εξαίρεση στη βασική ρύθμιση της παρ. 2 είναι απόλυτα συμβατή με την ενωσιακή δημόσια τάξη. Έτσι, για **παράδειγμα**, η εκτέλεση της ΕΕΕ πρέπει να απορρίπτεται κατ' άρθρο 13

⁶ Βλ. *Τριανταφύλλου* σε: Μυλωνόπουλος (επιμ.), Διεθνές ποινικό δίκαιο και σύγχρονη πραγματικότητα, 2017, 170.

⁷ Στις περιπτώσεις αυτές γίνεται λόγος για υιοθέτηση από την Οδηγία της αρχής της μέγιστης εύνοιας: βλ. *Γ. Τριανταφύλλου* σε: Μυλωνόπουλος (επιμ.), Διεθνές ποινικό δίκαιο και σύγχρονη πραγματικότητα, 2017, 170.

⁸ *L. Bachmaier*, *Eu crim* 2015, 55.

παρ. 1 στοιχ. δ', όταν η αρχή εκτέλεσης διαπιστώνει, λαμβάνοντας υπ' όψιν τις πληροφορίες που εισφέρθηκαν κατά την ακρόαση του καθ' ου ή που προέκυψαν από την άσκηση ενδίκου μέσου κατά της εντολής, ότι συντρέχει στο πρόσωπό του περίπτωση δίωξης (κατά παράβαση του άρθρου 50 ΧΘΔΕΕ) για έγκλημα, για το οποίο ο ίδιος έχει ήδη αθωωθεί ή καταδικαστεί εντός της Ένωσης με οριστική απόφαση ποινικού δικαστηρίου. Βέβαια, προτού αυτό γίνει, θα πρέπει η αρχή εκτέλεσης να έχει «συμβουλευτεί» σχετικά την αρχή έκδοσης κατ' άρθρο 13 παρ. 4. Κατά τα λοιπά, πάντως, η πρόβλεψη της παρ. 2 είναι αρκετά γενική, αφήνοντας ελεύθερο το πεδίο στην αρμόδια ελληνική δικαστική αρχή να δεχθεί το ασκούμενο ένδικο μέσο – ως οφείλει, εφόσον κρίνει ότι θίγεται ή ότι υπάρχει κίνδυνος να θιγεί θεμελιώδες δικαίωμα του καθ' ου η ΕΕΕ. Ασφαλώς, όμως, η σχετική απόφαση πρέπει να είναι αιτιολογημένη, ώστε να είναι δυνατόν να ελεγχθεί δικαστικά. Άλλωστε, το εν λόγω δικαίωμα του καθ' ου κατοχυρώνεται αντίστοιχα και στο άρθρο 13 ΕΣΔΑ και, αν παραβιαστεί, μπορεί ο ίδιος να προσφύγει (και) στο ΕΔΔΑ.

Όταν πάντως διαπιστώνεται η **συστηματική παραβίαση των θεμελιωδών δικαιωμάτων** των καθ' ων από τις αρχές συγκεκριμένου κράτους-μέλους, το γεγονός αυτό θα πρέπει να λαμβάνεται υπ' όψιν κατά τον έλεγχο περί συνδρομής του άρθρου 13 παρ. 1 στοιχ. στ'. Σε τέτοιες περιπτώσεις, ο εν λόγω έλεγχος θα πρέπει να χωρεί αυτεπαγγέλτως, ανεξάρτητα από την άσκηση ενδίκου μέσου εκ μέρους του νομιμοποιούμενου καθ' ου.

- 4 Από την **παρ. 5** προκύπτει ρητά ότι τα ένδικα μέσα που ασκούνται κατά της ΕΕΕ είναι δυνατόν να αφορούν τόσο στην **έκδοση**, όσο και στην **αναγνώριση** και την **εκτέλεσή** της. Συνάγεται δε ευθέως ότι τα εν λόγω ένδικα μέσα ασκούνται τόσο ενώπιον των αρμόδιων αρχών του κράτους έκδοσης όσο και ενώπιον αυτών του κράτους εκτέλεσης. Στο μέτρο που οι δικονομικοί λόγοι κατά της έκδοσης⁹, της αναγνώρισης¹⁰ ή της εκτέλεσης¹¹ της ΕΕΕ επιτρέπεται να προβληθούν με ένδικο μέσο τόσο στο κράτος έκδοσης όσο και στο κράτος εκτέλεσης [επιχείρημα εξ αντιδιαστολής βάσει των εν λόγω παρ. 1 και 5], δεν αποκλείεται να ανακύψει το φαινόμενο “forum shopping”¹². Τέτοια περίπτωση είναι νοητή, όταν ο καθ' ου μπορεί να επιλέξει να προσφύγει στην αρμόδια αρχή του κράτους, το οποίο προβλέπει την ευνοϊκότερη για την υπόθεσή του νομοθεσία και πρακτική εφαρμογή αυτής.
- 5 Σύμφωνα με την **αιτ. σκ. 22 του προοιμίου** της Οδηγίας, αν υποβληθούν στο κράτος εκτέλεσης «αντιρρήσεις» ως προς την ΕΕΕ, οι οποίες αφορούν στους ουσιαστικούς λόγους έκδοσής της, οι σχετικές πληροφορίες θα πρέπει να διαβιβάζονται στην αρχή έκδοσης, ενώ παράλληλα το ενδιαφερόμενο πρόσωπο θα πρέπει να ενημερώνεται σχετικά. Αν το εν λόγω ένδικο μέσο απλώς διαβιβαστεί και δεν θεωρηθεί από την αρχή έκδοσης ως πράγματι ασκηθέν (π.χ. αν απορριφθεί ως απαράδεκτο λόγω αναρμοδιότητας της αρχής στην οποία υποβλήθηκε), παραβιάζεται το σχετικό δικαίωμα του καθ' ου. Μια τέτοια εξέλιξη είναι δε επιπρόσθετα απευκταία, αν ληφθεί υπ' όψιν ότι σε πολλές περιπτώσεις είναι δυσχερής –ακόμη και για τις δικαστικές αρχές– η διαπίστωση, εάν οι αιτήσεις που προβάλλονται με το ένδικο μέσο αφορούν αμιγώς στους ουσιαστικούς λόγους έκδοσης της ΕΕΕ ή σε αυτή καθ' εαυτήν την εντολή, καθώς και στα εντελλόμενα με αυτή ερευνητικά μέτρα. Ακόμη, άκρως προβληματική (και *de facto* άγουσα στην παραβίαση του δικαιώματος του καθ' ου) είναι η περίπτωση, κατά την οποία το ένδικο μέσο που ασκείται για ουσιαστικούς λόγους είναι απαράδεκτο τόσο στο κράτος εκτέλεσης (ακριβώς επειδή αφορά σε ουσιαστικούς λόγους)

⁹ Για παράδειγμα, στις περιπτώσεις που η εκδιδόμενη ΕΕΕ έχει ως αντικείμενο την εκτέλεση μη επιτρεπόμενου στο κράτος έκδοσης ερευνητικού μέτρου για την εξιχνίαση συγκεκριμένου εγκλήματος: όπως λ.χ. παρ' ημίν για τη λήψη γενετικού υλικού επί πλημμυλιματός, για το οποίο δεν επαπειλείται (όπως απαιτείται κατ' άρθρο 201 παρ. 1 εδ. α' ΚΠΔ) ποινή φυλάκισης τουλάχιστον ενός έτους.

¹⁰ Για παράδειγμα, στις περιπτώσεις που η ΕΕΕ, αν και εκδόθηκε από μη δικαστική αρχή, δεν έχει επικυρωθεί από δικαστική αρχή κατ' άρθρο 3 στοιχ. γβ'. Επίσης, όταν η εντολή είναι ελλιπής ή ανατιολογητή.

¹¹ Για παράδειγμα, στις περιπτώσεις που με την εκτέλεση της ΕΕΕ παραβιάζεται θεμελιώδες δικαίωμα του καθ' ου: όπως λ.χ. το δικαίωμα στον σεβασμό της ιδιωτικής και οικογενειακής ζωής (κατ' άρθρο 7 ΧΘΔΕΕ και, αντίστοιχα, κατ' άρθρο 8 ΕΣΔΑ), όταν η εντελλόμενη μυστική έρευνα αντιβαίνει στην αρχή της αναλογικότητας.

¹² *Marty*, *Jurisdoctrina* 7/2011, 123.

όσο και στο κράτος έκδοσης (επειδή κατά την ποινικοοικονομική νομοθεσία του είναι παραδεκτή η άσκηση του μόνο σε μεταγενέστερα στάδια της ποινικής δίκης)¹³.

6 Στην πρώτη αίτηση προδικαστικής απόφασης που είχε υποβληθεί στο ΔΕΕ για την ερμηνεία της Οδηγίας (**Ivan Gavanozov**, 24.10.2019, C-324/17), το Δικαστήριο είχε μεταξύ άλλων ερωτηθεί αν είναι συμβατές με το αντίστοιχο άρθρο 14 της Οδηγίας εθνικές ρυθμίσεις, με τις οποίες δεν προβλέπεται ένδικο μέσο κατά της δικαστικής απόφασης για την αμφισβήτηση των ουσιαστικών λόγων έκδοσης ΕΕΕ. Στις σχετικές προτάσεις του ο Γενικός Εισαγγελέας *Bot* λίαν εύστοχα θεώρησε, μεταξύ άλλων, ότι αντιβαίνει στο άρθρο 14 ρύθμιση κράτους-μέλους, «η οποία δεν προβλέπει καμία δυνατότητα αμφισβήτησης των ουσιαστικών λόγων ερευνητικού μέτρου που ζητείται με ευρωπαϊκή εντολή έρευνας, καθώς και η έκδοση, από αρχή αυτού του κράτους-μέλους, ευρωπαϊκής εντολής έρευνας»¹⁴. Εν τέλει, το ΔΕΕ με την από 24.10.2019 απόφασή του, αποφεύγοντας ουσιαστικά να λάβει σαφή θέση επί αυτού, απεφάνθη ότι δεν είναι υποχρεωτική η συμπεριληψη στην ΕΕΕ περιγραφής των διαθέσιμων ενδίκων μέσων κατ' αυτής, παρά μόνο στις περιπτώσεις που αυτά έχουν ήδη ασκηθεί.

7 Με την προαναφερθείσα αίτηση προδικαστικής απόφασης είχε τεθεί στο ΔΕΕ και το ερώτημα, αν «[π]αρέχει το άρθρο 14, παράγραφος 2, της οδηγίας, στο ενδιαφερόμενο μέρος απευθείας δικαίωμα προσβολής της δικαστικής απόφασης περί Ευρωπαϊκής Εντολής Έρευνας ακόμα κι αν το εθνικό δίκαιο δεν προβλέπει αντίστοιχη δικονομική δυνατότητα». Στις προτάσεις του ο ως άνω Γενικός Εισαγγελέας είχε εισηγηθεί ότι «[ι]διώτης δεν μπορεί να επικαλεστεί το άρθρο 14 της οδηγίας 2014/41 ενώπιον εθνικού δικαστηρίου, προκειμένου να αμφισβητήσει τους ουσιαστικούς λόγους για την έκδοση ευρωπαϊκής εντολής έρευνας, όταν το εθνικό δίκαιο δεν προβλέπει ένδικα μέσα στο πλαίσιο παρόμοιων εθνικών διαδικασιών»¹⁵. Εν τέλει, το ΔΕΕ θεώρησε ότι εν προκειμένω δεν χρειαζόταν να παράσχει απάντηση, επειδή στην ενότητα I' του εντύπου του παραρτήματος Α' «δεν απαιτείται να περιλαμβάν[εται] περιγραφή των ενδίκων μέσων που υφίστανται, ενδεχομένως, στο κράτος μέλος έκδοσης κατά της έκδοσης ευρωπαϊκής εντολής έρευνας»¹⁶. Αξίζει να σημειωθεί ότι, σε συνέχεια της ανωτέρω απόφασης, υποβλήθηκε προδικαστικό ερώτημα (υπόθεση C-852/19 "**Gavanozov II**"), σχετικά με το αν είναι δυνατή η έκδοση ΕΕΕ όταν στη νομοθεσία του κράτους έκδοσης δεν προβλέπεται ένδικο μέσο που να καθιστά δυνατή την προσβολή της. Επ' αυτού έχουν ήδη δημοσιευθεί οι σημαντικές –και λίαν εύστοχες– από 29.4.2021 προτάσεις του Γενικού Εισαγγελέα *Bobek*. Πειστικά υποστηρίζεται ότι το άρθρο 14 παρ. 1 της Οδηγίας εφαρμόζεται και στο κράτος έκδοσης (σκ. 24 επ.), αφετέρου ότι τα άρθρα 1 παρ. 4 και 14 παρ. 1 αυτής, ερμηνευόμενα υπό το πρίσμα των άρθρων 47 ΧΘΔΕΕ και 4 παρ. 3 ΣΕΕ, αντίκεινται σε κατάσταση κατά την οποία η εθνική νομοθεσία δεν προβλέπει κανένα ένδικο μέσο κατά της έκδοσης ΕΕΕ, όταν αυτή συνεπάγεται «αυτόματα και αναπόφευκτα, την ίδια παράβαση των ελαχίστων προϋποθέσεων» που εγγυάται η ΕΣΔΑ «με εκείνη την οποία έχει ήδη επισημάνει» το ΕΔΔΑ (σκ. 99).

2. Επιμέρους ρυθμίσεις

8 Το προβλεπόμενο στον Ν. 4489/2017 δικαίωμα σε ένδικα μέσα υπόκειται κατά την παρ. 3 του άρθρου 16 σε έναν περαιτέρω ουσιαστικό περιορισμό: Η πληροφόρηση για τη δυνατότητα άσκησης του ενδίκου μέσου προϋποθέτει ότι δεν υπονομεύεται η ανάγκη διασφάλισης της **εμπιστευτικότητας** της έρευνας (κατ' άρθρο 21 παρ. 1). Πλην όμως, ακόμη και όταν είναι αναγκαία η διασφάλιση της εμπιστευτικότητας μιας έρευνας, ο καθ' ου πρέπει να πληροφορείται ως προς την ΕΕΕ, την απόφαση περί εκτέλεσής της και τα εκτελεστέα βάσει αυτής ερευνητικά μέτρα· και δη το ταχύτερο δυνατόν αφότου πάψει να συντρέχει η απαίτηση της μυστικότητάς τους, ώστε να παρασχεθεί σε αυτόν η δυνατότητα να ασκήσει το δικαίωμά του προσφυγής κατ' αυτών¹⁷.

¹³ *Schünemann* σε: Ruggeri (επιμ.), *Transnational evidence and multilateral cultural in Europe*, 2014, 164.

¹⁴ Σκ. 108 σημ. 1.

¹⁵ Σκ. 108 σημ. 2.

¹⁶ Σκ. 37 της ως άνω απόφασης.

¹⁷ Πρβλ. σε αυτή την κατεύθυνση την από 3.9.2008 απόφαση ΔΕΚ *Kadi* και *Al Barakaat International Foundation* κατά του Συμβουλίου της ΕΕ και της Επιτροπής των ΕΚ, C-402/05 P και C-415/05 P, σκ. 336.

Στέφανος Παύλου / Θωμάς Σάμιος
[επιμέλεια]

ΕΙΔΙΚΟΙ ΠΟΙΝΙΚΟΙ ΝΟΜΟΙ

Ιατρικώς Υποβοηθούμενη
Αναπαραγωγή (I)

Εισαγωγικές Παρατηρήσεις
Άρθρο 26 Ν. 3305/2005

ΣΧΟΛΙΑΣΤΗΣ

Ηλίας Σπυρόπουλος
Δικηγόρος – Δρ. Ποινικού Δικαίου
Πανεπιστημίου Μονάχου

Π.Ν.
ΣΑΚ
ΚΟΥ
ΛΑΣ

7η ΕΝΗΜΕΡΩΣΗ
ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΣ 2021

N. 3305/2005

«Εφαρμογή της Ιατρικώς Υποβοηθούμενης Αναπαραγωγής»

(ΦΕΚ Α' 17 27.1.2005)

Γενική Βιβλιογραφία

Ελληνική: Ν. Ανδρουλάκης, Ποινικό Δίκαιο, Ειδικό Μέρος, Εγκλήματα κατά της εν γενέσει ανθρώπινης ζωής, 1974· ο ίδιος, Ποινικό Δίκαιο, Γενικό Μέρος I, 2006· ο ίδιος, Ποινικό Δίκαιο, Γενικό Μέρος III, 2008· ο ίδιος, Θεμελιώδεις έννοιες της ποινικής δίκης, 4^η έκδοση, 2012· Κ. Βαθιώτης, Παράνομη στάθμευση και εξ αμελείας ποινική ευθύνη οδηγού επί αυτοκινητικού ατυχήματος: Προστατευτικός σκοπός του κανόνα Δικαίου και αντικειμενικός καταλογισμός, ΠoinXp 2005, 581· Τ. Βιδάλης, Βιοδίκαιο, Πρώτος Τόμος: Το πρόσωπο, Δημοσιεύματα Ιατρικού Δικαίου και Βιοηθικής, 2007· Ι. Γιαννίδης, άρθρο 14, in: ΣυστημΠΚ (Άρθρα 1-133), 2005· Στ. Δασκαλόπουλος, Η ποινική υπόσταση του εγκλήματος της λαθρεμπορίας και το πρόβλημα της συνταγματικότητας του άρθρου 100 παρ. 1 περ. β Ν. 1165/1918 (Τελων. Κώδικα), ΠoinXp 1986, 23· Μ. Καϊάφα-Γκιμπάντι, Ο κίνδυνος στο ποινικό δίκαιο: Μεταξύ προστασίας των εννόμων αγαθών και εγγυητικής λειτουργίας του ποινικού δικαίου, in: Τιμ. Τόμ. για τον καθηγητή Δ. Σπινέλλη, Α Τόμος, 2001, σ. 469 επ· η ίδια, Οι ποινικές διατάξεις του ν. 3305/2005: Συμβολικό ποινικό δίκαιο για τις καταρχήσεις της βιοιατρικής στην ανθρώπινη αναπαραγωγή, in: Ζητήματα Βιοτεχνολογίας – Κλωνοποίηση, 2006, σ. 86 επ· η ίδια, Βασικές αρχές του κράτους δικαίου, ο νέος Ποινικός Κώδικας και οι τροποποιήσεις του, ΠoinXp 2020, 161· Μ. Καϊάφα-Γκιμπάντι / Ε. Συμεωνίδου-Καστανίδου / Ν. Μπιτζιλέκης, Δίκαιο των ποινικών κυρώσεων, 2^η έκδοση, 2016· Α. Καραμπέλας, Ιατρικές Πράξεις και Ποινική Ευθύνη, 2009· Δ. Κιουσόπουλος, Γνωμοδότηση προς τον κ. Πρόεδρο του Διαρκούς Ναυτοδικείου, ΠoinXp 1954, 315· Κρ. Κοκκινάκης, Παρατηρήσεις στην ΑΠ 110/2003 ΠoinΔικ 2003, 627· Ν. Λίβος, Ο κίνδυνος ως πρόβλημα απόδειξης στην ποινική δίκη, in: Τιμ. Τόμ. για τον Νικόλαο Ανδρουλάκη, 2003, σ. 1013· Ι. Μανωλεδάκης, Ποινικό Δίκαιο, Γενική Θεωρία, 2004· Α. Μαργαρίτης, Ερμηνευτικά προβλήματα στις διατάξεις του Ποινικού Κώδικα για τα εγκλήματα της σωματικής βλάβης, Αρμ. 1979, σ. 829 επ· Μ. Μαργαρίτης / Α. Μαργαρίτη, Ποινικός Κώδικας, Ερμηνεία-Εφαρμογή, Αθήνα, 4^η έκδοση, 2020· Μ. Μηλαπίδου, Ο Ν. 3305/2005 «Για την εφαρμογή των μεθόδων της υποβοηθούμενης αναπαραγωγής: Ποινικές κυρώσεις», in: Ζητήματα Βιοτεχνολογίας – Κλωνοποίηση, 2006, σ. 93 επ· η ίδια, Σωματική ακεραιότητα και υποβοηθούμενη αναπαραγωγή – Η ποινική ευθύνη στο πλαίσιο της θεραπευτικής αγωγής, Διδακτορική Διατριβή, 2011· Ι. Μοροζίνη, Κίνδυνος και επικινδυνότητα ως στοιχεία της αντικειμενικής υπόστασης, ΠoinXp, 2015, 486· Ι. Μπέκας, Η προστασία της ζωής και της υγείας στον Ποινικό Κώδικα, 2004· Π. Μποροδίνος, Η χρηματική ποινή στον Νέο Ποινικό Κώδικα, ΠoinΔικ 2009, 1105· Χρ. Μυλωνόπουλος, άρθρο 5, in: ΣυστημΠΚ (Άρθρα 1-133), 2005· ο ίδιος, Ποινικό Δίκαιο, Γενικό Μέρος, 2^η έκδοση, 2020· Γ. Νούσκαλης, Παρατηρήσεις στην ΑΠ 656/2008, ΠoinΔικ 2009, 405· Κ. Παπαθανασίου, Πτωχευτικά Αδικήματα in: Στ. Παύλου / Θ. Σάμιου, Ειδικό Ποινικό Νόμο, 5^η Ενημέρωση, 2016· Στ. Παύλου, Οι αρχές της φαινομενικής συρροής, 2003· ο ίδιος, Ναρκωτικά. Δογματικά & Ερμηνευτικά Προβλήματα των Ποινικών Διατάξεων του Κώδικα Νόμων για τα Ναρκωτικά – Κ.Ν.Ν. (ν. 3459/2006), 2008· ο ίδιος, Ναρκωτικά I in: Στ. Παύλου / Θ. Σάμιου, Ειδικό Ποινικό Νόμο, 4^η Ενημέρωση, 2014· Στ. Παύλου / Κ. Κοσμάτου, Οι κυρώσεις στον νέο ποινικό κώδικα. Συμβολή στην ερμηνεία των άρθρων 50 – 133 ΠΚ (Ν. 4619/2019, όπως ισχύει με Ν. 4637/2019) 2020· Στ. Παύλου / Ι. Μπέκας / Αν. Αποστολίδου, Ποινικό Δίκαιο, Ειδικό Μέρος, Τ. Α': Τα εγκλήματα κατά των περιουσιακών αγαθών άρθρα 372 επ., 385 επ.ΠΚ), της ζωής (άρθρα 299 επ.ΠΚ) και της σωματικής ακεραιότητας (άρθρα 308 επ.ΠΚ), 2021· Θ. Σάμιου, Ζητήματα συρροής λόγων μείωσης της ποινής υπό τον νέο Ποινικό Κώδικα, ΠoinXp 2020, 241· Β. Σακελλαροπούλου, Η ποινική αντιμετώπιση του ιατρικού σφάλματος και η σημασία της συναίνεσης του ασθενούς, 2007· Φ. Σπυρόπουλος / Ξ. Κονιάδης / Χ. Ανθόπουλος / Γ. Γεραπετρίτης, Σύνταγμα. Κατ' άρθρο ερμηνεία, 2017· Δ. Σπινέλλη, Προβλήματα ανακύπτουν εκ των εγκλημάτων διακινδύνευσης, ΠoinXp 1973, 161· Δ. Σπινέλλη, άρθρα 20-25, in: ΣυστημΠΚ (Άρθρα 1-133), 2005· Κ. Σταμάτι, άρθρο 83-87, in: ΣυστημΠΚ (Άρθρα 1-133), 2005· Ε. Συμεωνίδου-Καστανίδου, Εγκλήματα κατά της ζωής, 2001· η ίδια, Η έννοια του προσώπου στο άρθρο 2 της ΕΣΔΑ (Παρατηρήσεις στην απόφαση του ΕΔΔΑ της 8.7.2004, Υπόθεση Vo v. France), ΠoinΔικ 2004, 1141· Ε. Συμεωνίδου-Καστανίδου / Ι. Ναζίρης, Το σύστημα ποινών στο ελληνικό ποινικό δίκαιο, ΠoinXp 2020, 81· Κ. Φουτεδάκη, Σκέψεις αναφορικά με την ιατρική έρευνα στο ανθρώπινο γεννητικό υλικό, ΕφΑΔ 2010, σ. 875 επ· η ίδια, Ανθρώπινη αναπαραγωγή και αστική ιατρική ευθύνη, 2007· Αρ. Χαλαραμπάκης, Ιατρική Ευθύνη, Νομικές και δεοντολογικές παράμετροι, 2016· Δ. Χατζόπουλος, Αλλοδαποί II in: Παύλου/Σάμιου, Ειδικό Ποινικό Νόμο, 6^η ενημέρωση, 2020

Ξενογλώσσα: Ν. Androulakis, Studien zur Problematik der Unterlassungsdelikte, 1963· Ul. Beck, Risikogesellschaft. Auf dem Weg in eine andere Moderne, 1986· J. Brammsen, Tun oder Unterlassen? Die Bestimmung der strafrechtlichen Verhaltensformen, GA 2002, 193· D. Dörr, Anmerkung zu EGMR, (Große Kammer), Urteil vom 8. 7. 2004 - 53924/00, JuS 2005, 735· G. Duttge, Zur Bestimmtheit des Handlungswerts von Fahrlässigkeitsdelikten, 2001· Al. Eser / W. Sternberg-Lieben, in: Schönke/Schröder Strafgesetzbuch, § 223, 29^η έκδοση, 2014· K. Faßbender, Präimplantationsdiagnostik und Grundgesetz. Ein Beitrag zur verfassungsrechtlichen und -dog-

matischen Strukturierung der aktuellen Diskussion, NJW 2001, 2745· *H. Fuchs*, Österreichisches Strafrecht, AT I, 6^η έκδοση, 2006· *K. Gaede*, in: Münchener Kommentar zur StPO, EMRK Art. 2 Recht auf Leben, 1^η έκδοση, 2018· *L. Greco*, Das Subjektive an der objektiven Zurechnung: Zum „Problem“ des Sonderwissens, ZStW 2005, 519· *G. Grünwald*, Das unechte Unterlassungsdelikt, 1956· *H.-L. Günther / J. Taupitz / P. Kaiser*, Embryonenschutzgesetz: Juristischer Kommentar mit medizinisch-naturwissenschaftlichen Grundlagen, 2014· *R. Hefendehl*, Der fragmentarische Charakter des Strafrechts, JA 2011, 401· *N. Heimann*, Frau und Fötus in der Prä- und Perinatalmedizin aus strafrechtlicher Sicht, 2000· *M. Hettinger*, Zur Strafbarkeit der „fahrlässigen actio libera in causa“, GA 1989, 1· *H. H. Jescheck / T. Weigend*, Strafrecht, Allgemeiner Teil, 5^η έκδοση, 1996· *W. Joecks*, in: Münchener Kommentar zum StGB, Vor § 223, 3^η έκδοση, 2017· *Arm. Kaufmann*, Die Dogmatik der Unterlassungsdelikte, 1959· *ο ίδιος*, Tatbestandsmäßigkeit und Verursachung im Contergan – Verfahren, 1971, 569· *Art. Kaufmann*, Zur rechtsphilosophischen Situation der Gegenwart, JZ 1963, 137· *J. Krümpelmann*, Schutzzweck und Schutzreflex der Sorgfaltspflicht, FS-Bockelmann, 1979, σ. 453· *H. Kudlich*, Die Unterstützung fremder Straftaten durch berufsbedingtes Verhalten, 2004, *ο ίδιος*, in: Münchener Kommentar zur Strafprozessordnung: StPO, Band 1: §§ 1-150 StPO, 2014· *G. Küpper*, Grenzen der normativierenden Strafrechtsdogmatik, 1990· *K. Lackner / K. Kühl*, Strafgesetzbuch. Kommentar, 29^η έκδοση, 2018· *Ad. Laufs*, Arzt, Patient und Recht am Ende des Jahrhunderts, NJW 1999, 1758· *K. Lüderssen*, Der Schutz des Embryos und das Problem des naturalistischen Fehlschlusses. Skizze einer Zwischenbilanz, in: GS-Meurer, 2002, σ. 209· *H. Lüttger*, Geburtsbeginn und pränatale Einwirkungen mit postnatalen Folgen - Bemerkungen zu BGH - 3 StR 25/83 vom 22. 4. 1983, NSTZ 1983, 481· *R. Merkel*, Grundrechte für frühe Embryonen?, in: FS-Müller-Dietz, 2001, σ. 493 επ· *R. Neidert*, Das überschätzte Embryonenschutzgesetz – was es verbietet und nicht verbietet, ZRP 2002, 467· *L. Nepomuck*, Zur Abgrenzung von Tun und Unterlassen nach dem „Schwerpunkt der Vorwerfbarkeit“, StV 2004, 9· *K. O’ Donovan*, Taking a neutral stance on the legal status of the fetus – Vo v. France, Medical Law Review 14, Spring 2006, 115· *Pelchen / P. Häberle*, Gesetz zum Schutz von Embryonen, in: G. Erbs/ M. Kohlhaas, Strafrechtliche Nebengesetze, 2020· *C. Prittowitz*, Funktionalisierung des Strafrechts, StV 1991, σ. 435· *ο ίδιος*, Begrenzung des Wirtschaftsstrafrechts durch die Rechtsgutslehre, sowie die Grundsätze der ultima ratio, der Bestimmtheit der Tatbestände, des Schuldgrundsatzes, der Akzessorietät und der Subsidiarität, in: Die Handlungsfreiheit des Unternehmers – wirtschaftliche Perspektiven, strafrechtliche und ethische Schranken, 2009, σ. 53 επ· *In. Puppe*, Die Erfolgszurechnung im Strafrecht, 2000· *η ίδια*, in: Nomos Kommentar zum Strafgesetzbuch, Vor §§ 13 ff., 2013· *C. Roxin*, Pflichtwidrigkeit und Erfolg bei fahrlässigen Delikten, ZStW 1962, 411· *C. Rückert*, Marktmanipulation durch Unterlassen und Bestimmtheitsprinzip, NSTZ 2020, 391· *Ar. Scherzberg*, Risiko als Rechtsproblem, VerwArch, 1993, 484· *C. Schneider*, in: Münchener Kommentar zum StGB, Vor § 211, 3^η έκδοση, 2017· *H. Schöch*, Die Aufklärungspflicht des Arztes und ihre Grenzen, in: C. Roxin / Ul. Schroth, Handbuch des Medizinstrafrechts, 2010, σ. 51· *Ul. Schroth*, Ärztliches Handeln und strafrechtlicher Maßstab, in: C. Roxin / Ul. Schroth, Handbuch des Medizinstrafrechts, 2010, σ. 21 επ· *ο ίδιος*, Stammzellenforschung und Präimplantationsdiagnostik aus juristischer und ethischer Sicht, in: C. Roxin / Ul. Schroth, Handbuch des Medizinstrafrechts, 2010, σ. 530 επ· *L. Schulz*, Zur Beschleunigung der Lebensverhältnisse; Überlegungen zur angemessenen Reaktion im Strafrecht in: Institut für Kriminalwissenschaften Frankfurt am Main (Hrsg.), Vom unmöglichen Zustand des Strafrechts, 1995, σ. 407· *C. Sowada*, Der strafrechtliche Schutz am Beginn des Lebens, GA 2011, 389· *K. Stoffers*, Die Formel „Schwerpunkt der Vorwerfbarkeit“ bei der Abgrenzung von Tun und Unterlassen?, 1992· *J. Taupitz*, Der rechtliche Rahmen des Klonens zu therapeutischen Zwecken, NJW 2001, 3433· *In. Tepperwien*, Pränatale Einwirkungen als Tötung oder Körperverletzung?, 1973· The President’s Council on Bioethics, Washington, D.C., (bioethicsarchive.georgetown.edu/pcbe/reports/reproductionandresponsibility/chapter3)· *R. Trips-Herbert*, Hybrid-Embryonen – Herausforderung für den Gesetzgeber?, ZRP 2009, 80· *Kl. Ulsenheimer*, Zur Abgrenzung zwischen Tun und Unterlassen beim Vorwurf der fahrlässigen Körperverletzung durch Übertragung von Hepatitis B anlässlich der Operation durch einen infizierten Arzt, in: StV, 2007, 76· *ο ίδιος*, Arztstrafrecht in der Praxis, 5^η έκδοση, 2015· *J. Wessels*, Anmerkung zu BGH 2 StR 36/66, JZ 1967, 449

Εισαγωγικές Παρατηρήσεις

Διάγραμμα

1. Προλεγόμενα	1-3
2. Το έννομο αγαθό	4-32
2.1. Προστατευόμενο έννομο αγαθό των εγκλημάτων βλάβης της ζωής και της σωματικής ακεραιότητας και η προβληματική αναφορικά με τον χρόνο ύπαρξης του υλικού αντικειμένου	4-11
2.2. Προστατευόμενο έννομο αγαθό των διατάξεων για τις προσβολές του εμβρύου (άρθρα 304 και 304Α ΠΚ)	12
2.3. Η αντιμετώπιση των πρώιμων μορφών ζωής από τα κείμενα υπερονμοθετικής ισχύος	13-25
2.3.1. Εισαγωγικές παρατηρήσεις	13

2.3.2. Ευρωπαϊκή Σύμβαση Δικαιωμάτων του Ανθρώπου: Η έννοια του προσώπου κατά το άρθρο 2 της ΕΣΔΑ και η συναφής νομολογία του ΕΔΑΔ.....	14-20
2.3.3. Σύμβαση του Οβιέδο για τα δικαιώματα του ανθρώπου και την βιοϊατρική (N. 2619/1998)	21-25
2.3.3.1. Γενικά	21-22
2.3.3.2. Οι διακηρύξεις στο προοίμιο και οι γενικές αρχές της σύμβασης	23
2.3.3.3. Οι αναφορές της σύμβασης στην μη γεννημένη ζωή	24
2.3.3.4. Κριτική αποτίμηση της σύμβασης του Οβιέδο	25
2.4. Η αντιμετώπιση του εμβρύου, του γονιμοποιημένου ωαρίου και του γεννητικού υλικού από τον συνταγματικό νομοθέτη	26-30
2.5. Συμπέρασμα επί του εννόμου αγαθού που προστατεύεται από τις διατάξεις του Ν. 3305/2005 ...	31-32
3. Οι μέθοδοι ιατρικής υποβοήθησης της αναπαραγωγής ως λειτουργική πηγή κινδύνου για την κυοφορούσα και για το παιδί που θα γεννηθεί	33-49
3.1. Εισαγωγικές Παρατηρήσεις	33-43
3.2. Κατάταξη των συμπεριφορών που τίθενται υπό απαγόρευση κατά το άρθρο. 26 του Ν. 3305/2005 με κριτήριο το είδος του κινδύνου που αυτές επάγονται	44-45
3.3. Εννοιολογικός προσδιορισμός του όρου «κίνδυνος»	46
3.4. Οι κατηγορίες των αδικημάτων διακινδύνευσης	47
3.5. Οι διατάξεις του άρθρου 26 του Ν. 3305/2005 ως εγκλήματα αφηρημένης διακινδύνευσης	48-49

1. Προλεγόμενα

Τα επιστημονικά επιτεύγματα στον πεδίο της ιατρικής υποβοήθησης της αναπαραγωγής συνέδραμαν την προσπάθεια πολυάριθμων ζευγαριών να αποκτήσουν φυσικά τέκνα. Οι μέθοδοι υποβοήθησης της αναπαραγωγής, μάλιστα, βρίσκουν πλέον εφαρμογή σε τέτοιο εύρος, ώστε όροι όπως η εξωσωματική γονιμοποίηση και η μεταφορά γονιμοποιημένων ωαρίων, η τεχνητή σπερματέγχυση, η παρένθετη μητρότητα, καθώς και περαιτέρω τεχνικές συναφείς προς τις παραπάνω μεθόδους, όπως για παράδειγμα η ενδοσαλπγγική μεταφορά ζυγωτών ή γονιμοποιημένων ωαρίων, η κρουσυντήρηση γεννητικού υλικού ή γονιμοποιημένου ωαρίου, και η προεμφυτευτική γενετική διάγνωση, να έχουν καταστεί λίγο έως πολύ σε όλους γνωστές. Ωστόσο, λόγω της **μεγάλης απήχησης** που βρήκαν οι μέθοδοι αυτές και των **κινδύνων** που ενυπάρχουν στις τελευταίες, τόσο αναφορικά με την **γυναίκα** που υποβάλλεται σε αυτές όσο, κυρίως, με το **τέκνο** που πρόκειται να γεννηθεί, αλλά και λόγω των **πιθανών καταχρήσεων** στις οποίες η διαρκώς εξελισσόμενη έρευνα στον τομέα της ανθρώπινης γονιμότητας θα μπορούσε να οδηγήσει, τυποποιήθηκαν οι **παραβάσεις** των όρων εφαρμογής των μεθόδων ιατρικής υποβοήθησης αναπαραγωγής για πρώτη φορά στον **N. 3305/2005** για την «Εφαρμογή της Ιατρικώς Υποβοηθούμενης Αναπαραγωγής» ως ειδικές ποινικές υποστάσεις.

N. 3305/2005 αποτελεί, σε συνδυασμό με τον προγενέστερο **N. 3089/2002** (ΦΕΚ Α' 19/23.12.2002) για την «**Ιατρική υποβοήθηση στην ανθρώπινη αναπαραγωγή**», το ρυθμιστικό και κυρωτικό πλαίσιο ως προς το ζήτημα της ιατρικώς υποβοηθούμενης αναπαραγωγής. Στο εν λόγω νομοθέτημα, διαπιστώνεται μια προσπάθεια συγκερασμού της διασφάλισης της ελευθερίας του ατόμου, της προστασίας της γυναίκας, αλλά και κυρίως του παιδιού που θα γεννηθεί, της προώθησης της απρόσκοπτης επιστημονικής έρευνας και του σεβασμού των αρχών της βιοηθικής¹. Για την εξυπηρέτηση των ανωτέρω σκοπών, μερικοί εκ των οποίων εμφανίζονται μεταξύ τους ως αντίρροπες δυνάμεις που χρήζουν εξισορρόπησης, συστάθηκε η Ανεξάρτητη Διοικητική Αρχή με τίτλο «**Εθνική Αρχή Ιατρικώς Υποβοηθούμενης Αναπαραγωγής**»², με αρμοδιότητες κυρίως ελεγκτικού,

¹ Το πνεύμα αυτό που διακατέχει τον Ν. 3305/2005 καθίσταται φανερό ήδη από το πρώτο άρθρο με τίτλο «Γενικές Αρχές», όπου επί λέξει ορίζονται τα ακόλουθα: «Οι μέθοδοι της ιατρικώς υποβοηθούμενης αναπαραγωγής (Ι.Υ.Α.) εφαρμόζονται με τρόπο που εξασφαλίζει το σεβασμό της ελευθερίας του ατόμου και του δικαιώματος της προσωπικότητας και την ικανοποίηση της επιθυμίας για απόκτηση απογόνων, με βάση τα δεδομένα της ιατρικής και της βιολογίας, καθώς και τις αρχές της βιοηθικής». Ενώ, στην παρ. 2 ορίζεται ότι «κατά την εφαρμογή των παραπάνω μεθόδων πρέπει να λαμβάνεται κυρίως υπόψη το συμφέρον του παιδιού που θα γεννηθεί».

² Βλ. άρθρο 19 παρ. 1 Ν. 3305/2005: «Συνιστάται Εθνική Αρχή Ιατρικώς Υποβοηθούμενης Αναπαραγωγής (Αρχή Ι.Υ.Α.), με αποστολή την εποπτεία της εφαρμογής του Ν. 3089/2002 και του παρόντος νόμου, καθώς και την ενάσκηση των αρμοδιοτήτων που της ανατίθενται κάθε φορά».

εποπτικού αλλά και ενημερωτικού χαρακτήρα ως προς τις μεθόδους ιατρικής υποβοήθησης αναπαραγωγής (Ι.Υ.Α.) στις διάφορες Μονάδες Ιατρικής Υποβοήθησης Αναπαραγωγής (Μ.Ι.Υ.Α.)³.

- 3 Στις ειδικές υποστάσεις που τυποποιούνται στο άρθρο 26 του Ν. 3305/2005 ο νομοθέτης θέτει απαγορεύσεις σε συμπεριφορές οι οποίες θα μπορούσαν να δημιουργήσουν περισσότερο ή λιγότερο απομακρυσμένους **κινδύνους** για την **ζωή** και την **υγεία** της **γυναίκας** και του **τέκνου** που θα γεννηθεί. Χαρακτηριστικά παραδείγματα αποτελούν η αναπαραγωγική κλωνοποίηση, η εφαρμογή μεθόδων Ι.Υ.Α. κατά παράβαση των προβλεπόμενων ορίων ηλικίας, η χρήση γαμετών και γονιμοποιημένων ωαρίων από χώρες εκτός Ελλάδος, με σκοπό τη χρήση τους στην Ι.Υ.Α., ή για ερευνητικούς σκοπούς, χωρίς την τήρηση των προϋποθέσεων ελέγχου και ιχνηλασιμότητας, η εφαρμογή μεθόδων Ι.Υ.Α. χωρίς τον απαιτούμενο έλεγχο ή την άδεια της Αρχής, η διαδικασία απόκτησης τέκνου μέσω παρένθετης μητρότητας, χωρίς να τηρηθούν οι προβλεπόμενοι όροι, κ.λπ. Η επιλογή του νομοθέτη να ποινικοποιήσει τις ανωτέρω περιγραφόμενες συμπεριφορές δεν είναι, προφανώς, τυχαία. Ο λόγος για τον οποίο προέβη στην ποινική απαγόρευση μεγάλου εύρους συμπεριφορών που βρίσκονται σε συνάφεια με την ιατρική υποβοήθηση αναπαραγωγής, αποτυπώνοντας αυτές σε δεκατέσσερις διαφορετικές παραγράφους, οι περισσότερες εκ των οποίων μάλιστα εμφανίζουν περισσότερες νομοτυπικές μορφές, είναι ότι το έως τότε υπάρχον ποινικοδικαϊκό οπλοστάσιο **δεν παρείχε** καμία **κάλυψη** ως προς τις εν λόγω συμπεριφορές. Τόσο τα εγκλήματα βλάβης της ζωής του ανθρώπου, οι προσβολές του εμβρύου αλλά και τα εγκλήματα κατά της σωματικής ακεραιότητας, όπως τυποποιούνται στον Ποινικό Κώδικα, δεν είχαν αποτρεπτική ισχύ ως προς τους κινδύνους που συνεφέλκονται οι ανωτέρω περιγραφείσες συμπεριφορές. Αυτό οφείλεται στην **ετερότητα** των εννόμων αγαθών που προστατεύονται από τις εν λόγω διατάξεις του Ποινικού Κώδικα και του εννόμου αγαθού που τίθεται υπό την προστασία του Ν. 3305/2005.

2. Το έννομο αγαθό

2.1. Προστατευόμενο έννομο αγαθό των εγκλημάτων βλάβης της ζωής και της σωματικής ακεραιότητας και η προβληματική αναφορικά με τον χρόνο ύπαρξης του υλικού αντικειμένου

- 4 Για την διαπίστωση της **ετερότητας των εννόμων αγαθών** αλλά και την **εξεύρεση** του εννόμου αγαθού που εν τέλει τίθεται υπό την προστασία του Ν. 3305/2005, θα πρέπει αφετηριακά να γίνει μια αναφορά στα έννομα αγαθά που προστατεύουν οι ειδικές υποστάσεις του πρώτου τμήματος του 15^{ου} και του 16^{ου} Κεφαλαίου του Ειδικού Μέρους του Ποινικού Κώδικα, αντίστοιχα.
- 5 Προστατευόμενο έννομο αγαθό του **πρώτου τμήματος του 15^{ου} Κεφαλαίου** είναι η **ζωή του γεννημένου ανθρώπου**⁴. Η προστασία της εκκινεί το νωρίτερο από την έναρξη των ωδίνων του τοκετού, ήτοι της διαδικασίας του φυσιολογικού τοκετού⁵, και, σε περίπτωση καισαρικής τομής, από το άνοιγμα της μήτρας και όχι από την χορήγηση της αναισθησίας ή την τομή στο τοίχωμα της κοιλιάς⁶.
- 6 Προστατευόμενο έννομο αγαθό του **16^{ου} Κεφαλαίου** είναι η **σωματική ευεξία** του ανθρώπου, η οποία εκφράζεται ιδιαίτερα με την προστασία της **σωματικής** του **ακεραιότητας** και **υγείας**⁷. Η σωματική ακεραιότητα τελεί σε άμεση συνάφεια με την έννοια της σωματικής βλάβης, όπως αυτή τυποποιείται στο άρθρο 308 του ΠΚ, όπου περιγράφεται ως σωματική κάκωση ή βλάβη της υγεί-

³ Το σύνολο των αρμοδιοτήτων της Αρχής αποτυπώνεται στο μακροσκελές άρθρο 20 του Ν. 3305/2005.

⁴ Μ. Μαργαρίτης / Α. Μαργαρίτη, Ποινικός Κώδικας, ⁴2020, σ. 819.

⁵ BGHSt 31, 348 (355). Βλ., επίσης και BGHSt 32, 194.

⁶ Lackner/Kühnl, StGB, ²⁹2018, Vor. 211, Rn. 3. Πρβλ., ωστόσο, και Ανδρουλάκη, ΠΔ, ΕιδΜ, 1974, σ. 22, ο οποίος υποστηρίζει ότι η προστασία εκκινεί από την στιγμή που τίθεται σε κίνηση η φυσική αλληλουχία των φάσεων που κατά τα διδάγματα της επιστήμης οδηγεί αδιαλείπτως σε ολοκλήρωση της γέννησης, δηλαδή, «αφότου η επίτοκος πρέπει να παραμείνει στο μαιευτήριο».

⁷ Μ. Μαργαρίτης / Α. Μαργαρίτη, Ποινικός Κώδικας, ⁴2020, σ. 878. Σύγκρ. και Μανωλεδάκη, ΠΔ, Γενική Θεωρία, 2004, σ. 159 επ., ο οποίος τονίζει τον διφυή χαρακτήρα της ακεραιότητας του σώματος, τόσο ως εξωτερικής, ήτοι μορφικής ακεραιότητας, όσο και λειτουργικής, υπό την έννοια της υγείας. Ομοίως Λ. Μαργαρίτης, Αρμ. 1979, 835.

ας. Σωματική κάκωση είναι κάθε ανάρμοστη μεταχείριση εις βάρος της σωματικής ευεξίας ή ακεραιότητας, όπως αυτές υφίσταντο πριν από την πράξη, ενώ βλάβη της υγείας είναι η πρόκληση ή η επίταση μιας έστω και παροδικής παθολογικής κατάστασης, σωματικής ή ψυχικής⁸. Το Ακυρωτικό αντιλαμβάνεται διαχρονικά τον όρο «σωματική κάκωση» ως εξωτερική επενέργεια επί του σώματος, ενώ τον όρο «βλάβη της υγείας» ως διατάραξη των εσωτερικών λειτουργιών⁹.

Επειδή στο επίκεντρο της προσοχής ευρίσκονται οι διατάξεις για την **ιατρική υποβοήθηση αναπαραγωγής**, εγείρεται αυτομάτως και το ζήτημα του **χρονικού σημείου** κατά το οποίο θα πρέπει να υφίσταται το **υλικό αντικείμενο** της πράξης, ώστε να μπορούν να πληρωθούν οι ειδικές υποστάσεις των εγκλημάτων βλάβης της ζωής του ανθρώπου και των εγκλημάτων κατά της σωματικής ακεραιότητας¹⁰.

Όπως γίνεται δεκτό, επί του αδικήματος της ανθρωποκτονίας και της σωματικής βλάβης, αλλά και των εγκλημάτων αποτελέσματος, εν γένει, διακρίνει κανείς, ως προς την εξέλιξη του εγκληματικού συμβάντος, τρία διαφορετικά χρονικά σημεία:¹¹ α) τον **χρόνο της ενέργειας** (ή παράλειψης) του δράστη, ήτοι τον χρόνο κατά τον οποίο ο δράστης έθεσε τους όρους για την επέλευση του αποτελέσματος, αν πρόκειται για ένα έγκλημα ενέργειας, ή τον χρόνο κατά τον οποίο παρέλειψε να προβεί στις απαραίτητες ενέργειες προς αποτροπή του εγκληματικού αποτελέσματος, αν πρόκειται για μη γνήσιο έγκλημα παράλειψης¹². β) τον **χρόνο της επενέργειας** επί του υλικού αντικείμενου· γ) τον **χρόνο επέλευσης του αποτελέσματος**.

⁸ Παύλου/Μπέκα/Αποστολίδου, ΠΔ, ΕιδΜ, 2020, σ. 498, Μ. Μαργαρίτης /Α. Μαργαρίτη, Ποινικός Κώδικας, ⁴2020, σ. 880 επ., Sternberg-Lieben, in: Schönke/Schröder Strafgesetzbuch, ³⁰2019, § 223, Rn. 3 ff.

⁹ Βλ. για παράδειγμα ΑΠ 1023/1982 ΠοινΧρ 1983, 311, ΑΠ 529/2000, ΠοινΔικ 2000, 806, ΑΠ 1250/2003, ΠοινΔικ 2003, 1411, ΑΠ 290/2004, ΠοινΔικ 2003, 737. Βλ., όμως, και Ανδρουλάκη, ΠΔ, ΕιδΜ, 1974, σ. 110, ο οποίος ως προστατευόμενο έννομο αγαθό υπό τις διατάξεις περί σωματικής βλάβης αποδέχεται μόνη την υγεία, αναφέροντας επί λέξει: «Η σωματική βλάβη, περαιτέρω, ως έγκλημα γειννάζον αμέσως, πραγματικώς και αξιολογικώς, προς την ανθρωποκτονία, δεν δύναται να εξαντλήται εις επενέργειαν τINA επί της επιφανείας απλώς του ανθρωπίνου σώματος, αλλά εισχωρεί εις την «όπισθεν» αυτής κειμένην ουσίαν της φυσικής ανθρωπίνης υπάρξεως. «Όπισθεν» δε της επιφανείας του ανθρωπίνου σώματος ευρίσκεται η υγεία, ήτις και συνιστά όντως το αληθές και μόνον νομικόν αντικείμενο (έννομον αγαθόν) της σωματικής βλάβης».

¹⁰ Ομοίως, Μηλαπίδου, Σωματική ακεραιότητα και υποβοηθούμενη αναπαραγωγή – Η ποινική ευθύνη στο πλαίσιο της θεραπευτικής αγωγής, Διδακτορική Διατριβή, 2011, σ. 65.

¹¹ Βλ. Ανδρουλάκη, ΠοινΔ, ΕιδΜ, 1974, σ. 113, Armin Kaufmann, JZ 1971, 569 επ., Παύλου/Μπέκα/Αποστολίδου, ΠΔ, ΕιδΜ, 2020, σ. 523 επ.

¹² Για τις περιπτώσεις εκείνες κατά τις οποίες η συμπεριφορά του δράστη είναι πολυσήμαντη, ήτοι ενέχει τόσο στοιχεία ενέργειας όσο και παράλειψης, έχουν αναπτυχθεί κριτήρια διάκρισης, με την κρατούσα γνώμη να εφαρμόζει το λεγόμενο κριτήριο της αιτιότητας κατά το οποίο, αν η θετική συμπεριφορά του υπό κρίση δράστη υπήρξε αιτιώδης για την επέλευση του αποτελέσματος και συνιστά πραγμάτωση ενός κοινωνικά απρόσφορου κινδύνου για το έννομο αγαθό, τούτο αρκεί για την στοιχειοθέτηση ενός εγκλήματος και δεν υπάρχει κατά κανόνα λόγος να διερευνηθεί η στοιχειοθέτηση ενός εγκλήματος παράλειψης· βλ. Μυλωνόπουλου, ΠΔ, ΓενΜ, ²2020, σ. 377 επ., Grünwald, Das Unechte Unterlassungsdelikt, 1957, σ. 21, Roxin, ZStW 1962, 411 (415), Jescheck/Weigend, Strafrecht, AT, § 58 II 2, Armin Kaufmann, Die Dogmatik der Unterlassungsdelikte, 1959, σ. 61 επ., Küpper, Grenzen der normativierenden Strafrechtsdogmatik, 1990, σ. 72. Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει και η λύση που προτείνει ο Brammsen, GA 2002, 193 (206), ο οποίος αντιλαμβάνεται την εγκληματική πράξη με την μορφή της θετικής συμπεριφοράς ως ενέργεια η οποία θέτει σε κίνηση, διατηρεί ή ενισχύει μια αλληλουχία η οποία είναι εν τοις πράγμασι ή κατά την εκτίμηση του δράστη ικανή να πλήξει το υλικό αντικείμενο που περιγράφει η υπό κρίση ειδική υπόσταση. Η λύση αυτή, αν και μη κρατούσα, εμφανίζει το συγκριτικό πλεονέκτημα σε σχέση με το κριτήριο της αιτιότητας ότι δεν απολύει την ικανότητα διάκρισης μεταξύ ενέργειας και παράλειψης στις περιπτώσεις που το έγκλημα ευρίσκεται στο στάδιο της (απρόσφορης) απόπειρας, σε αντίθεση με το κριτήριο της αιτιότητας το οποίο εξασθενεί, ελλείπουσας της πλήρους αιτιώδους διαδρομής. Για μια αναλυτική παρουσίαση του συνόλου των κριτηρίων διάκρισης μεταξύ ενέργειας και παράλειψης καθώς και συγκριτική τους επισκόπηση βλ. Stoffers, Die Formel, „Schwerpunkt der Vorwerfbarkeit“ bei der Abgrenzung von Tun und Unterlassen?, 1992.

12.2.1. Χρήση γεννητικού υλικού ή γονιμοποιημένων ωαρίων μετά το θάνατο εκείνου από τον οποίο προέρχονται κατά παράβαση του άρθρου 1457 ΑΚ.....	101-103
12.2.2. Απόσπαση γαμετών από κλινικώς νεκρά άτομα	104
12.3. Υποκειμενική υπόσταση	105
13. Το αδίκημα της παραγράφου 13 του άρθρου 26.....	106-111
13.1. Ενεργητικό υποκείμενο του εγκλήματος.....	106-107
13.2. Νομοτυπικές μορφές από τον συνδυασμό των διατάξεων του άρθρου 26 παρ. 13 και των άρθρων 16 και 17 του Ν. 3305/2005.....	108-110
13.2.1. Λειτουργία Μ.Ι.Υ.Α. ή Τράπεζας Κρυσσυντήρησης, κατά παράβαση των άρθρων 16 και 17.....	108-109
13.2.2. Εφαρμογή μεθόδων Ι.Υ.Α. εκτός των Μ.Ι.Υ.Α. και των Τραπεζών Κρυσσυντήρησης.....	110
13.3. Υποκειμενική υπόσταση	111
14. Το αδίκημα της παραγράφου 14 του άρθρου 26.....	112-115
14.1. Ενεργητικό υποκείμενο του εγκλήματος.....	112
14.2. Εισαγωγή γαμετών και γονιμοποιημένων ωαρίων χωρίς την τήρηση των προϋποθέσεων ελέγχου και ιχνηλασιμότητας των άρθρων 14 και 15.....	113-114
14.3. Υποκειμενική υπόσταση	115
15. Η διαμόρφωση των ποινών του άρθρου 26 Ν. 3305/2005 στο περιβάλλον του νέου ΠΚ.....	116-136
15.1. Γενικά.....	116
15.2. Το άρθρο 463 ΠΚ	117-120
15.3. Αξιολογικές αντινομίες.....	121-122
15.4. Το πρόβλημα αναφορικά με τις ποινές κάθειρξης μεταξύ 5 και 15 ετών	123-127
15.5. Οι ποινές του άρθρου 26 Ν. 3305/2005 στο περιβάλλον του νέου ΠΚ.....	128-135
15.6. Σύντομος σχολιασμός επί των απειλούμενων ποινών του άρθρου 26 Ν. 3305/2005 αλλά και επί των ποινικών διατάξεων εν γένει	136

1. Το αδίκημα της παραγράφου 1 του άρθρου 26

1.1. Το ενεργητικό υποκείμενο του εγκλήματος

- 1 **Ενεργητικό υποκείμενο** του αδικήματος που περιγράφεται στην παράγραφο 1 του άρθρου 26 είναι **οποιοσδήποτε** προβαίνει στις ενέργειες που τίθενται υπό απαγόρευση στην εν λόγω παράγραφο. Από την στιγμή που ο νομοθέτης, σε ό, τι αφορά το υποκείμενο τέλεσης του εγκλήματος, επιλέγει να κάνει χρήση του όρου «**όποιος**», τείνει κανείς να κατατάξει το υπό κρίση αδίκημα στα **κοινά εγκλήματα**⁸⁸. Αυτουργός, δηλαδή, μπορεί να είναι οποιοσδήποτε φυσικό πρόσωπο⁸⁹. Το συμπέρασμα αυτό, ισχύει για το **σύνολο** των αξιόποινων συμπεριφορών που τυποποιούνται στις παραγράφους του άρθρου 26. Ερμηνευτικά ζητήματα εγείρονται, ίσως, με μια πρώτη ματιά, ως προς την παράγραφο 13 του άρθρου 26, στην οποία τυποποιούνται παραβάσεις που συνδέονται με την λειτουργία των Μ.Ι.Υ.Α. ή των Τραπεζών Κρυσσυντήρησης, λόγω του ότι τα πρόσωπα που μπορούν να στελεχώσουν αμφότερες, οφείλουν να έχουν συγκεκριμένες ιδιότητες. Όπως θα καταδειχθεί κατωτέρω –στον σχολιασμό της οικείας διάταξης– ευκρινώς, η συμπεριφορά που τυποποιείται και στην παράγραφο 13 του άρθρου 26 αποτελεί κοινό έγκλημα.
- 2 Εάν επρόκειτο για **ιδιαίτερα εγκλήματα**, ο νομοθέτης θα απέβλεπε αμέσως σε **συγκεκριμένες ιδιότητες** του υποκειμένου του εγκλήματος και θα έκανε λόγο είτε για επιστήμονα των βιοϊατρικών επιστημών είτε για ειδικό ιατρό γυναικολόγο-μαιευτήρα κ.λπ. Διαφορετικά, θα έμεναν εκτός

⁸⁸ Για την διάκριση των εγκλημάτων με βάση το υποκείμενο σε κοινά και ιδιαίτερα βλ. αντί πολλών *Γιαννίδη*, ΣυστΕρΠΚ, 2005, αρθρο 14, αριθμ. 39.

⁸⁹ Η χρήση της αναφορικής αντωνυμίας «όποιος» από πλευράς νομοθέτη, δεν αποτελεί απόδειξη για το ότι πρόκειται περί κοινού εγκλήματος, αλλά ισχυρή ένδειξη. Το αδίκημα της χρεοκοπίας, για παράδειγμα (κατ' άρθρο 171 του Ν. 3588/2007 κατά τον παλαιό ή άρθρο 197 του Ν. 4738/2020 κατά τον νέο Πτωχευτικό Κώδικα), αποτελεί γνήσιο ιδιαίτερο έγκλημα, παρά την διατύπωση «όποιος», καθόσον μπορεί να τελεστεί μόνο από όποιον έχει την εμπορική ιδιότητα και ταυτοχρόνως βρίσκεται σε παύση πληρωμών ή επαπειλούμενη αδυναμία εκπλήρωσης. Βλ. αναλυτικά *Παπαθανασίου*, Πτωχευτικά Αδικήματα in: Παύλου/Σάμιου, Ειδικοί Ποινικοί Νόμοι, 5^η Ενημέρωση, σ. 8. Παρά ταύτα, επειδή ακριβώς το φαινόμενο αυτό αποτελεί την εξάρτηση, μπορεί κανείς με ασφάλεια να διατυπώσει ότι οι ποινικές διατάξεις του Ν. 3305/2005 αποτελούν κοινά εγκλήματα.

ρυθμιστικού πεδίου εκείνες οι περιπτώσεις, κατά τις οποίες στις περιγραφόμενες στο άρθρο 26 συμπεριφορές προβαίνουν ειδικευόμενοι ιατροί ή φοιτητές ιατρικής, εργαζόμενοι σε παραϊατρικά επαγγέλματα, εμπειροτέχνες ή, εν πάσει περιπτώσει, οποιοσδήποτε είχε την στην πράξη την δυνατότητα αυτή. Κάτι τέτοιο δεν φαίνεται να ήταν στις επιδιώξεις του νομοθέτη.

Το ότι εν τοις πράγμασι ενεργητικό υποκείμενο των εν λόγω αδικημάτων θα είναι κάποιος ειδικός επιστήμονας, υγειονομικός ή κάποιος από τον κλάδο των βιοϊατρικών επιστημών **δεν μετατρέπει** ασφαλώς τα εγκλήματα αυτά από κοινά σε ιδιαίτερα⁹⁰.

1.2. Έγκλημα σωρευτικώς μικτό

Το έγκλημα που τυποποιείται στην παράγραφο 1 είναι **μικτό**, υπό την έννοια ότι η αντικειμενική υπόσταση μπορεί να πληρωθεί με περισσότερους τρόπους. Οι πλείονες τρόποι πραγμάτωσης της αντικειμενικής υπόστασης, ωστόσο, δεν μπορούν να εναλλαχθούν, χωρίς να δημιουργείται ταυτοχρόνως μεταξύ τους αληθής συρροή. Πρόκειται, εν προκειμένω, περί σωρευτικώς μικτού εγκλήματος, διότι οι πλείονες τρόποι πραγμάτωσης συνιστούν στην πραγματικότητα περισσότερα εγκλήματα. Οι πλείονες τρόποι πραγμάτωσης της αντικειμενικής υπόστασης στεγάζονται από κοινού στην παράγραφο 1 περισσότερο για λόγους νομοτεχνικούς⁹¹.

1.3. Οι τρόποι πραγμάτωσης της αντικειμενικής υπόστασης του αδικήματος του άρθρου 26 παρ. 1

Οι **έξι** περιγραφόμενες συμπεριφορές της παραγράφου 1 αποτελούν ένα σωρευτικώς μικτό έγκλημα, διότι το πραγματικό τους συντίθεται από **διαφορετικά έναντι αλλήλων** στοιχεία, τα οποία δεν συνιστούν το αυτό εγκληματικό είδος το οποίο τελείται με περισσότερους τρόπους αλλά περισσότερα εγκληματικά είδη.⁹² Σημαντικό ενδείκτη προς την παραδοχή αυτή αποτελεί και το γεγονός ότι κάθε μία εκ των έξι περιγραφόμενων συμπεριφορών αξιώνει απαραίτητα ξεχωριστό υλικό αντικείμενο.⁹³ Ως προς την φράση «κατά παράβαση των άρθρων 1455 Α.Κ.⁹⁴ και 2 παράγραφος 3⁹⁵ του παρόντος», η οποία προηγείται των περιγραφόμενων συμπεριφορών, θα μπορούσε κανείς να υποστηρίξει ότι δεν εισφέρει κάποιο επιπλέον στοιχείο, σε ό, τι αφορά κάποιες από τις συμπεριφορές της υπό εξέταση ειδικής υπόστασης. Ακόμη και αν απαλείψει κανείς την εν λόγω φράση, δεν μεταβάλλεται –ως προς κάποιες από τις συμπεριφορές αυτές– το περιεχόμενο της διάταξης, αφενός διότι τόσο το άρθρο 1455 του ΑΚ όσο και το άρθρο 2 παρ. 3 του Ν. 3305/2005 επαναλαμβάνουν –μεταξύ άλλων– τις απαγορεύσεις του άρθρου 26 παρ. 1 και αφετέρου διότι, οι συμπεριφορές που τίθενται υπό απαγόρευση στο άρθρο 26 παρ. 1 διενεργούνται εξ ορισμού κατά παράβαση του άρθρου 1455 ΑΚ και του άρθρου 2 παρ. 3 του Ν. 3305/2005. Η αναπαραγωγική κλωνοποίηση ή η επιλογή φύλου για μη ιατρικούς λόγους για παράδειγμα διενεργούνται εξ ορισμού κατά παράβαση άρθρου 1455 του ΑΚ όσο και το άρθρο 2 παρ. 3 του Ν. 3305/2005.

Ως προς τους επιμέρους τρόπους πραγμάτωσης της αντικειμενικής υπόστασης του αδικήματος της παραγράφου 1 λέκτέα τα ακόλουθα:

⁹⁰ Έτσι και η *Μηλαπίδου*, Σωματική ακεραιότητα και υποβοηθούμενη αναπαραγωγή, ό.π. σ. 186.

⁹¹ Πρβλ. *Γιαννίδη*, ΣυστΕρΠΚ, 2005, άρθρο 14, αριθμ. 42.

⁹² Σύγκρ. και *Ανδρουλάκη*, ΠΔ, ΓενΜ Ι, 2006, σ. 190

⁹³ Βλ. και *Ανδρουλάκη*, ΠΔ, ΓενΜ Ι, ό.π.

⁹⁴ Στο άρθρο 1455 του ΑΚ ορίζεται: «Η ιατρική υποβοήθηση στην ανθρώπινη αναπαραγωγή (τεχνητή γονιμοποίηση) επιτρέπεται μόνο για να αντιμετωπίζεται η αδυναμία απόκτησης τέκνων με φυσικό τρόπο ή για να αποφεύγεται η μετάδοση στο τέκνο σοβαρής ασθένειας. Η υποβοήθηση αυτή επιτρέπεται μέχρι την ηλικία φυσικής ικανότητας αναπαραγωγής του υποβοηθούμενου προσώπου. Η ανθρώπινη αναπαραγωγή με τη μέθοδο της κλωνοποίησης απαγορεύεται. Επιλογή του φύλου του τέκνου δεν είναι επιτρεπτή, εκτός αν πρόκειται να αποφευχθεί σοβαρή κληρονομική νόσος που συνδέεται με το φύλο».

⁹⁵ Στο άρθρο 2 παρ. 3 του Ν. 3305/2005 ορίζεται: «Επιτρέπεται η έρευνα στα ανθρώπινα γονιμοποιημένα ωάρια υπό ειδικές προϋποθέσεις που ορίζονται στα άρθρα 11 και 12. Απαγορεύεται η κλωνοποίηση για αναπαραγωγικούς σκοπούς, η δημιουργία χιμαιρών και υβριδίων και η επιλογή φύλου, εκτός αν πρόκειται να αποφευχθεί σοβαρή κληρονομική νόσος που συνδέεται με το φύλο».

1.3.1. Η αναπαραγωγική κλωνοποίηση

7 Κλωνοποίηση είναι η **δημιουργία γενετικής πανομοιότυπων απογόνων** ενός ατόμου⁹⁶. Η αναπαραγωγική κλωνοποίηση αποτελεί την μέθοδο υποβοηθούμενης αναπαραγωγής κατά την οποία από το ωάριο αφαιρείται ο πυρήνας του, και στο απύρρνο ωάριο εμφυτεύεται ο πυρήνας κάποιου σωματικού κυττάρου του δότη⁹⁷. Με αυτό τον τρόπο το απύρρνο ωάριο αποκτά ένα πυρήνα και έτσι προσομοιώνεται, από άποψη ποσότητας DNA τουλάχιστον, η σύζευξη ωαρίου και σπερματοζωαρίου. Μέσω της εφαρμογής συγκεκριμένων τεχνικών στο εργαστήριο εκκινούν οι διαιρέσεις και, αν αυτές συνεχιστούν, η εμβρυϊκή ανάπτυξη ενδέχεται να φτάσει στο στάδιο της εμβρυϊκής ανάπτυξης που προηγείται της εμφύτευσης (βλαστοκύστη) και αν σε αυτό το στάδιο πραγματοποιηθεί η μεταφορά στη μήτρα ενός θηλυκού, ενδέχεται να εμφυτευτεί, η εμβρυϊκή ανάπτυξη να συνεχισθεί, και ίσως, μάλιστα, να οδηγήσει και στην γέννηση του νέου οργανισμού (κλώνου). Η διατύπωση της διάταξης είναι ιδιαίτέρως συγκεκριμένη για την τιμώρηση της εν λόγω συμπεριφοράς, αν τελικά θα προκύψει από την διαδικασία της κλωνοποίησης νέος άνθρωπος⁹⁸. Όπως αναλύθηκε ανωτέρω, στις εν λόγω διατάξεις του άρθρου 26 λαμβάνει χώρα η μετάθεση της ποινικής προστασίας προς τα εμπρός, ήτοι έχουμε να κάνουμε με εγκλήματα αφηρημένης διακινδύνευσης.

1.3.2. Η επιλογή φύλου για μη ιατρικούς λόγους

8 Ως προς τον συγκεκριμένο επιμέρους τρόπο πραγμάτωσης της αντικειμενικής υπόστασης του αδικήματος της παρ. 1, δέον κατ' αρχάς να ληφθεί ότι η **επιλογή φύλου** είναι πλέον εν τοις πράγμασι **εφικτή** μέσω της μεθόδου της προεμφυτευτικής γενετικής διάγνωσης. Η προεμφυτευτική γενετική διάγνωση είναι η **in vitro διαγνωστική μέθοδος** κατά την οποία αφαιρούνται κύτταρα από το γονιμοποιημένο ωάριο πριν από την μεταφορά του στην μήτρα, στο στάδιο κατά το οποίο υφίσταται έξι ή οκτώ κύτταρα και η οποία επιτρέπει την ανίχνευση ανωμαλιών της σύστασης του αριθμού και της δομής των χρωμοσωμάτων στο γονιμοποιημένο ωάριο, αλλά πέραν τούτων, και την ανίχνευση του φύλου¹⁰⁰. Με τον τρόπο αυτόν, είναι δυνατό να διαγνωσθούν μονογονιδιακά

⁹⁶ *Erbs/Kohlhaas*, in: *Erbs/Kohlhaas Strafrechtliche Nebengesetze*, 2020, ESchG § 6, Rn. 1.

⁹⁷ Βλ. την από 28.2.2003 Γνωμοδότηση της Εθνικής Επιτροπής Βιοηθικής. Κατά την κρατούσα, διεθνώς, γνώμη, η ανωτέρω περιγραφή είναι μέθοδος της πυρηνικής μεταφοράς εντάσσεται στο εννοιολογικό εύρος του όρου κλωνοποίηση και κατ' επέκταση στην αντίστοιχη απαγόρευση. Βλ., για παράδειγμα, *Taupitz*, NJW 2001, 3433 (3435), σε ό,τι αφορά το άρθρο 6 του αντίστοιχου ειδικού ποινικού νόμου κατά το γερμανικό δίκαιο (ESchG § 6). Πρβλ. και *Schroth*, *Stammzellenforschung und Präimplantationsdiagnostik aus juristischer und ethischer Sicht*, in: *Roxin/Schroth, Handbuch des Medizinstrafrechts*, 2010, σ. 530 (538), οποίος εντοπίζει στην άποψη αυτή πιθανά ζητήματα παραβίασης της αρχής νομιμότητας και συγκεκριμένα της αρχής της απαγορευμένης αναλογίας, δεδομένου ότι με την μέθοδο της πυρηνικής μεταφοράς ανακύπτει το ερώτημα κατά πόσον το απύρρνο ωάριο αποκτά εντέλει την ίδια ακριβώς γενετική πληροφωρία με εκείνη του πυρήνα του σωματικού κυττάρου του δότη, ώστε να μπορεί πράγματι να γίνει λόγος για κλωνοποίηση. Αυτό, διότι στο κυτταρόπλάσμα του απύρρνου ωαρίου υφίσταται γενετικό υλικό, με αποτέλεσμα να μην μπορούμε να κάνουμε λόγο για ταυτότητα μεταξύ γενετικού υλικού δότη και απύρρνου ωαρίου σε ποσοστό 100%.

⁹⁸ Τέτοιου τύπου ερμηνευτικά ζητήματα δεν δημιουργούνται στον αντίστοιχο ειδικό ποινικό νόμο της γερμανικής έννομης τάξης, καθώς τιμωρείται η κλωνοποίηση αυτή καθαυτή (ESchG § 6 Abs. 1), ενώ η εμφύτευση του ωαρίου στην μήτρα τιμωρείται αυτοτελώς (ESchG § 6 Abs. 2).

⁹⁹ Στην ίδια κατεύθυνση *Μηλαπίδου*, Σωματική ακεραιότητα και υποβοηθούμενη αναπαραγωγή, ό.π., σ. 183.

¹⁰⁰ Βλ. Εισηγητική Έκθεση του Ν. 3305/2005. Για την χρησιμότητα και τις τεχνικές της μεθόδου βλ. αναλυτικά *The President's Council on Bioethics*, Washington, D.C., <https://bioethicsarchive.georgetown.edu/pcbe/reports/reproductionandresponsibility/chapter3.html>.

νοσήματα (π.χ. η κυστική ίνωση), χρωμοσωματικές ανωμαλίες (π.χ. τρισωμίες) και φυλοσύνδετα νοσήματα (π.χ. μυική δυστροφία Duchenne), που είναι και αυτό που ενδιαφέρει, εν προκειμένω. Επιλογή φύλου γίνεται υπό την έννοια της **επιλογής εμφύτευσης συγκεκριμένου γονιμοποιημένου ωαρίου**. Όπως ακριβώς, δηλαδή, εάν διαπιστωθεί στο πλαίσιο της εφαρμογής μεθόδου ιατρικής υποβοήθησης αναπαραγωγής κάποιο από τα ανωτέρω παθολογικά φαινόμενα στο εξετασθέν γονιμοποιημένο ωάριο, δεν θα ακολουθήσει η εμφύτευσή του στην μήτρα, με τον ίδιο τρόπο, όταν υπάρχουν στην οικογένεια προβλήματα υγείας που κληροδοτούνται με βάση το φύλο, θα ακολουθήσει εμφύτευση γονιμοποιημένου ωαρίου του αντίθετου φύλου.

Η επιλογή φύλου για μη ιατρικούς λόγους τίθεται υπό απαγόρευση στην παράγραφο 1 του άρθρου 26. Η συγκεκριμένη αξιόποινη συμπεριφορά παράγει έναν **εντελώς απομακρυσμένο κίνδυνο** για την γυναίκα και το παιδί που πρόκειται να γεννηθεί, αν λάβει κανείς υπόψη ότι οι κίνδυνοι της προεμφυτευτικής γενετικής διάγνωσης είναι περιορισμένοι και ότι δεν απαγορεύεται ως διαγνωστική μέθοδος, ενώ η εφαρμογή της χωρίς την τήρηση των όρων του Ν. 3305/2005 τιμωρείται απλώς ως διοικητικό πρόστιμο κατά την παρ. 27. Το γεγονός αυτό καταδεικνύει ότι το **έννομο αγαθό** που τίθεται υπό την προστασία του άρθρου 26, ήτοι το γενετικό υλικό, δεν προστατεύεται μόνο λόγω της **προσβολής** σε αυτό της **ζωής**, της **υγείας** και της **σωματικής ακεραιότητας** της **κυοφόρου** και του **παιδιού που θα γεννηθεί**, αλλά αντίθετα προστατεύεται και αυτό καθαυτό. Μεριδα της θεωρίας υποστηρίζει ότι η εν λόγω απαγόρευση τέθηκε προς αποφυγή δημιουργίας τάσης προς **καλλιέργεια πληθυσμών**¹⁰¹.

Ως προς το ζήτημα του περιεχομένου και του εύρους της προστασίας αυτής θα γίνει εκτενής αναφορά μετά την εξέταση όλων των επιμέρους συμπεριφορών που τίθενται υπό απαγόρευση στο άρθρο 26.

Η διατύπωση της συγκεκριμένης διάταξης σε συνδυασμό με τα όσα αναφέρθηκαν ως προς την τεχνική διάσταση της επιλογής φύλου αλλά και συνδυαστικά με το περιεχόμενο της εισηγητικής έκθεσης του Ν. 3305/2005, οδηγούν στο συμπέρασμα ότι κατά λογική αναγκαιότητα για την **τελείωση** του εν λόγω αδικήματος θα πρέπει να γίνει η **εμφύτευση** του γονιμοποιημένου ωαρίου, άλλως δεν μπορεί να γίνει λόγος για επιλογή φύλου.

1.3.3. Η δημιουργία χιμαιρών και υβριδίων

Παρά το γεγονός ότι στο άρθρο 3 του Ν. 3305/2005 αποτυπώνονται οι βασικοί ορισμοί για τους σκοπούς του νόμου, **δεν υπάρχει εννοιολογικός προσδιορισμός** για τους όρους «**χίμαιρα**» και «**υβρίδιο**». Όπως ακριβώς και στην μέθοδο της κλωνοποίησης που περιγράφηκε ανωτέρω, για την δημιουργία «χίμαιρας» ή «υβριδίου» χρησιμοποιείται η μέθοδος της πυρηνικής μεταφοράς, ήτοι σε απύρνηνο ωάριο, δηλαδή σε ωάριο του οποίου ο πυρήνας έχει αφαιρεθεί, εμφυτεύεται ο πυρήνας που έχει αφαιρεθεί από έτερο κύτταρο, ήτοι το κύτταρο του δότη¹⁰². Η διαφορά με την κλωνοποίηση συνίσταται στην χρήση τόσο **ανθρώπινου γενετικού υλικού** όσο και **γενετικού υλικού ζώου**. Για την δημιουργία, δηλαδή, «χίμαιρας» ή «υβριδίου» η ανωτέρω περιγραφείσα μίξη γίνεται μεταξύ ενός κυττάρου ανθρώπινης και ενός κυττάρου ζωικής προέλευσης¹⁰³. Στην υπό κρίση συμπεριφορά, η ποινική προστασία μετατίθεται έτι περαιτέρω προς τα εμπρός, αφού –σε αντίθεση με την απαγόρευση της αναπαραγωγικής κλωνοποίησης– **δεν απαιτείται εμφύτευση** του γονιμοποιημένου ωαρίου στην μήτρα, αντιθέτως **αρκεί η πυρηνική μεταφορά** του γενετικού υλικού του στο απύρνηνο ωάριο. Ο Γερμανός νομοθέτης αντιλαμβάνεται την δημιουργία χιμαιρών και υβριδίων ως κατάφωρη παραβίαση της **αρχής της αξίας του ανθρώπου** και την τιμωρεί επίσης ανεξάρτητα από την μετέπειτα εμφύτευση του γονιμοποιημένου ωαρίου, ενώ η απειλούμενη ποινή είναι η

¹⁰¹ Pelchen/Häberle, in: Erbs/Kohlhaas, Strafrechtliche Nebengesetze, 2020, ESchG § 3, Rn. 1. Ακριβώς αντίθετη άποψη διατυπώνει ο Taupitz in: Embryonenschutzgesetz, Günther/Taupitz/Kaiser C.II. § 3 Rdn. 3, ο οποίος τονίζει ότι δεν αντιλαμβάνεται την δικαιολογητική βάση της θέσπισης του εν λόγω απαγορευτικού κανόνα.

¹⁰² Trips-Herbert, ZRP 2009, 80.

¹⁰³ Trips-Herbert, ό.π., βλ. και Neidert, ZRP 2002, 467 (470 επ.).

Στέφανος Παύλου / Θωμάς Σάμιος
[επιμέλεια]

ΕΙΔΙΚΟΙ ΠΟΙΝΙΚΟΙ ΝΟΜΟΙ

Όπλα – Πυρομαχικά – Εκρηκτικά (I)

Εισαγωγικές Παρατηρήσεις
Άρθρα 1-4α Ν. 2168/1993

ΣΧΟΛΙΑΣΤΗΣ

Δημήτριος Βούλγαρης
Δικηγόρος – Δ.Ν.

Π.Ν.
ΣΑΚ
ΚΟΥ
ΛΑΣ

7η ΕΝΗΜΕΡΩΣΗ
ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΣ 2021

N. 2168/1993

«Ρύθμιση θεμάτων που αφορούν όπλα, πυρομαχικά, εκρηκτικές ύλες, εκρηκτικούς μηχανισμούς και άλλες διατάξεις»

(ΦΕΚ Α' 147/3.9.1993)

Γενική βιβλιογραφία

Ελληνική: Βασ. Αδάμας, Το σύστημα χρηματικής ποινής στον νέο Ποινικό Κώδικα. Κάποιες κριτικές σκέψεις, ΠoinXp 2021, σελ. 142 επ.: Ηλ. Αναγνωστόπουλος, Απαγόρευση της μετατροπής της ποινής και εμπορία ναρκωτικών, ΠoinXp 1992, 752 επ.: Νικ. Ανδρουλάκης, Ποινικό Δίκαιο – Γενικό Μέρος, τόμ. α', έκδ. β', 2006· Κ. Βαθιώτης, Περί της εννοίας του όπλου κατά το άρθρο 1 παρ. 2 Ν. 2168/1993, ΠoinΔικ 2006, 987 επ.: Νικ. Βασιλειάδης, σε: Λ. Μαργαρίτης / Χρ. Σατλάνης, Ειδικοί Ποινικοί Νόμοι, 2015, Όπλα (N. 2168/1993), σελ. 335 επ.: Ιω. Γιαννίδης, σε: Συστηματική Ερμηνεία του ΠΚ, 2005, άρθρο 14· Ανδρ. Γκουρμπάτσης, Η βόμβα “μολότωφ” εκρηκτικός ή εμπρηστικός μηχανισμός;, ΑρχN 1992, 574 επ.: ο ίδιος, “Βόμβα Μολότωφ”. Η νομολογιακή προσέγγιση για το χαρακτηρισμό της contra στην επιστημονική θεώρηση, ΑρχN 2004, 326· ο ίδιος, Η ποινική αξιολόγηση της βόμβας μολότωφ στο νέο Ποινικό Κώδικα, ΠoinΔικ 2020, 1132 επ.: Χρ. Δέδες, Η διδασκαλία περί των υποκειμενικών στοιχείων του αδικού, ΠoinXp 1957, 425 επ.: Μ. Καϊάφα-Γκμπάντι, Κοινώς επικίνδυνα εγκλήματα, 2005· Μ. Καϊάφα-Γκμπάντι / Ν. Μπιτζιλέκης / Ελ. Συμεωνίδου-Καστανίδου, Δίκαιο των ποινικών κυρώσεων³, 2020· Αλ. Κατσαντώνης, Το “Συγγνωστόν” της νομικής πλήξης του δράστου και ο τρόπος διαπιστώσεως αυτού υπό το δικαστού, ΠoinXp 1970, 657 επ.: Λ. Κοτσάλης, σε: Συστηματική Ερμηνεία ΠΚ, 2005, άρθρο 30· Κ. Κωνσταντινίδης, Σύστασις και συμμορία, 1978· Αλ. Κωστάρας, Χρήση και κατάχρηση μιας αυθεντίας, σε: Μνήμη Χωραφά, Γάφου, Γαρδικα, τόμ. α', 1986, σ. 97 επ.: Διον. Λαμπριδής, Συμβολή στην ερμηνεία του άρθρου 57 του νέου Ποινικού Κώδικα, περί χρηματικής ποινής υπό το πρίσμα του άρθρου 2 παρ. 1 ΠΚ, ΠoinXp 2021, 149 επ.: Δημ. Λιούρδης, Η χρηματική ποινή στους ειδικούς ποινικούς νόμους, ΠoinXp 2021, 152 επ., Ιω. Μανωλεδάκης, Επιβουλή της δημόσιας τάξης, έκδ. β', 1994· Ιω. Μανωλεδάκης / Λ. Μαργαρίτης, Εγκλήματα περί την απονομή της δικαιοσύνης, 1986· Μ. Μαργαρίτης, Ερμηνεία ΠΚ, έκδ. δ', 2020· Αλ. Μιχαηλίδης, Ενωσιολογικό περιεχόμενο της χρήσεως όπλου στο έγκλημα της οπλοχρησίας, ΠoinXp 1985, 188 επ.: Ιω. Μοροζίνης, Απαγόρευση διακρίσεων και ελευθερία της έκφρασης, ΠoinXp 2010, 446 επ.: Γ. Μπέκας, Όπλα – Πυρομαχικά – Εκρηκτικά, 1995 (επανέκτ. 2000)· ο ίδιος, Ο νέος νόμος για τα όπλα (ν. 2168/1993), Υπερ. 1994, 245 επ.: ο ίδιος, Το κοκτέιλ μολότωφ ως εκρηκτικός ή εμπρηστικός μηχανισμός και η απόπειρα έκρηξης, Πλογ 2004, 513 επ.: Νικ. Μπιτζιλέκης, Εγκλήματα κατά της ιδιοκτησίας κατά τον νέο Ποινικό Κώδικα, 2020· Γ. Μπουριάς, Η προβληματική της απόπειρας στα εγκλήματα παράλειψης, 2008· Χρ. Μυλωνόπουλος, Διεθνές Ποινικό Δίκαιο, έκδ. β', 1993· ο ίδιος, Ποινικό Δίκαιο, Ειδικό Μέρος, τα εγκλήματα κατά της ιδιοκτησίας και της περιουσίας, 2006· ο ίδιος, Ποινικό Δίκαιο – Γενικό Μέρος, έκδ. β', 2020· Μ. Παπαδογιάννης, Ειδικοί ποινικοί νόμοι, τόμ. β', 1979· Ν. Παρασκευόπουλος / Κ. Κοσμάτος, Ναρκωτικά, έκδ. β', 2006· Στ. Παύλου, Συσχέτιση της αντικειμενικής υπόστασης των άρθρων 5 και 12 του Ν. 1729/1987, Υπερ. 1992, 1237 επ.: ο ίδιος, Η δήμευση στον Ποινικό Κώδικα και στους ειδικούς ποινικούς νόμους, 1994· ο ίδιος, Εγκλήματα περί το νόμισμα, 2003· ο ίδιος, Ναρκωτικά³, 2008· ο ίδιος, σε: ο ίδιος / Θ. Σάμιος, Ειδικοί Ποινικοί Νόμοι, Ναρκωτικά (4^η ενημ.)· Θ. Σάμιος, Προσπάθειες τελεολογικής συστολής της έννοιας του “όπλου” κατ' άρθρο 1 παρ. 2 του Ν. 2168/1993, σε: Κουράκης Νέστωρ, Αντεγκληματική Πολιτική, τόμ. δ', 2003· Χ. Σατλάνης, Μεθοδολογικά προλεγόμενα για τον αποκλεισμό και τον περιορισμό του αξιοποιήτου, 1999· Επ. Σπληνωτόπουλος, Εγγερίδιο διοικητικού δικαίου, έκδ. ιβ', 2007· Δ. Σπινέλλης, Εγκλήματα κατά περιουσιακών ενόνων αγαθών, τόμ. α', 1984· ο ίδιος, σε: Συστηματική Ερμηνεία ΠΚ, 2005, ΕισΠαρ στα άρθρα 20-25· Κ. Σταμάτης, σε: Συστηματική Ερμηνεία ΠΚ, 2005, άρθρο 42 επ.: Ελ. Συμεωνίδου-Καστανίδου, Σκέψεις για την απόπειρα στα εγκλήματα παράλειψης, Αρμενόπουλος 1984, 109 επ.: η ίδια, Προσβολές του πολιτεύματος, 1988· Αρ. Τζαννετής, σε: Συστηματική Ερμηνεία ΠΚ, 2005, άρθρο 76· Ιακ. Φαρσεδάκης / Γ. Σουλίκος, Ναρκωτικά, 1996· Ιακ. Φαρσεδάκης / Χ. Σατλάνης, Βαθμίδες, κριτήρια και μέθοδοι ερμηνείας και περαιτέρω διάπλασης του Ουσιαστικού Ποινικού Δικαίου, ΠoinΔικ 2012, 1118 επ.: Αρ. Χαρολαμπάκης, Η έμμεση αυτοουργία, 1988· ο ίδιος, Η απόπειρα στα εγκλήματα παράλειψης, 1996· Άννα Ψαρούδα-Μπενάκη, Τα αξιολογικά στοιχεία της αντικειμενικής υποστάσεως του εγκλήματος, 1971.

Ξενόγλωσση: J. Baumann / Ulr. Weber / W. Mitsch, Strafrecht, Allgemeiner Teil, έκδ. ια', 2003· R. Bloy, Die Straftaten gegen die Umwelt im System des Rechtsgüterschutzes, ZStW 100 (1988), 485 επ.: J. Brauer, Die strafrechtliche Behandlung genehmigungsfähigen, aber nicht genehmigten Verhaltens, 1988· G. Dannecker, σε: Leipziger Kommentar, έκδ. ιγ', 2020, § 1· D. Dölling, Umweltstrafat und Verwaltungsrecht, JZ 1985, 461 επ.: K. Eckstein, Besitz als Straftat, 2001· Th. Fischer, Kommentar zum StGB, έκδ. 69^η, 2021· R. Geulen, Grundlegende Neuregelung des Umweltrechts, ZRP 1988, 323 επ.: Η.-G. Goldmann, Die behördliche Genehmigung als Rechtfertigungsgrund, 1967· Gr. Walter, Besitzdelikte und periphere Beteiligung, σε: Festschrift für Harro Otto, 2007, σ. 249 επ.: Μ. Heghmanns, Grundzüge einer Dogmatik der Straftatbestände zum Schutz von Verwaltungsrecht oder Verwaltungshandeln,

2000· ο ίδιος, Die Strafbestimmungen des neuen Waffengesetzes, NJW 2003, 3373 επ· B. Heinrich, σε: Münchener Kommentar zum Strafgesetzbuch, Waffengesetz, τόμ. 8^{ος}, έκδ. 3^η, 2018· R. Heller / H. Soschinka / St. Rabe, Waffengericht, έκδ. 8^η, 2020· Andr. Henrich, Das passive Personalitätsprinzip im deutschen Strafrecht, 1994· Eckh. Horn, Strafbares Fehlverhalten von Genehmigungs- und Aufsichtsbehörden, NJW 1981, 1 επ· H.-H. Jescheck / Th. Weigand, Lehrbuch des Strafrechts, έκδ. ε[΄], 1996· Ach.-V. König / Chr. Papsthart, Das neue Waffenrecht, 2012· Th. Lenckner, Behördliche Genehmigungen und der Gedanke des Rechtsmissbrauchs im Strafrecht, Festschrift für Gerd Pfeiffer, 1988, σ. 27 επ· Otto Lagodny, Strafrecht vor den Schranken der Grundrechte, 1996· Joach. Lampe, σε: Erbs/Kohlhaas, Strafrechtliche Nebengesetze, Kriegswaffengesetz, ενμη. 233^η (Οκτώβριος 2020)· N. Livos, Grundlagen der Strafbarkeit wegen Hochverrats, 1984· Chr. Mylonopoulos, Komparative und Dispositionsbegriffe im Strafrecht, 1998· C. Nestler, σε: Institut für Kriminalwissenschaften Frankfurt a.M., Vom unmöglichen Zustand des Strafrechts, 1995, σ. 65 επ· St. Perschke, Die Verwaltungsakzessorität des Umweltstrafrechts nach dem 2. UKG, wistra 1996, σ. 161 επ· Kl. Pottmeyer, KWKG Kommentar, έκδ. β[΄], 1994· R. Rengier, Die öffentlich-rechtliche Genehmigung im Strafrecht, ZStW 1989, 874 επ· Th. Rönnow, σε: Leipziger Kommentar zum Strafgesetzbuch¹³, 2019, Vor. § 32· R. Scheele, Zur Bindung des Strafrichters an fehlerhafte behördliche Genehmigungen im Umweltstrafrecht, 1992· J. Steindorf, Waffenrecht, έκδ. 10, 2015· Eb. Struensee, Besitzdelikte, σε: Festschrift für Gerald Grünwald, 1999, σ. 713 επ· Kl. Tiedemann, Blankettstrafgesetz, σε: Handwörterbuch des Wirtschaftsstrafrechts, 1990, σ. 5 επ· H. Welzel, Zur Abgrenzung des Tatbestandsirrtums von Verbotsirrtum, MDR 1952, 584· G. Werle / Fl. Jeßberger, σε: Leipziger Kommentar zum Strafgesetzbuch, τόμ. α[΄], 2020, § 7.

Εισαγωγικές Παρατηρήσεις

Διάγραμμα

1. Γενικά.....	1-2
2. Ιστορική εξέλιξη	3-7
3. Συναφείς διατάξεις	8-9
4. Ενωσιακό πλαίσιο	10-18
5. Διεθνή κείμενα.....	19-21

1. Γενικά

- 1 Ο Ν. 2168/1993 ρυθμίζει τα θέματα που αφορούν εν γένει στην **μεταχείριση**¹ όπλων, καθώς και άλλων συναφών αντικειμένων από πολίτες. Παράλληλα, περιγράφονται σε αυτόν οι επιμέρους παράνομες συμπεριφορές, όπως για παράδειγμα η οπλοκατοχή (άρθρα 7 επ.), η οπλοφορία (άρθρο 10) και η οπλοχρησία (άρθρο 14), καθώς και η παράνομη διακίνηση όπλων και συναφών αντικειμένων (άρθρα 2 επ.). Ως γενική δικαιολογητική βάση για τους επιβαλλόμενους διά του Ν. 2168/1993 περιορισμούς και την ποινικοποίηση των αντίστοιχων συμπεριφορών² θα πρέπει να θεωρηθούν οι εξής δύο παράγοντες: Κατά πρώτον, ότι τα περιλαμβανόμενα στον νόμο αυτόν αντικείμενα είναι καθ' εαυτά επικίνδυνα για την ζωή και την σωματική ακεραιότητα των πολιτών, και συνεπώς η κυκλοφορία και μεταχείρισή τους θα πρέπει να είναι κατά το δυνατόν περιορισμένη. Κατά δεύτερον, ότι τα αντικείμενα αυτά μπορούν να χρησιμοποιηθούν ως μέσα τέλεσης ιδιαίτερα σοβαρών αδικημάτων, και συγκεκριμένα αδικημάτων που τελούνται με βία ή απειλή βίας, και συνεπώς με τον περιορισμό της κυκλοφορίας τους περιορίζεται και η δι' αυτών τέλεση των συγκεκριμένων αδικημάτων³. Τους κινδύνους αυτούς ο νομοθέτης επιχειρεί να τους σταθμίσει προς την προσωπική ελευθερία του ατόμου τόσο στην γενική της μορφή όσο και σε ειδικότερες

¹ Ο όρος "μεταχείριση" χρησιμοποιείται εδώ με ευρεία έννοια, για να αποδώσει όλες τις επιμέρους απαγορευόμενες πράξεις (εισαγωγή, εξαγωγή, διαμετακόμιση, μεταφορά, οπλοφορία, χρήση κ.λπ.). Πρβλ. αντίστοιχα στο γερμανικό νόμο τον όρο "Umgang" (άρθρο 1 παρ. 3 γερμανικού νόμου περί όπλων – WaffG).

² Ως προς το προστατευόμενο από τις οικείες ποινικές διατάξεις έννομο αγαθό, βλ. κατωτέρω, ΕισΠαρ στα άρθρα 2 επ., πλαγιάρ. 2 επ.

³ Βλ. σχετικώς και την Αιτιολογική Έκθεση του Ν. 2168/1993 (σκέψ. 1), η οποία εκκινεί ακριβώς με την διαπίστωση ότι «[...] τα τελευταία χρόνια έχει παρατηρηθεί σημαντική αύξηση των εγκλημάτων που διαπράττονται με την χρήση πυροβόλων όπλων [...]».

2. “Όπλο”

Για τον προσδιορισμό της έννοιας του όπλου ο νομοθέτης χρησιμοποίησε αρχικά, στο άρθρο 1 παρ. 4 1 περ. α' (πρώτο εδάφιο), έναν σχετικά σαφή **ορισμό**. Σύμφωνα με αυτόν όπλο είναι το μηχανήμα, το οποίο εκ κατασκευής, μετατροπής ή τροποποίησης, με ωστική δύναμη που παράγεται με οποιονδήποτε τρόπο, εκτοξεύει σφαιρίδια, βολίδες, βλήματα, βλαπτικές χημικές ή άλλες ουσίες, ακτίνες, φλόγες ή αέρια και μπορεί να επιφέρει κάκωση ή βλάβη της υγείας σε πρόσωπα ή βλάβη σε πράγματα ή να προκαλέσει πυρκαγιά. Με την ίδια, όμως, πρόταση ο νομοθέτης καθιστά ουσιαστικά τον ορισμό αυτό περιττό, καθώς υπάγει στην έννοια του όπλου κάθε συσκευή, η οποία μπορεί να προκαλέσει με οποιονδήποτε τρόπο, όχι δηλαδή μόνο με ωστική εκτόξευση βλήματος κ.λπ., τα ανωτέρω αποτελέσματα. Σύμφωνα με την ΑπΕκθ του Ν. 4678/2020 στην κατηγορία αυτή υπάγονται, επί παραδείγματι, συσκευές εκτόξευσης ή εκπομπής ακτίνων φωτός laser (εφόσον, βεβαίως, μπορούν να προκαλέσουν βλάβη της υγείας σε πρόσωπα ή βλάβη σε πράγματα ή πυρκαγιά). Παράλληλα, σύμφωνα με το εδ. β' της περ. α' της παρ. 1 του ίδιου άρθρου, όπλο θεωρείται κάθε αντικείμενο που είναι πρόσφορο τόσο για επίθεση ή άμυνα όσο και (έπειτα από τον Ν. 4678/2020) για ακινητοποίηση (π.χ. όπλα ακινητοποίησης ζώων που εκτοξεύουν δίχτυ). Η υπαγωγή, όμως, στην έννοια του όπλου οποιασδήποτε συσκευής, η οποία μπορεί να προκαλέσει βλάβη στην υγεία προσώπων ή σε πράγματα (π.χ. ενός τρυπανιού ή ενός αναπτήρα), αλλά και οποιουδήποτε αντικειμένου, πρόσφορου για επίθεση ή άμυνα (π.χ. ενός κράνους), καθιστά τον εν λόγω όρο ιδιαίτερα ευρύ. Η ανάγκη περιορισμού της έννοιας του όπλου, όπως αυτή αποτυπώνεται γραμματικά στο άρθρο 1 του Ν. 2168/1993 είναι επιβεβλημένη²⁶.

Παρά τούτα, μερίδα της νομολογίας, στηριζόμενη στην **ευρεία διατύπωση** του νόμου, υπήγαγε 5 στην έννοια του όπλου πληθώρα αντικειμένων, όπως π.χ. σιδερένιους σταυρούς (μπουλονόκλειδα)²⁷, αλυσοπίρινα²⁸, τσεκούρια²⁹, ξύλινες ράβδους (ρόπαλα)³⁰, σιδηροδοκούς³¹, σιδηροσωλήνες³², σιδερένιους λουτσούς³³, μαχαίρια οικιακής χρήσεως³⁴, μπαλτάδες³⁵, σουγιάδες³⁶, σφυριά³⁷, φτυάρια³⁸ ακόμη δε και το κάλυμμα δοχείου απορριμμάτων³⁹. Προφανώς, η άποψη αυτή, όσο ευρέως και αν αντιλαμβάνεται την έννοια του όπλου, δεν είναι δυνατόν να περιορίζεται μόνο στα

²⁶ Σάμιος, σε: Κουράκη, Αντεγκληματική Πολιτική, τομ. δ', 2004, 297, 305.

²⁷ ΑΠ 433/2008 ΠοινΔικ 2008, 1460 (με παρατηρήσεις Κ. Βαθιώτη).

²⁸ ΣυμβΠλημΤρικ 213/1994 (εισ. πρότ. Η. Σεφερίδη) ΠοινΧρ 1994, 1181.

²⁹ ΜΟΔΑθ 75-78/1993 Υπερ. 1993, 937, ΑΠ 2115/2003 ΠΛογ 2003, 2325, ΜΟΔΤριπ 48/2011 Nomos.

³⁰ ΣυμβΠλημΗρ 367/1995 (εισ. πρότ. Μ. Δεληγιάννη) ΠοινΧρ 1996, 707· βλ. επίσης ΑΠ 870/2002 ΠοινΧρ 2003, 241, καθώς και ΜονΠλημΠατρ 5306/2014 Nomos (ρόπαλα).

³¹ ΑΠ 1092/1995 ΠοινΧρ 1996, 103 = ΝοΒ 1996, 509 επ. (με παρατηρήσεις Δ. Μητρόπουλου) = Υπερ. 1995, 1133 επ. (με παρατηρήσεις Ν. Μπιτζιλέκη) = Υπερ. 1996, 268 επ. (με παρατηρήσεις Συμμεωνίδου-Καστανίδου), η οποία επικύρωσε την ΜΟΕΠατρ 31-32/1995 ΠοινΧρ 1995, 971, ΜΟΔΒερ 4-5/2006 ΠοινΔικ 2006, 985. Βλ. επίσης επ' αυτού Βαθιώτη, ΠοινΔικ 2006, 987 επ.

³² ΜΟΔΑθ 40-47/1993 Υπερ. 1993, 931 (με παρατηρήσεις Ελ. Συμμεωνίδου-Καστανίδου).

³³ ΑΠ 511/2015 ΤΝΠ Nomos.

³⁴ ΜΟΕΠειρ 133/1993 ΕλλΔνη 1995, 1188, ΣυμβΑΠ 2450/2003 ΠΛογ 2003, 2607 (με εισ. πρότ. Χ. Μαγκλάρα), ΣυμβΠλημΑθ 5675/2002 ΠοινΧρ 2004, 1083 (με εισ. πρότ. Α. Καραφλού και παρατ. Στ. Παπαγεωργίου-Γονατά), ΑΠ 900/2000 ΠοινΧρ 2001, 164, ΣυμβΠλημΣυρ 20/2008 [εισ. πρότ. Σάλμα] ΠοινΧρ 2011, 149, ΑΠ 608/2020 Nomos. Σχετικά με τα μαχαίρια που προορίζονται για οικιακή χρήση, βλ. και κατωτέρω, πλαγιάρ. 8.

³⁵ ΣυμβΑΠ 861/2004 ΠοινΧρ 2005, 861, με παρατηρήσεις Κ. Βαθιώτη.

³⁶ ΣυμβΠλημΑρ 72/2000 Υπερ. 2000, 610 (με εισ. πρότ. Γ. Κασαρού), ΑΠ 842/2011 ΤΝΠ Nomos. Πρβλ., όμως, και ΔιάρκΣτρΘεσ 376/1992 Υπερ. 1993, 156, με την οποία αθωώθηκε κατηγορούμενος (στρατιώτης) για παράνομη οπλοφορία σουγιά λόγω συγγνωστής νομικής πλάνης.

³⁷ ΜΟΕΑθ 79-81/2002 ΠοινΧρ 2004, 48.

³⁸ ΑΠ 267/1996 ΠοινΧρ 1996, 1644.

³⁹ ΑΠ 51/1985 ΠοινΧρ 1985, 660 (υπό τον προγενέστερο όμως Ν. 495/1976).

κριτήρια που αναφέρονται στο νόμο, δηλαδή στο πρόσφορο του μέσου προς επίθεση ή άμυνα. Κάτι τέτοιο θα οδηγούσε στο παράλογο αποτέλεσμα να διώκονται ποινικά οι απλοί κάτοχοι των ανωτέρω αντικειμένων (με εξαίρεση τα μαχαίρια οικιακής χρήσεως, για τα οποία προβλέπεται ειδική εξαίρεση στο άρθρο 7 του Ν. 2168/1993) αλλά και όσοι τα εισήγαγαν στην χώρα, τα κατασκεύασαν ή τα πούλησαν⁴⁰. Η μόνη λογική εξήγηση που μπορεί να δοθεί ως προς τις ανωτέρω αποφάσεις είναι ότι εκλαμβάνουν ως όλοιο οποιοδήποτε αντικείμενο είναι πρόσφορο προς επίθεση, εφόσον (και προφανώς για όσο διάστημα) αυτό χρησιμοποιήθηκε προς τον σκοπό αυτό⁴¹. Όμως, πέραν του ότι μια τέτοια ερμηνεία δεν βρίσκει κανένα έρεισμα στο Ν. 2168/1993, η δυνατότητα υπαγωγής οποιουδήποτε αντικειμένου στην έννοια του όπλου ανάλογα με την **χρήση** που έγινε σε ορισμένη περίπτωση καθιστά την ενδεικτική απαρίθμηση συγκεκριμένων αντικειμένων στο άρθρο 1 περιττή⁴². Άλλωστε, τόσο από το γράμμα του άρθρου 1 παρ. 1 περ. α' εδ. β' (όπως ορθά σημειώνεται, το κρίσιμο μέσον πρέπει «να είναι πρόσφορο για άμυνα ή επίθεση» και όχι να κατέστη τέτοιο σε μια μεμονωμένη περίπτωση⁴³) όσο και από το πνεύμα του νόμου, ο οποίος έχει ως σκοπό να περιορίσει τους κάθε είδους κινδύνους που πηγάζουν από τα όπλα, μπορεί να αντιληφθεί κανείς, ότι το αν ένα αντικείμενο αποτελεί όπλο ή όχι εξαρτάται από την εν γένει (επικίνδυνη) φύση αυτού και δεν μπορεί να αποκτά ή να χάνει την ιδιότητά του αυτή από την μια στιγμή στην άλλη.

- 6 Η ανωτέρω νομολογία επικρίνεται από την θεωρία. Σύμφωνα με την κρατούσα άποψη, για τον χαρακτηρισμό ενός αντικειμένου ως όπλου θα πρέπει να λαμβάνεται υπ' όψιν, πέρα από το αν αυτό είναι πρόσφορο για επίθεση ή άμυνα (και ήδη μετά τον νόμο 4678/2020 για ακινητοποίηση), ο **αντικειμενικός προορισμός** του κατά την κοινή αντίληψη των πραγμάτων. Μόνον δηλαδή αν ένα αντικείμενο είναι προορισμένο αντικειμενικά για επίθεση ή άμυνα μπορεί να υπαχθεί στην έννοια του όπλου⁴⁴. Βασικό επιχείρημα υπέρ της άποψης αυτής προσφέρουν τα ενδεικτικώς αναφερόμενα αντικείμενα του άρθρου 1 Ν. 2168/1993. Συγκεκριμένα, στην παρ. 1 περ. α' εδ. β' (υποπερ. αα-αζ) αναφέρονται κατά κύριο λόγο αντικείμενα που προορίζονται από την φύση τους για άμυνα ή επίθεση (μεταλλικές γροθιές⁴⁵, ξίφη, σιλιέτα, τόξα, βαλλίστρες, ψαροντούφεκα κλπ.), ενώ και η έννοια του κυνηγετικού όπλου (ήδη «όπλου για θήρα») ορίζεται με βάση τον αντικειμενικό του προορισμό (παρ. 1 περ. ι'). Ως προς τα αναφερόμενα μέσα δε που είναι δυνατόν να προορίζονται και για άλλες χρήσεις, όπως συμβαίνει με τα μαχαίρια (παρ. 1 περ. α' εδ. β' υποπερ. αβ) ή τα αντικείμενα που χρησιμοποιούνται για εκτόξευση ουσιών που αναφλέγονται αυτόματα ή περιέχουν αναισθησιογόνες ή ερεθιστικές χημικές ουσίες (παρ. 1 περ. α' εδ. β' υποπερ. αε), τίθενται ρητά ως κριτήριο για την υπαγωγή τους στην έννοια του όπλου ο προορισμός τους⁴⁶. Βάσει της άποψης

⁴⁰ Βλ. *Συμειωνίδου-Καστανίδου*, Παρατηρήσεις στην ΜΟΔΑΘ 40-47/1993 Υπερ. 1993, 934 επ., 935, *Μπιτζιλέκης*, Παρατηρήσεις στην ΑΠ 1092/1995 Υπερ. 1995, 1135.

⁴¹ Πρβλ. και ΜΟΕΑΘ 562/1998 ΠοινΧρ 2000, 941, καθώς επίσης ΑΠ 540/1994 ΠοινΧρ 1994, 640, όπου αναφέρεται ότι για την κρίση περί προσφορότητας του αντικειμένου προς επίθεση ή άμυνα λαμβάνονται ως βάση οι ειδικές συνθήκες και περιστάσεις της συγκεκριμένης περιπτώσεως.

⁴² Βλ. ΜΟΕΘεσ 42-45/1999 Υπερ. 1999, 1177, 1180.

⁴³ *Παύλου*, Παρατηρήσεις στην ΣυμβΠλημΘεσ 16/1998 Υπερ. 1998, 1269, με εισ. πρότ. *Αν. Καραμόσχουλου*.

⁴⁴ Έτσι *Κωνσταντινίδης*, Σύστασις και συμμορία, 1978, σ. 141, *Μπέκας*, ό.π., σ. 46, *Καϊάφα-Γκμπάντι*, Παρατηρήσεις στην ΣυμβΠλημΘεσ 37/1998 (εισ. πρότ. *Θ. Λιούτα*) Υπερ. 1998, 360, *Συμειωνίδου-Καστανίδου*, Παρατηρήσεις στην ΑΠ 1092/1995 Υπερ. 1996, 268, *η ίδια*, Παρατηρήσεις στην ΜΟΕΘεσ 42-45/1999 Υπερ. 1999, 1181, *η ίδια*, Παρατηρήσεις στην ΜΟΔΑΘ 40-47/1993 Υπερ. 1993, 934, *Μητρόπουλος*, Παρατηρήσεις στην ΑΠ 1092/1995 ΝοΒ 1996, 509, *Μπιτζιλέκης*, Παρατηρήσεις στην ΑΠ 1092/1995 Υπερ. 1995, 1135, *Σάμιος*, σε: Κουράκη, Αντεγκληματική πολιτική, τόμ. δ', 2003, 297, 299 επ., *Βαθιώτης*, ΠοινΔικ 2006, 987 επ., *ο ίδιος*, Παρατηρήσεις στην ΣυμβΑΠ 861/2004 ΠοινΧρ 2005, 409, *Μανωλεδάκης*, Επιβουλή της δημόσιας τάξης², 1994, σ. 154, *Βασιλειάδης*, σε: Μαργαρίτης/Σατάνης, Ειδικοί Ποινικοί Νόμοι, Όπλα, σ. 335 επ. (337).

⁴⁵ Βλ. σχετικές και ΣυμβΕφΔυτΣτερΕλλ 91/2015 (εισ. πρότ. *Γ. Τσιρώνη*) ΠοινΧρ 2016, 293.

⁴⁶ *Μπιτζιλέκης*, Παρατηρήσεις στην ΑΠ 1092/1995 Υπερ. 1995, 1135, *Συμειωνίδου-Καστανίδου*, Παρατηρήσεις στην ΑΠ 1092/1995 Υπερ. 1996, 268, *Παύλου*, Παρατηρήσεις στην ΣυμβΠλημΘεσ 16/1998 Υπερ. 1998, 1269 (με εισ. πρότ. *Αν. Καραμόσχουλου*), *Βαθιώτης*, Παρατηρήσεις στο ΣυμβΑΠ 861/2004 ΠοινΧρ 2005, 409. Πρβλ. και *Μιχαηλίδη*, ΠοινΧρ 1985, 188 επ., ο οποίος υπό το καθεστώς του προϊσχύσαντος

αυτής, αποφεύγεται το άτοπο να χαρακτηριστεί ως όπλο οποιοδήποτε υλικό αντικείμενο μπορεί τυχόν να χρησιμεύσει ως μέσο θανάτωσης ή τραυματισμού, μόνο και μόνο εκ του επελθόντος αποτελέσματος, δηλαδή από την θανάτωση ή τον τραυματισμό προσώπου μέσω αυτού⁴⁷. Η στενή αυτή ερμηνευτική εκδοχή ανταποκρίνεται πληρέστερα και στην συνταγματικά επιβεβλημένη αρχή nullum crimen nulla poena sine lege certa (άρθρο 7 παρ. 1 Συντ.)⁴⁸.

Το αν ένα αντικείμενο προορίζεται για επίθεση ή άμυνα πρέπει να κρίνεται **αντικειμενικά και in abstracto**, χωρίς να ενδιαφέρει ο υποκειμενικός σκοπός του κατασκευαστή του. Κρίσιμα είναι εδώ τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά του αλλά και οι κανόνες των συναλλαγών⁴⁹.

Την στενή αυτή ερμηνευτική προσέγγιση του όρου “όπλο”, με βάση τον αντικειμενικό προορισμό του, ακολουθεί πλέον και ένα μεγάλο μέρος της **νομολογίας**. Σε αντίθεση, έτσι, με τις ανωτέρω (υπό 5) αναφερόμενες αποφάσεις, έχει κριθεί ότι δεν αποτελούν όπλα το τσεκούρι κουζίνας⁵⁰, τα κοπίδια⁵¹, η σιδηροδοκός⁵², η θήκη της ξιφολόγχης⁵³, το ψαλίδι ραπτικής⁵⁴, η σιδηρόβεργα⁵⁵ καθώς και το μαχαίρι κουζίνας⁵⁶.

Ιδιαίτερα, όμως, για τα **μαχαίρια** που προορίζονται για οικιακή, επαγγελματική κ.λπ. χρήση εκφράστηκε η άποψη, από υποστηρικτές μάλιστα της ανωτέρω στενής ερμηνείας ως προς την έννοια του όπλου, ότι η εξαίρεση του άρθρου 1 παρ. 1 περ. α' εδ. β' υποπερ. αβ αναφέρεται μόνο στο έγκλημα της κατοχής⁵⁷. Τα εν λόγω αντικείμενα αποτελούν, σύμφωνα με την άποψη αυτή, σε κάθε περίπτωση όπλα, ενώ, εφόσον χρησιμοποιούνται για επαγγελματικούς κ.λπ. σκοπούς, μόνον η κατοχή τους είναι δικαιολογημένη, με αποτέλεσμα να μην στοιχειοθετείται το έγκλημα της οπλοκατοχής (άρθρο 7 Ν. 2168/1993). Αντίθετα, σε περίπτωση που τα συγκεκριμένα αντικείμενα φέρονται εκτός του τόπου στον οποίο προορίζεται να χρησιμοποιηθούν και χρησιμοποιούνται για εγκληματικές ενέργειες, στοιχειοθετείται οπλοφορία και οπλοχρησία. Ως επιχείρημα υπέρ της άποψης αυτής προβάλλεται η διατύπωση του άρθρου 1 παρ. 1 περ. α' εδ. β' υποπερ. αβ, στην οποία γίνεται λόγος μόνο για κατοχή, αλλά και η ρητή εξαίρεση των αντικειμένων αυτών από την απαγόρευση οπλοκατοχής στο άρθρο 7 παρ. 5 Ν. 2168/1993. Από την τελευταία αυτή διάταξη συνάγεται αφενός το συμπέρασμα ότι ο νομοθέτης εκλαμβάνει τα μαχαίρια γενικώς ως όπλα, ειδικά δεν θα υπήρχε λόγος ρητής εξαίρεσης στο άρθρο 7, ενώ παράλληλα παρέχεται επιχείρημα εξ αντιδιαστολής προς τα άρθρα 10 (οπλοφορία) και 14 (οπλοχρησία), στα οποία δεν προβλέπεται αντίστοιχη εξαίρεση. Ωστόσο, η άποψη αυτή επεκτείνει κατ' ουσίαν το αξιόποιο πέρα από το γράμμα του νόμου. Η διατύπωση του άρθρου 1 παρ. 1 περ. α' εδ. β' υποπερ. αβ δεν επιτρέπει μια τέτοια ερμη-

N. 495/1976 αντλεί επιχείρημα και από την –αφαιρεθείσα πλέον– φράση της παρ. 2, “εξ επαφής ή εξ αποστάσεως”, η οποία παρέπεμπε στην ιδιαιτερότητα της κατασκευής και άρα στον ειδικό προορισμό του όπλου.

⁴⁷ ΣυμβΠλημλμ 66/2002 (εισ. πρότ. Θ. Λιούτα) ΠοινΧρ 2002, 452.

⁴⁸ Βλ. ΜΟΕΘεσ 42-45/1999 Υπερ. 1999, 1177.

⁴⁹ Σάμιος, σε: Κουράκη, Αντεγκληματική πολιτική, τόμ. δ', 2003, 297, 302 επ.

⁵⁰ ΜΟΕΘεσ 42-45/1999 ΠοινΧρ 1998, 1004 (με παρατηρήσεις Θ. Σάμιου) = Υπερ. 2000, 1177 (με παρατηρήσεις Συμεωνίδου-Καστανίδου).

⁵¹ ΤρΕφΘεσ 1163/1996 ΠοινΧρ 1996, 1710.

⁵² ΤρΕφΠειρ 858/1997 Υπερ. 1997, 1269.

⁵³ ΣυμβΠλημΘεσ 16/1998 Υπερ. 1998, 1263 (με εισ. πρότ. Αν. Καραμόσχογλου και παρατηρήσεις Στ. Παύλου).

⁵⁴ ΣυμβΠλημΘεσ 37/1998 (εισ. πρότ. Θ. Λιούτα) ΠοινΧρ 1998, 527.

⁵⁵ ΑΠ 772/2018 Νομος. Βλ. επίσης εισ. πρότ. Χρ. Λαθήρα στην ΣυμβΠλημΚατερ 31/2008 ΠοινΧρ 2009, 173 επ. (με παρατηρήσεις Βαθιώτη).

⁵⁶ ΜΟΕΘεσ 128-132/1999 ΠοινΔικ 2000, 815, ΣυμβΠλημΔραμ 44/1998 (εισ. πρότ. Γ. Σιώπη) ΠοινΧρ 1999, 165, εισ. πρότ. Ν. Νικολάου στην ΣυμβΠλημΠατρ 163/2007 ΠοινΔικ 2008, 301 (με παρατηρήσεις Κ. Βαθιώτη).

⁵⁷ Καϊάφα-Γκμπάντι, Παρατηρήσεις στην ΣυμβΠλημΘεσ 37/1998 Υπερ. 1998, 360, Παπαδαμάκης, Παρατηρήσεις στην ΣυμβΠλημλμ 66/2002 (εισ. πρότ. Θ. Λιούτα) ΠοινΔικ 2002, 491. Έτσι και ΣυμβΠλημΘεσ 852/2011 (εισ. πρότ. Χ. Νάνιου) ΠοινΔικ 2012, 384.

νεία. Η λέξη “εκτός”, η οποία εισάγει και την εξαίρεση, αναφέρεται σαφώς στην κύρια πρόταση, δηλαδή στο ζήτημα αν τα εν λόγω αντικείμενα θεωρούνται όπλα. Εφόσον η κατοχή τους δικαιολογείται για οικιακή κ.λπ. χρήση, τα μαχαίρια αυτά δεν αποτελούν όπλα με αποτέλεσμα ούτε οπλοφορία, ούτε οπλοχρησία να είναι δυνατή. Με άλλα λόγια το εάν η κατοχή των αντικειμένων αυτών δικαιολογείται για τις αναφερόμενες χρήσεις, ήτοι το εάν προορίζονται αντικειμενικά για την χρήση αυτή ή όχι, συνιστά το κριτήριο για τον χαρακτηρισμό τους ως όπλα. Και υποστηρικτικά, άλλωστε, ερμηνεύοντας κανείς την εν λόγω διάταξη, οδηγείται στο ίδιο συμπέρασμα, καθώς στο άρθρο 1 προσδιορίζονται τα αντικείμενα που υπάγονται στην έννοια του όπλου. Αν η εξαίρεση αναφερόταν μόνο στην οπλοκατοχή δεν θα είχε θέση η συγκεκριμένη εξαίρεση στο άρθρο αυτό. Κατά συνέπεια, ανάλογα με τα χαρακτηριστικά του εκάστοτε μαχαιριού και με βάση την κοινή αντίληψη θα κριθεί αν ένα μαχαίρι προορίζεται για οικιακή κ.λπ. χρήση ή όχι και αντίστοιχα θα απορριφθεί ή θα αναγνωριστεί η ιδιότητά του ως όπλου⁵⁸.

- 10** Ζήτημα γεννάται ως προς το εάν για την κατάφαση της ιδιότητας του όπλου απαραίτητο στοιχείο είναι επιπρόσθετα και η **προσφορότητα** του μέσου να προκαλέσει κάκωση ή βλάβη της υγείας⁵⁹. Υπέρ της εκδοχής αυτής συνηγορεί η διατύπωση του άρθρου 1 παρ. 1 περ. α' εδ. α', όπου γίνεται ρητή αναφορά στο συγκεκριμένο κριτήριο, ενώ επίσης θα μπορούσε να υποστηριχθεί ότι η προϋπόθεση αυτή εμπεριέχεται και λογικά στην έννοια της προσφορότητας του όπλου για άμυνα ή επίθεση. Προκειμένου, δηλαδή, να είναι ένα αντικείμενο πρόσφορο για άμυνα ή επίθεση, θα πρέπει να είναι ικανό να επιφέρει σοβαρή κάκωση ή βλάβη της υγείας. Αλλά και κατά το κοινό γλωσσικό αισθητήριο, η λέξη όπλο χρησιμοποιείται συνήθως για αντικείμενα, τα οποία μπορούν να επιφέρουν βλάβη, και μάλιστα σοβαρή, στην υγεία προσώπου⁶⁰. Υπό την εκδοχή αυτή, αποκλείεται η υπαγωγή στην έννοια του όπλου αντικειμένων παθητικής μόνον άμυνας, όπως π.χ. κράνη, ασπίδες κ.τ.λ.⁶¹, καθώς επίσης και απολύτως ακίνδυνων παιχνιδιών που έχουν την μορφή όπλου (ειδάλλως θα έπρεπε να θεωρηθούν όπλα για παράδειγμα τα τόξα ή οι βαλλίστρες που πετούν πλαστικά βέλη με πολύ μικρή δύναμη και είναι συνεπώς απολύτως ακίνδυνα). Ωστόσο, το κριτήριο αυτό, ήτης υπό την ανωτέρω έννοια προσφορότητας για πρόκληση σοβαρής βλάβης της υγείας, δεν φαίνεται να είναι συμβατό με το προστεθέν στην παρ. 1 περ. α' εδ. β' κριτήριο της “προσφορότητας προς ακινητοποίηση”. Συγκεκριμένα, έπειτα από την τροποποίηση που επήλθε στην διάταξη αυτή με τον Ν. 4678/2020, στην έννοια του «όπλου» υπάγονται όχι μόνον αντικείμενα που είναι πρόσφορα για επίθεση ή άμυνα αλλά και για ακινητοποίηση. Μάλιστα, στην Αιτιολογική Έκθεση του Ν. 4678/2020 αναφέρεται σχετικά ως παράδειγμα το “όπλο ακινητοποίησης ζώων που εκτοξεύει δίχτυ”⁶². Είναι σαφές ότι όπλα αυτού του είδους δεν είναι απαραίτητα πρόσφορα να προκαλέσουν βλάβη της υγείας και δη σοβαρή. Η υπαγωγή τους στον Ν. 2168/1993 μπορεί να δικαιολογηθεί μόνον στο πλαίσιο του έτερου στόχου που αναλύθηκε ανωτέρω⁶³, ήτοι την πρόληψη τέλεσης άλλων αδικημάτων, και συγκεκριμένα αδικημάτων που τελούνται με την χρήση βίας ή απειλή βίας. Για τον λόγο αυτόν, ορθότερο είναι να γίνει δεκτό ότι για τον χαρακτηρισμό ενός αντικειμένου ως όπλου θα πρέπει πέραν της προσφορότητας για πρόκληση βλάβης της υγείας να συντρέχει διαζευκτικά ως κριτήριο

⁵⁸ Έτσι και Ιακ. Φαρσεδάκης / Χ. Σατλάνης, ΠοινΔικ 2012, 1118 επ. (1124). Βλ. και ΣυμβΠλημΣαμ 16/2001 ΠοινΔικ 2001, 819 (με εισ. πρότ. Χ. Σατλάνη). Επ' αυτού, δηλαδή ως προς την αντιμετώπιση των μαχαιριών ως όπλων, βλ. και το παράρτημα 1, κεφάλαιο 1, υποκεφ. 2 αριθμ. 2.1 του γερμανικού νόμου περί όπλων (Anlage 1, Abschnitt 1, Unterabschnitt 2, Nr. 2.1 WaffG), καθώς επίσης Heinrich, σε: MK-StGB³, WaffG § 1 αριθμ. 112, Heller/Soschinka, Waffenrecht², 2008, πλαγιάρ. 320, König/Papsthart, Das neue Waffenrecht, 2004, πλαγιάρ. 814.

⁵⁹ Βλ. ΣυμβΣτρΑθ 845/1996 ΠοινΧρ 1997, 1086 (με εισ. πρότ. Γ. Σπυρόπουλου).

⁶⁰ Πρβλ. και άρθρο 126 του προϊσχύσαντος Ποινικού Νόμου, κατά το οποίο για τον χαρακτηρισμό αντικειμένου ως όπλο ήταν αναγκαία η δυνατότητα πρόκλησης θανατηφόρας βλάβης. Βλ. Μιχαηλίδη, ΠοινΧρ 1985, 188.

⁶¹ Σάμιος, σε: Κουράκη, Αντεγκληματική πολιτική, τόμ. δ', 2003, 297, 302 επ.

⁶² Στην κατηγορία αυτή θα μπορούσαν να υπαχθούν και τα λεγόμενα «bola» («bolawrap»), ήτοι αντικείμενα που εκτοξεύουν σχοινί, το οποίο φέρει στην άκρη σφαιρίδια και τυλίγεται γύρω από το θύμα.

⁶³ Βλ. ανωτέρω, ΕισΠαρ πλαγιάρ. 1.

Στέφανος Παύλου / Θωμάς Σάμιος
[επιμέλεια]

ΕΙΔΙΚΟΙ ΠΟΙΝΙΚΟΙ ΝΟΜΟΙ

Όπλα – Πυρομαχικά – Εκρηκτικά (II)

Άρθρα 5-29 Ν. 2168/1993

Άρθρα 15-21, 23 Ν. 4678/2020

ΣΧΟΛΙΑΣΤΗΣ

Δημήτριος Βούλγαρης
Δικηγόρος – Δ.Ν.

Π.Ν.
ΣΑΚ
ΚΟΥ
ΛΑΣ

7η ΕΝΗΜΕΡΩΣΗ
ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΣ 2021

2. Αντικειμενική υπόσταση – Έννοια της κατοχής

Το έγκλημα της οπλοκατοχής είναι **διарκές**. Θεωρείται τετελεσμένο με την θεμελίωση της κατοχής του δράστη και διαρκεί μέχρι την απώλειά της¹⁸.

Η κατοχή νοείται εδώ όπως και στο Ειδικό Μέρος του ΠΚ (π.χ. στα εγκλήματα κατά της ιδιοκτησίας ή στο άρθρο 272 ΠΚ)¹⁹ και δεν σχετίζεται με τον αντίστοιχο όρο του αστικού δικαίου ούτε με την έννοια της ιδιοκτησίας. Σύμφωνα με τον **ορισμό** που δίνεται στην θεωρία, κατοχή είναι η «πραγματική (φυσική) εξουσία επί του πράγματος που ασκείται με φυσική θέληση εξουσίασης αυτού»²⁰. Κατά τον ΑΠ, κατοχή κατά το Ν. 2168/1993 είναι «η σχέση μεταξύ του κατόχου και των κατεχομένων όπλων και πυρομαχικών, με βάση την οποία ο κάτοχος έχει την δυνατότητα άσκησης φυσικής εξουσίας επ' αυτών και διαθέσεώς τους κατά την βούλησή του»²¹. Η δυνατότητα, μάλιστα, αυτή πρέπει να υφίσταται σε οποιαδήποτε στιγμή²² και να παρουσιάζει κάποια σχετική **διάρκεια**²³. Βασικό κριτήριο για την κατάφαση της φυσικής εξουσίας επί πράγματος είναι η ακώλυτη άσκηση της, η άσκηση της δηλαδή χωρίς να είναι αναγκαία η υπερνίκηση εμπόδίων²⁴. Με κριτήριο την ένταση, με την οποία εμφανίζεται η δυνατότητα φυσικής εξουσίασης ενός πράγματος γίνεται συχνά διάκριση ανάμεσα σε τρεις **σφαίρες κατοχής**: η πρώτη σφαίρα αφορά στα πράγματα με τα οποία ο κάτοχος βρίσκεται σε άμεση επαφή, π.χ. τα φέρει επάνω του. Αντίθετα, στην δεύτερη σφαίρα εξουσίασης του αντικείμενο βρίσκεται εντός περιόριστου χώρου, ο οποίος με την σειρά του βρίσκεται υπό την κατοχή του προσώπου. Τέλος, στην τρίτη, πιο εξασθενημένη και αμφιλεγόμενη μορφή εξουσίασης, σε άμεση επαφή με το πράγμα βρίσκεται τρίτος, ο οποίος όμως ασκεί την φυσική εξουσία για λογαριασμό του πρώτου κατόχου (π.χ. παράδοση αντικειμένου προς επισκευή, φύλαξη κ.λπ.)²⁵.

Με βάση των ανωτέρω ορισμό, η κατοχή εμπεριέχει –ήδη ως έννοια– ένα **γνωστικό-βουλητικό στοιχείο**. Δεν είναι δυνατόν να γίνει λόγος για φυσική εξουσίαση επί πράγματος, όταν η ύπαρξη αυτού είναι άγνωστη στον “κάτοχο” του ή όταν αυτός δεν επιθυμεί να το εξουσιάζει, καθώς σε μια τέτοια περίπτωση δεν θα υφίστατο δυνατότητα φυσικής εξουσίασεως επί του αντικειμένου²⁶. Γίνεται πάντως δεκτό, ότι η βούληση προς εξουσίαση αρκεί να υφίσταται in abstracto, χωρίς να είναι ανάγκη να είναι ενεργής συνεχώς και αδιαλείπτως²⁷.

¹⁸ Μπέκας, Όπλα – Πυρομαχικά – Εκρηκτικά, 1995, σ. 135, ΣυμβΑΠ 403/1996 ΠοινΧρ 1997, 42, ΣυμβΠλημΘεσ 582/2011 (εισ. πρότ. Χρ. Νάνιτου) ΠοινΔικ 2012, 698.

¹⁹ Όπως αναλύεται αμέσως κατωτέρω (αριθμ. 4), αυτό δεν είναι απολύτως ορθό.

²⁰ Μυλωνόπουλος, Ποινικό Δίκαιο – ΕιδΜ, τα εγκλήματα κατά της ιδιοκτησίας και της περιουσίας, έκδ. β', 2006, σ. 24 επ., με αρκετές περαιτέρω παραπομπές, Μπιτζιλέκης, Εγκλήματα κατά της ιδιοκτησίας κατά τον νέο Ποινικό Κώδικα, 2020, σελ. 31 επ., Μπέκας, Όπλα – Πυρομαχικά – Εκρηκτικά, 1995, σ. 134.

²¹ ΑΠ 857/2009 ΠοινΧρ 2010, 210, ΑΠ 808/2008 ΤΝΠ Νομος.

²² Βλ. προκειμένου περί ναρκωτικών ΑΠ 547/2009 ΤΝΠ Νομος, ΑΠ 190/2007 ΠοινΧρ 2007, 1005.

²³ Παύλου, Ναρκωτικά³, 2008, σ. 114 επ., ο ίδιος, σε: Παύλου/Σάμιος, Ειδικοί Ποινικοί Νόμοι, Ναρκωτικά, άρθρο 20 πλαγιάρ. 33, Steindorf, Waffenrecht¹⁰, 2015, § 1 πλαγιάρ. 42.

²⁴ Μυλωνόπουλος, ό.π., σ. 24 επ.

²⁵ Μπιτζιλέκης, ό.π., σ. 37 επ., Παύλου, Ναρκωτικά³, 2008, σ. 115 επ., Βλ. όμως τις ΑΠ 9/2003 ΠΛογ 2003, 55 και ΑΠ 210/1984 ΠοινΧρ 1984, 784, σύμφωνα με τις οποίες η κατοχή σταματάει να υφίσταται σε περίπτωση παράδοσης του πράγματος προς επισκευή ή επιδιόρθωση. Ότι σε περίπτωση παράδοσης του πράγματος σε τρίτον προς φύλαξη η κατοχή περιέρχεται στον φυλάττοντα γίνεται δεκτό και από την Καϊάφα-Γκμπάντι, Κοινώς επικίνδυνα εγκλήματα³, 2005, σ. 301.

²⁶ Βλ. σχετικώς και ΤρΕφΠατρ 455/1998 ΠοινΔικ 1999, 122, με την οποία έγινε δεκτό ότι δεν υφίσταται κατοχή σε περίπτωση που ο δράστης έκρυψε τα όπλα σε ερημική τοποθεσία και έκτοτε «δεν ενδιαφέρθηκε για την τύχη τους, εκφράζοντας με τον τρόπο αυτόν την παύση της κατοχής τους».

²⁷ Μυλωνόπουλος, ό.π., σ. 33 επ., Μπιτζιλέκης, ό.π., σ. 33 επ., Παύλου, Ναρκωτικά³, 2008, σ. 115 επ. αντίθετα, ύπαρξη κατοχής και χωρίς γνώση από τον κάτοχο, ότι τα πράγματα βρίσκονται στη σφαίρα εξουσίασης του, δέχεται η Καϊάφα-Γκμπάντι, Κοινώς επικίνδυνα εγκλήματα³, 2005, σ. 302. Ότι η έννοια της κατοχής περιέχει και ένα υποκειμενικό στοιχείο γίνεται δεκτό και στην γερμανική επιστήμη· βλ. συγκακριμένα για την οπλοκατοχή μ.ά. Heinrich, σε: MK-StGB³, WaffG § 1 πλαγιάριθμ. 152 επ.

- 5 Δεν αποκλείεται η **συγκατοχή** όπλου όταν περισσότεροι έχουν, καθένας χωριστά, δυνατότητα φυσικής εξουσίασης στα ευρισκόμενα σε ορισμένο τόπο όπλα²⁸.
- 6 Πάντως, τα εγκλήματα κατοχής υφίστανται από ένα μέρος της –αλλοδαπής κυρίως– θεωρίας ιδιαίτερη **κριτική**. Πέραν των αμφιβολιών που εκφράζονται σχετικά με την καταλληλότητα της ποινής ως μέσο προληπτικής προστασίας ενόμων αγαθών σε περίπτωση αφηρημένης διακινδύνευσης αυτών από την κατοχή και μόνον συγκεκριμένων αντικειμένων²⁹, το ισχυρότερο επιχείρημα που προβάλλεται αφορά στον χαρακτήρα της κατοχής ως πράξης. Υποστηρίζεται, δηλαδή, ότι η κατοχή **δεν συνιστά ανθρώπινη συμπεριφορά**, ούτε υπό την μορφή ενέργειας αλλά ούτε και παράλειψης. Είναι δε εσφαλμένο, κατά την άποψη αυτή, να ταυτίζει κανείς την κατοχή με την προμήθεια (ή την απόκτηση) ενός αντικειμένου, η οποία αναμφισβήτητα συνιστά πράξη, όχι μόνο διότι το νόημα των δύο εννοιών δεν ταυτίζεται, αλλά και επειδή ο ίδιος ο νομοθέτης σε επίπεδο τεθειμένου δικαίου διαχωρίζει τις έννοιες αυτές μεταξύ τους³⁰. Άλλωστε, ακριβώς εκεί έγκειται η ιδιαιτερότητα των εγκλημάτων κατοχής, στην τιμώρηση δηλαδή του δράστη ανεξάρτητα από τον τρόπο ή το χρόνο απόκτησης του συγκεκριμένου αντικειμένου. Εξίσου εσφαλμένη είναι η θεώρηση της κατοχής ως εγκλήματος παραλείψεως, το οποίο δήθεν συνίσταται στην παράλειψη άρσης της κατάστασης της κατοχής³¹. Ότι και στον παρόντα νόμο ο νομοθέτης αντιλαμβάνεται τις δύο περιπτώσεις (κατοχή και παράλειψη άρσης της κατοχής) ως δύο διαφορετικά μεγέθη προκύπτει σαφώς εκ του άρθρου 7 παρ. 1, σε συνδυασμό με τις παρ. 7 και 8, όπου η παράλειψη παράδοσης στις αστυνομικές αρχές όπλου που έχει βρεθεί με οποιονδήποτε τρόπο τιμωρείται διαφορετικά από την ίδια την κατοχή. Η κατοχή συνιστά, επομένως, κατά την άποψη αυτή, απλώς μια κατάσταση. Η πράξη ως “πυρήνας”³², ως ελάχιστη προϋπόθεση του εγκλήματος³³ απουσιάζει στα εγκλήματα κατοχής³⁴. Η αμφισβήτηση, ωστόσο, αυτή περιορίζεται μόνο σε θεωρητικό επίπεδο και δεν έχει βρει καμία απήχηση στην νομολογία³⁵.

3. Υποκειμενική υπόσταση

- 7 Ελλείψει ειδικότερης αναφοράς αρκεί για την πλήρωση της ειδικής υπόστασης του άρθρου 7 **δόλος** οποιουδήποτε βαθμού. Ωστόσο, από την στιγμή που στην ίδια την έννοια της κατοχής εμπεριέχεται ένα βουλητικό στοιχείο, η έλλειψη αυτού έχει ως συνέπεια να μην πληρούται ήδη η **αντικειμενική υπόσταση** του εγκλήματος της κατοχής³⁶.

4. Απόπειρα κατοχής

- 8 Απόπειρα γίνεται δεκτή από την νομολογία όταν ο δράστης, σκοπώντας στην απόκτηση της φυσικής εξουσίασης του αντικειμένου, ενεργεί σπιδήποτε για να το φέρει στην σφαίρα εξουσίας του, όπως π.χ. το αγγίζει και το απομακρύνει από την ξένη κατοχή, ευρισκόμενος όμως πάντα σε στενή τοπική σχέση με τούτο, η οποία θα του επιτρέψει να ασκεί οποτεδήποτε την θέλησή του πάνω ‘

²⁸ ΑΠ 705/1984 ΠοινΧρ 1984, 1023.

²⁹ Βλ. Nestler, σε: Institut für Kriminalwissenschaften Frankfurt a.M., Vom unmöglichen Zustand des Strafrechts, 1995, σ. 65 επ., 71 επ.

³⁰ Βλ. π.χ. άρθρο 15 Ν. 2168/1993 και άρθρο 29 παρ. 1 Ν. 3459/2006, όπου γίνεται λόγος για προμήθεια. Για την διάκριση μεταξύ προμήθειας και κατοχής βλ. Παύλου, Ναρκωτικά³, 2008, σ. 183 επ., Φαρσεδάκη / Σουλίο, Ναρκωτικά, 1996, σ. 218 επ.

³¹ Βλ. π.χ. τη γερμανική απόφαση του OLG-Zweibrücken NJW 1986, 2841 επ.

³² Μυλωνόπουλος, Ποινικό Δίκαιο – ΓενΜ², 2020, σ. 128.

³³ Ανδρούλακης, Ποινικό Δίκαιο – ΓενΜ, τόμ. α’, 2006, σ. 154.

³⁴ Struensee, σε: FS-Grünwald, 1999, σ. 713 επ. Επικριτικοί απέναντι στα εγκλήματα κατοχής (Besitzdelikte) επίσης Grünwald, Anmerkungen zum OLG-Hamm StV 1986, 243 επ., 245, Lagodny, Strafrecht vor den Schranken der Grundrechte, 1996, σ. 318 επ. Για το ζήτημα αυτό βλ. επίσης Eckstein, Besitz als Straftat, 2001, Gropp, σε: FS-Otto, 2007, σ. 249 επ.

³⁵ Βλ. και την BVerfG 90, 145 = NJW 1994, 1577, σύμφωνα με την οποία ο ποινικός κολασμός της κατοχής κάνναβης δεν έρχεται σε αντίθεση με το γερμανικό Σύνταγμα.

³⁶ Βλ. σχετικώς και την ήδη αναφερθείσα ΤρΕφΠατρ 455/1998 ΠοινΔικ 1999, 122.

αυτό, πλην όμως ο σκοπός του δεν επιτυγχάνεται εκ λόγων εξωτερικών και ανεξαρτήτων της βουλήσεώς του³⁷. Από την στιγμή, πάντως, που γίνεται δεκτό ότι απαιτείται κάποια διάρκεια για την θεμελίωση κατοχής, είναι νοητή απόπειρα κατοχής και όταν ο δράστης καταλαμβάνεται ή η κατοχή καταλύεται ήδη σε χρονικό διάστημα μικρότερο από εκείνο που απαιτείται για την θεμελίωσή της³⁸.

5. Επιμέρους προβλεπόμενα εγκλήματα και ποινές του άρθρου 7

Από την γενική απαγόρευση της παρ. 1 του άρθρου 7 Ν. 2168/1993, εισάγονται **εξαιρέσεις** που οφείλονται κατά κύριο λόγο στην ελαττωμένη επικινδυνότητα του εκάστοτε αντικειμένου. Πρόκειται και εν προκειμένω για περιπτώσεις, όπου η κατοχή είναι κατ' εξαίρεση νόμιμη είτε κατόπιν άδειας της αστυνομικής αρχής (παρ. 2 άρθρου 7) ή ακόμα και άνευ αυτής (παρ. 3 άρθρου 7). Στο άρθρο 7 προβλέπονται, συνεπώς, ποινές³⁹ για τα εξής εγκλήματα: **Κατοχή** αντικειμένου του άρθρου 1, για το οποίο δεν ισχύει κάποια ειδικότερη εξαίρεση ή άνευ αδείας κατοχή αντικειμένου του άρθρου 7 παρ. 2 εκτός της περ. η', δηλαδή εκτός της κατοχής βαλλιστρίδων και βελών προοριζόμενων για τοξοβολία. Η ποινή που προβλέπεται είναι φυλάκιση τουλάχιστον έξι μηνών και χρηματική ποινή τουλάχιστον 600 ευρώ (παρ. 8 περ. α'). Για την κατοχή βαλλιστρίδων και βελών που προορίζονται αποκλειστικά και για τοξοβολία, την κατοχή αεροβόλων όπλων και τυφεκίων αλιείας από άτομα που δεν έχουν συμπληρώσει το 18^ο έτος της ηλικίας τους, την κατοχή λόγγων, ξιφών, ξιφιδίων και ξιφολογίων και απομιμήσεων πυροβόλων όπλων από πρόσωπα που δεν έχουν άδεια συλλογής όπλων ή για σκοπούς άλλους από τους αναφερόμενους στην παρ. 4 περ. β' (κινηματογραφικά έργα, θεατρικές παραστάσεις κ.τ.λ.), καθώς και για το ιδιαίτερο έγκλημα της **μη τήρησης των κανόνων ασφαλείας** κατά το άρθρο 7 παρ. 6 Ν. 2168/1993⁴⁰, προβλέπεται φυλάκιση μέχρι ενός έτους (παρ. 8 περ. β'). Με ποινή φυλάκισης μέχρι έξι μήνες τιμωρείται, περαιτέρω, το διά παραλείψεως τελούμενο έγκλημα της **μη παράδοσης ανευρεθέντος αντικειμένου** στις αστυνομικές αρχές, εκτός αν ο ευρέτης αποσκοπούσε στην κατακράτηση του αντικειμένου, οπότε θα τιμωρηθεί σαν να ήταν κάτοχος αυτού (παρ. 8 περ. γ'). Επίσης, στο άρθρο 7 παρ. 8 περ. α' εδ. β' προβλέπεται τιμώρηση όποιου **μετατρέπει ή παραλλάσσει** όπλο του άρθρου 1 παρ. 1 περ. β' (πυροβόλα όπλα)⁴¹, θ' (όπλα χαιρετισμού και κρότου), ι' (όπλα για θήρα), ιβ' (όπλα σκοποβολής), ιδ' (όπλα για σηματοδοσία), ιε' (αεροβόλα) και παρ. 2 περ. δ' (όπλα εκτόξευσης κροτίδων, βολίδων κρότου-λάμψης κ.λπ.) ή **απαλείφει ή παραποιεί τον αριθμό** του. Τελολογικά συνάγεται ότι θα πρέπει από την μετατροπή, παραλλαγή κ.λπ. το όπλο να καθίσταται άγνωστο και συνεπώς μη ελέγξιμο⁴². Τέλος, διακεκριμένη περίπτωση περιπτώσεων αλλοκατοχής προβλέπεται στο άρθρο 15 παρ. 1 εδ. δ' Ν. 2168/1993, έπειτα από την τροποποίησή του με το άρθρο 73 Ν. 4139/2013, ως προς την κατοχή πολεμικών τυφεκίων, πολυβόλων, υποπολυβόλων, χειροβομβίδων, βαρέων όπλων και όπλων πυροβολικού.

6. Έμπρακτη μετάνοια

Με το άρθρο 5 παρ. 5 του Ν. 4678/2020 προστέθηκε η περίπτωση δ' της παρ. 8 του άρθρου 7, κατά την οποία οι κάτοχοι συγκεκριμένων συλλεκτικών όπλων, οι οποίοι δεν έχουν εφοδιαστεί με την προβλεπόμενη άδεια κατοχής (άρθρο 7 παρ. 2 περ. ιβ'), δεν υπέχουν ποινική ευθύνη αν με δική τους θέληση και πριν εξετασθούν με οποιονδήποτε τρόπο για παράνομη κατοχή των όπλων αυτών από την αρχή, υποβάλουν στις αρμόδιες αστυνομικές αρχές τα απαιτούμενα δικαιολογητικά για την χορήγηση άδειας κατοχής⁴³. Στην περίπτωση αυτή, οφείλουν να καταβάλουν το δεκαπλάσιο

³⁷ ΣυμβΕφΚερκ 86/2005 ΝοΒ 2006, 1142 επ. επί κατοχής ναρκωτικών.

³⁸ Αυτό προκύπτει και από το αναφερόμενο στην προηγούμενη υποσημείωση βούλευμα ΣυμβΕφΚερκ 86/2005 ΝοΒ 2006, 1142 επ., όπου γίνεται δεκτό ότι η άμεση επαφή και παραλαβή των ναρκωτικών από το δράστη συνιστά απόπειρα κατοχής.

³⁹ Ως προς το ζήτημα των χρηματικών ποινών, βλ. ανωτέρω, ΕισΠαρ στα άρθρα 2 επ., πλαγιάρ. 16.

⁴⁰ Βλ. σχετικώς ΤρΠλημΚαβ 63/2000 Υπερ. 2000, 1053, με παρατ. Μ. Καϊάφα-Γκμπάντι.

⁴¹ Βλ. σχετικώς ΣυμβΠλημΑρτ 187/2002 (εισ. πρότ. Α. Σοφουλάκη) ΠοινΧρ 2003, 72.

⁴² Μπέκας, ό.π., σ. 139.

⁴³ Βλ. σχετικώς και κατωτέρω, άρθρο 8 πλαγιάρ. 3.

Στέφανος Παύλου / Θωμάς Σάμιος
[επιμέλεια]

ΕΙΔΙΚΟΙ ΠΟΙΝΙΚΟΙ ΝΟΜΟΙ

Οπλοφορία και χρήση πυροβόλων
όπλων από αστυνομικούς

Εισαγωγικές Παρατηρήσεις
Άρθρα 1-6 Ν. 3169/2003

ΣΧΟΛΙΑΣΤΗΣ

Δημήτριος Βούλγαρης
Δικηγόρος - Δ.Ν.

Π.Ν.
ΣΑΚ
ΚΟΥ
ΛΑΣ

7η ΕΝΗΜΕΡΩΣΗ
ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΣ 2021

N. 3169/2003

«Οπλοφορία, χρήση πυροβόλων όπλων από αστυνομικούς, εκπαίδευσή τους σε αυτά και άλλες διατάξεις»

(ΦΕΚ Α' 189/24.7.2003)

Γενική βιβλιογραφία

Ελληνική: Αθ. Αναγνωστόπουλος, Σκέψεις για την υπέρβαση άμυνας από αστυνομικό υπάλληλο, ΠοινΔικ 2011-438, Ν. Ανδρούλακης, Θεμελιώδεις έννοιες της ποινικής δίκης, έκδ. δ', 2012· Κ. Βαθιώτης, Αποκοπή πτερυγίου του ωτός: μια περίπτωση βαρείας ή απλής σωματικής βλάβης, ΠοινΧρ 1999, 1072· ο ίδιος, Τραγικά διλήμματα στην εποχή του "πολέμου κατά της τρομοκρατίας", 2010· Χρ. Δέδες, Εγκλήματα κοινού κινδύνου, 1979· Μ. Καϊάφα-Γκμπάντι, Κοινώς επικίνδυνα εγκλήματα, 2005· Αλ. Δημάκης, σε: Συλλογές/Κοντιιάδης/Ανθόπουλος/Γεραπετρίτης, Σύνταγμα – κατ' άρθρον ερμηνεία, άρθρο 7· Κρ. Κοκκινάκης, Η χρήση όπλων από τους αστυνομικούς υπό το πρίσμα του ποινικού δικαίου: Συμβολή στην ερμηνεία της διατάξης του άρθρου 133 γ' του Π.Δ. 141/1991, Αρμενόπουλος 2001, 1305 επ.· Ν. Λίβος, Ο κίνδυνος ως πρόβλημα απόδειξης στην ποινική δίκη, σε: Τιμητικός Τόμος Ανδρούλακη, 2003, σ. 1013 επ.· Ιω. Μανωλεδάκης, Προσβολές κατά της πολιτειακής εξουσίας, 1994· ο ίδιος, Επιβουλή της δημόσιας τάξης, 1994· ο ίδιος, Ερμηνεία κατ' άρθρο των όρων του Ειδικού Μέρους του Ποινικού Κώδικα, 1996· Ν. Μπιτζιλέκης, Εγκλήματα κατά της ιδιοκτησίας κατά τον νέο Ποινικό Κώδικα, 2020· Λ. Μαργαρίτης, Ερμηνευτικά προβλήματα στις διατάξεις του ποινικού κώδικα για τα εγκλήματα σωματικής βλάβης, Αρμενόπουλος 1979, 829· Γ. Μπέκας, Όπλα – Πυρομαχικά – Εκρηκτικά, 1995 (επανεκτ. 2000)· ο ίδιος, Οπλοφορία και χρήση πυροβόλων όπλων από τους αστυνομικούς, 2003· Π. Μπρακουμάτσος, Περιπτώσεις επιτρεπτής άσκησης βίας από σωφρονιστικούς υπαλλήλους σε κρατούμενους, ΠοινΧρ 2000, 581· Χρ. Μυλωνόπουλος, Τα εκ του αποτελέσματος διακρινόμενα εγκλήματα, 1984· ο ίδιος, Ποινικό Δίκαιο – Είδμ, τα εγκλήματα κατά της ιδιοκτησίας και της περιουσίας, έκδ. γ', 2016· ο ίδιος, Ποινικό Δίκαιο – Γενμ Ι, έκδ. α', 2007· ο ίδιος, Ποινικό Δίκαιο – Γενμ, έκδ. β', 2020· Αθ. Παπαδαμάκης, Τα περιουσιακά εγκλήματα, έκδ. γ', 2020· Ζ. Παπαϊωάννου, Περιεχόμενο και όρια της αστυνομικής εξουσίας, 2004· Στ. Παύλου, Ναρκωτικά, έκδ. γ', 2008· Θ. Σοφός, σε: ΣυστΕρμΠΚ, 2005, άρθρο 29· Δ. Σπινέλλης, σε: ΣυστΕρμΠΚ, 2005, άρθρο 22· Ελ. Συμεωνίδου-Καστανίδου, Προσβολές του πολιτεύματος, 1988· η ίδια, Η προβληματική των "μη γνησίων" εκ του αποτελέσματος εγκλημάτων, Υπερ. 1992, 1086· Γ. Τριανταφύλλου, Η αρχή της αναλογικότητας στην ποινική δίκη, ΕλλΔνη 1990, 301 επ.· Κ. Χρυσόγονος / Σπ. Βλαχόπουλος, Ατομικά και κοινωνικά δικαιώματα, έκδ. δ', 2017

Ξενόγλωσση: Kn. Amelung, Die Rechtfertigung von Polizeivollzugsbeamten, JuS 1986, 329 επ.· H. Blei, Probleme des polizeilichen Waffengebrauchs, JZ 1955, 625 επ.· P. Bockelmann, Notrechtsbefugnisse der Polizei, σε: FS-Dreher, 1977, σ. 235 επ.· Chr. Callies, Sicherheit im freiheitlichen Rechtsstaat, ZRP 2002, 1 επ.· Fr. Fechner, Grenzen polizeilicher Notwehr, 1991· V. Götz / M.-E. Geis, Allgemeines Polizei- und Ordnungsrecht¹⁶, 2017· H.-L. Günther, Strafrechtswidrigkeit und Strafrechtsausschluss, 1983· Chr. Gusy, Polizei- und Ordnungsrecht, 2009· Th. Hillenkamp, 32 Probleme aus dem Strafrecht AT, 2006· Fr. Hufen, Staatsrecht II, Grundrechte, έκδ. η', 2020· G. Jakobs, Strafrecht Allgemeiner Teil, έκδ. β', 1991· M. Jahn, Das Strafrecht des Staatsnotstandes, 2004· Th. Kingreen / R. Poscher, Grundrechte, Staatsrecht II, έκδ. λστ', 2020· D. Kinnen, Notwehr und Nothilfe als Grundlagen hoheitlicher Gewaltanwendung, MDR 1974, 631 επ.· Ingo Klinkhardt, Die Selbsthilferechte des Amtsträgers, 1963· J. Kokott, Grundrechtliche Schranken und Schrankenschranken, σε: Merten/Papier, Handbuch der Grundrechte, τόμ. α', § 22· R. Krüger, Polizeilicher Schußwaffengebrauch, έκδ. β', 1973· K.-L. Kunz, Die organisierte Nothilfe, ZStW 1983, 973 επ.· W. Lange, Probleme des polizeilichen Waffengebrauchsrechts, MDR 1974, 357 επ.· P. Lerche, Der gezielte tödlich wirkende Schuss nach künftigem einheitlichen Polizeirecht zum Verhältnis hoheitlicher Eingriffsbefugnisse zu den allgemeinen Notrechten, σε: FS-Heydt, 1977, σ. 1033 επ.· D. Merten, Rechtsstaat und Gewaltmonopol, 1975· M. Lothar, Die drei Argumentationsstrukturen des Grundsatzes der Verhältnismäßigkeit – Zur Dogmatik des Über- und Untermaßverbotes und der Gleichheitssätze, JuS 2001, 148 επ.· Fr. Mußgnug, Das Recht des polizeilichen Schußwaffengebrauchs, 2001· Chr. Mylonopoulos, Komparative und Dispositionsbegriffe im Strafrecht, 1998· H. Ostendorf, Die strafrechtliche Rechtmäßigkeit rechtswidrigen hoheitlichen Handelns, JZ 1981, 165 επ.· H.-Ullr. Paeffgen, σε: Nomos Kommentar zum StGB⁵, 2017, Vor. § 32· Th. Rönnau / Kr. Hohn, σε: Leipziger Kommentar zum StGB¹³, 2019, § 32· R. Rupprecht, Die tödliche Abwehr des Angriffs auf menschliches Leben, JZ 1973, 263 επ.· M. Sachs, Grundgesetz-Kommentar, έκδ. θ', 2021· Ullr. Scheuner, Die neue Entwicklung des Rechtsstaats in Deutschland, σε: Forsthoff Ernst, Rechtsstaatlichkeit und Sozialstaatlichkeit, 1968, σ. 461 επ.· B. Schlink, Der Grundsatz der Verhältnismäßigkeit, σε: FS-BVerfG, τόμ. β', 2001, σ. 445 επ.· Eb. Schmidt-Abmann, Der Rechtsstaat, σε: Isensee/Kirchhoff, Handbuch des Staatsrechts, τόμ. α', 1987, σ. 987 επ.· Fr.-Chr. Schroeder, Polizei und Geiseln, der Münchener Bankraub, 1972· Kl. Staatsmacher, Zur Problematik des gezielten polizeilichen Todesschusses in Extremsituationen, Die Polizei 1973, σ. 257 επ.· B.

Schünemann, Die deutschsprachige Strafrechtswissenschaft nach der Strafrechtsreform im Spiegel des Leipziger Kommentars und des Wieners Kommentars, GA 1985, 341 επ.· *J. Schwabe*, Die Notrechtsvorbehalte des Polizeirechts, 1979· *K. Seelmann*, Grenzen privater Nothilfe, ZStW 1977, 36 επ.· *K.-P. Sommermann*, σε: Mangolt/Klein/Starck, Kommentar zum Grundgesetz, τόμ. β', έκδ. ζ', 2018, Art. 20· *J. Steindorf / B. Heinrich / Chr. Papsthart*, Waffenrecht, 2010· *Kl. Stern*, Das Staatsrecht der Bundesrepublik Deutschland, τόμ. III/2, 1994· *W. Thewes*, Rettungs- oder Todesschuß?, 1988· *Andr. Voßkuhle*, Der Grundsatz der Verhältnismäßigkeit, JuS 2007, 429 επ.· *H. Witzstrock*, Der polizeiliche Todesschuß, 2001

Εισαγωγικές Παρατηρήσεις

Διάγραμμα

1. Γενικά.....	1-2
2. Έννομο αγαθό των εγκλημάτων του Ν. 3169/2003.....	3-4
3. Αρχή της αναλογικότητας.....	5-7
4. Εφαρμογή των κανόνων περί (τριπ)-άμυνας και κατάστασης ανάγκης.....	8-17
5. Η εφαρμογή του Ν. 2168/1993 επί εγκλημάτων αστυνομικών.....	18

1. Γενικά

- 1 Με τον Ν. 3169/2003 επιχειρήθηκε για πρώτη φορά να ρυθμιστούν με σαφήνεια τα ζητήματα που σχετίζονται με την μεταχείριση των όπλων από τους αστυνομικούς. Πριν από τον νόμο αυτόν τα σχετικά ζητήματα ρυθμιζόνταν κατά κύριο λόγο από τον **Ν. 29/1943**, ο οποίος όμως περιείχε σε μεγάλο βαθμό αοριστίες, ενώ πολλές ρυθμίσεις του ήταν αντίθετες προς το ισχύον Σύνταγμα αλλά και την ΕΣΔΑ¹, γεγονός που ανάγκαζε τα δικαστήρια να αποφεύγουν την εφαρμογή των διατάξεων του συγκεκριμένου νόμου². Οι διατάξεις του παρόντος νομοθετήματος που ενδιαφέρουν εξ επόψεως ποινικού δικαίου αφορούν στην οπλοκατοχή και οπλοφορία των αστυνομικών, καθώς επίσης στην ασφαλή φύλαξη αλλά και στον τρόπο χρήσης των πυροβόλων όπλων από τους αστυνομικούς.
- 2 Ως προς την ερμηνεία ορισμένων εκ των διατάξεων του Ν. 3169/2003, σχετικός είναι ο **Ν. 2168/1993**, που ρυθμίζει ζητήματα μεταχείρισης όπλων από πολίτες. Επίσης, συναφής είναι και ο **Ν. 4249/2014**, ο οποίος μεταξύ άλλων καθορίζει την γενικότερη λειτουργία του σώματος της αστυνομίας, καθώς και το **Π.Δ. 141/1991**, όπου εξειδικεύονται λεπτομερέστερα τα καθήκοντα και οι υποχρεώσεις των αστυνομικών. Περαιτέρω, οι διατάξεις του Ν. 3169/2003 θα πρέπει να ερμηνεύονται κατά τέτοιο τρόπο, ώστε να μην προσβάλλονται συνταγματικές επιταγές, όπως είναι αυτή της προστασίας της ζωής (άρθρο 5 παρ. 2 Σύντ.) αλλά και της αρχής της αναλογικότητας (άρθρο 25 Σύντ.). Σχετικό είναι, εν προκειμένω, και το –υπερνομοθετικής ισχύος– **άρθρο 2 ΕΣΔΑ**, το οποίο θέτει ένα *minimum* προστασίας του δικαιώματος της ζωής, και ιδίως η παρ. 2 αυτού, με την οποία καθορίζονται οι εξαιρέσεις από την απαγόρευση θανάτωσης ανθρώπου. Σε γενικές γραμμές, οι διατάξεις του Ν. 3169/2003 παρέχουν προστασία αυξημένη σε σχέση με το *minimum* που καθιερώνει το άρθρο 2 παρ. 2 της ΕΣΔΑ. Ωστόσο, κρίσιμο είναι εν προκειμένω ότι, σύμφωνα με την νομολογία του ΕΔΔΑ, εκ του άρθρου 2 ΕΣΔΑ απορρέουν υποχρεώσεις για τα κράτη-μέλη οι οποίες αφορούν όχι μόνον τον καθορισμό των ουσιαστικών προϋποθέσεων για την (ενδεχομένως θανατηφόρα) χρήση πυροβόλων όπλων από αστυνομικούς αλλά και την αποτελεσματικότητα της διαδικασίας διερεύνησης πιθανής ανθρωποκτονίας που τελέστηκε από αστυνομικό κατά παράβαση των διατάξεων της οικείας νομοθεσίας. Συγκεκριμένα, όπως έκρινε το ΕΔΔΑ στην υπόθεση **Φούντας κατά Ελλάδος**³, το δικαίωμα στην ζωή κατ' άρθρον 2 ΕΣΔΑ υποχρεώνει τα κράτη-μέλη να διασφαλίζουν ότι, σε περίπτωση θανάτωσης προσώπου από κρατικά όργανα, η οικεία έρευνα θα πρέπει να διενεργείται κατά τρόπο αποτελεσματικό. Τούτο σημαίνει ότι τα πρόσωπα που διε-

¹ Βλ. ad hoc ΕΔΔΑ, απόφ. 20.12.2004, υπόθ. Μακαράτζης κατά Ελλάδος, αριθμ. αιτ. 50385/99, σκέψ. 62.

² Βλ. σχετικώς και ΓνωμΕισΑΠ Γ. Πλαγιαννάκος] 12/1992 ΠοινΧρ 1992, 1235 (= Υπερ. 1993, 164), με παρατηρήσεις *Ελ. Συμεωνίδου-Καστανίδου*.

³ ΕΔΔΑ, απόφ. της 3.10.2019, υπόθ. Φούντας κατά Ελλάδος, αριθμ. αιτ. 50283/13, σκέψ. 66 επ. Βλ. ομοίως, ΕΔΔΑ, απόφ. της 30.3.2016, υπόθ. Armani Da Silva κατά Ηνωμένου Βασιλείου, αριθμ. αιτ. 5878/08, σκέψ. 229 επ.

νεργούν την έρευνα θα πρέπει να είναι ανεξάρτητα σε σχέση με τους εμπλεκόμενους, και δη όχι μόνον με την έννοια της ιεραρχικής ανεξαρτησίας αλλά και πρακτικώς ανεξάρτητα. Επίσης, η αποτελεσματικότητα της έρευνας έχει την έννοια ότι θα πρέπει η έρευνα να είναι διαμορφωμένη κατά τέτοιο τρόπο, ώστε να μπορεί να οδηγήσει στο συμπέρασμα εάν η βία που ασκήθηκε, δηλαδή η χρήση πυροβόλου όπλου, δικαιολογείται στην συγκεκριμένη περίπτωση βάσει των δεδομένων συνθηκών. Προς τον σκοπό αυτόν, τα αποτελέσματα της έρευνας θα πρέπει να βασίζονται σε μια λεπτομερή, αντικειμενική και αμερόληπτη ανάλυση όλων των σχετικών στοιχείων, ενώ απαραίτητη είναι και η παροχή στην οικογένεια του θύματος δυνατότητας ουσιαστικής συμμετοχής στην διαδικασία και πρόσβασης στα στοιχεία της υπόθεσης. Αναποτελεσματική έρευνα, υπό την ανωτέρω έννοια, συνεπάγεται και παραβίαση του άρθρου 2 ΕΣΔΑ⁴.

2. Έννομο αγαθό των εγκλημάτων του Ν. 3169/2003

Όπως και για τον Ν. 2168/1993 έτσι και για τον Ν. 3169/2003 υποστηρίζεται ότι έννομο αγαθό των επιμέρους εγκλημάτων είναι η **δημόσια τάξη**, νοούμενη, όπως και στα άρθρα 183-197 ΠΚ, ως η κατάσταση ηρεμίας και κοινής ειρήνης που επικρατεί σε συγκεκριμένο χωροχρόνο μέσα στο κράτος⁵. Το έννομο αυτό αγαθό προκειμένου για τα εγκλήματα του Ν. 3169/2003 προσβάλλεται με βλάβη στην περίπτωση παράνομης χρήσης του όπλου, ενώ στις υπόλοιπες περιπτώσεις με (αφηρημένη) διακινδύνευση.

Λόγω της ευρύτητας και ασάφειας της έννοιας της δημόσιας τάξης θα ήταν, ωστόσο, ορθότερο να γίνει δεκτό ότι τα εγκλήματα του Ν. 3169/2003 στοχεύουν κατά κύριο λόγο ευθέως στην προστασία της **ζωής** και της **σωματικής ακεραιότητας** των πολιτών⁶. Από την άποψη αυτή όλα τα εγκλήματα που προβλέπονται στον προκείμενο νόμο είναι **εγκλήματα αφηρημένης διακινδύνευσης**, αφού σε κανένα από αυτά δεν τίθεται ως προϋπόθεση για την τιμώρηση του δράστη η πρόκληση βλάβης ή έστω κινδύνου για την σωματική ακεραιότητα ή την ζωή συγκεκριμένου προσώπου.

3. Αρχή της αναλογικότητας

Στον Ν. 3169/2003 και ιδίως για προς το ζήτημα της χρήσης όπλων από αστυνομικούς έρχονται σε σύγκρουση οι **δύο θεμελιώδεις υποχρεώσεις του κράτους**, από την εξισορρόπηση των οποίων εξαρτάται η ίδια η έννοια του κράτους δικαίου. Πρόκειται για την υποχρέωση **προστασίας** των εννόμων αγαθών των πολιτών, με **σεβασμό** όμως παράλληλα των θεμελιωδών ανθρωπίνων δικαιωμάτων⁷, ή αλλιώς, όπως σημειώνεται με μια φράση, για την υποχρέωση **“ενεργοποίησης και πειθαρχησης της κρατικής δράσης”**⁸. Η σύγκρουση αυτή θα πρέπει να επιλύεται βάσει της **αρχής της αναλογικότητας**.

Ο έλεγχος σχετικά με το ζήτημα αν ένα κρατικό μέτρο συμβαδίζει με την αρχή της αναλογικότητας περιλαμβάνει παραδοσιακά τέσσερα βήματα⁹. Το πρώτο συνίσταται στην διαπίστωση ότι το εν

⁴ Στην συγκεκριμένη υπόθεση η χώρα μας καταδικάστηκε για παραβίαση του άρθρου 2 ΕΣΔΑ για τον λόγο ότι δεν παρασχέθηκε στην οικογένεια του θύματος η δυνατότητα συμμετοχής κατά τρόπο αποτελεσματικό στην ερευνητική διαδικασία σε βάρος το αστυνομικού.

⁵ Μπέκας, Οπλοφορία και χρήση πυροβόλων όπλων από τους αστυνομικούς, 2003, σ. 8 επ. Βλ., για την έννοια της δημόσιας τάξης, *Μανωλεδάκη*, Επιβουλή της δημόσιας τάξης, 1994, σ. 18 επ.

⁶ Βλ. αντιστοίχως ως προς τα εγκλήματα του Ν. 2168/1993, *Βούλγαρη*, ΕιδΠοινΝ, Ν. 2168/1993 ΕισΠαρ στα άρθρα 2 επ. (πλαγιάρ. 2 επ.).

⁷ Βλ. ενδεικτικά *Scheuner*, σε: Forstthoff, Rechtsstaatlichkeit und Sozialstaatlichkeit, 1968, σ. 461 επ. (486 επ.), *Calliess*, ZRP 35 (2002), σ. 1 επ. (5 επ.), *Sachs*, σε: ders., GG⁹, Art. 20 αρ. 77, *Schmidt-Abmann*, σε: Isensee/Kirchhof, HStR³, τόμ. 2, 2004, § 26 Rn. 31 επ., *Merten*, Rechtsstaat und Gewaltmonopol, 1975, σ. 35 επ. Για τις δύο αυτές αντικρουόμενες αρχές στο ποινικό δικονομικό δίκαιο βλ. *Ανδρουλάκη*, Θεμελιώδεις έννοιες της ποινικής δίκης⁴, σ. 26 επ.

⁸ “Aktivieren und Disziplinieren staatlichen Handelns”, *Schmidt-Abmann*, σε: Isensee/Kirchhof, HStR³, τόμ. 2, 2004, § 26, αρ. 32.

⁹ Βλ. ΟΛΑΠ 43/2005 ΕλλΔνη 2005, 1649, *Χρυσόγονος/Βλαχόπουλος*, Ατομικά και κοινωνικά δικαιώματα⁴, 2017, σ. 126 επ., *Τριανταφύλλου*, ΕλλΔνη 1990, 301 επ., *Kingreen/Poscher*, Grundrechte³⁶, 97 επ., *Hufen*,

εφόσον φυσικά και εδώ κάτι τέτοιο δεν είναι μάταιο ή δεν επιτείνει τον κίνδυνο θανάτου ή σωματικής βλάβης. Για τον λόγο αυτόν υποδεικνύεται η κλιμακούμενη χρήση του όπλου, όπως προβλέπεται στο άρθρο 1 περ. δ', δηλαδή κατά σειρά: πυροβολισμός εκφοβιστικός, κατά πραγμάτων, ακινητοποίησης και εξουδετέρωσης. Δεν αποκλείεται βέβαια, και αυτό οφείλει να το λαμβάνει υπόψη του ο αστυνομικός, σε μια συγκεκριμένη περίπτωση η κλιμάκωση αυτή να μην ανταποκρίνεται απόλυτα και στην διαβάθμιση της ενδεχόμενης προσβολής, ώστε ένας εκφοβιστικός πυροβολισμός να ενέχει ενδεχομένως μεγαλύτερο κίνδυνο για τρίτους ή και για τον ίδιο το δράστη (π.χ. λόγω του πανικού που μπορεί να προκαλέσει) σε σχέση με έναν αθόρυβο πυροβολισμό κατά πράγματος ή ακινητοποίησης. Τέλος, ακόμα και όταν επιλέγεται συγκεκριμένο είδος πυροβολισμού, θα πρέπει και αυτός να εκτελείται με τον ηπιότερο δυνατό τρόπο. Εάν για παράδειγμα συντρέχουν οι προϋποθέσεις για πυροβολισμό κατά πράγματος, θα πρέπει να προτιμηθεί ο πυροβολισμός κατά του μικρότερης αξίας πράγματος, ή εάν συντρέχουν οι προϋποθέσεις για πυροβολισμό ακινητοποίησης, θα πρέπει να προτιμηθεί εκείνος ο πυροβολισμός που συνεπάγεται την μικρότερη δυνατή σωματική βλάβη για τον δράστη⁷².

3.3. Εκφοβιστικός πυροβολισμός και πυροβολισμός κατά πραγμάτων (άρθρο 3 παρ. 4)

- 11 **Εκφοβιστικός** είναι ο πυροβολισμός όταν δεν στοχεύεται η πλήξη οποιουδήποτε στόχου (άρθρο 1 περ. δ' αριθμ. 1). Ουσιαστικά με τον πυροβολισμό αυτό επιχειρείται η κάμψη της βούλησης του δράστη.
- 12 Η ειδικότερη προϋπόθεση που τίθεται εδώ είναι να έχουν ληφθεί όλα τα **απαραίτητα μέτρα**, ώστε να μην πληγεί άνθρωπος από αστοχία ή επιστρακισμό του βλήματος.
- 13 Η ίδια προϋπόθεση ισχύει και στην περίπτωση πυροβολισμού **κατά πραγμάτων** (άρθρο 1 περ. δ' αριθμ. 2). Το τι είναι πράγμα κρίνεται με βάση τις διατάξεις του ΑΚ⁷³. Απαραίτητη είναι και εδώ η λήψη μέτρων, ώστε να μην πληγεί άνθρωπος, όχι όμως και για να μην πληγεί πράγμα, διαφορετικό από εκείνο που στοχεύεται⁷⁴. Πυροβολισμός κατά πράγματος είναι και ο πυροβολισμός κατά οχήματος, εφόσον όμως υπάρχει κίνδυνος για επιβαίνον πρόσωπο, υπόκειται στις προϋποθέσεις που απαιτούνται και για τον πυροβολισμό ακινητοποίησης. Επιβαίνον πρόσωπο μπορεί να είναι τόσο ο δράστης όσο και τρίτος. Παρά το γεγονός ότι ως προς τις προϋποθέσεις του ο πυροβολισμός κατά οχήματος που ενέχει κίνδυνο τραυματισμού επιβαίνοντος προσώπου εξομοιούται με πυροβολισμό ακινητοποίησης, παραμένει πυροβολισμός κατά πράγματος και επομένως, σε περίπτωση που ο αστυνομικός εκτελέσει τέτοιου είδους πυροβολισμό παράνομα, θα τιμωρηθεί κατά το άρθρο 6 παρ. 4 Ν. 3169/2003 (και όχι κατά την παρ. 5 του ίδιου άρθρου)⁷⁵. Τούτο ισχύει μόνον εφόσον με τον πυροβολισμό στοχεύεται αποκλειστικά το όχημα και όχι επιβαίνον πρόσωπο.

3.4. Πυροβολισμός ακινητοποίησης (άρθρο 3 παρ. 5)

- 14 Με τον πυροβολισμό ακινητοποίησης στοχεύεται η πλήξη **μη ζωτικών σημείων** του σώματος του ανθρώπου και ιδίως των **κάτω άκρων** αυτού (άρθρο 1 περ. δ' αριθμ. 3). Ζωτικά είναι τα σημεία, των οποίων η πλήξη πρόκειται κατά πάσα πιθανότητα να επιφέρει το θάνατο. Καθώς με τον πυροβολισμό ακινητοποίησης στοχεύεται και είναι πολύ πιθανή η προσβολή της υγείας του δράστη, ο νομοθέτης θέτει αυστηρότερες προϋποθέσεις σε σχέση με τον πυροβολισμό εκφοβισμού ή κατά πραγμάτων.

3.4.1. Απόκρουση ένοπλης επίθεσης (άρθρο 3 παρ. 5 περ. α')

- 15 Σε αντίθεση με την περίπτωση της πρόταξης όπλου, εν προκειμένω δεν αρκεί απλώς κίνδυνος ένοπλης επίθεσης⁷⁶ αλλά πρέπει αυτή **να έχει ήδη αρχίσει ή να επικείται**, ώστε κάθε καθυστερη-

⁷² Μπέκας, Οπλοφορία και χρήση πυροβόλων όπλων από τους αστυνομικούς, 2003, σ. 94.

⁷³ Άρθρο 947 ΑΚ.

⁷⁴ Μπέκας, ό.π., σ. 102.

⁷⁵ Μπέκας, ό.π., σ. 103.

⁷⁶ Για την έννοια της ένοπλης επίθεσης βλ. ανωτέρω, άρθρο 1 πλαγιάρ. 7.

ση αντίδρασης να καθιστά αναποτελεσματική την άμυνα. Κατ' ουσίαν, και στην περίπτωση που η ένοπλη επίθεση *επίκειται*, θα μπορούσε να γίνει λόγος (ακόμη) για *κίνδυνο*. Σε αντίθεση, όμως, προς το άρθρο 3 παρ. 1 Ν. 3169/2003, εν προκειμένω, ο κίνδυνος είναι αυξημένος και αμεσότερος με την έννοια ότι είναι σχεδόν βέβαιο ότι η ένοπλη επίθεση θα αρχίσει να τελείται άμεσα, από στιγμή σε στιγμή⁷⁷. Η ένοπλη επίθεση αρχίζει δε με την έναρξη της προσβολής του εκάστοτε εννόμου αγαθού. Δεν επιτρέπεται, όμως, πυροβολισμός ακινητοποίησης όταν η επίθεση έχει παύσει, δηλαδή όταν το έννομο αγαθό έχει ήδη προσβληθεί οριστικά ή όταν ο δράστης για οποιονδήποτε λόγο σταμάτησε την επίθεση, εκτός εάν πρόκειται να επιτεθεί εκ νέου.

Σημειώνεται ότι, σύμφωνα με το άρθρο 1 περ. ε' Ν. 3169/2003 η ένοπλη επίθεση θα πρέπει να στρέφεται **εναντίον ανθρώπου**, ώστε να απειλείται ή να τίθεται σε κίνδυνο η σωματική ακεραιότητα ή η ζωή του. Δεν θεωρείται ένοπλη επίθεση υπ' αυτήν την έννοια η χρήση όπλου που στρέφεται εναντίον πραγμάτων. Ο αστυνομικός, για παράδειγμα, που καταλαμβάνει κάποιον να κυνηγάει παράνομα, στοχεύοντας το θήραμά του, ή κάποιον που επιχειρεί να ρίξει βόμβα μολότωφ⁷⁸ στην βιτρίνα μαγαζιού, δεν έχει την δυνατότητα να εκτελέσει πυροβολισμό ακινητοποίησης. Το ίδιο ισχύει και σε περίπτωση που κάποιος καταλαμβάνεται να επιχειρεί με πυροβόλο όπλο να διαρρήξει μια πόρτα, προκειμένου να εισέλθει σε ξένο σπίτι. Για τον λόγο αυτόν θα πρέπει να αποκρουσθεί η άποψη σύμφωνα με την οποία ο πυροβολισμός ακινητοποίησης είναι επιτρεπτός κατά το στάδιο της ουσιαστικής αποπεράτωσης εγκλημάτων σκοπού, όταν αυτά τελούνται με όπλο⁷⁹. Όταν ο ληστής προσπαθεί να διαφύγει με τα κλοπιμαία, η επίθεση εναντίον του θύματος της ληστείας έχει παύσει. Η ουσιαστική αποπεράτωση του εγκλήματος αφορά το αφαιρεθέν πράγμα. Επομένως, η εκτέλεση πυροβολισμού ακινητοποίησης θα ήταν στην προκειμένη περίπτωση παράνομη (εκτός φυσικά αν ο ληστής επιτεθεί κατά την καταδίωξη εναντίον των αστυνομικών ή αν συντρέχει κάποια από τις άλλες περιπτώσεις του άρθρου 3 παρ. 5 Ν. 3169/2003). Υπό την έννοια αυτή, η έννοια της ένοπλης επίθεσης του Ν. 3169/2003 δεν πρέπει να ταυτίζεται με εκείνη της "παρούσας επίθεσης" κατά το άρθρο 22 ΠΚ.

3.4.2. Αποτροπή τέλεσης κακουργήματος (άρθρο 3 παρ. 5 περ. β')

Πυροβολισμός ακινητοποίησης επιτρέπεται κατά το άρθρο 3 παρ. 5 περ. β' Ν. 3169/2003 για την αποτροπή επικείμενης τέλεσης ή εξακολούθησης **κοινώς επικινδύνου κακουργήματος** ή κακουργήματος που τελείται με χρήση ή απειλή **σωματικής βίας**.

Ως "**σωματική βία**" νοείται ο «εξαναγκασμός συνιστάμενος σε παρεμπόδιση των σωματικών λειτουργιών του εξαναγκαζόμενου ("σωματική") που επιτυγχάνεται με άμεση επενέργεια επί του σώματος αυτού ("κατά προσώπου"), προορισμένη ή κατά την πρόθεση του δράστη πρόσφορη να υπερνικήσει αντίσταση η οποία είτε εκδηλώθηκε είτε αναμένεται να εκδηλωθεί»⁸⁰. Η πρόκληση σωματικής βλάβης δεν είναι απαραίτητο στοιχείο της σωματικής βίας⁸¹. **Απειλή** σωματικής βίας είναι η αναγγελία ότι ο δράστης θα προχωρήσει σε πράξη σωματικής βίας προκειμένου με την ανακοίνωση αυτή να κάμψει μέσω ψυχολογικής επενέργειας την αντίσταση του θύματος⁸². Η

⁷⁷ Αντιστοίχως προς το σημείο έναρξης της "παρούσας επίθεσης" ως προϋπόθεση άμυνας κατά το άρθρο 22 ΠΚ-βλ. *Μυλωνόπουλο*, Ποινικό Δίκαιο – ΓΜ², σελ. 437, *Σπινέλλη*, σε: ΣυστΕρμΠΚ, 2005, αρ. 22 πλαγιάρ. 24. Βλ., όμως, και αμέσως κατωτέρω την διαφοροποίηση που γίνεται.

⁷⁸ Η βόμβα μολότωφ εσφαλμένως μεν χαρακτηρίζεται από τα δικαστήρια ως εκρηκτικός μηχανισμός, υπάγεται όμως στην έννοια του όπλου κατά το άρθρο 1 παρ. 2 Ν. 2168/1993. Βλ. και *Βούλγαρη*, ΕιδΠοινΝ, Ν. 2168/1993, άρθρο 1 πλαγιάρ. 22.

⁷⁹ Έτσι όμως *Μπέκας*, ό.π., σ. 117.

⁸⁰ *Μυλωνόπουλος*, Ποινικό Δίκαιο – ΕιδΜ, Τα εγκλήματα κατά της ιδιοκτησίας και της περιουσίας, 2016, σ. 258.

⁸¹ ΑΠ 1331/2006 ΠοινΧρ 2007, 524 επ., βλ. επίσης *Συμεωνίδου-Καστανίδου*, Προσβολές του πολιτεύματος, 1988, σ. 90 επ., *Μπιτζιλέκης*, Εγκλήματα κατά της ιδιοκτησίας κατά τον νέο Ποινικό Κώδικα, 2020, σ. 192.

⁸² Βλ. *Μυλωνόπουλο*, ό.π., σ. 264, *Συμεωνίδου-Καστανίδου*, ό.π., σ. 113, *Παπαδαμάκη*, Τα περιουσιακά εγκλήματα³, 2020, σ. 35.

απειλή πρέπει στην προκειμένη περίπτωση να έχει ως περιεχόμενο την άμεση εκδήλωση της σωματικής βίας, εκείνη δηλαδή την στιγμή, και όχι να αναφέρεται στο απώτερο μέλλον⁸³.

- 19 Ως **κοινώς επικίνδυνο κακούργημα** εννοείται κάποιο από τα αναφερόμενα στα άρθρα 264 επ. ΠΚ κακούργηματα. Αν και στο νόμο δεν αναφέρεται κάτι πιο συγκεκριμένο, ωστόσο φαίνεται αναγκαία μια τελολογική συστολή της διάταξης ως προς το στοιχείο αυτό. Θα πρέπει, δηλαδή, να γίνει δεκτό ότι ο πυροβολισμός για την αποτροπή ενός εκ των ανωτέρω κακούρημάτων είναι επιτρεπτός μόνο όταν ο κίνδυνος που πρόκειται να αποτραπεί συνδέεται άμεσα με την ενέργεια του δράστη, ώστε χωρίς την παρέμβαση του αστυνομικού να είναι πολύ πιθανόν ο κίνδυνος αυτός να πραγματοποιηθεί. Για παράδειγμα, κοινώς επικίνδυνο κακούργημα είναι κατά το άρθρο 271 ΠΚ και η κατασκευή, προμήθεια κ.λπ. εκρηκτικών υλών, εφόσον ο δράστης έχει σκοπό να τα χρησιμοποιήσει για να προξενήσει κοινό κίνδυνο σε ξένα πράγματα ή κίνδυνο για άνθρωπο. Από την προμήθεια ή την κατασκευή εκρηκτικής ύλης καθ' εαυτήν δεν προκύπτει κάποιος άμεσος κοινός κίνδυνος για τα ανωτέρω αγαθά. Για τον λόγο αυτόν, ο πυροβολισμός του αστυνομικού που καταλαμβάνει τον δράστη να παραχωρεί κάποια εκρηκτική ύλη σε τρίτον, προκειμένου να αποφευχθεί η συναλλαγή αυτή, δε θα συμβάδιζε με το πνεύμα του νόμου αλλά και με την αρχή της αναλογικότητας. Είναι δηλαδή προφανές, ότι στόχος της διάταξης του άρθρου 3 παρ. 5 περ. β' Ν. 3169/2003 δεν είναι να καταστήσει μέσω του πυροβολισμού ακινητοποίησης εφικτή την πρόληψη τέλεσης των εκάστοτε κακούρημάτων αλλά να προστατεύσει τα σχετικά έννομα αγαθά από τους κινδύνους που ενέχει η εκάστοτε κακούργηματική πράξη. Ορθότερο είναι για τον λόγο αυτόν ο πυροβολισμός ακινητοποίησης να θεωρείται δικαιολογημένος μόνον σε περίπτωση που, αν αυτός δεν εκτελεστεί, η επικείμενη βλάβη (και όχι η τέλεση του ίδιου του κακούρηματος) μπορεί να θεωρηθεί πλέον αναπόφευκτη, όπως για παράδειγμα σε περίπτωση εμπρησμού, πλημμύρας ή έκρηξης με κίνδυνο για τον άνθρωπο (άρθρο 264 περ. β', 268 περ. β' και 270 περ. β' ΠΚ αντίστοιχα). Ανεπίτρεπτος θα ήταν έτσι ο πυροβολισμός προκειμένου να αποφευχθεί η κατασκευή ή η επεξεργασία τροφίμων, ποτών κ.λπ., η χρήση των οποίων θα μπορούσε να προκαλέσει βλάβη στην υγεία ή κίνδυνο για την ζωή ανθρώπου (άρθρο 281 ΠΚ), όχι όμως και προκειμένου να αποφευχθεί η δηλητηρίαση πηγών, δεξαμενών νερού κ.λπ., καθώς στην περίπτωση αυτή είναι πιθανόν χωρίς την παρέμβαση του αστυνομικού, ο κοινός κίνδυνος να καταστεί αναπόφευκτος.

3.4.3. Σύλληψη καταδικασθέντος, υποδίκου ή καταδιωκόμενου (άρθρο 3 παρ. 5 περ. γ')

- 20 Νόμιμος είναι ο πυροβολισμός για την σύλληψη καταδικασθέντος ή υποδίκου ή καταδιωκόμενου που καταλαμβάνεται να τελεί επ' αυτοφώρω κακούργημα ή πλημμέλημα, εφόσον αντιδρά στην σύλληψή του και υπάρχει άμεσος κίνδυνος να κάνει χρήση όπλου (άρθρο 3 παρ. 5 περ. γ'). Στην περίπτωση αυτήν, ο πυροβολισμός εντάσσεται στο **κατασταλτικό** έργο της αστυνομίας, καθώς εξυπηρετεί κυρίως την σύλληψη του δράστη.
- 21 Η έννοια του **καταδικασθέντος** δεν γεννά ιδιαίτερα ζητήματα. Αρκεί φυσικά και οριστική καταδικαστική απόφαση. Όπως προκύπτει από τις διατάξεις 281, 289 παρ. 1 και 446 παρ. 2 ΚΠΔ, **υπόδικος** είναι εκείνος εναντίον του οποίου έχει ασκηθεί ποινική δίωξη και έχει εκδοθεί ένταλμα σύλληψης ή προσωρινής κράτησης⁸⁴. Ο ορισμός του αυτόφωρου εγκλήματος δίνεται στο άρθρο 242 ΚΠΔ.
- 22 Σε κάθε περίπτωση είναι αναγκαίο ο δράστης όχι απλά να αντιδρά στην σύλληψή του αλλά και να υπάρχει **άμεσος κίνδυνος** να κάνει χρήση του όπλου του. Η προϋπόθεση ισχύει για όλα τα πρόσωπα της διάταξης αυτής. Το όπλο νοείται με την έννοια του άρθρου 1 Ν. 2168/1993. Ο κίνδυνος από την χρήση του όπλου θα πρέπει και εδώ να αφορά στην **ζωή ή στην σωματική ακεραιότητα ανθρώπου**. Ο πυροβολισμός εναντίον του δράστη που επιχειρεί να διαφύγει της σύλληψής του, χρησιμοποιώντας για παράδειγμα ένα μαχαίρι, προκειμένου να καταστρέψει τα λάστιχα του αστυνομικού αυτοκινήτου, δεν καλύπτεται από το άρθρο 3 παρ. 5 περ. γ'.

⁸³ Μπέκας, Οπλοφορία και χρήση πυροβόλων όπλων από τους αστυνομικούς, 2003, σ. 127.

⁸⁴ Μπέκας, ό.π., σ. 120.

3.4.4. Λαθρεμπορία ή διακίνηση λαθρομεταναστών (άρθρο 3 παρ. 5 περ. δ')

Ο πυροβολισμός ακινητοποίησης στην περίπτωση αυτή έχει ως στόχο την αποτροπή της παράνομης εισόδου και εξόδου από την χώρα προσώπων που επιχειρούν παράνομη διακίνηση ανθρωπών (άρθρο 88 Ν. 3386/2005) ή πραγμάτων (άρθρο 155 επ. Ν. 2960/2001). Επιτρέπεται μόνο εναντίον των **δραστών** των ανωτέρω διατάξεων –όχι εναντίον και των παρανόμως εισερχόμενων ή εξερχόμενων προσώπων– και μόνο κατά την **διέλευση** των ανθρώπων αυτών από τα σύνορα, όχι δε και σε κάθε περίπτωση αυτόφωρης σύλληψής τους⁸⁵. Απαραίτητη προϋπόθεση είναι ότι τα εν λόγω πρόσωπα **οπλοφορούν**. Η έννοια του όπλου προσδιορίζεται εδώ μόνο με βάση το άρθρο 1 παρ. 1 εδ. α' Ν. 2168/1993, και συνεπώς απαιτείται πυροβόλο όπλο και όχι οποιοδήποτε αντικείμενο από τα αναφερόμενα στο άρθρο 1 του ανωτέρω νόμου⁸⁶. Αν και κατά την διάταξη δεν είναι αναγκαίο να γίνεται και χρήση των όπλων, να πραγματοποιείται ή να επίκειται δηλαδή ένοπλη επίθεση εναντίον των αστυνομικών, ωστόσο κάτι τέτοιο θα πρέπει λόγω της αρχής της αναλογικότητας να γίνει δεκτό.

3.4.5. Προστασία κοινωφελών εγκαταστάσεων (άρθρο 3 παρ. 5 περ. ε')

Εγκαταστάσεις κοινής ωφέλειας είναι τα κτίσματα, μηχανήματα και γενικά τα στοιχεία του πάγιου ενεργητικού μιας οικονομικής μονάδας που εξυπηρετούν άμεσα βιοτικές ανάγκες του κοινού, όπως π.χ. ανάγκης ηλεκτροδότησης, τηλεπικοινωνιών, μεταφορών κ.λπ.⁸⁷ Αντιθέτως δεν είναι ορθή η υπαγωγή στον όρο της κοινωφελούς εγκατάστασης κάθε **δημόσιου κτηρίου**, όπως είναι για παράδειγμα τα πανεπιστήμια⁸⁸. Μια τέτοια άποψη έρχεται σε αντίθεση τόσο με το πνεύμα του νόμου όσο και με την αρχή της αναλογικότητας. Σκοπός της διάταξης δεν είναι η προστασία της δημόσιας περιουσίας εν γένει. Ο πυροβολισμός ακινητοποίησης ως κρατική ενέργεια, που, όπως ήδη αναφέρθηκε, προσβάλλει ευθέως την σωματική ακεραιότητα του δράστη και θέτει σε κίνδυνο την ίδια του την ζωή, μπορεί να δικαιολογηθεί μόνο σε περίπτωση που ο προς αποτροπή κίνδυνος είναι κάποιας ιδιαίτερης σοβαρότητας και όχι σε κάθε περίπτωση που προσβάλλονται (έστω κρατικά) περιουσιακά αγαθά. Τέτοιες μορφής κίνδυνος υφίσταται, όταν η δημόσια εγκατάσταση που απειλείται από την ενέργεια του δράστη εξυπηρετεί βιοτικές ανάγκες του ευρύτερου κοινού και δεν αρκεί από ο χαρακτήρας της ως δημόσιας⁸⁹. Στο ίδιο συμπέρασμα ως προς την έννοια της κοινωφελούς εγκατάστασης καταλήγει άλλωστε κανείς και με βάση τον ΠΚ, όπου στο δέκατο τέταρτο κεφάλαιο του Ειδικού Μέρους (άρθρο 290 επ.) με τίτλο “εγκλήματα κατά των συγγενικών, των τηλεπικοινωνιών και άλλων κοινωφελών εγκαταστάσεων” προστατεύονται μόνον συγκεκριμένες εγκαταστάσεις και όχι εν γένει τα δημόσια κτήρια. Εννοείται ότι άζια προστασίας δεν είναι οποιαδήποτε προσβολή της κοινωφελούς εγκατάστασης (π.χ. ο παράνομος χρωματισμός των τοίχων της ή ακόμα και η κλοπή ανούσιων για την λειτουργία της πραγμάτων), αλλά μόνον προσβολές τέτοιας βαρύτητας που θα έθεταν σε κίνδυνο την ομαλή λειτουργία της.

Για την περίπτωση προστασίας χώρων στους οποίους φυλάσσονται **αντικείμενα επικίνδυνα για την δημόσια υγεία ή την δημόσια τάξη** (π.χ. αποθήκες οπλισμού, ναρκωτικών, χημικών κ.λπ.) ή

⁸⁵ Μπέκας, ό.π., σ. 124.

⁸⁶ Αντίθετα προς την άποψη του Μπέκα, ό.π., σ. 125, θα πρέπει να γίνει δεκτό ότι στην έννοια του πυροβόλου όπλου περιλαμβάνεται και το κυνηγετικό όπλο (ήδη “όπλο για θήρα”). Το γεγονός ότι ο ορισμός του δίνεται στο άρθρο 1 παρ. 1 στοιχ. ι' Ν. 2168/1993 δεν αποκλείει την υπαγωγή του ταυτόχρονα και στο στοιχ. α' της ίδιας παραγράφου. Και από τελεολογική άποψη δεν υπάρχει άλλωστε λόγος διαφορετικής μεταχείρισης των κυνηγετικών όπλων από τα υπόλοιπα πυροβόλα όπλα στην προκειμένη περίπτωση, καθώς πρόκειται για αντικείμενα εξίσου επικίνδυνα.

⁸⁷ Μανωλεδάκης, Ερμηνεία κατ' άρθρ. των όρων του Ειδικού Μέρους του ΠΚ, 1996, σ. 85, Καϊάφα-Γκμπάντι, Κοινώς επικίνδυνα εγκλήματα, 2005, σ. 265, Μπέκας/Βαθιώτης, Παρατηρήσεις στην ΓνωμΕισΑΠ 8/2009 ΠοινΔικ 2010, 1003 επ. (1005).

⁸⁸ Έτσι όμως στην ΓνωμΕισΑΠ (Γ. Σανιδά) 8/2009 ΠοινΔικ 2010, 1003 επ. (με αντίθετες παρατηρήσεις Μπέκα/Βαθιώτη).

⁸⁹ Άλλωστε είναι αδιάφορο αν η εγκατάσταση είναι πράγματι δημόσια ή ιδιωτική, Δέδες, Εγκλήματα κοινού κινδύνου, 1979, σ. 231.

Στέφανος Παύλου / Θωμάς Σάμιος
[επιμέλεια]

ΕΙΔΙΚΟΙ ΠΟΙΝΙΚΟΙ ΝΟΜΟΙ

Υπεύθυνες Δηλώσεις

Άρθρα 6-8, 22 Ν. 1599/1986

ΣΧΟΛΙΑΣΤΗΣ

Ιουλιανός Λαζάνης
Υποψήφιος Δ.Ν. – Δικηγόρος

Π.Ν.
ΣΑΚ
ΚΟΥ
ΛΑΣ

7η ΕΝΗΜΕΡΩΣΗ
ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΣ 2021

αρχή για την έκδοση της άδειας ταφής προσώπου που απεβίωσε, ότι αυτό στερείται ή έχει χάσει το δελτίο ταυτότητας καθώς και αυτός που κατέχει τέτοιο δελτίο προσώπου που έχει πεθάνει και δεν το παραδίδει αμέσως στην πλησιέστερη αστυνομική αρχή τιμωρείται με φυλάκιση μέχρι έξι μηνών» (βλ. και άρθρο 11 παρ. 4 Ν.Δ. 127/1969). Το σχετικό έγκλημα μπορεί να τελεστεί είτε με ενέργεια (ψευδής δήλωση προς την αρμόδια αρχή) είτε με παράλειψη (μη παράδοση του δελτίου ταυτότητας), πρόκειται δε για έγκλημα διαζευκτικής μικτό, καθώς οι δύο τρόποι τέλεσης μπορούν να εναλλαχθούν επί της αυτής μονάδας του εννόμου αγαθού¹².

- 12 Η παρ. 5 του άρθρου 22** ορίζει ότι ο «παλλάλλος, ο οποίος κατά την εκτέλεση της υπηρεσίας του δεν αναγνωρίζει ή δεν παραδέχεται τα αναγραφόμενα στο δελτίο ταυτότητας υποχρεωτικά στοιχεία ή απαιτεί για την απόδειξη τους την προσαγωγή πιστοποιητικών τιμωρείται σύμφωνα με το άρθρο 259 του Ποινικού Κώδικα», ήτοι με φυλάκιση έως δύο έτη ή χρηματική ποινή. Η συγκεκριμένη διάταξη, μολονότι αποβλέπει εμμέσως στην διαφύλαξη της αποδεικτικής ισχύος του δελτίου ταυτότητας και στην προστασία των πολιτών από την ενίοτε αδικαιολόγητα δύσπιστη στάση των αρχών, ποινικοποιεί μια παράβαση υπηρεσιακού καθήκοντος, η οποία κανένα έννομο αγαθό άξιο ποινικής προστασίας δεν προσβάλλει. Ως εκ τούτου, θα επαρκούσε για την αντιμετώπιση ανάλογον συμπεριφορών η πειθαρχική ευθύνη του υπαλλήλου.

3. Υποβολή ψευδούς υπεύθυνης δήλωσης

3.1. Έννομο αγαθό

- 13** Με την διάταξη του άρθρου 22 παρ. 6 Ν. 1599/1986 προστατεύεται η **ασφάλεια της έγγραφης απόδειξης**, και ειδικότερα της έγγραφης απόδειξης **ενώπιον των δημοσίων αρχών**. Το έγκλημα του άρθρου 22 παρ. 6 διαπλάσσεται ως μορφή διανοητικής πλαστογραφίας, τιμωρώντας την υποβολή αναληθούς κατά περιεχόμενο υπεύθυνης δήλωσης¹³. Η διάταξη αποβλέπει κυρίως στην αποτροπή του κινδύνου παραπλάνησης της δημόσιας αρχής από την υποβληθείσα ψευδή υπεύθυνη δήλωση και κατ' επέκταση στην αποτροπή έκδοσης διοικητικών πράξεων βάσει εσφαλμένων στοιχείων¹⁴. Κατ' αυτόν τον τρόπο διαφυλάσσονται περαιτέρω τα έννομα συμφέροντα τρίτων προσώπων (συνήθως του Δημοσίου, αλλά και ιδιωτών), που ενδέχεται να θίγονται από τις συνέπειες της ψευδούς υπεύθυνης δήλωσης¹⁵. Η παραπλάνηση της δημόσιας αρχής ή η απόπειρα αυτής δεν αποτελεί, ωστόσο, στοιχείο του εγκλήματος του άρθρου 22 παρ. 6, συνεπώς αυτό στοιχειοθετείται και σε περίπτωση συμπαίγνιας δηλούντος και υπαλλήλου, όταν ο τελευταίος τελεί σε γνώση του ψευδούς περιεχομένου της δήλωσης (βλ. κατωτ., υπό 3.5).

3.2. Βασική μορφή του αδικήματος

3.2.1. Αντικειμενική υπόσταση

- 14** Για την στοιχειοθέτηση της αντικειμενικής υπόστασης του εγκλήματος του άρθρου 22 παρ. 6 Ν. 1599/1986 απαιτείται κατά **παγία νομολογία**¹⁶ η συνδρομή των εξής στοιχείων: α) δήλωση ψευ-

¹² Βλ. *Μανωλεδάκη*, Ποινικό Δίκαιο – Επιτομή Γενικού Μέρους, ⁷2005, 362-363. Ζήτημα συρροής σε περίπτωση πραγμάτωσης και των δύο τρόπων τέλεσης δεν τίθεται, εφόσον μόνον ένα έγκλημα στοιχειοθετείται, βλ. *Μυλωνόπουλο*, Ποινικό Δίκαιο – Γενικό Μέρος, ²2020, 189.

¹³ Αναλόγως προέβλεπε, υπό το προϊσχύσαν δίκαιο, το άρθρο 2 Ν.Δ. 105/1969.

¹⁴ Βλ. *Μακρή*, Ειδικοί Ποινικοί Νόμοι, 1991, 851, κατά τον οποίο με το εν λόγω έγκλημα «κολάζεται η παραβίαση εκ μέρους του δράστη του καθήκοντος αλήθειας ενώπιον των δημοσίων αρχών», που «εγκυμονεί τον κίνδυνο να παραπλανηθεί η αρχή και να προβεί σε λαθεμένη εκδήλωση της κρατικής βούλησης».

¹⁵ Βλ. και κατωτ., υπό 3.6.2, ως προς την δυνατότητα παράστασης προς υποστήριξη της κατηγορίας για το έγκλημα του άρθρου 22 παρ. 6 Ν. 1599/1986.

¹⁶ ΑΠ 754/1998 ΠοινΔικ 1998, 647-648, ΑΠ 321/2000 ΝοΒ 2000, 1010 = Υπερ. 2000, 1009, ΑΠ 1192/2000 ΠοινΧρ 2001, 407 επ., ΑΠ 771/2001 ΠοινΧρ 2002, 241, ΑΠ 559/2001 ΠοινΧρ 2002, 122 = ΠοινΔικ 2001, 952 = ΝοΒ 2001, 1652, ΑΠ 1181/2002 ΠοινΔικ 2002, 1335 (περιληπτικός), ΑΠ 174/2008 ΠοινΧρ 2008, 999, ΑΠ 1597/2010 ΠοινΧρ 2011, 136-137, ΑΠ 110/2013 ΠοινΧρ 2013, 511-512, ΣυμβΕφΑθ 1446/2013 ΠοινΧρ 2016, 619, ΑΠ 550/2014 ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ, ΣυμβΕφΠατρ 217/2014 ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ, ΑΠ 290/2015

δών γεγονότων ως αληθών, ή άρνηση ή απόκρυψη αληθών γεγονότων, τα οποία δεν αποδεικνύονται με το δελτίο ταυτότητας ή το διαβατήριο, β) η δήλωση να φέρει τα κατά νόμο απαιτούμενα για τις υπεύθυνες δηλώσεις στοιχεία και γ) υποβολή της δήλωσης ενώπιον αρχής ή υπηρεσίας του δημόσιου τομέα. Ειδικότερα:

α) Το περιεχόμενο της υπεύθυνης δήλωσης θα πρέπει να αφορά **γεγονότα**, και όχι γενικές κρίσεις και απόψεις για οποιοδήποτε αντικείμενο¹⁷. Τα αναφερόμενα στην δήλωση γεγονότα θα πρέπει να αφορούν τον ίδιο τον δηλούντα (και όχι τρίτους) και να έχουν άμεσες έννομες συνέπειες γι' αυτόν, όπως προκύπτει τόσο από την γραμματική ερμηνεία του άρθρου 8 παρ. 1 Ν. 1599/1986, όσο και από τον σκοπό του Ν. 1599/1986, με τον οποίο επιδιώκεται η ρύθμιση των σχέσεων κράτους-πολίτη, και όχι η διευθέτηση ιδιωτικών διαφορών ή η καταγγελία αξιόποινων πράξεων¹⁸. Κρίθηκε έτσι ότι δεν στοιχειοθετείται το έγκλημα του άρθρου 22 παρ. 6 σε περίπτωση υποβολής ψευδούς υπεύθυνης δήλωσης, με την οποία καταγγέλλεται η τέλεση αξιόποινων πράξεων από τρίτον¹⁹.

Δεν είναι, ωστόσο, αναγκαίο τα αναφερόμενα γεγονότα να αφορούν **αποκλειστικά προσωπικά στοιχεία** του δηλούντος²⁰, γίνεται μάλιστα δεκτό από την νομολογία ότι το έγκλημα του άρθρου 22 παρ. 6 τελείται και με την υποβολή ψευδούς υπεύθυνης δήλωσης από τον νόμιμο εκπρόσωπο νομικού προσώπου²¹. Ορθότερο είναι να γίνει δεκτή στοιχειοθέτηση του εγκλήματος και επί υποβολής ψευδούς υπεύθυνης δήλωσης από γενικό ή ειδικό **πληρεξούσιο** του προσώπου, το οποίο αφορούν τα αναφερόμενα στην δήλωση στοιχεία, εφόσον η απαξία της συμπεριφοράς τόσο εκείνου που εισφέρει ψευδείς πληροφορίες στην δημόσια αρχή με υπεύθυνη δήλωση κατ' εξουσιοδότηση άλλου, όσο και εκείνου που παρέχει την σχετική εξουσιοδότηση παραμένει ακέραιη²². Στην τελευταία αυτή περίπτωση ο μεν πληρεξούσιος θα ευθύνεται, εφόσον τελεί σε γνώση του ψευδούς χαρακτήρα της δήλωσης, ως αυτουργός του εγκλήματος του άρθρου 22 παρ. 6, ο δε πληρεξουσιοδότης θα τιμωρηθεί, ακόμη και αν ο πληρεξούσιος αγνοούσε το ψευδές της υποβαλλόμενης δήλωσης, κατά την κρατούσα σε νομολογία και θεωρία άποψη ως ηθικός αυτουργός (συμμετοχή σε μη δόλια πράξη), άλλως ως έμμεσος αυτουργός²³.

Κρίθηκε ότι **δεν** είναι σύννομη η επιβολή υποχρέωσης στον ιδιοκτήτη οχήματος, με το οποίο τελέσθηκε ποινική παράβαση του Κώδικα Οδικής Κυκλοφορίας, να υποβάλει υπεύθυνη δήλωση του Ν. 1599/1986, δηλώνοντας ότι είναι ο ίδιος ο παραβάτης ή κατονομάζοντας τον συγκεκριμένο οδηγό στον οποίο είχε παραχωρήσει την χρήση του οχήματος, διότι αυτό αντίκειται τόσο στο δι-

ΠοινΔικ 2016, 187, ΤρεφΔυστερΕλλ 28/2016 ΠοινΧρ 2019, 212, ΔιατΕισΠλημΘεσ 507/2017 ΠοινΔικ 2019, 384, ΑΠ 228/2019, ΑΠ 898/2019, ΑΠ 605/2020 ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ. Βλ. και *Αρβανίτη/Φαρσεδάκη* (επιμ.), *Ειδικοί Ποινικοί Νόμοι*, 2005, 1384, 1388.

¹⁷ Βλ. *Ζήση*, *Ειδικοί Ποινικοί Νόμοι*, 2018, 1494.3.

¹⁸ ΔιατΕισΠρωτΑρτ (Λ. Σοφουλάκη) 7/1993 ΠοινΧρ 1993, 336, ΑΠ 559/2001 ΠοινΧρ 2002, 122 = ΠοινΔικ 2001, 952 = ΝοΒ 2001, 1652, ΑΠ 48/2020 ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ.

¹⁹ ΑΠ 559/2001 ΠοινΧρ 2002, 122 = ΠοινΔικ 2001, 952 = ΝοΒ 2001, 1652.

²⁰ ΑΠ 317/2020 ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ.

²¹ Βλ. ενδεικτικά ΑΠ 317/2020 ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ: Κρίθηκε ως ορθή και αιτιολογημένη η καταδίκη του αναιρεσιόνοτου κατηγορουμένου για υποβολή ψευδούς υπεύθυνης δήλωσης, με την οποία δήλωνε, ως εκπρόσωπος πλειοκτιήτριας εταιρείας, την ανάθεση διαχείρισης πλοίου σε τρίτη εταιρεία. Βλ. και ΑΠ 605/2020 ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ: Στοιχειοθετείται το έγκλημα του άρθρου 22 παρ. 6 Ν. 1599/1986 η υποβολή ψευδούς υπεύθυνης δήλωσης από ιατρό – νόμιμο εκπρόσωπο ΕΠΕ προς τον ΕΟΠΥΥ.

²² Αντίθ. ΔεφΑθ 618/2013 ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ: Η υπεύθυνη δήλωση του άρθρου 8 Ν.1599/1986 θα πρέπει να υπογράφεται αποκλειστικά από τον ίδιο τον δηλούντα, και όχι από τρίτα πρόσωπα, ανεξαρτήτως αν αυτά είναι εφοδιασμένα με γενικό ή ειδικό πληρεξούσιο- κρίθηκε ως μη νόμιμη η υπεύθυνη δήλωση που υπογράφηκε από πληρεξούσιο του διευθύνοντος συμβούλου και γενικού διευθυντή Α.Ε., «εν όψει του ότι δεν μπορεί να αναληφθεί η ποινική ευθύνη σε περίπτωση ανακρίβειας των δηλουμένων από το πρόσωπο που υποβάλλει την υπεύθυνη δήλωση». Η ποινική ευθύνη του δηλούντος αποτελεί, ωστόσο, παρακολουθήματα της λειτουργίας της υπεύθυνης δήλωσης στην διοικητική διαδικασία, και όχι το αντίστροφο.

²³ Βλ. σχετ. σε *Μυλωνόπουλο*, ό.π., 792 επ. με περαιτέρω παραπομπές.

καίωμα σιωπής του κατηγορουμένου (άρθρο 273 παρ. 2 εδ. β' ΚΠΔ), όσο και στο δικαίωμα άρνησης μαρτυρίας συγγενών του κατηγορουμένου (άρθρο 222 ΚΠΔ)²⁴.

18 β) Ως προς τον **τύπο** της υπεύθυνης δήλωσης, με το άρθρο 2 παρ. 2 της από 21.12.2001 ΠΝΠ (ΦΕΚ Α' 288/21.12.2001) προβλέφθηκε ότι αυτή συντάσσεται σε απλό χαρτί, στο οποίο αναγράφονται τα στοιχεία που προβλέπονται από την **υπ' αριθμ. 1068985/900/Τ.Ε.Φ./12.7.2001 (ΦΕΚ 950 Β')** **απόφαση του Υπουργού Οικονομικών**, ενώ παράλληλα καταργήθηκε το αντίτιμο που κατέβαλλε μέχρι τότε ο δηλών για να προμηθευτεί το σχετικό σφραγιστό χαρτί. Μετά την θέσπιση της ανωτέρω διάταξης **δεν** απαιτείται πλέον, όπως διευκρινίστηκε προσφάτως από τον Άρειο Πάγο, η σύνταξη της δήλωσης σε ειδικό σφραγιστό χαρτί, αλλά αρκεί η σύνταξη της σε απλό χαρτί, εφόσον αυτό φέρει τα προβλεπόμενα από τον νόμο στοιχεία²⁵. Το έγκλημα του άρθρου 22 παρ. 6 Ν. 1599/1986 τελείται και με την υποβολή απλού **φωτοτυπικού αντιγράφου** της ψευδούς υπεύθυνης δήλωσης (βλ. και άρθρο 32 Ν. 2873/2000)²⁶. Με το **άρθρο εικοστό έβδομο παρ. 1 της από 20.3.2020 ΠΝΠ** (ΦΕΚ Α' 68/20.3.2020) προβλέπεται ότι η υπεύθυνη δήλωση του άρθρου 8 Ν. 1599/1986 μπορεί πλέον να συντάσσεται στην **Ενιαία Ψηφιακή Πύλη της Δημόσιας Διοίκησης** του άρθρου 52 Ν. 4635/2019 μέσω της ηλεκτρονικής εφαρμογής «e-Dilosi». Το έγκλημα του άρθρου 22 παρ. 6 Ν. 1599/1986 μπορεί συνεπώς να τελεσθεί και με ηλεκτρονική υποβολή ψευδούς υπεύθυνης δήλωσης κατά την προβλεπόμενη διαδικασία.

19 γ) Ως **αρχή ή υπηρεσία του δημόσιου τομέα** υπό την έννοια του άρθρου 22 παρ. 6 Ν. 1599/1986 νοείται, κατά την πάγια διατύπωση της νομολογίας, «το όργανο του Κράτους, το οποίο ασκεί, κατ' ιδίαν αυτού ελεύθερη κρίση, σε ορισμένο κύκλο κρατική εξουσία, προβλεπόμενη από τους οργανικούς αυτού Νόμους»²⁷. Συνιστούν έτσι δημόσια υπηρεσία, υπό την ανωτέρω έννοια, οι ΔΟΥ²⁸, οι ΟΤΑ²⁹, το ΑΣΕΠ³⁰, το ΙΚΑ³¹, ο ΕΟΠΥΥ³², ο Οργανισμός Εργατικής Κατοικίας³³, ενώ ως δημόσια υπηρεσία αντιμετωπίσθηκε στο παρελθόν και η ΔΕΗ, με το σκεπτικό ότι, παρά την έξοδό της από τον δημόσιο τομέα με το Π.Δ. 360/1991, «δεν έχει αποβάλει εν τοις πράγμασι τον χαρακτήρα της ως δημόσιας υπηρεσίας»³⁴, και ως εκ τούτου τελεί το έγκλημα του άρθρου 22 παρ. 6 όποιος υποβάλει ψευδή υπεύθυνη δήλωση ενώπιόν της. Κρίθηκε ότι **δεν** συνιστά, αντιθέτως, «αρχή» κατ' άρθρο 8 και 26 Ν. 1599/1986 και 51 Ν. 1892/1990 (με το οποίο οριοθετήθηκε εκ νέου ο δημόσιος τομέας) η ανώνυμη ασφαλιστική εταιρεία³⁵, η οποία συστάθηκε με σκοπό την συμβατική κάλυψη ασφαλιστικών κινδύνων, ούτε η ιδιωτική τραπεζική ανώνυμη εταιρεία, εφόσον στον δημόσιο τομέα ανήκουν μόνον οι τράπεζες που ανήκουν στο νομικό πρόσωπο του Δημοσίου στο σύνολό τους ή κατά πλειοψηφία³⁶.

²⁴ ΓνωμΕισΑΠ (Π. Βέρροισι) 6/2004 ΠοινΔικ 2004, 685.

²⁵ ΑΠ 317/2020 ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ. Πρβλ. ΑΠ 550/2014 ΠοινΧρ 2015, 192 και ΔιατΕισΠλημΘεσ (Δ. Φερεντίνου) 507/2017 ΠοινΔικ 2019, 384 (κατάργηση του αντιτίμου, όχι όμως της προϋπόθεσης σύνταξης της δήλωσης σε ειδικό σφραγιστό χαρτί).

²⁶ ΑΠ 346/2018 ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ, ΑΠ 317/2020 ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ.

²⁷ Βλ. ενδεικτικά ΑΠ 771/2001 ΠοινΧρ 2002, 241, ΑΠ 564/2006 ΠοινΧρ 2007, 41 επ., ΑΠ 174/2008 ΠοινΧρ 2008, 999, ΑΠ 1597/2010 ΠοινΧρ 2011, 136-137, ΣυμβΠλημΧρ 65/2010 ΠοινΔικ 2011, 27 επ., ΑΠ 110/2013 ΠοινΧρ 2013, 511-512, ΔιατΕισΕφΑθ 288/2013 ΠοινΔικ 2013, 1107, ΑΠ 290/2015 ΠοινΔικ 2016, 187, ΣυμφΕφΠατρ 217/2014 ΠοινΔικ 2015, 1116 επ. (με εισ. πρότ. Γ. Μπισμίκη), ΔιατΕισΠλημΘεσ 507/2017 ΠοινΔικ 2019, 384, ΑΠ 48/2020 ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ, ΑΠ 605/2020 ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ.

²⁸ ΑΠ 157/2018 ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ.

²⁹ ΣυμφΕφΠατρ 146/2016 ΠοινΔικ 2017, 300 επ. (με αντίθ. εισ. πρότ. Γ. Μπισμίκη και παρατ. Σ.Γ. Παναγιώτακη).

³⁰ ΑΠ 290/2015 ΠοινΔικ 2016, 187.

³¹ ΑΠ 1198/2017 ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ.

³² ΑΠ 605/2020 ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ.

³³ ΑΠ 19/2008 ΠοινΔικ 2008, 973.

³⁴ ΕφΠατρ 547/1992 ΠοινΧρ 1992, 868.

³⁵ ΑΠ 754/1998 ΠοινΔικ 1998, 647-648, ΣυμβΑΠ 419/1999 ΠοινΧρ 2000, 42 = ΝοΒ 1999, 1180.

³⁶ ΑΠ 564/2006 ΠοινΧρ 2007, 41 επ.